

ІВАН
ДРАЧ

1

2

Иван Драч

Иван Драч

ІВАН ДРАЧ

ВИБРАНІ ТВОРИ
В ДВОХ
ТОМАХ

Том перший

ПОЕЗІЇ

Київ
Видавництво
художньої літератури
«Дніпро»
1986

84Ук7—5
Д72

В КАТАЛОГ

В первый том избранных произведений
известного украинского советского поэта,
лауреата Государственной премии СССР,
Государственной премии УССР имени
Т. Г. Шевченко,
вошли стихотворения
и поэмы шестидесятых — семидесятых годов.
Поэзия талантливого мастера слова
отличается глубокой народностью,
горячим напряжением мыслей и чувств,
активностью гражданской позиции
в борьбе за наши высокие идеалы.

Передмова Леоніда Новиченка

020439 / 1

**ОТРАСЛЕВАЯ
ЦЕНТРАЛИЗОВАННАЯ
БИБЛИОТЕКА**
РУ им. Дзержинского
г. Кривой Рог

Д 4702590200—111 111.86
М205(04)—86

© Склад, передмова, художье оформления.
Издательство «Дніпро», 1986 р.

СИНХРОФАЗОТРОНИ ПОСЕРЕД КАЛИНИ

(Про поезію Івана Драча)

Від перших виступів молодих поетів 60-х років, до яких належав Іван Драч, минув уже солідний відтинок часу — ціла чверть століття. І досі, проте, пам'ятаються бурхливі суперечки, збуджена загальна увага, з якими були зустрінуті «Ніж у Сонці» і «Соняшник» І. Драча, «Атомні прелюди» М. Вінграновського, чимало віршів В. Коротича, В. Симоненка, Б. Олійника... Вже й на початку свого шляху вони були різними, надто в сфері поезики (шалена екстравагантність Драча — і спокійна, скажімо, «традиційність» В. Симоненка). Водночас усі вони — приєднаймо сюди трохи старших Д. Павличка, Ліну Костенко, трохи молодшу Ірину Жиленко та ін. — склали, по суті, одне поетичне покоління, визначне місце якого в українській радянській поезії пововинного часу сьогодні ніхто не заперечить.

То були гомінкі й по-своєму неповторні часи в нашій літературі. В суспільному житті країни, починаючи з другої половини 50-х років, відбувалися ґрунтовні зміни, позначені зростанням громадянської самосвідомості суспільства і зміцненням демократичних начал, звільненням художньої і наукової думки від різних скам'янілих догм і канонів. Людство вступило в космічну еру, дедалі відчутнішою ставала хода науково-технічної революції. Немає нічого дивного в тому, що дух, настрої, тембр загального піднесення, які переживала в ці часи радянська література, у творчості молодих виплеснулись особливо темпераментно і своєрідно, а водночас — і з певними «екстремами», промахами думки і смаку. Але так чи інакше, при всіх дискусійних аспектах, виступи молодих новобранців української поезії, так само як і їхніх співдрузів у російській та інших братніх літературах (імена Є. Євтушенка, А. Вознесенського, Р. Рождественського, О. Вацїетіса, Л. Даміану, О. Сулейменова, Набі Хазрі, ряду інших поетів говорять самі за себе), стали одним із найпомітніших явищ тогочасного художнього життя країни.

Бо й справді — принесли ці поети з собою заповзятую рішучість оновлювати й збагачувати духовно-естетичні структури рідного письменства (наперекір мало не повсюдному, як їм тоді здавалося, «косному традиціоналізмові»), готовність сміливо відповідати на складні питання свого часу, запальне обстоювання ідеї самоцінності і неповторності людської особистості — поруч з прагненням до глибшої

правди, органічнішого демократизму в зображенні народного життя. В основі і суті своїй усе це було на часі — без тих, зрозуміло, крайнощів і перекосів, які часом припускалися ультрарішучими, але недостатньо зрілими в світоглядному розумінні шукачами «єдино озонної Правди», як скаже в одному своєму вірші Драч. Але крайнощі й однобічності з часом миналися, натомість приходило духовне змушнення, приходила зрілість.

Іван Драч з'явився на тодішньому літературному обрії як постать цікава й небуденна. Збудивши газетною публікацією свого «Ножа в Сонці» (це було за рік до виходу його першої книжки) широку гаму відгуків — від прихильних до подивованих і навіть сповнених простодушного «естетичного» обурення, цей чоластий хлопчина вражав своїх нових знайомих силою переконаності, впертості й віри у власну правоту. Перекопаність іноді переростала в таку собі шорсткуватість перед лицем навіть визнаних літературних авторитетів, хоч згодом відносини між ними й Драчем різко змінилися на краще. Впадало в очі (автор цих рядків був редактором першої його збірки) також невеличке бажання і вміння молодого поета правити самого себе, віра в «невідмішне» і самовладне слово, яке одного разу прийшло до нього; ця риса, судячи з деяких сторін стилістики Драча, збереглася в ньому й до сьогодні, і оцінювати її слід, на мій погляд, неозначно.

Селянський син з села Теліжинці на Київщині, Іван Федорович Драч (народився 17 жовтня 1936 р.), вступаючи в літературу, вже мав певний життєвий досвід: викладав, після здобуття середньої освіти, російську мову й літературу в семирічній школі, працював інструктором Тетіївського райкому комсомолу, служив у Радянській Армії. Літературний дебют поета відбувся в часи, коли він був студентом старших курсів Київського університету; згодом закінчив Вищі сценарні курси в Москві, після чого працював на кіностудії ім. О. Довженка, потім — уже в 70-х роках — в редакції журналу «Вітчизна».

Часи московського навчання Драча слід відзначити окремо. Без уявлення про тодішню творчу атмосферу, про те повітря, яким він удосталъ надихався в столиці, не можна повністю збагнути творчості поета в наступні роки, його духовного споріднення з багатьма товаришами по перу в братніх республіках. «Зо мною разом учились, — згадує він, — Алесь Адамович, тоді вже мало не доктор наук, брати Максуд і Рустам Ібрагімбекови, Анар Рзаєв, Грант Матевосян, Пери Зейтунцян, Ерлом Ахвледіані, Васіл Васілаєв, Влад Іовіце, Ілля Авербах, Армен Зурабов, Юрій Клепшків... А вчили нас М. Ромм, В. Шкловський, Г. Чухрай, М. Ліфшиць... Слід згадати, що в кіно тоді, на рубежі п'ятдесятих-шістдесятих, спостерігався якийсь творчий вибух, чудові фільми з'являлися один за одним. І все ми дивилися, дивилися

жадібно, сповнюючись дедалі більшою певністю і в своїх власних силах»¹.

Додаймо до цього читацьку жадібність Драча, його широку начитаність, постійний потяг до знань (чи принаймні до докладнішої інформації) в різних галузях сучасної культури — і ми матимемо уявлення про деякі риси його інтелектуального портрета, що певним чином відбилися і в його віршах та прозі.

Наступна літературна доля поета склалася загалом щасливо, хоч ті чи ті його твори, позначені, як завжди, непогамованим шуканням нового в змісті і формі, далеко не були позбавлені, так би мовити, елементів дискусійності в широкому читацькому сприйманні. Уже 1966 р. журнал «Вопросы литературы» досить незвично для себе друкує велику добірку віршів І. Драча в російських перекладах, супроводивши її ґрунтовною статтею Ю. Івакіна, в якій відзначалося, що поезія автора «Ножа в Сонці» викликає пильний інтерес не тільки на Україні; у цьому зв'язку згадувались його публікації в центральних виданнях, книжка віршів, видана 1964 р. в Празі, іншомовні інтерпретації віршів поета в Польщі, Болгарії, Канаді, Бразилії.

Працював він багато й продуктивно: за два з половиною десятиліття видав близько п'ятнадцяти поетичних книг, серед них — «Соняшник» (1962), «Протуберанці серця» (1965), «Балади буднів» (1967), «До джерел» (1972), «Корінь і крона» (1974), «Київське небо» (1976), «Сонячний фенікс» (1978), «Американський зошит» (1980), «Шабля і хустина» (1981); «Теліжинці» (1985), книги драматичних поем, кіноповістей, літературно-художньої есеїстики. «Зону популярності» Драча поширили далші переклади його поезій на мови народів Радянського Союзу, вихід книжок вибраних віршів у ряді соціалістичних країн, в США тощо.

Сьогодні Іван Драч — визнаний, відомий поет, один з майстрів української і всієї багатомовної радянської поезії, лауреат Державної премії СРСР (за книгу «Зеленые врата», 1980) і Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (за книжку «Корінь і крона»). Шлях, який пройшли й інші визначні поети його покоління. Але, можна гадати, молодий жар шукань не вигас у ньому: «народжуйте себе, допоки світу» — це справді один з його життєвих девізів. Звернення до нових тем, жанрів, прийомів «обробки матеріалу» можна помітити майже в кожній з нових книг поета, і це, власне, й дозволяє розглядати його творчий доробок не лише як результат, але і як процес — завжди незавершений у своїй живій складності процес «народжування» поетом себе (як ліричного героя поезії) і всього свого художнього світу.

¹ Искусство кино.— 1985.— № 11.— С. 63—64.

Поетія молодого Драча (книги «Соняшник», «Протуберанці серця», «Балади буднів») зацікавлювала і вражала, — а декого й непорозуміло дивувала, навіть відштовхувала — своєю визивною начебто антитрадиційністю, ризикованістю сміливих умовних образів, нестримним, майже стихійним буянням барв. (А щодо слова «начебто» досить швидко виявилось, що попереджувана ним «антитрадиційність» була справді більш гаданою — навіть в уявленнях самого поета, — ніж дійсною). Сьогодні, щоправда, нас уже не дивують своєю «чудасійністю» ні чорний лев, який вийшов з радіо і сповістив про смерть сивого засмаглого лева «з симфонічним дитячим серцем» («Левиний етюд», з присвятою пам'яті Е. Хемінгуея), ні описи того, як летять «українські коні пад Парижем» («Ніж у Сонці»), ні навіть явно навіяна «Гернікою» Пікассо корова в чорному циліндрі, що тримає копитами чорну бомбу (там же), — в класі стилістики сучасної української поезії «ми це вже проходили». Завдяки, звичайно, тому ж І. Драчеві та іншим його колегам. Але тоді все це виглядало дерзотною, сенсаційною новизною.

Оповнення форм, усієї образної системи тогочасного вірша, більше того — розкутість творчого мислення («художнику немає скutih норм»), звеличення самої поезії, мистецтва як вищого подвигу духу, притому подвигу *громадянського*, — це були гасла всього покоління, у тому числі (і чи не найбільше) І. Драча. На «ледачу простоту» в поезії він обрушувався (забуваючи, правда, що є простота й пеледача) так само, як Є. Євтушенко на «тележний стиль» і «тележний інтелект». Для обох символом сучасності правила ракета, заради якої Драч кидав не тільки дідівський віз, як його російський співбрат, а навіть автомобіль («...Я вже скоріше помру, ніж з ракети в авто пересяду»). Ракетні, космічні швидкості, надпотужний вольтаж... Гарячковості, молодечої задерикуватості аж надто вистачало, але відштовхуватись справді було від чого — обмеженість тематичного й формального репертуару, несміливість і скованість пошуків у поезії на середині 50-х років почала відчуватись як серйозна перепона на шляхах її розвитку (в цьому зв'язку можна згадати статтю М. Асеева «Про структурний ґрунт поезії», дискусії в пресі перед II з'їздом письменників СРСР). Поезії ставало тісно в межах усталених канонів, звичних способів розвитку образної думки.

І. Драч і сам не раз декларував свої «оновительські» прагнення, і виключно підтверджував їх звеличенням своїх «позитивних героїв» у мистецтві («Сльоза Пікассо», «Соната Прокоф'єва», «Скін Корбюзьє»), але доводив потребу поетичного новаторства передусім власною практикою. Одним з перших він став виводити повоевну українську поезію на космічну орбіту (так, саме повоевну, бо в ранню

ну віку» В. Луговського, чимало віршів П. Тичини, М. Бажана, Л. Мартинова, М. Асєєва — якщо брати лише найстарших), відбила істотні прикмети нової суспільної атмосфери: перш за все — знаменні процеси зростання, розвитку, збагачення особистості радянської людини. Відбила по-своєму і в неодномірний спосіб. З одного боку, в образі молодого сучасника підкреслювались масштабність його творчих поривів і прагнень, жага пізнання і діяння, оволодіння всіма багатствами світової культури. Поезія Драча все це висловила в формі своєрідного титанізму — приклад Олександра Довженка був поруч, — перейнятого мужнім, не позбавленим драматичності оптимізмом. «Поети всі, які були і будуть, всі хіміки, всі астрономи, усі борці, — писав він у невеликій поемі «Спрага», звертаючись до свого ліричного героя, — твоє складне єство. Бетховени усіх віків і націй пронизують симфоніями твій кожен атом, а гарячий Гойя в твоїй уяві каприччюся творить з твоїх передчувань — страшних і диких». Від цього, між іншим, було недалеко і до ноток певної самозамилуваності, які, звичайно ж, стосувалися цілого покоління; критика в цьому зв'язку не раз пригадувала гасло Є. Євтушенка «Будьмо великими» і риторичне запитання А. Вознесенського: «Хто ми — фішки або ж великі?», в якому наголос клався, безумовно, не на слово «фішки». Все це траплялося, у вигляді певних нюансів, і в Драча, і в Вінграновського, але визначальним все ж був жар серйозних етичних, соціальних почуттів... «Спрага людяності, і краси, і змоги. Я нею сповнений. Мене пече щодипни жагуча спрага щастя для людини».

А поруч з цим «титанізмом» (згадаймо ще один «ізм», супутній йому, — художній гіперболізм) — підкреслена увага до рядової, простої людини, часом навіть свідомо визначеної як «маленька людина». Ідея самоцінності, неповторності, багатогранності, змістовності людського життя, яка в корені заперечувала бездушну концепцію людини-винтика, реалізувалася в Драча, як і в багатьох його ровесників, саме в образах тих звичайнісіньких тіток і дядьків, людей добрих і працюючих, які й самі не усвідомлюють, що на них тримається вся піраміда суспільного буття. Може, насамперед їм, таким, як вони, і був адресований відомий вірш В. Симоненка: «Ти знаєш, що ти — людина? Ти знаєш про це чи ні? Усмішка твоя єдина, мука твоя — єдина, очі твої — одні».

Співчутлива гордість і гордовите співчуття (правда, інколи — й просто співчуття) — основні емоційні тони, що ними озвучені ці образи в численних віршах тодішніх молодих: доярки «Марія чи Настя» з їхнім «важким щастям» і баба Онісія, який треба б ставити пам'ятник «за те, що ми в космос знялися» (В. Симоненко), дядько-хлібороб, якому в його щоденному житті треба хоробрості не менше, ніж космонавтові (Б. Олійник), і такий же Коротичів дядько Грицько, від якого поет пізнає науку досить-таки складного життєвого оптиміза-

му... У Драча такі постаті подаються, мабуть, з найменшим «програмним» притиском і водночас чи не з найбільшою конкретністю і ненавмисністю — це його рідня, сусіди, односельці, він знає їх поіменно і з усіма належними подробицями («Дві сестри», «Балада про дядька Гордія», «Натуралістична балада»). Тут до нього приходять усвідомлення, що він, поет, теж «безневинно винний» у тому, що чиясь людська доля так і не здійснилась, не розквітла («Стань! Тяжка провина безневинна над тобою крила розпростерла»). Тут, спостерігаючи мовчазну мужність людей, яким нелегко живеться, інтелектуал Драч ладен скинути з себе весь культурологічний, філософсько-естетичний обладунок, бо перед ним — сама мати-земля, сама правда:

Ідеш так до суті життя,
Обплетений кілометрами філософій,
Райдугами симфоній і місячних інтегралів.
Іноді тільки бувавш на відстані серця
Від тієї, єдино озонної Правди.

«Балада про дядька Гордія»

Постичний світ Драча в перших його книгах, книгах 60-х років, — світ розмаїтих тематичних мотивів, бурхливих емоцій, насичених кольорів, високих душевних напруг, світ мальовничий і музикальний водночас. Якщо поезія — це відгук («эх», за Пушкіним), то відгукується Драч майже на все, — маються на увазі його ліричні реакції на численні і різні життєві побудники (хоч у мистецтві, зрозуміло, все проходить через внутрішній естетичний «трансформатор»). Хто не відчув, наприклад, небуденної сили і новизни в закоханих віршах поета про талановитість і духовність рідного народу, про його здібність зливати в єдине ціле життя і поезію, труд і красу: навряд чи будь-коли затруться в нашій пам'яті образи сільських жінок, які білять і розписують свої хати, — «Сар'яни в хустках, Ван-Гоги в спідницях, Кричевські з порепаними погами» («Балада про Сар'янів і Ван-Гогів») — або маленька, не позбавлена полемічної задерикуватості «трудова» ідилія — «Балада про випрані штани» (якій, до речі, свого часу міцно й дісталось: такий моветон, хіба це естетично — оспівувати штани?!). Пригадаймо також «Баладу про жайворонків»: хтось, десь, колись — але обов'язково й неодмінно, бо така вже плідна на таланти сила народного ґрунту, — «стане рано-ранісінько до схід сонця, вмиться рано-ранісінько хвилию з Дніпра, задумається, востаннє втретьєся по-земному, помре, одягне сіру куфайку жайворонка і полетить собі на свій гектар неба — крізь вихор, крізь вітер...».

Але поруч з цим у віршах поета, одного з покоління «дітей війни», звучали й драматичні, трагічні мотиви, до того ж нерідко подані через естетично знижені побутові реалії (вже згадувана «Балада про дядька Гордія», «Балада про дядька Зінька», «Балада, банальна з ба-

нальних», більшість розділів першої частини поеми «Ніж у Сонці»). Без цього драматизму, без цієї дози гіркоти автор не мислив собі цілокупної правди про народне життя.

Є в Драча і чимало віршів на містецькі, загальноестетичні теми (ними як своєрідними деклараціями відкривається кожна з перших трьох його збірок: за ближчою аналогією пригадуються всі без винятку книги М. Рильського в 20-і і частково в 30-і роки). Його думку приковує до себе передусім етичний зміст мистецтва («Сприймати світ всерйоз — твоя тяжка повинність»), таємниця його душевної глибинності — і тоді, коли воно народжується, і тоді, коли воно входить у свідомість інших. Хвилює його і вічний обов'язок справжнього мистецтва — бути відкривачим і поваторським, інакше воно й зовсім не мистецтво, як переконано твердить молодий Драч («Соната Прокоф'єва», «Слово», «Монолог Сальєрі», «Крила», «Архітектурний диптих», «Балада творчості», «Поезії» тощо). А ось, наприклад, «Балада про відро», яку свого часу вподобав О. Твардовський («Я — цинкова форма. А зміст в мені — вишні, терново-огненні запилені кулі...»), — про що вона? Звичайно, не про мистецтво, хоч згадуються «зміст» і «форма», а втім, у якомусь віддаленому значенні — таки й про нього, бо, зрештою, автор говорить про таку «форму», будь вона цинкова чи словесна, яка має вбирати в себе і вічне небо, і всю розкіш та повноту навколишнього світу. Просто-таки фізичною радістю цього «вбирання», цього нестримного життєлюбства і світиться вірш поета.

Надзвичайно чуйний до стихійної сили й краси живої природи — не дарма в одному з віршів він називає братами поетів дерева, ці «радары держави зеленої демократії», — Драч ні на мить не забуває, що він живе в епоху великих науково-технічних переворотів, які викликають корінні і далеко не завжди благодійні зрушення у відносинах людини з природою. І тому в складній єдності з усіма калінами, пижмами, жайворонками й лебедями у його поезії живуть космічні ракети і чимало інших див доби НТР — аж до згаданої вже формули ДНК і «кібернетичного собору». Єдність тут справді складна і до краю напружена. І не в тому її складність, що, скажімо, в одному вірші поет радіє, побачивши хоч на мить звільненою з-під влади міського асфальту «натуральну» землю, «тугу і горду, як крило орла» («Балада про землю»), а в іншому — обстоює своє право поета ходити «по дну роси і дну енциклопедій», сперечаючись із тими, хто залишає йому в художнє володіння лише росу, сонце і квіти («На дні роси»). Суперечності для Драча тут немає, як немає й для нас, — поезія природи і поезія істинних досягнень цивілізації для нього однаково дороги, і він міг би сказати про це так, як сказав колись Є. Плужник, роздумуючи про те, хто він — людина села чи людина міста: «І тут, і там я не зречусь нічого».

Його тривожить інше — та загроза для природи, а разом з нею

і для людини, яка створюється нерозумним, а в імперіалістичному світі — і злочинним використанням досягнень науки і техніки на шкоду всьому натурально-природному і тим більш — всьому людському і людяному. Звідси — напружена антиномічність деяких його віршів, де світ природи так чи інакше співвідноситься з світом техніки (гадаймо, крім «Балади про землю», «В товаристві джмеля», «Що таке трава?» та ін.), звідси і його значущий усміх над самим собою, навіяний, мовляв, настирливим сном: «Біжу босоніж по асфальту, стаю на зелений квадрат газону, як чапля урбанізації» («Вірші на перфокарті»); звідси й досить моторошне видиво близького майбутнього, засноване на газетному повідомленні про проект якогось італійського архітектора: «І встають над землею, як трагічні начоси, дикі діти модерну — цвинтарі-хмарочоси» («Цвинтарі-хмарочоси»). А загалом усе це входить в особливо характерне для Драча загострене сприймання суперечностей своєї епохи з її революційними, соціальними завоюваннями і водночас — із смертельними загрозами для людства, найскладнішими проблемами соціології, моралі, екології, ідеологічної боротьби. Правда, з перших його книг видно, що чітка світоглядна, філософська позиція, яка визначає конкретне вирішення цих гострих питань у поетичній свідомості, ще тільки виробляється, багато що «береться» лише чуттям, інтуїцією, вибухом емоцій (особливо прикметна з цього погляду поема «Ніж у Сонці», та про неї — далі).

У книгах, про які йдеться, за винятком таких віршів, як «Дихаю Леніним», «Небо моїх надій» та деяких інших, небагато знайдемо зразків прямої поетичної публіцистики (згодом вона посяде помітне місце в його творчості). Однак і в ці роки художнє мислення Драча було, по суті, наскрізь соціальним. Особистість і народ, сучасність і минуле, а тим більше — сучасність і майбутнє, поезія і суспільство, тривоги ядерного віку, всілякі соціально-моральні деформації і жадоба ленінської справедливості, мрія про красу і ненависть до всього потворного в житті співгромадян — все це створює постійне коло роздумів поета. Вміщений у першій книжці як окремий вірш розділ з поеми «Ніж у Сонці» — «Похорон голови колгоспу» — може служити однією з доказових ілюстрацій до цієї тези.

...Здається, так могли промовляти з своїх трун Боженко в фільмі О. Довженка «Щорс» і козацький ватажок у відомому полотні О. Мурашка «Похорон кошового» — епічність і урочистість тут співмірні. І сувора героїка — теж. Мав рацію Ю. Івакін, коли назвав образ героя цього вірша незаперечною удачею, яскравим позитивним образом нашого сучасника¹. Але картина, змальована автором, разом з тим і поліфонічна за своїм емоційним звучанням. Він аж ніяк не іконописний,

¹ И в а к и н Ю. В пути // Вопр. лит.— 1966.— № 2.— С. 98.

цей герой поета, і в своїй останній сповіді встає перед нами з усім своїм людським: «Одну легеню я віддав війні, а вам віддав і серце, й мозок свій, і злість свою, й легеню ту останню, і сивий сум свій, і красу любові...» І найбільша, може, його «прикраса» як позитивного героя — це те, що він просить прощення в сучасників за свою власну «провину безневинну» (пам'ятаєте вірш «Дві сестри?»): і за убогу Гапчину хату, і за п'яного Степана, і за те, що знав усі симфонії полів і жодної — Бетховена... «Одним багатий — іншим бідний я». Щире й палке звеличення героя позбавлене однолінійності, воно не лише робить стереоскопічним цей центральний образ, але й дозволяє водночас відчутти чимало больових точок нашої тодішньої дійсності, адже герой-сучасник почуває себе за все відповідальним. І це для Драча — позиція принципова, засвідчена принаймні основним масивом його поезії.

Любовна лірика, яка трохи було приблякла в нашій поезії перших десяти-п'ятнадцяти пововених років, — не одному з поетів здавалося, що негоже відриватися до неї від громадянських клопотів епохи (та й на ревниву щодо цього наставницю критику треба було оглядатись), — знов повноголосе заявила про себе в ліриці таких поетів, як Ліна Костенко, Д. Павличко, М. Вінграновський, І. Драч. Ці — люблячи і нікого не боялись, і не тільки тому, що були молоді, а й тому, що помолодів сам час, якому можна було звіряти свої інтимні радощі й болі, захвати й смутки. Правда, любовних болів і гіркот у віршах Драча майже не зустрінемо, як і в багатьох сучасних поетів-чоловіків. (Ця загальна «переможна» тональність і забезпечений, сказати б, оптимізм їхньої інтимної лірики часом наводять на прикрі думки — «переросли», як бачимо, Єсепіна й Сосюру...) В емоційній памітрі автора «Фіалкового етюд» і «Дівочих пальців» панують, загалом кажучи, два головних тони: пристрась і ніжність. Виспівуючи першу з них (не будемо тривожити «Римські елегії» Гете чи «Нашу шлюбну постелю...» Рильського, є чимало сучасних і «гостриших» прикладів), Драч не цурається нічого гедоністичного, плотського, всякої буйної «половеччини» в почуттях, часом, правда, чи не надто форсованої. А втім, усе це — хороші й поетичні, при всій своїй одвертості, вірші («З Пісні пісень», «Вечірня акварель», «Орлина балада» тощо). І поетичні вони тим і тому, що й тікаючи «у рай цей, у чад цей, у шал цей коханий», ліричний герой не позбувається своєї ніжності. Він уміє бути ніжним і вміє виливати цю ніжність у слові, як, скажімо, в одій маленькій оді дівочим пальцям: «Боже, скільки стогонону на пальцях, скільки крику в голубих пучках, на згорілих пальцях, на блукальцях, на страждальцях ніжних — на руках...» («Дівочі пальці»). Або розчинятися в цьому почутті, довіряючись майже нешідвладній течії дивно перетворених слів-ласкавців, майже не знаних у нашій поезії з часів Тичининої «яблуновоцвітності»: «Заворожи мені,

бабченько, ой-я, бабусенько, бабулня, бабусенція. Ой гаряча, ой бабулик, ой-ой-ой-оєчки...» («Бабусенція»). Хай це, власне, не на любовну тему вірш, але в подібному стилі витримано весь досить об'ємний ліричний цикл у збірці «Балади буднів» («Балада про мою дівчину», «Балада про Вдовиння», «Весільна балада» та ін). І тут, у несподівано відроджених інтонаціях фольклорного лебедіння-притчання, заговору, заклинання чи й дитячої гри словами (на зразок його ж, Драчевого: «Був собі зайчик, в вусі колупайчик, хвостиком махайчик, ніжками стрибайчик...») поет зумів показати, скільки «простої» доброти і ласки може критися в його непатетичному, не «максималізованому» слові.

І тут знову слід нагадати про глибокі національні витoki поезії Драча і їх поєднання з початками інтернаціональними і вселюдськими. Фольклорні корені, звичайно, дуже відчутні в його поезії, але менш за все вони виявляються в нехитрій стилізації «під фольклор» — тут інші підходи і зовсім інша міра сміливості в розпорядженні будь-якими художніми джерелами. Так само й з традиціями літературними: зріпси на Шевченкові, Франкові, Тичині, Бажанові (цього поета в окремі свої періоди він подекуди навіть інтонаційно наслідував), Драч поєднав їхній досвід не тільки з досвідом Маяковського і, можливо, Мартінова, але й Уїтмена, і Верхарна, і П. Неруди, і Елюара, і багатьох знаних йому найновітніших поетів — радянських і зарубіжних. Все це й давало ґрунт для його «оновительських» прагнень і дерзавь на полі рідної української поезії.

В умовних, часом ультраумовних формах і засобах поезії молодого Драча були, без сумніву, свої крайнощі і вже заповне — дискусійні моменти. Як, скажімо, в тих строфах з циклу «Соната Прокоф'єва», де з екстатичним захватом чи, точніше, жахом малюється фантастична картина — футболісти на якомусь всепланетному стадіоні грають не м'ячем, а... головою Сократа, що, очевидно, має правити за символ роз'ятрених суперечностей і різних антигуманних абсурдів нашого віку. Або — на пострах і обурення поборникам старанної життєсподібності в поезії — рядки про те, як «по клавішах сивого смутку ходять сині сумні слони...». Визивна, епатуюча роль подібної образності підтверджується вже тим, що змушплій і визнаний Драч досить легко забув про свої колишні дивацтва.

Але буйна метафоричність і особливо смілива асоціативність, зв'язана з несподіваним зближенням традиційно далеких предметів і порушенням або й нехтуванням звичних логічних зв'язків між ними, залишається й надалі однією з питомих прикмет його поезики. Правда, вона дедалі виразніша й переконаливіше мотивується в тому числі й «додатковими значеннями» поетичного звукоряду та інших внутрішньомовних відношень («Тож нам все *жити*, буйне *жито жати* і *думні домни дмухати* в блакить»). І хоч, скажімо, рядок про те,

що рядно в рідній хаті його «абстрактном матері зустріло», може здатися претензійним і незрозумілим, але вище в вірші згадується про те, що рядно «горить абстрактним взором Мондріана»,— січені лінії крупного валового ткання тут справді можуть нагадати деякі «взори» відомого голландського абстракціоніста,— і ми хоч-не-хоч приймаємо (бо розуміємо) і отой дивовижний «абстракт матері».

Але переважатимуть у пізнішого Драча все ж тропи глибшої реалістичної «обґрунтованості» або принаймні ясніші в своїй вторинній, орпаментально-прикрашувальній функції: «серце твердить в сивизні турбот» («сивий» у нього взагалі один з найчастіше вживаних скам'янілих епітетів), «вже пташата-ластів'ята бавляться в моїх долонях», «відходимо — веслом і череслом, приходимо — протоном і гудроном» тощо. Інтенсивна образність, павальна метафоричність були й залишаються художньою стихією Драча, але основний напрям його еволюції дедалі помітніше визначає рух до більшої простоти (хоч не завжди уникаються й спрощення), рух до складніших образних побудов у масштабах вірша, об'ємного поетичного висловлювання, а не окремого тропу, рядка або строфи.

Але ще важливіше в його поезиці — сміливе ламання меж, що відділяють традиційну поетичне від непоетичного, «світ «грубої прози» від високої духовності» (Ю. Івакін). Зрештою, розширення сфери поетичного — ознака і результат художніх шукань кожного визначного митця. У Драча воно періодко здійснюється з декларативним і полемічним притиском. Не кожному може видатись естетичним видовище білованого цапа, від якого тхне «духом козиним, твердим, часниковим, солодким» («Балада про дядька Гордія»), але подібні описи були потрібні авторові, щоб відтворити життєву прозу у всій її простоті і разом з тим — складному драматизмі. «Коли ми не будемо над низьким працювати, то як зуміємо оволодіти високим?» — скаже він в устами Ніко Піросмані в одному з пізніших віршів.

Правда, з цього погляду Драчеві можна й дещо закинути. Дивно, але його, романтика за світовідчуванням, часом тягне до справді грубих натуралістичних деталей, до надто вже «експресивного» зображення сцен жорстоких і бруталних («Балада про гени», окремі подобиці в драматичних поемах «Соловейко-Сольвейг», «Зоря і смерть Пабло Неруди» та ін.). А загалом Іван Драч — поет відважний, хоч художньо часом нерівний, у поєднанні гадаю далекого і, здавалось би, мало сумісного одне з одним: інтелектуалізм і фольклоризм, «низька» проза і високий політ поезії, рафінована складність — і простота, що може впадати в якийсь дивний, навіть не стилізаторський примітив («Ой, легіла гуска додому...»). Не всюди це гармонізується естетично, шукання поета не обходяться без тих чи тих невдач і напівудач, але, в кожному разі, дух творчого неспокою завжди з ним.

Лірика І. Драча, зібрана в книжках 70—80-х років — від збірки «До джерел» до «Теліжишців», — відбиває досить значну духовну і художню еволюцію автора, що відбувалася в ці півтора десятиліття.

Роки минали, перед радянським суспільством поставали нові завдання, що вимагали від літератури вдумливого аналізу і синтезу явищ дійсності, реалістичного заглиблення в народне життя, чітко усвідомленої конструктивної позиції при висвітленні його суперечностей і конфліктів. Колишня романтична віра в те, що можна одним лише самовідданим горінням героїчно настроєних «лицарів духу» розв'язати найскладніші суспільно-моральні проблеми («Ми чорні гори переморнем, ми вдарим серцем в мур закур, ми розквітаємося з горем на рівні вічних партитур... Ми розкутурхаєм в двобой людський граніт, людський гудрон...»), поступається місцем значно тверезішим думкам і поглядам.

Можна гадати, що потреба зміцнити, збагатити розпашілу суб'єктивність художньої думки пильним вгляданням у реальні риси часу встала в ці роки перед автором «Сопяшника» як органічна, внутрішня необхідність його поезії.

З нових його віршів видно, що в них відносно зменшуються глобальність масштабів і емоційна напруга, що досі часто передавалася звучанням найвищої струни. Натомість поступово увиразнюються деякі нові риси і якості. Загальне і глобальне не перестає надити до себе думку поета, але недавні досить умовні моделі тепер дедалі частіше заступаються живими, часом навіть «документальними» образами, щедрими на точні деталі і подробиці. Лірика Драча тепер стає на диво багатолюдною, хоч серед «портретних» його віршів натрапляємо на речі різної глибини і виразності. Але загалом конкретна людина, індивідуально неповторний *цей*, як писав Ф. Енгельс, нагадуючи вислів Гегеля, тепер більше, ніж будь-коли, стає в центрі його уваги.

Гляньмо хоча б, про кого з людей сучасності і минулого він пише в одній лише книжці «До джерел». Тут — вірші про Кармалюка і Корбюзьє, про Івана Франка в революційному Києві 1905 року і загибель Гонти, про Леніна в Парижі і актора Д. Мілютенка, «сизого птаха з гніздов'я Курбаса», про Стефаніка і Уйтмена, кобзаря Хведора Холодного і Пушкіна, Тичину і Сквороду... «Так, наче поет влаштував виставку картин (тут — портретів.— Л. Н.) з своєї багатой майстерні», — мимоволі хочеться сказати давніми словами О. Білецького про збірку П. Тичини «Вітер з України». Пояснити це можна тим, що «До джерел» — книжка в певному розумінні перехідна і тому досить строката й розкидана тематично. «Многість світу» (слова з вірша про Гонту) подекуди оберталась певною поверховістю його поетич-

ного вираження й зображення. Цього не скажеш про такі вірші, як той же «Сизий птах...», «Реквієм Павлу Тичині», «Балада про дядька Зінька», «Як ховали два Майбороди Малишка»: пцирість людського болю, захоплення незвичайною особистістю, схилення перед талантом (це, до речі, один з провідних мотивів чи не всієї поезії Драча) роблять ці твори справді ліричними і справді глибокими в духовному розумінні.

Проте в частині таких портретно-присвятних віршів і тут, і в наступних збірках людина схоплювалася лише в своїй загальній сутності, в тому, що її характеризує як соціальний, громадський тип, але без достатньої міри того індивідуального тепла і напруги самого ліричного переживання, яка дає поезії її справжню силу. Пам'ятаєте в Шевченка — з приводу хлопця в старій ряднині, побаченого під сільським тином: «...Мені здається, що се я, що се ж та молодість моя»?.. (І в самого Драча: віриш, що його справді вдарила звістка про смерть В. Шукшина, бо тільки справжня враженість може породити таке гірке самокритичне визнання: «Він до правди був ближче, ніж ти!»)

Всього цього позбавлений, наприклад, вірш «Гітара Пабло Неруди». Хай, зрештою, й гітара, хоча пристосована вона тут якось штучно до сюжету про Пабло Неруду, котрий, будиши учасником міжнародного письменницького форуму, відвідав разом з іншими делегатами чорної пам'яті Бухенвальд. Написано про все це напрочуд в'яло й незграбно: «Гітара ж, мов хвиля ласкава, все біла в його береги (тобто «береги» Неруди), аж гнула дивом лекала, такий він був їй дорогий». Або трохи вище: «Прокляті ці концтабори — мембрано вона тріпотіла й летіла йому догори (?), то тіло тулила до тіла — любила над концтабори (?)». Кінець кінцем виявляється, що гітара була потрібна авторові не стільки «для Неруди», скільки для подальшої згадки про співця Віктора Хару і відомі обставини його загибелі від рук фашистів.

Як бачимо, Іван Драч як віршувальник може бути й таким — і, на жаль, не раз. (Чимало суто професійних закидів можна зробити з приводу таких віршів, як «Київська легенда», «Балада про мій осколок» тощо).

Тим більше значущим і цікавим виглядає все краще в поетичній портретистиці Драча, а його немало. Зумів він стати «на відстані серця» коло красноподонських матерів, читаючи їхні спогади про загблих дітей: «Давно одкипили ті сльози! Та шурфи оті незагоєні, і знов вони разом з дітьми у прірви оті летять...» Трагізм і ніжність є, здається, тією емоційною сполукою, в передачі якої Драч особливо сильний (додамо сюди ще такі вірші, як «Посадила Степа дві абрикоси», «Старий учитель», «Наближення до Паруйра Севака» тощо). Хоча й не тільки вони. Світлі барви, кольори щастя теж доступні його поетичному

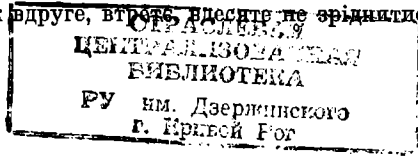
пензлю — перечитаймо, наприклад, «Образок із жнив», де як живий перед нами — молодий трудівник, захмелілий у гарячу пору жнив'яного «сотворіння Хліба» від втоми, любові й родинного тепла... Або освітлену доброю розуміючою усмішкою розповідь про діда Люби-мененешокин, славного на всю округу своїм приворот-зіллям, яке, однак, не діє лише на одну людину — на давно-предавно вподобану ним Теклю... «Сльозюю найкраще розводити зілля оте, до речі», — як не без філософічності констатує оповідач.

Спокійніші, порівняно з ранніми речами, барви, точніші епіте-ти, ближчі до реальності метафори — такий стилістичний колорит більшості цих віршів, і він тепер загалом стає прикметним для Драча.

Він — поет з досить глибоким і своєрідним відчуттям історії, пер-дусім, звичайно, історії рідного народу, в якій для нього, поруч з визвольною боротьбою мас, першорядне значення має творчість на полі розуму і культури, національний внесок у світову культурну скарбницю. В ряді «портретних» віршів, присвячених видатним поста-лям минулого, він створив цікавий жанр історичної новели, сюжет якої засновується на самостійно віднайденому автором начебто «дру-горядному» мотиві, який тут стає символічним для теми цілого твору. Такий — прекрасний вірш «Хустина Марії Запьковецької, подарована Льву Толстому». А зустріч у Переяславському музеї з шаблею Богдана Хмельницького, вдумування в неймовірно складні шляхи, які вона пройшла, доки потрапила до рук збирача пам'яток української старо-визи В. Тарновського, навіяла перейнятій суворою мужністю вірш про історичну долю самої нації, про її зв'язки з долею братніх сло-в'янських народів. (За цими двома віршами названа й книжка, в якій вони вміщені, — «Шабля і хустина»: для автора це — значущі символи боротьби за волю і культурної творчості, боротьби і мистецтва, які в своїй єдності супроводжували всю історію народу). З такого ж вчитування у приховані подробиці історії виникли вірші «Думки у Храмі-на-крові в Ленінграді», «Іван Франко в революційному Києві 1905 року», «Бути Давидом Гурамішвілі» та ін.

В книгах, написаних поетом у 70—80-і роки, бачимо й строкату географію «місцевих», конкретних тем і мотивів: Україна, Прибалти-ка, Москва й Ленінград, Сибір, Вірменія, Грузія, Азербайджан... Влас-не, в кого з сучасних наших поетів, людей, відданих «чуттю єдиної родини» і здебільшого непосидючих, не знайдемо віршів, циклів, часом цілих книг, підказаних саме такими подорожніми враженнями? (В од-ній із збірок Драча великий розділ так і названо — «Подорожник»).

У віршах цього тематичного характеру український поет виступає як митець-інтернаціоналіст, людина з глибоким інтимно-щирим інте-ресом до життя братніх народів, пошаною й любов'ю до їхніх куль-турних цінностей. Та і як вдруге, втретє, власне не зривається з бра-

тами по Союзу, коли нас давно вже зріднило саме життя, і десь у Грузії, в Ланчхуті, поет обіймає старого чоловіка, який йому каже: «Я ж знаю, що ваше небо тримає мій син — грузин. Останній політ був над Києвом у льотчика мого Нодара!»

Природно, що не всі з цих «подорожніх» і присвятних віршів можуть повністю задовольнити естетичні вимоги, які ми маємо право ставити до поезії Драча. Згадується відома теоретична думка В. Белінського: «...Вирази: *в цьому творі є ідея, а в цьому немає ідей*,— не зовсім точні і певні. Замість цього треба говорити: *в чому полягає пафос цього твору?* або: *в цьому творі є пафос, а в цьому немає*. Це значно певніше й точніше». Переносючи ці міркування на відносно слабкіші твори автора, можна сказати: у вірші є ідея, але малувато пафосу, тобто естетичної залюбленості автора в ідею, сили її художнього перетворення, органічного злиття думки і почуття, загального пачала з інтимно-особистісним, не кажучи вже про вивірену вправність «обробки» словесного матеріалу.

А от книжка «Американський зошит», створена після кількох поїздок автора до США, в цілому стала значним його успіхом — ідея тут справді злилася з пафосом і виступає, так би мовити, в його обличчі. Книжка — не покваліва і неоднозначна в своїх оцінках американської дійсності, різностороння в емоційних реакціях на неї і водночас чітка і активна в світоглядних позиціях. Засоби ліричної публіцистики, зріле володіння якими поет продемонстрував у попередніх збірках (промовистими прикладами можуть бути, з одного боку, сповнене синівської відданості «Слово про Партію» — «Я чую Партію мою. Я вірю в Партію мою», — а з другого — бойовий, памфлетного типу вірш «Пурпурове серце», що викриває співучасть українських буржуазних націоналістів у злочинних діях американського імперіалізму), — ці засоби він уміло й тактовно застосовує в багатьох віршах своєї «заокеанської» книжки. Є тут вігриті щирим почуттям твори, присвячені прогресивній Америці, яка прагне взаємопорозуміння і співробітництва з СРСР («Свято Жовтня у Сан-Франціско»), боротьби проти лиховісної восниної загрози («Розмова астронавта Ніла Армстронга з Іваном Миколайчуком...», «Ракета дивиться на Київ»), є й палючі рядки, які таврують міжнародний розбій американської воєнщини («В'єтнамський Ікар») і політичну нищість їхніх прислужників, що говорять по-українському, а думають по-рейганівському, як колись думали по-гітлерівському («Білий кінь «визволителів», «Далекому недругові»). Коротше кажучи, все це достатньо показові зразки сучасної радянської *політичної поезії*.

Є в книжці й поезії більш психологічного характеру, але не менш чіткі в своїх ідейних висновках.

Думки про святий у віках приклад Шевченка і про гуманістичну совість, від суду якої ніде, ні за якими політичними міражами і ні

за яким скепсисом не сховається справжній митець, злилися в трепетне ціле у вірші «Джон Стейнбек у музеї Тараса Шевченка». Очевидці засвідчили свого часу як дійсний факт: Стейнбек ходив по залах музею й плакав, обізнаючись із долею поета, який зміг «із шпідрутена вербу в піску зростити». «Життя я своє побачив як трасуючу в даль поразку і на сльозі відверто зізнався: «А в мене такого не буде». Слово поета різке і разом з тим співчутливе — таку-бо гостро антиномічну тему підказали йому шляхи й роздоріжжя деяких представників сучасної західної культури.

При всій публіцистичності книжки, в ній чимало віршів, які мають і друге, й третє «дно» — психологічне, культурологічне, філософське. Своєрідний переклик з давнім російським поетом, автором вірша «Заблуканий трамвай», — «божевільний автомобіль» як символ (куди тому старосвітському трамваєві!) сучасної Америки. Ультратривожке екологічне запитання: «Що буде з нами далі? З нами лишилися ще собаки й коти — решта вже щезла» («Монолог сивого орнітолога Ернеста Натапієла...»). І — такий «драчівський» образ: «соняхом босим стою на Манхеттені», в якому читається не стільки протиставлення природного і «супермодерного», скільки виклик чужому й суперечливому місту (він пише його, до речі, не одною барвою) від імені самої поезії і самої людяності.

У нього ще будуть подібні великі цикли на інші теми. «Київське небо» — хто з українських поетів не давав своїх приносин на півторастисячолітній день народження Києва? В любові до «матері городів руських» у нього злилось дуже багато чого — історичного, національного і просто особистого: дитиною він бачив із своїх тетіївських ночей, як вогневіло небо над Києвом, коли точились бої за його визволення, — звідси й народився вірш, яким цей цикл відкривається. Переглядаєш його київські мотиви — історичні злигодні й історична незнищенність України і Києва («Над малюнками Вестерфельда», «Голос з-за двохсот літ»), нове чуття національної гордості («Діти ходять по Києву») — і думаєш — він ще напише, мабуть, про Київ щось особливо сердечне й проникливе...

Тут саме час сказати про Драчеву лірику — не тільки ту, в якій автор більш чи менш безпосередньо виходить на суспільні реальності і проблеми, а й ту, яку критики звично відносять до інтимної, пейзажної, філософської. Справді, як без цих «вічних» тем збагнути особистість поета, його ліричного героя, — та й де взагалі та межа, що відділяє один від одного всі перелічені ліричні «генотипи»?

Те, що в його ліричних структурах з часом відбулись і відбуваються істотні зміни, тверезо усвідомлює сам поет. У «Теліжинцях» знаходимо, наприклад, такі рядки:

Чом соромлюсь пишноти прикрас
І декор винищую на пні?
Це в мені так хижо править час,
Романтизм вивітрює в мені.

«Чом соромлюсь...»

Правда, процеси нашого людського зростання і розбитку завжди суперечливі: набуваючи одне, втрачаємо інше, не раз цінне й потрібне. Можна зрозуміти поета, коли він часом ладен вибухнути хоча б хвилинним бунтом проти самого себе сьогоднішнього, маючи на увазі свої сучасні естетико-психологічні домінапті:

Вивіреність приходить і навіть влучання в десятку.
Чому ж кортить точну кулю послати по молоко,
Може, себе наздогнати і в себе вліпити, як в згадку,
Коли саме моцартіанство було мені за закон?

«Некрологи ровесників спалюють...»

Але себе вчорашнього не наздоженеш, і, як би там не було, його ліричний герой навряд чи зможе почувати себе так, як колись, — «у грандіознім сонцетанці, в космічній клетоті тортур». І в такому ж стилі висловлюватись. І якщо в ліриці молодого Драча були свої принади і коштовності, то тепер вона виблискує — в кращих своїх зразках — не менш цінними якостями.

Перечитайте хоча б лірику книжки «Сосячпий фенікс» (1978). Вашу увагу не може не привернути, скажімо, «Тяжіння землі» — одна з кращих елегій в українській поезії останнього часу. «Вічний» мотив наближення життєвої осені, вічна думка про життя і смерть завершується природно для цього поета перемогою того життєлюбства, яке здатне заллшитись самим собою, дивлячись в очі будь-якій правді:

...Це прятяга земля щороку дужче й дужче,
Хай маю серце з сонця певмируще,
Та все земне — землі. Бо ж мати має право!
Міркую собі так тривожно, нелукаво
І п'ю цей день до дна — цей день, цю мить, це диво,
Що творить письмена жорстоко та правдиво...

Силою, чистотою, щирістю ліричного почуття позначені такі вірші, як «Лист до калини, залишеної на рідному лузі в Теліжинцях», «Дівич-сніги», «Пам'яті Василя Земляка», «Сьогодні прання...». А в вірші «Грибна фантазія» конкретний мотив — прогуляпка з сином у ліс по гриби і попутне прибирання бляшано-скляного мотлоху — зовсім природно переводиться в іншу, широку сферу: в світі є ще й інший залізний мотлох — танки й гармати, ракети і бомби, отож: «Людство, пішли по гриби!» Не те щоб тут було знайдено якийсь незвичний, особливий хід, — імпонує сама невимушеність перельоту думки, легкість сплаву лірики з іронією.

Напрям еволюції ліричного мислення в зрілого Драча загалом досить очевидний. Колишне фантазійне, кольорове, музичне, лексичне, «словограйне» буяння дедалі частіше поступається місцем заглибленій медитації, щирій сповіді, більш натуральній, реальніше вмотивованій образній мові серця і розуму. Хоч і при цьому не сподівайтесь бачити «простого», всюди й завжди дохідливого, як казали в 30-х роках, Драча — поета й тепер часто несподіваного, «непередбачуваного» в способах і формах своїх ліричних реакцій на світ. Та головне для нього й для нас, — це він говорив і раніше, але, мабуть, не з таким глибоким самоусвідомленням, як нині, — те, що «Правда велика стоїть, яка мала невідчепна дитина, і ціни вимагає за себе завбільшки в нерозмінне життя». Сказано з усією широкою серйозністю. І якщо ця правда стала начебто простішою, то вона часто й глибша.

Ось нова лірика з його останньої за часом книжки «Теліжинці». Тут, поминаючи «теліжинські» вірші, друковані в попередніх збірках, бачимо і вже загалом відомого нам Драча, бачимо й дещо нове, причому подане з усією глибинністю справді художнього вислову. Свіжих, цікавих зразків його сучасної ліричної поезії чимало в розділі «Залізо» і особливо — «Мачинка». Привертає увагу зокрема посилене звучання мотивів етичного неспокою, критичної самоперевірки поета — і справа не в тому, що він «відгукується» на актуальну в наші часи ідею самовиховання і самовдосконалення, ні, з усього видно, що тут сама душа несамохіль говорить про це... Роздумує, скажімо, автор про чуже «фальшив'я слав», про порожню шумиху, домагання успіху — і раптом колюча кінцівка: «А тебе чом цей мороз пройма?» Тут і автоіронічна нотатка про те, як той «раб», якого, слідом за Чеховим, ти витискуєш із себе, вмילו викручується і вислизає, щоб, зрештою, влягтися «тихо серед хати не ремігати — Чехова читати». (От вам і відповідь, до речі, на наївні уявлення про те, як вєсєльно, мовляв, здійснює література свою виховну роль).

Можна назвати й інші вірші, в яких так чи інакше лунають ці, нелегкі для самого поета мотиви («Литовська Погоня від Максима Богдановича», специфічно письменницька тема в «Дереві»). Коротше кажучи, до найглибшої ліричної серцевини поезії Драча тепер доходить одна з найбільших етичних тем мистецтва, особливо пекуча для нашого часу, — тема високої відповідальності особи за саму себе, за всі свої помисли й дії. Що ж, це справді знак часу — але й знак тієї певтомної роботи душі, завдяки якій поет лише й може зростати, розвиватися як поет.

Лірика Драча й раніше охоче відгукувалася на багато питань, аж до явного «теоретичних», а тепер вона й справді стає дедалі більш філософською, з тією тільки тонкою особливістю, що філософічність у нього сьогодні не «формулюється», а пульсує в глибинах ліричного переживання, переймає собою всю образну сутність поетичного ви-

словлювання. Як у вірші про ту маленьку мачинку, що палає під осіннім небом як виклик морозам та інеєві: «Над смерть горить манюній геній: кульгавий, впертий, точний мак». У своєму символічному значенні образ, розуміється, не повий, але «манюній геній» — це вже чисто «за Іваном Драчем»: смертельним погрозам протистоїть не просто життя, а життя одухотворене, «геніально»-людське, так би мовити, життя.

Сенс людського буття, вічний двобій між життям і смертю, людина і природа, діалектика добра і зла, радості й смутку, — до всього цього раз у раз повертається думка поета. І якщо суворою останньою таємницею і печалю дихає, скажімо, образ Великої Води, яка з роками все більше напливає на людину («Велика вода»), то в іншому вірші — «Над могилою батька» — чисто «садівницьке» і «хліборобське», тобто творче і оптимістичне трактування проблеми смерті і безсмертя: якщо батько поета ліг у землю, щоб «корені рости у дерев» і пестити пасіння трав, то і його самого не лякає думка про власну конечність — «мені вже потім — коренем туди, до твого трудового пракоріння...». Ось така ідея, винесена з глибин народної свідомості, свідомості тих «сквирських і володарських, білоцерківських, богуславських і канівських», від чийого імені він говорить в іншому вірші.

Людина і природа, природа і суспільство — ця тема пронизує всю поезію Драча і живе в ній постійно, болісно її складно. З одного боку — тривожне відчуття глобальних суперечностей у цій площині, які незмірно загострилися в сучасну епоху. З другого — вперті пошуки гармонії і злагоди між природою й машинною цивілізацією, тієї гармонії, яка мусить спершу початися в суспільній самосвідомості для того, щоб потім бути плідно «спроєктованою» і на світ фізичних реальностей.

Був у нього в книжці «Шабля і хустина» такий великий вірш: «Людиноптахи, птахолюди — ми». Досить химерна «міфологічна» фантазія-утопія про те, як заради потреби небес («Всім на світі треба неба, людству й птаству, треба всім небес») відбулася благодійна еволюція: «...у людях крила розкрилились, а у птахів олюднилися душі — ми були єдиним птахолюдством». Як бачимо, Драч у різних формах поетичного вислову твердить своє заповітне: ідеал майбутньої свободи й щастя людства — в його принципово новому, розумному й справді братньому єднанні з природою. Перед нами — вільна поетична варіація на тему відомих ідей В. Вернадського та інших мислителів про ноосферу як спосіб і результат кардинального розв'язання багатовікової і болючої антиномії.

У «Теліжинцях» про це чи не найкраще сказано невеликим віршем з цілком конкретного приводу — «Молодому поетові, що викинув мисливську рушницю». Знов — тема птахів як тема самої людини і її

долі на землі. (А втім, так вирішувалась у нього і тема трави, і тема дерев, і тема свіжорозкопаного, звільненого з-під асфальту ґрунту; щоб не вживати затяганого і не дуже сюди підхожого терміну «пантеїст», скажемо, що віп — «панприродник» і панвіталіст).

Вони ще тримають небо над нами.
Лелеки. Жайворонки. Ластівки.
Доки ми змінимося синами.
Доки посивіють в попіл роки.

Тримають бездонні небесні глибини.
Колодязі синяви чистять крильми.
Лине їх жменька, пучечка лине,
Щоб ми побули ще під ними людьми.

Щоб ми побули ще під ними людьми... Сказано так, як це вдається лише справжній ліричній поезії: коротко й сильно, дуже змістовно. І цей приклад теж засвідчує, як метафоричний романтизм Драчевої поезії дедалі виразніше перетворюється — та, власне, вже й перетворився — на метафоричний (і все ж глибинно романтичний) реалізм...

У циклах «Залізо» й «Мачинка» (поєднання теж по-своєму промовисте) бачимо поета зосередженим на найпростіших і водночас найтривкіших духовних цінностях. Шануй і шукай ту правду в поезії, яка рівнозначна хлібові в житті: «Бо тільки правдою хліб дише, бо пахне істиною хліб» («Вірменський хліб»). Умій цінити діалектику справді людських почуттів: «Так мені смутно в цій засмуті, та я за радість не віддам Печаль цю, що лицем до суті, ці сльози, віддані вітрам» («Так мені добре...»). Умій пізнавати нележку, часом жорстоку правду історії, не піддавайся поверховості («Флюгер»). І це, звичайно, ніякі не повчання — лірика не боїться ніяких «мудрацій», коли вони справді виборюються серцем, постають у живому емоційному переживанні. І ці переживання, до речі, різнотонні й багатогранні при всій їхній зовнішній стриманості: знає сучасна Драчева лірика і радість дарування свого щирого почуття другові («Іванові Давидкову»), і роздуми над нестерпною, коли хочете, моральною бідною нашого віку — постійним «нікольством», і дуже часто — нікольством саме на добре слово, приязний усміх («Ніколи»), і холодне презирство до фальші в людських відносинах, до «нікчем'я слів» («Постійно слухати беліберду»), і поклик до живлющої — так, живлющої в певних душевних і творчих колізіях — іронії, цієї «позашлюбної дочки» матері-природи: «Це та, що із лиха сміється у смерті самої на дні...» («Іронія»).

Так, художня різнотонність і багатоманітність у поєднанні з тяжінням до прозоритого образного, метафоричного ряду, до точнішого, при всій його можливій незвичайності, слова — один з помітних стилістичних підсумків дотеперішньої еволюції поета. Але його простота,

часом справді нечувана, «як ересь» (Б. Пастернак), здебільшого зберігає в своєму прозорому кришталі і різні сліди, відбитки, питомі знаки всього «попереднього» — і, зрештою, нездоланно органічного для Івана Драча:

Я повернувся з мандрів і додому
Вертаю знову в золоте село,
Яке по грудді вчило по твердому
Мене ходити. Обрій облягло
Тугими хмарами,
а в хаті ні краплини,
Деся мати на вгороді, в картоплях.
А на шляху липневі хуртовини —
Медоцвіт хурделяє аж на шлях.
Валізу ставлю. І на призьбу — туплі.
А день який розкотистий стоїть!
А я у нім, як в золотому кухлі,
Стою на дні усіх моїх століть.

«Даруйте,— може хтось сказати,— що ви все — простота і простота? А чи потрібний нам Драч «класичний», мало не схожий на Рильського, як бував уже часом подібний до «міднокутого» Бажана?»

Так, потрібний він і такий, бувши достатньо самостійним, оригінальним і в своїй оголеній простоті. Але хто ж сумнівається в тому, що це далеко не останнє слово поета, який завжди в пошуку, що поруч з цим і слідом за цим ми побачимо ще чимало нового, може, зовсім несподіваного,— адже перед нами митець, справді невтомний у здійсненні тієї заповіді, про яку було сказано: «Світ по-новому відкривати, поете,— обов'язок твоїй» (М. Рильський).

3

Вже з перших літературних кроків І. Драч заявив себе поетом не тільки сміливих, а й широких задумів. Його образному мисленню було тісно в межах однієї тільки лірики. Молодого поета вабив до себе ліроепічний жанр з оригінальним, піднесеним до стрімких узагальнень змістовим наповненням,— щоб просторо було й концепції, і на широку руч закробному сюжетові. Мислився цей жанр у романтичних, насичених незвичною умовністю стильових формах. Головне — висловитись, виговоритись на кардинальні теми сучасності, як вони уявлялись тоді І. Драчеві.

У його ранніх поемах (а також деяких з пізніших) і переважає не зображувальне чи розповідне, а чисто виражальне начало, простіше кажучи — просторі монологічні партії, які зрідка поєднуються з експресивними фабульними та описовими вкрапленнями. Автора цікавило передусім пряме, не вільне від свідомої риторики деклару-

вання своїх думок і поглядів, «переданих» котромусь із персонажів чи й висловлених безпосередньо оповідачем.

Такою була, зокрема, одна з найперших поем Драча — «Спрага», в якій подано щось на зразок збірного портрета поетового покоління з його прагненнями, сподіваннями, та й, чого критися, — певними амбіціями, коротше, з усім тим, з чим воно входило тоді в суспільно-культурне життя. Поема — майже наскрізь декларативна, але піднесені висловлювання ліричного героя чи його «замінників» усе ж повністю до риторики не віднесеш, тут був свій поетичний вогник і, безумовно, немала щирість. Спрага людяності і краси, виповіdana в просторих монологах, невіддільна від жаги пізнання і творчості: «Довжепки й Шостаковичі — твій хліб, твоя вода. Це ти з Амбарцумяном-звіздарем в долонях зоряний пісок пересипаш», — говорить, звертаючись до героя, що уособлює ціле покоління, не хто інший, як сам «Утмен зеленобровий». До цих нестримних гіпербол і загонистих узагальнень ми маємо надовго звикнути, входячи в поетичний світ Драча, особливо в «космос» його ранніх поем.

Одна з найголовніших серед них — трагедія «Ніж у Сонці» — майже вся сповнена такими гіперболами (назва твору, як і символ, що породив її, видається, до речі, досить вразливою з погляду вимог смаку). Писалася вона в ті часи, коли в поезії після появи перших супутників і вікопомного польоту Ю. Гагаріна відбувалося шумне відродження космічної теми. Але трагізм поеми, зрозуміло, плине не стільки з космічних, скільки з реальних земних джерел. Загроза термоядерної катастрофи, образно осмислена автором як загроза самому Сонцю (бо Сонце, як говориться в творі, — «тілення людських прагнень до правди, до краси, до сміливості, до справедливості, до ніжності і т. д.»), — з одного боку; трагічні наслідки недавньої війни — з другого — створюють основну драматичну колізію поеми, вирішити яку, проте, авторів не в усьому вдалося з достатньою переконливістю. Неважко помітити, що деякі з трагічних мотивів тут густо забарвлені мелодраматичними тонами (виняток — уже згаданий розділ «Похорон голови колгоспу»), не все було додумано, прояснено і в романтизованому образі космонавта, який має загинути в ім'я саможертвовної спокути за все лихо і зло, яке ще потьмарює життя людей на Землі.

При всьому цьому поема пульсує яскравим гуманістичним пафосом. І пафосом віри — поет всім ідейним змістом свого твору, яким би він не був гостроконфліктним, заперечує похмурі пророкування «вічного чорта» — новітнього Мефістофеля.

Поетика, стилістика трагедії? (В газетному першодруку вона називалась фєєричною трагедією). Чи треба казати, як на ті часи бентежили й приголомшували певну частину читачів її планетарно-трагічні ракурси, ексцентричність деяких сцен, такі стилістичні новації, як

«лаковічність штиблет», «оранжеві шептання», Пікассо, що «мчав крізь хмари срібляні і голуба притримував рукою», «сива печаль Козерога» тощо («...Не можу просто, по-людському, хай навіть побивательському не спитати, що воно в біса за «сива печаль Козерога?»¹ — зазначав з цього приводу М. Рильський, зауваживши водночас, що Драч може писати «стишло, мальовничо і зрозуміло»). Що й казати, в усьому цьому справді, за словами того ж автора, було чимало «нарочитої оригінальності, оригінальничання», а частково й визивного епатажу, якого поет позбуватиметься лише поступово. Але була, мабуть, у цій розвихреній, сповненій буйнощів стилістиці і своя парадоксально-позитивна роль — подібні приклади знає історія мистецтва: нею ніби інспірувався певний — він теж необхідний — художній ризик, випробовувались незвичні, небувалі можливості образного вислову, які згодом, у незримій сполучі з традицією, можуть витворювати пову естетичну якість, що й засвідчив загальний рух нашої поезії в наступні, 70—80-і роки.

Нетрадиційна за образами та побудовою і поема-симфонія «Смерть Шевченка». Сцени передсмертних марень поета не стільки відтворюють ті чи інші моменти його біографії, скільки узагальнюють їх сутність і уроки для потомків, тому й основні образи тут тяжіють до символіки, а там, де це підказує «матеріал», — і до гротеску чи шаржу (що бачимо, зокрема, в розділі про «українських горобців» — фальшивих «шанувальників» Шевченка з буржуазно-націоналістичного табору, завжди готових розкльовати і споганити спадщину поета або, на крайній випадок... вбити її хutorянським епігонством). Розмах думки і художньої фантазії автора стає особливо помітним у символічному описі похорону Кобзаря, в якому беруть участь Шекспір, Бетховен, Пушкін, Гойя, приймаючи його в своє світове братство... Сходячи на Чернечу гору, пише поет, «йшла Україна вперше по дорозі... ішли хохли, русини, малороси, щоб зватись українцями віднині», — Драч пам'ятає і про цей історичний аспект, підкреслюючи значення Шевченка в розвитку і соціальної, і національної свідомості свого народу. В ім'я виявлення основної поетичної ідеї автор сміливо нехтує емпіричною вірогідністю зображуваного. Розмашистими мазками він пише масштабну історичну фреску, вводячи до неї і пронизливі ліричні партії («Далекий дівочий голос»), і памфлет, і навіть елементи плаката, — і в цілому досягає значного успіху.

Це — більші поеми Івана Драча. Але є й характерні для нього «менші» речі загалом етюдного характеру. В постаті, наприклад, Леонардо да Вінчі (однойменна поема, названа «симфонією») автора зацікавила глибока суперечливість творчих інтересів генія: великий

¹ Рильський М. Батьки і діти // Вечірні розмови. — К. — 1964. — С. 189—190.

людинознавець і людинолюб, він був автором першого в історії проекту кулемета і експериментатором-виготовлювачем різного роду отрут, «смертельних димів» тощо; поема і являє собою, власне кажучи, філософське запитання на цю тему, на яке так і не знаходиться остаточної відповіді. Побіжністю, незавершеністю начерку образу героїні позначена поема «Лю». Є в нього й вільний переспів поеми О. Вацїтїса «Ейнштейніана», близької тематично до «Ножа у Сонці». Щедрість і різноманітність задумів при різній мірі інтенсивності їхнього опрацювання — теж одна з рис ліроепічної творчості цього автора.

В наступні роки Драч так само не дуратиметься великих поетичних форм. Школа Вищих сценарних курсів, можна гадати, підсилила його нахил до драматургічного, «конфліктного», разом з тим «монтажного» мислення в поезії, не кажучи вже про власне сценарії та кіноповісті, які він з більшим чи меншим остаточним успіхом писав для кіностудії ім. О. Довженка (1970 року вийшла книжка його кіноповістей «Іду до тебе»).

Так виникли драматичні поеми «Дума про Вчителя», «Соловейко-Сольвейг», «Зоря і смерть Пабло Неруди», досить песхожі одна на одну за темами, проблематикою, образами основних героїв. Всі вони мали й сценічне життя в ряді театрів України.

Для своїх драматичних поем Драч виробив власну, далеко не «класичну» систему — вільний, переважно ямбічний в основі вірш з переходами на різні види сучасного тактовика, акцентного вірша, чи й просто на верлібр, а часом і на звичайні прозові репліки. Головний принцип — свобода від строгих версифікаційних канонів; це розковує форму, робить її гнучкою, добре пристосованою для розмовних партій, хоч іноді й справляє враження невиробленості, глєвкуватості форми.

В герої «Думи про Вчителя» легко вгадується видатний радянський педагог, український вчитель з Кіровоградщини В. О. Сухомлинський. Звичайно, це не завадило авторові, в душі своєї поетикі, ввести в твір чимало умовностей — аж до заключної сцени Верховного Педагогічного Суду, в якому беруть участь Г. Сковорода, Г. Песталоцці, А. Макаренко, Я. Корчак (прийом, який ми вже бачили в описі похорону Т. Шевченка).

Поема про Вчителя — твір гостро полемічний і конфліктний. Доброту й довіру до дитини, до підлітка, які Сухомлинський вважав найпершим кредо справжнього педагога, очевидно, й сьогодні варто захищати від обвинувачень в «абстрактному гуманізмі», яких Учитель зазнає в поемі і зазнавав у житті. Демагогічним нападкам кабінетного теоретика, закутого в залізні догми Мещерського, Учитель протиставляє несхибне переконання в тому, що «все на світі з дитини», що треба розуміти й шанувати особливості дитячого світу, бо «кож-

на дитина вперезана райдугою», тоді як «у дорослого райдуга — сіра». Взагалі, найпоетичніші слова в цьому творі — слова про дітей, мовлені і самим героєм, і людьми, близькими йому духовно: в цьому, очевидно, полягає художній нерв поеми, девізом якої можуть бути слова про «марксистський гуманізм у вихованні», сказані одним з персонажів про педагогічні концепції Вчителя.

Людяність, чуливість, творчий підхід до справи — ствердженню цих суспільно актуальних принципів присвячені й деякі допоміжні сюжетні лінії — сцени з Бляшковичем («Бляха-Муха»), який утік з ув'язнення, щоб попросити Вчителя вберегти від батьківських хибних стежок свого малого сина, з матір'ю Павляка Піщаного, який наклав на себе руки внаслідок непростяених педагогічних помилок.

Окреме місце,— хоч тут помітна деяка нарочитість, художньо не виправданий форсаж певних мотивів,— належить у поемі лінії, зв'язаній з постаттю палкого прихильника педагогічних поглядів Учителя, молодого вченого з НДР Вальтера Функе, який виявляється сином того самого лютого гестапівця Функе, котрий у часи війни звалтував і замутив дружину героя разом з маленькою дитиною. Все, як говориться, правільше, і все можливе — і кардинально відмінні шляхи батьків і синів, і популярність концепцій Вчителя в демократичній Німеччині, і блискавичне зародження пізніх почуттів між Вальтером і Мар'яною,— хоча «історична символіка» тут могла бути й менш симетричною, і менш настирливою художньо.

До найбільших поки що досягнень поетичної драматургії І. Драча належить «Зоря і смерть Пабло Неруди» — твір, що в підзаголовку має назву «Драматична поема або спроба сучасного літературознавства на чілійський лад». Історична основа зображених подій не потребує особливих пояснень — це деякі з найбільш значних і драматично напружених моментів життя й діяльності великого поета-антифашиста, поета-комуніста, останні дні якого припали на найтрагічніші часи в історії Чилі — фашистський переворот, здійснений за вказівкою з США кривавим Піночетом. А «сучасне літературознавство» — чом би й не воно, коли деякі подробиці про літературно-політичну діяльність поета намагаються з кров'ю і жовчю вичавити з своєї жертви ретельні «літературознавці-практиканти» на чолі з капітаном таємної поліції.

Як драматичний поет Драч у цьому творі виявився в своїй художній стихії — поема гранично ускладнена в прийомах і засобах, що не завадило їй бути достатньо прозорою в змісті. Героїка й висота духу, втілена в постаті Пабло Неруди, його товаришів по ідеалах і боротьбі, поєднана тут з гнівною сатирою (вже згадані «літературознавці» — Ромео I, Ромео II, Ромео III, доглядливий до них Критик), патетика — з жорстокістю (знов-таки, як це буває в Драча, подекуди художньо надмірною), життєподібні образи — з гротеском, часом вкрай

гіперболізованим (маска Величезне Вухо та ін.). В цілому — своєрідний сплав прийомів брехтівського театру з відгомонами деяких стилістичних тонів симфонії П. Тичини «Сковорода» і сучасного латиноамериканського роману, а при всьому цьому — достатньо оригінальний «драчівський» твір.

Життя революційного поета, висвітлене в численних окремих кадрах, минає в суворій атмосфері боротьби і переслідувань. Драч добре, до речі, вгадав, де міг бути в ній один з найгарячіших сонячних зблисків — ним стала зустріч Неруди з щирим і емоційним, як дитина, Лоркою, яка й дала один з «потаємних» оптимістичних ключів до всієї історичної драми, зображеної в поемі. Кожен з її епізодів підводить нас до центральної теми твору — Поет і фашизм, Поет і реакційний терористичний режим, який одкинув усі маски в своєму прислужництві іноземному імперіалізові і жорстокій боротьбі проти власного народу. А кажучи ще більш узагальнено, в поемі з немалою художньою силою розкривається непримиренне протистояння революційного гуманізму і до краю здичавілого буржуазного, імперіалістичного антигуманізму, яке є віссю всієї боротьби ідей в сучасному світі. Саме тому справжня й велика Поезія, гнана і тортурована, як і одна з героїнь поеми — пещасна Джульєтта, замучена катами, — саме тому вона відчуває в собі і за собою непереборні сили, які дозволять їй кинути в обличчя ворогові: «Що можеш ти, проклятий, проти повітря, проти всього, що росте із землі, цвіте, мовчить, і дивиться, і чекає мене, і судить тебе, проклятого, з твоєю зрадою?» І саме тому ця Поезія, що не втрачає своєї гуманістичної повноти, свого життєлюбства навіть в умовах підпілля чи вигнання, може видаватися, в уяві фашистського охоронника, такою, що сіє ножі («Винні поети. Сіють вони ножі. Вчать, що грати правічні не вічні»). Давній шевченківський образ («Може, зійдуть і виростуть ножі обоюдні...») — ось де він заговорив у сучасного українського поета, ось стосовно яких земель і обставин відгукнувся!

Пабло Неруда в драматичній поемі — образ узагальнений і водночас позначений багатьма конкретними рисами, показаний на різних біографічних етапах (Іспанія 1936 р., підпілля в Чілі за часів Відели, Париж, знову Париж — тепер уже послом уряду Альєнде, останні місяці в Сантьяго і смерть 1973 р.). До нього тягнуться багато людських ліній, він показаний у тісних стосунках з людьми, зокрема з такими добрими і вірними друзями, як комуністи Хуан і Хуана Рівареси. І з нещадною гостротою змальовані Драчем його вороги, вороги всього народу, передусім капітан таємної поліції — вкрай розкладений і цинічний тип, що спеціалізувався на збиранні і сплюванні рукописів «крамольного» поета, хоч може, за відповідних обставин, погратися і головою свого генерала, так само, як на нього самого першими доносять його старанні помічники. Коротше кажучи, поема

про Пабло Неруду стала безсумнівним досягненням автора, серйозним внеском українського поета в мистецтво сьогодишньої радянської поетичної — і політичної — драматургії.

Меншої удачі, на мою думку, Драч домігся в драматичній поемі «Соловейко-Сольвейг», у якій поставлено, так би мовити, на спір творче і «жіноче» (хочеться сказати навіть — біологічне) начала в душі героїні — відомої талановитої скульпторки, яка переживає пору не першої молодості. Сюжет ускладнено всякими гострими збігами і несподіванками — аж до того, що об'єкт пізньої пристрасті Марини Іванівни виявляється рідним сином її чоловіка, а молода дівчина, щастя якої розбиває скульпторка, — її небогою (що, правда, не втримує наполегливу жінку від дальших домагань). Що й казати, можливість зображення подібної колізії, загалом не нової для літератури, не повинна бути заперечена, але для того, щоб викликати паше співчутливе співпереживання, Марині Турчин не вистачає людської принади, справжньої духовності — при надто одвертому буйнуванні в ній «жагучих», хижуватих пристрастей, не кажучи вже про штучно закручений сюжет. А тим часом їй віддано всі симпатії автора: хто клято працює, — вживаючи улюблений епітет Драча, — той заздальгідь виправданій і в своїх «клятих» пристрастях.

Підтримати специфічну увагу Драча до такої «буйності» в людині, як і до сцен брутальних або падміру одвертих у згадках про низьке і огидне (вірші про «Ляльку Джекі», про «Кань Сань-гу — богиню нужників» або залюбки цитовані в поемі про Леонардо деякі «фізіологічні» міркування про людину) — аж ніяк не хочеться, навіть коли б вона виправдувалась міркуваннями про непохитну «сучасну» сміливість у зображенні людини такою, якою вона, мовляв, є. Смак і такт — ці поняття тут хочеться згадати саме тому, що талановитий поет не завжди втримується на висоті, якої вони вимагають.

Можна сказати — і дя думка теж спокушає: сприймаймо визначного митця таким, яким він уродився для нас, — з його великими достоїнствами і з його слабкостями, які часто є продовженням достоїнностей. Але в даному разі доцільніше орієнтуватися на слова самого поета — «Народжуйте себе, допоки світу»: справді, хороший девіз для невтомної самоперевірки і вдосконалення себе, тим більше, що його автор перебуває в своєму зеніті, в розквіті творчих сил.

Не бачиться принципової різниці між драматичними поемами Драча і його кіноповістями, хоч перші написані віршем, а другі — прозою. Зрештою, за усталеною термінологією, перші можна віднести до драматургії, а другі — до кінодраматургії. Правда, повістевий, оповідний елемент у працях письменника для кіно теж досить відчутний.

Екранна доля їх, як це нерідко буває в кіно з оригінальними письменницькими сценаріями, не була дуже щасливою: поки що глядачі побачили тільки фільм за повістю «Іду до тебе». Правда, за

сценарієм Драча екранізовано також новелу В. Стефаника «Івасинний хрест», створено телефільм «Вечори на хуторі поблизу Диканьки». Але як цікаві літературні твори кіноповісті поета мають право на увагу читача незалежно від того, чи були або як були реалізовані в кінематографі.

Людська доля з тими великими й вічними питаннями, які постають перед нею і над нею — спільна тема, чи «надтема», всіх трьох повістей, написаних Драчем для кіно (власне, чотирьох, коли приєднати до них «Київський оберіг», названий «поемою для кіно»). Але, звичайно, конкретні «питання» в кожному окремому випадку тут різні.

У найзначнішій з повістей «Іду до тебе», творові майже документальному, за авторською ремаркою, здійснено успішну спробу проникнути в глибини духу незвичайної жінки, яка стала великою постесою свого народу. За перший «горизонт» у цих глибинах автор має, судячи з усього, загальновідому мужність і силу характеру Лесі Українки, поетично втілені в її ж власному образі квітки *ломикамінь*, на додаткове ствердження якого можна навести ще й слова поетеси з її листа до А. Кримського: «Життя ламало тільки обставову навколо мене (ну, і кості мої, як траплялось), а вдача моя, виробившись дуже рано, ніколи не мінялась та вже навряд чи й зміниться»¹.

Другий психологічний «горизонт», так само добре виявлений у повісті, — надзвичайна палкість і висота духовного темпераменту поетеси, недарма автор проводить тактовну паралель між Лесею, якою вона була в трагічні часи хвороби С. Мерджинського, і Міріам — героїнею написаної нею в ті дні драматичної поеми «Одержима». І третій — це вже власна концепція поета — геніальна здатність Лесиної натури не просто «переводити» все пережите в творчість, а й скристалізувати його поетично в високе поривання до ідеалу. Не зміг померлий друг, якого вона вважала за найкращу людину в світі, лишити після себе щось таке, що «було б довше за людське життя», — вона сама творитиме так, «щоб душа Твоя говорила до людей крізь мої слова довго-довго... Даватиму я своїм героїням по часточках своє серце, а з різних проявів їхньої любові до героїв... можна буде скласти мою любов до Тебе». Так художньо виправдовується назва повісті — «Іду до тебе», так стверджується й та найвища єдність миття і людини, яка знайшла таке яскраве втілення в усій особистості Лесі Українки.

Прагненням вивести видатних діячів рідної культури перед світові очі, ствердити їх творчу масштабність і людську глибочинь надихана й кіноповість про М. В. Лисенка — «Київська фантазія на тему дикої троянди — шишини». (Образ, навіяний віршем М. Рильського «Шпи-

¹ Українка Леся. Твори: В 5 т. — К. — 1956. — Т. 5. — С. 605.

шина»). Композитор-патріот, який «в люди виводив» українську народну пісню, всю національну музичну культуру,— таким постає Микола Віталійович Лисенко в цій кіноповісті. «Яка запашна квітка ваш мелос»,— говорить йому Римський-Корсаков. «Дика квітка наша народна пісня, як неплекане дитя,— відповідає Лисенко,— як отой дикий куц шишшини — з його непоказного цвіту і коріння можна викультивувати дуже пишну культуру троянд, але як її в люди вивести... Життя на це покладу». І поклав, як свідчить історія, підтверджена в даному разі художньою розповіддю письменника.

Своєрідною студією над сучасним народним характером стала повість «Криниця для спраглих», в окремих епізодах якої відчувається стилістична «підказка» Довженка. А втім, діда Левка Сердюка, героя кіноповісті, можна зіставляти, як живу людину, з іншими постатями сучасної «сільської» літератури — Іваном Африкановичем («Звичайне діло» В. Белова) і Гнатом Степановичем, прозваним Вопцеткою (роман білоруського прозаїка А. Кудравца «Посіяти жито»),— цікава б вийшла типологія в чомусь подібних один до одного персонажів з різними, проте, індивідуальними й національними рисами.

Широке й тривке визнання Іван Драч здобув як есеїст — критик і літературознавець. Можна навіть запитати — чи не вступає він на цьому полі гідним суперником самому собі як поетові і драматургові? В кожному разі, книжка його статей і нотаток «Духовний меч» (1983) стала одним з найяскравіших явищ української літературної есеїстики. Як поет він володіє даром глибокого і по-своєму натхненного проникнення в таїни образів, які стають предметом його розглядів і роздумів; як срудит — може дивувати обширністю своїх знань, що охоплюють не лише рідне письменство та літератури народів СРСР, а й великі, часом колосальні явища світової класики, до яких нелегко буває підступитися й фахівцеві-літературознавцеві (читайте, наприклад, його далеко не принагідні, як це буває в так званій письменницькій критиці, есе про Данте, Лонгфелло, Хемінгуей, Лорку, Пабло Неруду та інших велетнів у вже згаданій збірці «Духовний меч»): Разом з ученими-філософами С. Кримським і М. Поповичем він написав науково-популярну «біографічну повість» про великого українського поета і мислителя — «Григорій Сковорода», видану масовим тиражем для молодого читача. «Чи був у нас хоч один літератор, який не гонив би курей з городу?» — запитусь він у «Баладі про генеалогію», введений і до книжки есе. Запитання з підтекстом — бо від батьківського городу до сучасних справді інтернаціональних, справді всесвітніх круговидів пролягає, здавалось би, майже безмірна відстань, а тим часом її, на тверде переконання поета, треба неодмінно здолати, не втративши водночас зв'язку і з отим «стартовим майданчиком». І це переконливо підтверджує і творчість, і людська особистість самого Драча.

«Я... не належу до тих, м'яко кажучи, диваків, які виключають з поняття народ фізиків-теоретиків з Дубни, київських чи новосибірських учених-кібернетиків»,— пише він у статті «Контекст дружби — контекст взаємовимогливості».

Не належить він і до тих, хто міг би в чомусь обмежити себе духовно, інтелектуально в ім'я природної святої пошани до рідних витоків і джерел. «Сприймати світ до всіх його глибин», як і у всіх широтах, географічних і культурних,— це справді та заповідь, за якою живе і творить визначний український радянський поет Іван Драч.

Духовний і творчий неспокій — це той «інваріант» поезії Драча, який впадає в очі на кожному етапі його шляху в літературі. Не завжди викінчений у своїх формах і гармонійний в образному мисленні, він, проте, завжди вмів додавати щось несподівано нове до стилістичних і жанрових фондів української лірики та ліро-епосу. Вже говорилося про буйнощі умовної, метафорично-асоціативної поетики його ранніх творів, яка, навіть ризикуючи бути в чомусь не сприйнятою читачем, все ж відкривала і стверджувала можливості нових, «небувалих» форм поетичного вислову. Інтелектуаліст (і навіть подекуди раціоналіст) у поезії, прихильник усього гостросучасного і незвичного, він зумів легко й природно поєднати літературну культуру образу з культурою фольклорною, з багатим світом народнопоетичних уявлень і символів; за зразком ходити було недалеко — ним була поезія П. Тичини, але Драч здійснив це все ж по-своєму, як і личить чуйному до покликів часу постові в добу НТР.

Можна говорити і про своєрідність, яку в його творчості здобули деякі поетичні жанри і їх різновиди. Свого часу дивувало, чому такі вірші, як «Балада про відро», «Балада золотої Цибулі», «Баладонька-загадонька» та ін., в яких майже немає дії, фавули і тим більш драматизму,— чому вони названі баладами? Хоч в, звичайно, в нього речі, відносно ближчі до канонічних зразків жанру. Але поки фахівці від теорії ліричних жанрів мізкували над цим, «балади» та «етюди» Драча викликали цілі рої наслідувань у молодій братії: такою буває сила талановитого й веселого збиткування над «правильністю» і чистотою жанрових утворень. Не менш незвичні й цікаві його композиційні та сюжетні вирішення в ряді ліро-епічних та драматичних поем — «Смерть Шевченка», «Дума про вчителя», «Зоря і смерть Пабло Неруди», «Київський оберіг». Але й прийшовши до відносної (ще й якої відносної!) простоти і медитаційної лагідності, він не пропускає нагоди дати образній думці раптовий і гострий злам, який бачимо, наприклад, у вірші, що починається рядками: «Мій син фотографує мою матір — кого ж вона тримає в пелені?..» Миттєвий зблиск інтуїції — і поет уже бачить у цій «пелені» себе самого, жахається з летючої «всепроминуцості життя» і разом з тим упоко-

рюється його непереможним і мудрим законам: «Як болісно життя все проминуло — лови, мій сину, незагайну мить, бо так майбутнім дихає минуле, немов суніця на губах гірчить».

Діалектична і тому драматична в своїх глибинах концепція світу, яку сповідає поет, по-своєму відбивається в різноманітних складниках його стилю і поетики.

Намагаючись оцінити неабиякий його внесок в українську і всю радянську літературу, думаєш про те, що оригінальність, темперамент, щедрість уяви—це вже неабиякі цінності в поезії, а ними творча душа Драча аж ніяк не обділена. Думаєш про властиву літературі соціалістичного реалізму органічну єдність національного та інтернаціонального — в даному разі про те, як художньо, по-мистецькому збагачує і уквітчує цю загальну формулу барвіста, самобутня поезія Івана Драча. Думаєш, зрештою, про те, що чимало образів, картин, афористично висловлених думок з його віршів і поем уже ввійшли в наш постійний духовний вжиток, поглибили і витончили нашу власну «оркестровку світу».

Поет складний, постійно шукаючий, він має свої творчі проблеми,— а хто їх не має із справжніх митців? Але свіжа борозна на українській поетичній ниві ним прокладена, і її видно аж теп куди в сучасному широкому світі.

Леонід НОВИЧЕНКО

ПОЕЗІЇ

Слово

Віолончель погасла. І відразу
Вмер контрабас — хапливо, нашвидку,
А скрипка п'є гарячий грім екстазу,
Грозу екстазу, білу, аж гірку.

Талане мій, на дикому смичкові
По струнах полохливих прослизни
У лоно скрипки, де брунькує слово,
Де зріє слово в муках тишини.

Вагітна скрипка стане породіллю,
Оркестр пройме морозно-чорний шок,
Як нехрещене слово самоціллю
Повстане з оркестрових пелюшок.

Візьми його. Не дай на зваду славі,
А по-спартанськи — босим на мороз.
Туге од сонця, чорно-величаве —
Воно провисне буйним гроном гроз.

І в тому одчайдушному розгоні
Затям собі і стверди це життям,
Що слово — з музики, з її гірких агоній,
І мати слова — скрипка. Це затям.

Ода братерству

Що є братерства гідніше
На цій крутоплечій планеті?!
Гей, гучномовці стоусті,
Чому ж ваші горла захрипли?
Невже протяла язики вам
Чорна напалмова голка?..
У гучномовець небес,
Витертий хмар рушником,
У мегафон цей блакитний,
Єдиний для всіх народів,
Я, сп'янілий од слова самого,
Гукаю єдине це слово...

Братерство! —

І бомби захланні
Мертвіють в звірячих утробах.

Братерство! —

Новітні Кортеси
Кусають себе скорпіонами.

Братерство! —

Маленькі хлоп'ята
Топлять пластмасову зброю
І пасуються лагідним сонцем
З Федеріко Гарсія Лоркою.
Коли народ заклопотаний
Заглядає ув очі народові —
Рута-м'ята братерства
Вироста по плечі самоповаги.
Як традиція ошуканства
Стане традицією самопокути,
Над безоднями кривд
Звисне тепле крило забуття —
Немає народів-каїнів,
То й немає народів-авелів...
О глузде, недовірку мій!
Який ти тяжкий на довіру!
Все екстатично витрушуєш
З мішка світової пам'яті,
Заклавши ногу за ногу,
Все єхидно мене перепитуєш:

З яких це таких цеглин
Гостинець до пекла потужний?
Бо ж на дружбу простягнуті руки
Можуть тобі і викрутити?
Та це тебе так замлоло,
Як ту породіллю сумнівну,—
Хіба ж оце сумнів мужчини,
О глузде мій, мій ясновидцю...
Бо ж нема над братерство
Вагомішого набутку,
Інших праведних істин
Немає на цій планеті.
Уже й хижакі з-за зубів,
Як з-за ґрат, випускають це слово.
Воно вже одлунне ніжно
В коридорах жахливих антисвіту —
Триєдина надія надій,
Що веде за собою надію.
О народі мій сизий,
Чорнокрильцю мій сонценосний!
Хай же гідність твоя
І снага твоїх кутих рамен
Запорукою буде
У гордім братанні з братами...

* * *

Дихає осінь, дихає світ густий,
Машини дихають по кісточки у листі...
Нам випала доля ленінцями зрости
На сизому вітрі, на синьому хисті.

Диха Вітчизна в розльоті брів —
Донор планети з тривожною кров'ю.
Дихає зрілість моя на зорі
Землею крицевою і цукровою.

Віра — це праця. Все інше — тля.
Дихаю Леніним до останнього подиху...
Навшпиньках замерла сива земля
В передчутті вогнеликого подвигу.

Поліська легенда

Де села ще дихають попелом, де воював кожнісінький метр,
Де все стугонить історією, де кожна билінка — пече нам,
Там легенда встає з пісків, запахуша, як перший мед,
Юна Прип'ять біжить у ній, ця прагнуша ріка-наречена.

Навсібіч розметавши піняви білу цнотливу фату,
Скинула партизанський ватяник, біжить чорнобильським краєм,
А скільки було наречених на юну красуню оту,
Та тільки щось несусвітнене серце жіноче крає.

Та й слави ж про молодого — з глибин він піднявся на світ,
Сватами за нього приходили Ландау,

Синельников і сам Курчатів.

Кажуть — дуж він зело, де там той Святовид,
І зветься для поліщучки якомсь незвично — Атом.

Для нього ж вона одчайдушно і русло міняє своє,
І всіх женихів одшила, аж ремство одлуное в лісі.
Вона ж його так вичікує, аж навшпиньки хвилі встає
Та шепоче, щоб не забутися: «Уран — двісті тридцять вісім».

Птаство над нею і риба в її ворущкій глибині
Наполохано б'ються в одній старосвітській гамі,
А Прип'ять їм так відважно: «Я ж вам сказала: ні!
Коли він мене палко любитиме, то даремний ваш буде гамір.

Він причаїться в реакторі, на нього мільйон замків,
А ви мені все голосите, все кигичете про нейтрони,
Йому замок із криці будують — за якихось десятків років
По всім світі йому розставлять непохитні атомні трони.

Я про все вже доскіплювалась у батечка свого Дніпра.
Я віддамся, віддамся за нього негайно.
Саме так мені людям слугувати прийшла пора:
Хай Дніпрові й Донбасові Атом мій допомагає!»

І туманом колислим війнула вона з дугів,
І така в неї оксамитна і довірлива юна долоня:
Прип'ять летить як на крилах двох білених берегів,
Нареченого притуливши до юного лона...

Марія з України — № 62276: від Освенціму до Чорнобильської атомної

Марія Яремівна проводить нас далеко за станцію Янів.
Босі ноги Марії Яремівни збивають вечірню росу на буркуні.
Сосни стоять між зорями.

Городи цвітуть картопляні.

Атомне селище Прип'ять ще не атомні світить вогні.

Марія Яремівна ось недавнечко додому прийшла з роботи,
В овочевому прихопила картоплі і в авосьці її принесла.
Марія Яремівна, як на сповіді, рівно сиділа навпроти,
Тиха була, нашорошена і якась нетутешня наче була.

В Марії Яремівни шершаві од фарби й оксолю руки,
Пензель її малярський вимока в ацетоні ондечки за вікном.
Миготять на столі фотографії, позначені цвітом розпуки,—
Марія Яремівна друга освенцімського пам'ятає під номерком.

— А цей,— каже,— номер такий-то, дочку недавно женив у
Фастові,

Я була у них на весіллі,

під тентом було, бо прямили все дощі...

Як тікала я вдруге з табору, сховаеш, було, голову в рясті,
А дика кізка прийде до сонної, в лице полиже

і знов дремене в куші.

А тобі присниться вівчарка, неначе їх мало ще так набачила,
То навіть і в сон втелюються, стерво таке, і хекає,

висолопивши язика.

Молода ж я була, мій світоньку, одчайдушна була, необачна,
Я кожен ярочок вилежала — все на Київ тікала й тікала.

То переховували мене поляки — пан Станіслав і пані Марія,
То полини на цвинтарі:

цвинтар цвинтарю передавав мене додому живу,

Отак двічі всю Польщу і всю Україну переряками я

переміряла,

Гітлер спалився на попіл, а я ще своє проживу.

Марія Яремівна посміхається на всі свої срібні зуби

(Виділили в профкомі карбованців десь на шістдесят),

В Марії Яремівни пронизливі, ще майже дівочі губи,
А в очах у Марії Яремівни зацвітає бузковий сад.
Ювілейну медаль нам показує і листи з Ворошиловграда,
Пишуть все піонери:
«Ми з Вами, Маріє Яремівно, ми завжди з Вами!»
— А найтяжче було терпіти, коли казати вам щиро правду,
Як діти до газових камер йшли голісінькими рядами.

Йшли вони і кутурхались, бо діти, звичайно, є діти,
Матері, ті, звичайно, сплакались, а діти сміялись, ще б пак,
А одна чорнявенька, як ластівонька,— маму звикла жаліти —
Взялася була перед піччю танцювати для мамці гопак.

Ніжками чеберяла, голенька, худюща,
на тій розпроклятій брукві,
Навприсядки походжала, а дядьки всі зціпились в кулаки..
Боже, як ми тільки вслухалися у танків ріднесенький гуркіт,
Оті, що лишилися дивом й не пішли в небеса на зірки!..

...Зірки світилися над нами.

Марія Яремівна нас провела за колію.
У темряві все прозирала,
між кущами шугала все кажаном.
— Я, хлопці, тепер кольориста, вмію колір дібрати до кольору,
Он бачите: моя школа світиться причілковим мені вікном.

Дівчата в бригаді мене жаліють. Шарую емаллю віконні рами,
Місто нове на вас дивиться з моїх білорамних зінць.
Стою собі на підвіконні, а світ аж гуде школярами,
А ліс мені глищею дмухає та літеплом-жаром суниць.

І ходять дівчатонька колом, а я все стою собі на підвіконні,
Дивуюся з їхнього танцю, бо колу ніколи немає кінця,
А поруч гуркочуть БелАЗи, важезні, п'ятидесятитонні,
Я бачу, що атомній станції вікна мої геть усі до лица!..

Прошурхотіло листя, сховало у темі Марію Яремівну,
Машина зголила фарами пилюку на працьовитім шосе,
Життя, рукави засукавши, всенощно трудилось ревно,
І все мені люто не вірилось, що це все нарешті — все.

Маленька жіноча доле, ти феніксом над освенцімами
Злетіла і спалахнула,
щоб освітити над Прип'яттю Атомоград,

Нічого на білому світі, Маріє Яремівно, нічого не рветься,
А зорі закоханим світять, ті зорі, що з ваших досад.
В гігантським реакторі долі летіли Ви міченим атомом,
Щоб нам все помітити чітко, що світло на світі — з людей,
І доки мені горіти, я Вашу зорю пам'ятатиму
І Ваше обличчя різьблене, добровійне таке, молоде.

Пам'ятатимем не для пам'яті, а для чогось того небуденного,
Що спалахне як осяння, задихнешся — не скажеш словами!
На добраніч, Маріє Яремівно! Наша Незламносте,

добрий день Вам!

Скажемо, як ті піонери: «Ми з Вами! Ми завжди з Вами!»

Дефектоскопістка

Тоненька, як гнучка берізка,
Зів'яла, бо палить — страх,
Ходить дефектоскопістка
По трубах на каблучках.

Навмисне чи так годиться,
Щоб впасти комусь до рук,
Чи дівчина, чи молодиця —
Міцний у неї каблук.

Вироком зварницькій праці
Йде циндра з-під підошов.
Поставить вона апарат свій,
Просвітить рентгеном шов.

Хлопці стоять причаєно,
Знявши свої щитки,
І пальці печуть, звичайно,
Чорнобильські цигарки.

Чи є де найтонша шпарина?
Чи де не лишився шлак?
Куценька на гріх спідничина,
Карих очей зодіак,

І хлопці вистрілюють жартом:
— Знову русалчин контроль...
— Два стики мені переварите! —
Суворя в русалки роль.

Щоб все було герметично,
Щоб тій радіації — зась,
Красива така і критична,
Молодичка, видно, чиясь.

А ввечері, як спекота
У Прип'ять пірне до дна,
У шелюзі плаче потай
Ця маленька самотина.

Зазирає у люстерко: гарна,
Ні дефекту, самісінський цвіт,
Не прилипла ніяка догана
У її дев'ятнадцять літ.

Що хіба цілувала палко,
А тепер в оченятах — дим.
Як лишив він таку русалку,
Чи ж податись за ним, навісним?

І таке ж дороге Полісся,
Мама з татком, ще й сто пісень,
А він вчора таки повівся
І заманює аж на Тюмень.

І русалка зривається з кручі
Прямо ластівкою в ріку:
— Він хоче, клятий, помучити,
Натрапив, бач, на таку!

Ну що за характер циганський,
Не припнула — і весь парад!
Не просвітиш його на рентгенівський
На модерний мій апарат...

І плаче вона, і сміється
Зовсім не на ефект,
І світові так надається
Цей правічний дівочий дефект.

Доньки Ярослава

(За Ярославом Івашкевичем)

Їхати ж їм як далеко!
Виходять так зі свічами,
Анна до Франції, Євдокія в Семигород,
Єлизавета до Данії — навічно.

Стоять на порозі, дивляться —
Батьки у світ їхати радять,
Дівчатам то дуже тяжко:
— Прощавай, Києве-граде!

А супроти дівчат в соборі,
Де стіна заламалась в ґратах,
Чатує тяжкий, спідлоба,
Пронизливий погляд брата.

Місту Києву

(За Назимом Хікметом)

Лиш Київ мені одчинив
свої брами,
Лише огорнув мене туго
вітрами,
Лиш в очі заглянув —
б'є серце з нестями.
Я з першого погляду
в Київ закоханий!
На ярусах міста
каштани свічені.
В сонці бульвари
біжать широченні.
Тополі стоять, мов стрункі
наречені.
Я з першого погляду
в Київ закоханий...
Йому перейшло вже
за тисячу літ.
Його попелили,
щоб стерти і слід.
Він сяє і грає
над тисяччю бід.
Я з першого погляду
в Київ закоханий.
Блакить його неба —
в Стамбулі така ж,
І зелень, як в Бурсі,
і прозелень та ж,
Дніпро — чорноморець,
тим наш він і ваш!
Я з першого погляду
в Київ закоханий...
Мені Золоті одчинив
він ворота.
Шевченко зустрів мене,
вийшов навпроти.
Він в очі заглянув, що повні
скорботи,—

Я руку в пошані йому
цілував.
А потім пішли удвох
до Дніпра,
Нас хвиля умила, нас втерла зоря,
Дививсь за столом я
на Кобзаря
І все про народ свій
казав — не мовчав.
Вслухались дерева з дніпровських
узвиш
В розмову поетів —
дивінь з дивовиж.
Сказав він: «Як серцем у вірші
згориш,
То слово вождем буде!» —
так він сказав .
Лиш Київ мені одчинив
свої брами,
Лише огорнув мене туго
вітрами,
Лиш в очі заглянув —
б'є серце з нестями.
Я з першого погляду
в Київ закоханий!

Стара балада про молодого фізика

Він везе санчата за собою,
А в санчатах донечка сміється,
В донечки на шубі синій шарфик,
В донечки смачний горошок сміху —
Так лоскочеться та горошинка.
Нахилив він голову сутужну
І чомусь так лячно озирається
На санчата й донечку-пустунку.
В нього шапка із помпоном синім,
Лижі й бамбукові палки в нього
Й печія на серці старовинна:
Ну а що, коли він озирнеться,
Ну а що, коли назад він гляне
І побачить те, що вже посивіло,—
Карколомну складність всіх мудрацій
В цьому пренаївному видінні:
То ж не донька, рідне чорнобров'я,
А приишкла в шубці бомбовина,
Бомба з бомб на людське безголов'я,
Донечка його ночей безсонних...
Ось чому так дивно озирається
Молодий татусь на реготушку,
Стріпуючи навісне видіння,
А в санчатах донечка сміється,
А навколо сніг і синя радість,
Тільки печія рипить та диха,
Тільки доня сніг губами ловить,
Ген впустивши горошинку сміху...

Із книжки «Соняшник» (1962)

БАЛАДА ПРО СОНЯШНИК

В соняшника були руки і ноги,
Було тіло шорстке і зелене.
Він бігав наввипередки з вітром,
Він вилазив на грушу і рвав у пазуху гнилиці.
І купався коло млина, і лежав у піску,
І стріляв горобців з рогатки.
Він стрибав на одній нозі,
Щоб вилити з вуха воду,
І раптом побачив сонце,
Красиве засмагле сонце,
В золотих переливах кучерів,
У червоній сорочці навипуск,
Що їхало на велосипеді,
Обминаючи хмари у небі...

І застиг він на роки і на століття
В золотому німому захопленні:
— Дайте покататися, дядьку!
А ні, то візьміть хоч на раму.
Дядьку, хіба вам шкода?!

Поєзис, сонце моє оранжеве!
Щомиті якийсь хлопчисько
Відкриває тебе для себе,
Щоб стати навіки соняшником.

ПРОМЕТЕЇВСЬКА БАЛАДА

Посивіло небо сріблястими хмарами,
Що потом зронились з крутого чола.
Зітерлося сонце об крила орла,
Що бив моє серце зусиллями марними.
Віки висихали, як роси на скелях,
Задощені кров'ю, засмічені злом.
Гефест прикував мене ще юнаком —

Відтоді Земля — моя вічна оселя.
Прийшов я весною, а нині вже осінь,
Невдовзі посипле зима з моїх скронь.
Безбачечком виріс синаш мій — вогонь,
Бо руки отецькі цвяховані й досі.
Ти атомний нині, мій вогню кудлатий,
Мій рідний синок, перепроклятий мій!
Ковтаю я дим збаламучених війн —
Нема чим дихнути і є чим вмирати.
У батька твого кайдановані руки,
Та з серцем бездонним по світу я йду.
Це мій невмирущий обвітрений дух
Крізь хмари пробився в Шевченкові муки.
Тобою був спалений чорним вогнем,
Коли поселивсь я у Гусову душу.
Вмирати я мушу, страждати я мушу,
Розбомблений бомбами всіх систем.
Я в серці Лумумби не можу не жити,
Я Африку нині виводжу з оман.
Щоб дихати світу, щоб сіялись житю,
Дивлюсь я на сонце зіницями ран.
Для мене вготовані,

в чорнім краю

Куються кайдани, лаштуються грати.
З в'язниці журби, із застінків Еллади
Я Глезосом голос свій подаю.
У люті безсилій зробились воронами,
Ключочи мене, ненаситці орли,
Та прапором звівся вогонь мій з імлі,
Аж серце моє підіймається врунами.
У білих,

у чорних,

у жовтих людей

По брязку кайдання мене віднайдете...
Він з Леніним йде по в'язницях планети,
Він — ленінець духом, старий Прометей!

БАЛАДА ПРО САР'ЯНІВ ТА ВАН-ГОГІВ

Хата у серці світиться мусить,
Погідною бути при всякій погоді.
Стоять Парфенони солом'яно-русі,
Синькою вмиті, джерельноводі.

Мами мої чисті в мелодіях кропу,
В мелодіях гички зеленоросої,
Призьба тече у вогненну шопу
З-під вашого пензля з сипучого проса.

В проваллях чекас розсипчаста глина
Рук ваших чорних, звітрілих, гречаних.
І мліє палітра на згорблених спинах,
Розведена потом в мішках десятчаних.

Поорані віком смагляві лица:
Горпини і Теклі, Тетяни і Ганни —
Сар'яни в хустках, Ван-Гоги в спідвицях,
Кричевські з порепаними ногами.

Сніпки золотисті загачують греблю,
Бо хата блакитна текла б в небеса...
Мамо! Я ваші думи тереблю,
І крапка в баладі моїй — сльоза...

БАЛАДА ПРО ДІВОЧІ ПЕРСА

Джамлі Бухіред

I

Дві зорини на білому тілі,
Дві невижиті чаші цноти
Снять синами, од ласки зомлілі,
Розстебнувши сукенку жароти.
Зашаріються — і спросоння
Заховаються в ціні шовків.
А над ними чубатий сонях
Парубоцтвом своїм одцвів...

II

А де ж смуглі твої, непорочні?
Чом вони юнаками не снуть?
Чом сини твої ненароджені
Захлинаються од проклять?
А бандит розпікає шворня
І згвалтовані груди пече,
І алжірське дівча нескорене
Доживає у блиску очей...
Хай над Сеною білого гунна
Перестріне зневаги напасть —
Хай йому парижанка юна
Чистих персів торкнутись не дасть!
Руки зламані, груди зранені
До очей моїх попливли.

III

Глянь! На персах твоєї коханої
Видно опіки Джамілі!

БАЛАДА ПРО ВИПРАНІ ШТАНИ

Ніч розписала небо в синю домашню вазу.
Захлинулася електричка. Комар в спортиші привишк.
Замурзався я на роботі — і мати примітила зразу
Заплямлені солідолом ще путні сірі штани.

Баняк на плиту поставила. Дістала з полиці мило.
А місяць у білих споднях з батьком у шахи грав.
Далеко овогнене місто на сон голубий мостилося.
Смачною була після пива густа кабачкова ікра.

Відгнали грушами хмари. У вітрі топилися шепоти.
Сад колихався солодко на гойдалці типини.
А на пружинистій шворці, звішені за манжети,
Пришпилені гострими зорями, в небо ішли штани.

(Повні образи, повні огуди
Мої пишногубі етюди.
«Це вже занадто, це вже занадто»,—

Мені нашітували сонати,
І розсипались по панелі
Мої рондо і ригурнелі —
Я обійшовся без них,
Оспівуючи штани).

СОНЯЧНИЙ ЕТЮД

Де котиться між голубих лугів
Хмарина ніжна з білими плечима,
Я продаю сонця — оранжеві, тугі,
З тривожними музичними очима.

Ось сонце віри — чисте і просте,
Ось сонце міри — з віжками на храпах,
Ось сонце смутку, звідки проросте
Жорстока мудрість в золотих накрапах.

І переливно блискотять сонця
Протуберанцями сторч головою.
Беріть сонця — кладіть мені серця,
Як мідяки з осугою-журбою.

Я ваші душі кпином обмину,
Я не поставлю їх на п'яні карти,
А що сонця за дорогу ціну,
То сонце завжди серця варте.

ЕТЮД НА «ДОБРИДЕНЬ»

Як це мало — сказати: «Добридень!»,
Як на диво багато в цім слові,
Бо воно аж по вінця сповнене
(Перехлюпується, вишумовує)
І надіями, і тривогами,
І запеклими вболіваннями
За людський, справді добрий день!
Хай же день буде з чистого неба,
Із струнких, ніби мислі, тополь,
Із пекучих солоних невдач

В підсохлому тісті кленова лопата
Вийме з черені, де пікся в теплі,—
І зачарується білена хата
З сонця пахучого на столі.

ВУЛКАННИЙ ЕТЮД

Козацькі могили високі —
Незгаслі вулкани України.
Стікають пшеничні потоки
Із їх польової вершини.

В могилах похована мука —
Дідів перемолоті кості,
В могилах — кайдани онука,
Обірвані в праведній злості.

З сльози проростає зернина
І колосом зірку черкас —
В розливі пшениць потопає
Вулканна моя Україна.

ЕТЮД В ОДНЕ РЕЧЕННЯ ПРО МИКОЛУ КИБАЛЬЧИЧА

Космодромом першого літального апарата,
Коли ще Росія ходила на голові
І Першого Головного Конструктора
Увінчала мотузяним вінком смерті,
Вибивши з-під ніг його
Осмолену лавку прокляття,

Космодромом першого літального апарата
Були непросохлі капливі сторінки
Багрянознаменного перекладу
«Маніфесту Комуністичної партії»,
Написані стогонами і пожежами,
Ластів'яними і дівочими щибетами,

Написані рукою
Першого
Головного
Конструктора,
Який світанковим чолом своїм
Повінчав ракету з «Маніфестом»...

ЕТЮД ПОКОЛІНЬ

*Світлій пам'яті
академіка О. І. Білецького*

Помирають майстри. Чітко значать віки.
Їх життя вперезало вогнями й димами.
В груди траурних маршів дзвенять молотки,
І влягаються думи золотими томами.

Люди круто жили. Люди в сонце ходили
І державу науки несли на плечах,
Люди гупали кайлом в оранжеві брили,
Люди шквальньо згоріли, щоб день не зачах.

Амплітуда людська — від колиски до гроба.
Та не знати народу таких амплітуд,
Бо ошпарює реквієм мою душу окропом
І сподівану зрілість вишукує тут.

Сплять монархи труда. Зріє черга велика
До незайнятих тронів крізь думи густі.
Підмайстри мого віку! Я ваші ридання покликав,
Щоб на цвинтарі чолами підрости...

ПОДІЛЬСЬКИЙ ЕТЮД

У пропилений стишений став
Сплинув денний просмалений грюкіт,
Сплять вітри на блакитних постах,
Спить Поділля — земля Кармелюків.

Огинаючи заводь руду,
У розчинених шелестах ясенів

Із фортеці ідуть-бредуть
Його смутки — тавровані красені.

А баян розсипав зірки
В матіолу, в дівоче дозвілля,
Щоб зажура взяла квітки,
Щезла в поїзді за Поділлям.

Літаки пересміюють плях
У терпких пропачілих вагонах,
Сплять хати у нічних сорочках,
Сплять повітки — в огненних, в червоних.

Обмолочений день спочива,
Мліє кріп в запахуцім окропі,
І на хмарі пливе на жнива
Кармель-місяць з тавром на лобі.

ЕТЮД «АРИСТОКРАТИЧНОЇ» РОБОТИ

*Так гумористично
робітники називають
вивантаження граніту.*

Сивий, аж замислений, крихкий на пругах,
Граніт кострубатий до пальців липне.
Шпурляю — і він готить в ногах,
Влягаючись тілом в земні заглибини.

Рожевий, смугастий — в променях мліє.
В кожному кристалі вогні полискують —
І падає сонце направо й наліво
Верткою мигливою блискавкою.

На іскри дробиться, вщухає, тихне.
Полами витрем замурзані чола ми.
Зцупимо, зрушимо — й знову задихано,
Азартно напружимось торсами голими...

Вже викотивсь місяць із синіми горами.
Великий, важкий, сивувато-опаловий.

Може, і цю розвантажим платформу —
Місячним каменем землю завалимо...

Хочеться пива. Петляємо коліями.
Стрічним дівчатам махаєм кашкетами.
Струмись з-під крана морозно поколює,
Зорі од спини летять рикошетом.

ФІАЛКОВИЙ ЕТЮД

Ці слова — про набиті трамваї
У вечірні просинені сутінки,
Про зволожене танучим снігом
Вітряне різкувате повітря,
І про слюсаря з смуглим обличчям,
Поцяткованим ластовинням,
І про мрійні і теплі фіалки
У спітнілій його руці.

Ці слова — про терпку утому,
Що сплива водяними струмками
У блискучий цинковий тазик
З його шиї, плечей і спини;
Про рожевий ворсистий рушник
З ледь відчутним тривожливим запахом
Молодого жіночого тіла
І про очі, яким він привіз
Соромливі свої фіалки.

Ці слова — про сплетені руки,
Про жагучі шепоти юності,
Що війнули з податливих вуст
І згубились в розкішній косі дружини.
Ці слова — про фіалки щастя,
Що порану цвітуть під очима
В захмелілий медовий місяць.
Ці слова — про нове життя,
Що заб'ється під серцем матері
Після ніжного того цвітіння.

ЛЕБЕДИНИЙ ЕТЮД

Ты белых лебедей кормила,
Откинув тяжесть черных кос...

В. Брюсов

Одягни мене в ніч, одягни мене в хмари сині
І дихни наді мною легким лебединим крилом,
Хай навіються сни, теплі сни лебедині,
І сполоха їх місяць тутим ясеновим веслом.

Зацвіте автостада доспілими гронами,
Змие коси рожеві в пахучім любистку зоря.
З твого чистого ставу між лататтям та Оріонами
Ти лебідкою плинеш у безкресі мої моря.

Одягни мене в ніч, одягни мене в хмари сині
І дихни наді мною легким лебединим крилом.
Пахнуть роси і руки. Пахнуть думи твої дитинні.
В серці плавають лебеді. Сонно пахне весло.

ТИХИЙ ЕТЮД

Що несеш мені в тихому імені,
В зливі кіс, перевитій, важкій?
Що нашепчуть вуста твої стримані
Несповитій тривозі моїй?

Чи над каннами над пломенистими,
Де я пісню твою перестрів,
Знов розсиплешся аметистами
З-під холодних і зламаних брів?

Що з твоїми словами невмілими,
Хто їх трунком гірким напоїв?..
І біжать між березами білими
Білі руки в тривоги мої...

СОЛОВ'ІНИЙ ЕТЮД

Було все стандартно і звично:
На зборах ми в міру гули,
Підходили самокритично —
Й подружжя не розвели.
Тікав він з квартири ввечері
Під майво пахучих суцвіть,
Щоб іншій вузенькі плечі
Диханням своїм зігрить.
Вона ж ним світилась і снила —
Оця руйнівниця сім'ї,
І щастя оманливі крила
Ввижались часто їм.
Дружина його законна,
Вчуваючи близьку грозу,
Оббігала всі райкоми,
В хустину збирала сльозу.
І ми на шумливих зборах
Дошукувались причин,
Чому у тумані горя
Очей їх ультрамарин.
Нам стало все ясно-ясно,
Ми добре пробрали обох,
Одна могла бути нещасною,
Та будуть нещасними втрох!
Насміхаючись з наших висновків,
Солов'ї заливались в гаю,
І під руку він взяв після виходу
Не дружину — любов свою.
Чи ми дивували з пари
У всій солов'їній красі?
Із вуст ніхто ані пари,
Бо цього й чекали всі.
Дівчата глухо ридали,
І місяць в сльозах навис,
І над зелом розбуялим —
Солов'їв одчайдушний свист.
Це не по плитах
по нахолोलих, —
Кучері здмухуючи з чола,
Наші притоптуючи протоколи,
Любов гордовито йшла!

ВРУБЕЛІВСЬКИЙ ЕТЮД

Він мав печальні всевидючі очі —
В орбітах диких голубі дива.
З них світ буденний, темний і порочний,
На полотні празничним оживав.

Він суть пізнав. Він розтинав основу,
Відкинувши ледачу простоту,
І барви дихали п'янким болиголовом,
І бризки сонця стигли на льоту.

Війнуло смутком зраних конвалій
З очей ним не народжених Купав,
І, ніби Демон, в надлюдській печалі
Митцевий розум у борні упав.

І, незмальована, шугала десь жар-птиця,
І глузував кретин з його картин,
Та мудрі очі перейшли границю,
Якої розум ще не смів сягти.

СПРАГА

СПРАГА

*Кімната в студентському гуртожитку.
Місячна ніч, світло переливається через
відкриті балконні двері. Музика — далека
і жагуча.*

Коли над полем охололим
З гудінням чистим і тонким
Летять брунатні вогкі бджоли
В густі зарошені гречки,

То їх прильоту я чекаю, —
Зирнути, скинувши душник,
На те, чи сповнений до краю
Солодким золотом стільник.

Як цегла вляжеться у стіни —
Шорстка, пропалена, дзвінка,

Я порадію неодмінно
Затишним сном робітника.

Коли могуча сива домна
Без кисню мліє, зачаха,
Душа, чутлива і невтомна,
До горя домни не глуха.

Коли вмираючий востаннє
Голубить тиху дітвору,
Його натомлене страждання
В своє страждання я беру.

Отак шаліє, пламеніє,
Нуртує в бризках і шумить
Моя душа, моя надія
В годину кожну, в кожну мить.

Клітина кожна, кожен атом
Вогнем сповиті голубим —
І вітровій крилом кошлатим
Невидимий звіває дим.

Я злюсь на себе кожну хвилю
Не в сні тяжкому — наяву.
Та спраги іншому не вділю,
Палаю — значить, я живу!

Є мука в світі — дика, неситима,
Тамована щодня й навіки негасима.
Це — спрага людяності, і краси, і змоги.
Я нею сповнений. Мене пече щоднини
Жагуча спрага щастя для людини.
Тривоги людства — це мої тривоги.

*Прочиняє двері дівчина з блакитною
косою. Це вона — моя Спрага, що не дає
мені спокою, пече мій розум, мучить мою
совість. Це вона зриває в моєму серці
пурпурово-блакитну троянду з свіжими
пелюстками, пересипаними золотими
іскрами.*

С п р а г а

Я бачу по твоїх устах —
Запечених, палких, суворих
(А я тобі, повір, не ворог!), —
Що ти неспокоєм пропах,
Як пахне млин мукою й мулом,
Як пахне ніч тривожним сном
І як війна пропахла гулом,
І сподіваннями, і злом.
Дивись, хто в цій троянді є,
Хто супокою не дає
Тобі, юначе, вдень, вночі.
У кого цілиш кленучи.

*Золоті іскри в моїй троянді стають
зорями. Серед них я бачу, як в просторі
поволі кружляє Земля, як вона стає
головою людини з зеленим чубом, зеленою
бородою — все з листя трави. Я впізнаю
і не впізнаю Уолта Уїтмена.*

Здрастуй, Уїтмене зеленобровий,
Космосе, сину Манхеттена.
Це ти — мучитель моєї долі,
Мій старший брате, друже мій?

У і т м е н

Це я тобі не даю спокою,
Це я твій кожен нерв пронизую,
Це я живу у твоєму мозку, у твоїй душі,
У твоєму смуглому молодому тілі.
Рої Галактик, зоряних туманностей
Кружляють круг Землі,
Палюче Сонце і його планети
Літають круг Землі
(Віддаймо справедливість Птоломею).

Центр Космосу — Земля,
Бо на Землі живе Людина.
Безмежність розуму твого
Безмежність Космосу вбирає,
Як ґрунт сухий краплину росяну.

Навколо тебе крутяться світи,
На тебе вся надія —
Усіх віків, усіх материків, усіх світів.
І я живу в тобі.
Живе в тобі Ейнштейн —
Спокійний і розмірений мудрець,
Великий скептик
І фантаст великий.
І Арістотель многогранний
Живе в тобі раніше,
Ніж на світ ти народився,
Хоч ти про це не маєш навіть гадки.
Двадцятивосьмилітній Кибальчич,
Задушений петлею,
Став твоїм сумлінням.
І трійця велетів,
Гігантів чорнобрових,
Уже віки надіється на тебе —
Да Вінчі — бородань,
І Рафаель глибинний,
Та вічно невдоволений
Бурун Буонарроті.
Поети всі, які були і будуть,
Всі хіміки, всі астрономи,
Усі борці — твоє складне єство.
Бетховени усіх віків і націй
Пронизують симфоніями
Твій кожен атом,
А гарячий Гойя в твоїй уяві
Каприччюся творить
З твоїх передчувань — страшних і диких.
Слова твої, насмішкуваті й мудрі,
Давно вже обмізковані Вольтером.
Тебе Пікассо манить так,
Як тихий ранок справжнього рибалку.
Громи, мелодії і шепоти
Вливаються в океан душі твоєї,
Та щомиті вона свіжіших прагне.
Довженки й Шостаковичі —
Твій хліб, твоя вода.
Це ти з Амбарцумяном-звіздарем
В долонях зоряний пісок пересипавш.
І хто там скаже, чому
Червона в тебе кров!

Біолог доведе, що від червонокрівців,
А я скажу — це од вогню
Поезій Маяковського...
І кожен з них живе в тобі,
І кожен прагне — свіжого давай.
Я мучу твою душу, розум твій,
Так мучить тебе кожен з них,
Щоб ти сміливим був і гордим,
Всезнаючим, і скромним,
І непохитним в чесності.
Бо Космос жде тебе —
Правдивого і сильного
(А хитрій підлості
Заказана туди дорога).
Привчи свої тривожні очі
До сліпучої яскравості світла —
Тебе сонця чекають і люди,
Яскравіші, аніж мільйони сонць.
Ми будем мучити тебе щодня, щомиті,
Ми віримо у тебе, мій юначе!

*Зникає вдалині голова Уїтмена. Троянда
засвічується ніжним мерехтливим
блакитним світлом. Я мимоволі
примружую повіки, і, коли дивлюся
перегодя, — перед моїм зором Афродіта
Мілоська.*

А ф р о д і т а

Я — твоя: у рожевім світанні,
В ніжнім розсіпі вранішніх рос,
В сивих коників теплім сюрчанні,
У вологім пушку абрикос.

Річка плесне, вода захлюпоче,
Хвиля хвилі в обійми майне —
Я твої переповнюю очі
Переливчасто-срібним вогнем.

Милим дотиком рук соромливих
Я звіряю твої почуття —
І захоплень шалені розливи,
І пекучі піски каяття.

Тихим жалем за листям опалим
Сумовито холону одна,
То букетом спашну небувалим
На зимовій гравюрі вікна.

Я розлита в дівочому тілі —
Твого погляду спинюють біг
Ніжні перса, туті і доспілі,
Смугла музика точених ніг.

Я живу у терпкім поцілунку,
В спраглих ласках, в журливім півсні,
В граціознім хиткім візерунку
Злитих тіней на синій стіні.

Я — в крутому чолі молодому,
В пружних біцепсах, в дужих руках,
В плитах звітрених ракетодрому,
Що димами прощання пропах,

У просторих симфоніях жител,
Що в неоновім світлі тремтять,
У нежданому, і в пережитім,
І у тому, що й слів не дібрать.

Я — краса. І юнак, і похилий
П'яний трунком і видом моім.
Всі народи до мене схилили
Свої стяги в шориві земнім.

Але мало ще в серці носить
Наш тривожний згорьований час
Ароматну принаду — жіночість,
Її війни розвіяли в нас.

Бо ж мільйони жінок без пари —
Розстріляли їх ласку в диму.
І вже знову в повітрі парить
Передгрозям нечуваних мук.

Щоб зневажити цноту дівочу,
Поглумитись над тілом святим,
Афродіту Мілоську хочуть
В дім розпустити загнати кати,

Заплювати печальні очі
І жебрачкою кинути в світ —
Ось що сниться мені щоночі
Кілька тисяч із лишком літ.

Це єднає тебе зі мною,
В найінтимнішу тиху мить
Над юначою головою
Синім спалахом клекотить.

В тебе спрага — мене захистити,
Затулити од чорних рук.
Тобі мучитись — поки жити,
Мені жить — під крилом твоїх мук.

*Зникає Афродіта. Троянда берегється дивним
пурпуровим вогнем. У мові Спраги сльози
тремтять на голубих віях. Я бачу молодого
хлопця, майже мого ровесника,
з забинтованою головою.*

Я був студентом університету
В революційні полум'яні роки,
Сидів на парті, де й твої конспекти,
А нині — кров моя в його цегляних жилах.
Вдихав ти озон мові мудрості,
А я лежу в землі
З мільйонами моїх братів.
Кістки мої спресовані
Ходою довгих і суворих літ.
Тримаюсь я за корені каштанів —
За якорі дерев, ростучі і розлогі,
Дивлюсь зеленими очима листя
На чисті спалахи твого буття.
В той день, коли Тарасову поставу
Озлоблена шляхетна Білопольща
Од ситої ненависті валила
А чи тоді, як захлинувся у Дніпрі
Славетний Ланцюговий міст, —
Я захлинався од злости і крові.
На їх диявольській високій палі,
Немов на лютому дубовому багнеті,
Я вмер тоді за гордим звичаєм
Моїх далеких запорозьких предків,

Віддавши тіло на поталу й муки,
А Леніна собі лишивши в серці.
Я був двадцятилітнім комуністом
З веселими блакитними очима,
Що затекли червоними вогнями.
Ці кольори — моїх очей волошкових
І крові чистої — тепер тобі освітлюють
Шляхи в будучину, тернисті і манливі,
Вони на прапорі нової України,
Вони горять в троянці твого серця...
Прикидали нас рідною землею.
Ішли роки, суворі і величні,
І хвищі вогняні палахкотіли всюди,
І важко дихала розкритим ротом
Задимлена і змучена планета.
Тепер ви ходите над нами.
Асфальтові дороги голубі
І шамотливі подихи пшениці —
Над нашими кістками, черепами,
Над нашими надіями й стражданнями —
Спромоги ваші з наших виростають.
Підмуток нашої величної Держави —
Ті кості юнаків, закоханих у правду,
Ті кості мучеників, міцно зцементовані
Сльозами народними і кров'ю молодою.
Уся планета — лиш дрібна зернина
Із елеватора космічної надії,
Що стане розсіватись завтра вами
В полях зазорених й неозорих.
Мільйони нас, убитих і замучених,
Катованих, осуджених, голодних,
Страшенну спрагу мають —
І келиха блакитно-кришталевого
Бездонного осяяного неба
Для втамування спраги не доставе —
Лиш піна хмар на дні лишиться з трунку.
Це — спрага правди, і краси, і ніжності,
Це — спрага вірності, кохання й високості.
Ми жити хочемо,
Страшенно жити хочемо —
І ми живемо в кожному із вас.

Це я живу в тобі і дихаю тобою,
Радію щастям, що цвіте в посмішці

Старої матері; мої чутливі нерви
Проникли до найдалшого куточка
Гігантської моєї домовини.
Од Балтики до гейзерів Камчатки
Цвіте наш сад і рясно плодоносить,
Вгинається пагілля од пахучих
Здобутків соковитих, ніби яблука.
Та є ще виродки у здруженій сім'ї —
Із фраз гучних, святенницьких і лицемірних
Вони зробили рятівну затулу.
Вони у чистий передзвін сокир,
Комбайнів, молотків і пил —
У трудовий всевладний передзвін
Вплітають дисонанс —
Дзвін келихів на дачах,
Що розрослись на краденім добрі.
О дика спрага, о свята зненависть,
О невідкупна совість Революції!
Нас гнів пече, святий комуністичний гнів
До цих вужів двоногих, що і досі
Ховаються в трухлявих пнях міщанства.
Коли найменшим ділом а чи фразою
Хто ображає нашу чисту Партію,
Тоді ми у гробах перевертаємось
І кулаками б'єм у товщу глиняну —
Тоді гудуть всесвітні землетруси.
Клекочучий вогонь — це спрага, що пронизує
Твоє сумління, молоде і горде,—
Із ним іти тобі і ним пектися вічно...
Ти вільний і невільник водночас,
Ти вільний волею великого Мільярда,
Ти кайданований наругою століть:
Ти — чорний негр, що Африку несе
У голубий світанок вільновладдя
На шмаганій і синцюватій спині,
Гарапниками сполосованій.
Це лій, натоплений з твого
Лінчованого, зв'язаного торса,
Горить і тріскає в світильнику Свободи
Над праведним скривавленим Гудзоном.
Смуглява шкіра, шкіра непокірного алжірця,
Іде на елегантні дамські пояси —
Це найновіша мода у Парижі.
Тебе стріляли в Анкарі,

Дубинками поставили крапки над «і»
У роздумах твоїх про вселюдську свободу
Під небом хокусаївським.
Мільйони разів вішаний,
Мільйони разів січений,
Ти вставш над притихлим світом,
Несучи голубе знамено неба,
Щоб розпалити його у горні битв
До пурпурового,
І вічне ленінське чоло
Палає сонцем на твоєму прапорі.

Ось ці пелюстки буйної троянди,
Що палахтить незгасно у душі,
Мій друже дорогий,
Живий мій двійнику!

*Зникає видіння студента. Блакитнокоса
Спрага робить знак — і зірвана квітка знову
цвіте в моєму серці.*

*В серцях мільйонів юнаків і дівчат
Вітчизни бачу море троянд — пахучих,
блакитно-пурпурових, пересипаних
зоряними іскрами, я бачу друзів своїх
з пошерхлими вустами, обпаленими
Спрагою.*

ОСТАННІЙ МІСТ ПОЛКОВНИКА

Вдарили сурми в масво листя зеленого,
Крила наметів лячно залопотіли,
Зорі летіли в очі молодо і черлено,
І сон оксамитив непрочумане тіло.

Багнетами хряснули карабіни холодні,
Сіялась ніч крізь рожеве решето.
Смачно кричали сколошкані взводні,
І шикувались солдати нарэпті.

Ковтали останні сонливі пепоти,
Сопіли друзям у теплі потилиці.

В уяві блукали несмілі прожекти,
У що ця тривога неждана вилетіть.

Ріжучи мрево тугою статурою,
Місячи порох чобітьми яловими,
Незугарною рухливою скульптурою
Виріс він перед рядами ямбовими.

Одноокий, на цибатих кривих ногах,
Ведучи на прив'язі штабну свиту,
Він темряву бив під лопатку і в пах
Хохлацькою скоромовкою басовитою.

Полковник старів на наших очах
І, втямивши це, холов до образи.
МАН * його пружно і тепло гарчав —
Вітер під пахвами в нього лазив.

Слова конали в терпкій живиці,
Слова навзаводи йшли в заміс,
Слова наливали тіло по вінця
Зеленим маревом пісні про міст.

Різкий ацетон ковтала імла,
Гойдалися блоки на спарених шинах,
Кавалькада металу гуркіт тягла,
Небо вигойдувала на пружинах.

Хитаючи прутом пружкої антени,
МАН зеленавий між ЗІЛами нишпорив,
І рятували дивацькі крени
Його шофера, грузина вишколеного.

І вже начштабу летів туди,
Де ляже моста зеленава соната,
І вівсь за МАНом блакитний дим,
І біг наказів полковничих натовп.

В апарелях піцаних хрустіла доза,
Над урвищем різко хрипіли гальма.
Полковник кричав захрипло: «Назад,
Назад, туди-розтуди, негайно!»

* МАН — малий автомобіль-всюдихід.

І, як тасус карти картяр,
Збивав він машини в строгі колони,
А потім палив: цигарковий жар
Не встигав йому сипати дим солоний.

Блоки летіли, збиваючи білу грозу.
Прогони гули, катери сновигали чвалом,
І мошकारа надибала сизу брудну лозу,
І на бровах мостилася виклично і зухвало.

Зводилось сонце. Обсіла його мошकारа.
Воно червоніло — покусане, зле і безруке.
А вже вигулювало кругле, як сонце, «ура»
І чувся з-за лісу продимлених танків грюкіт.

Зірвалися з прив'язі ситі тугі БМК *,
Входили в лінію вже налаштовані ланки,
І витягся міст на понтонах, як на биках,
І гарячково побігли хаптиві тони морзянки.

Та вибухло серце, як спалах вогню вночі,
Взялись дніпровські очі димчатим сизим оловом.
Міст прогинався од рику дублених тягачів,
І лікар наш полковий тужно схопився за голову.

СЛІЗОЗА ПІКАССО

Мир разложил на части Пикассо...

Слеза стекает.

Разложи! Попробуй!

Евг. Винокуров

І

Літо пилосся,

літо їлося,

Літо кипіло вишнево,

лутово,

Густо сміялося,

половіло,

Переморгувалось зеленоброво.

* Б М К — марка катера.

Атомні слюзи течуть в імлі
На чистий пензель солоною правдою...

Він сам — геніальна слюза Землі
В штахах, замураних райдугою!

ДВІ СЕСТРИ

Дві сестри, тоненькі і сухенькі,
Осінь ловлять в пелени над ставом.
З господарства лине чистий дзенькіт,
У воді поплюскує небавом.
Віспа порябила лица жовті,
Доброти у серці не роз'їла.
Полум'яне листя сипле жовтень,
Тужавіє нива задубіла.
Гуси білі, вилізани, тлусти
Гелготять, бо скоро будуть вбиті,
І калина у червоній хустці
Кров'ю сходить по степлілім літі.
Дві сестри старенькі на пташарні
Лускають насіння гарбузове,
І дрижать їх руки незугарні,
Чорні, закоцюрблені, дубові.
Кури, гуси — все життя у пір'ї.
Є город маленький коло хати.
Чорнобривці спіють на подвір'ї.
Є коза, щоб молоко давати.
А вітри двадцятого століття
Моє серце трудне підіймають.
І сидять старенькі край заміті
У вогні осіннього розмаю,
Вмерло їхнє «бути чи не бути»,
А повз них летять у світ дороги.
Стань!

Подумай!

Скільки доль забутих
Навіть не спиналося на ноги.
Непомічена пройшла людина.
Непоміченою тихо вмерла.
Стань! Тяжка провина безневинна
Крила над тобою розпростерла.

СОНАТА ПРОКОФ'ЄВА

Улюбленому

I

Закрутили, загули, заграли,
Чистим лугом серце повели
Вишукані голубі хорали
По стежині сизої імлі:
Жовтороті полохливі грози
Пнулися з оранжєвих шкарлуп,
І дуби, як чорні важковози,
Гупали, всїдаючись на круп.
Схід на випас випускає
Кирпатого місяця.
Грім вигуркує з-за гаю —
На хмарі не вміститься.
Другий грім за ним прибрів,
Креше кременем з-під брів —
гнівно, гонористо,
звивисто, барвисто.

Поки сльози випали,
То по чарці випили,
Йшло сто літ чи сто гон,
Йшли крізь сон на стадіон...

II

Футболісти зморені,
І футболки чорні.
А лобами кудцями,
А тупими бутсами
Розбігаються круто
і не м'ячем з розвороту,
А головою Сократа
пробивають ворота.

Воротар прудкий, як муха,
Хап філософа за вуха,
Прикладається з розгону —
Прямо в пельку стадіону
Вибиває.

Всюди шал.
Ораторія. Хорал.

III

З минувшини йдуть у майбутнє Сократи,
В них небом по вінця наліті сонати,
З плечей не сфутболити їхніх голів,
Годі, панове, розумом грати...
Сократи.

Сократи.

Музичні Сократи.

Хай у вічність стелиться дорога
Золотим шафранним полотном.
В мене світла нині, як у бога,—
Тонни сонця сиплють у вікно.
Видухмяні, запашні, басисті —
Всі акорди пахнуть теплим сном
І, в тривожні сині ноти втиснуті,
Котяться шафранним полотном.
Вдарить скерцо висонценим сяйвом,
Лихо в лантух зсиплеться пшоном,—
І ряхтять мелодії русяво,
Мерехтять шафранним полотном.
І пружнасті, вимиті грозою,
Вистояні, як баске вино...
Я пірнаю в сонце з головою,
Щоб дістати у сонаті дно.

IV

Сонато, візьми мене на крила своїх
вогняних мелодій. Дай мені наточити
з скрипкового смичка, дай мені наточити
в серце прокоф'євського весняного соку.
Дай на мою долю блакитного музичного
вітру. Фаготи і валторни, за ваше
прокоф'євське здоров'я!

V

Я люблю його чорні пожежі,
І він чистий, крицевий встає,
Мов тригранний багнет телевежі,
В розпанахане небо моє.
Він вбиває мене акордами

І ультрамариновим мостом
Над полями моїми гордими
Креше атомним копитом!

VI

«Кардинальним здобутком (чи вадою, коли хочете) мого життя завжди були пошуки оригінальної, своєї музичної мови. Я ненавиджу мавпування...»

VII

Від твоїх музичних дотиків у небі
розквітають зорі. Всі вони — твої рожеві
ночні знаки. З них рониться вишнева
пахуча роса.
Мої сімнадцятилітні дівчата, звисившись
з розчинених вікон, ловлять її пошерхлими
вустами. У нецілованих дівчат завжди
тріпоче на губах переливчаста зоряна роса
твоєї сонати.

Щовечора ти береш мене під руку, а я
виношу тобі з серця вишнево-чорні троянди,
пересипані сльозами вдячності.

МАНАЙЛОВА ВИСТАВКА

Варіації на теми

ТЯЖКЕ ЖИТТЯ (1942)

Земля без землі — тільки ребра планети.
Де ти взялося? Ділося б де ти?
Зелені дати тобі чи водиці?
На кожне ребро по блакитній птиці?
Щодня підіймаюсь з глибин огуди,
Щодня переорюю змучені груди —
Од краю до краю ребра покраю,
Може, колись доорюсь до раю.
— Не дооретесь, діду, помрете.
Доточите ребра до ребер планети.

«Така і ти, України клята доле,
Не знаєш пристановища ніде,

А лихо вітром за тобою гониться», —
Григорій стих. Над пащами яруг
Летіло перекотиполе прямо в сонце,
Що опускалось полум'ям за пруг.

«Дивись, — Тарасу не сиділось долі,
Схопивсь і брата за плече підняв. —
Летить в пожежу, українські долі,
Щоб випалити панство там до пня,

Щоб з попелу, де небо незоріє,
Прекрасний Фенікс чарував віки,
Щоб ти йому, мов голубу, Григорію,
Давав пшениці поклювать з руки».

Той посміхнувся. Він уже розгледів
Над Україною розкрилля золоті...

Так друзі зустрічаються в легенді,
Коли не можна стрітись у житті.

ПАМ'ЯТНИК МІЦКЕВИЧУ У ЛЬВОВІ

Кинув руку застережно:
«Зачекай-но, Аполлоне!» —
І навік прилип крилатий
до лискучої колони,
Бо ж поету гуркіт чути,
бамкіт криці об каміння,
Дзвін кайдання осоружний,
видно іскор палахтіння.
Хто ж це там здіймає молот
і гранітні лупить брили,
Аж рясні росини поту
плечі бронзові зросили?
Хто католицьку підступність,
підлість цісарську облесу —
Все здолав і провіщає
раннім громом красну весну?!

Аж луна летить зі Львова
над усі земні широти,
І вслухається Міцкевич
в гул Франкової роботи.
Кинув руку застережно:
«Зачекай-но, Аполлоне!» —
І навек прилип крилатий
до лискучої колони.
Він злетів сюди із неба,
щоб Адаму ліру дати,
Але брат заслухавсь брата —
бог ще може почекати!

ВІНОК М. І. КИБАЛЬЧИЧУ

Славлю гнів твій, буряний таланте,
Крила славлю, підняті в імлі!
Вічну славу б'ють тобі куранти,
Леніним заведені в Кремлі.
Підлим — скніти,
гнити — всім рештиліям,
Чесним — йти в безсмертя між заграв.
В ніч останню,
в передсмертні хвили
Людству Всесвіт ти подарував.
Грати Петропавловки зарошені.
Місяць перекраєний штиком.
А до тебе всі зірки запрошені,
Всі планети за столом.
Нахилились над твоїми формулами,
Над твердими лініями схем
І шепочуть зорезнавчі форуми:
«Люди! Ми вас цілу вічність ждем!»

Петербург, мазурками заморений.
Зашморг завтра шию обплете.
Забуття у саван свій загорне,
А проте...
Не убитий царськими охранками,
З дурнів знявши мішуру корою,
Геній твій злітає над світанками
І дає людині божий трон.

У батька

хрест попівський зріс у розмірах,
Срібний був — сосновий став по смерті.
Синові ж високе синє озеро
Сипле сотні зір в долоні вперті.

Зльотами твоїми неминущими
Нині вчений міря небокраї...
Це з ракет, з ракет твоїх запущене
Сонце кружеляє!

ПЛУГАТАР

Що за година, що за причина —
Здбився світ од наруг...
Став на межу молодий Тичина,
Врізав у землю плуг.
Всяке перекотиполе під пласт лягало,
Всяка ромашка бліда,
Чорнозему брили круто вергала
Миць молода.
Полин прикидав, нехворощ різав,
Краяв за пругом пруг
Гартований шмат заліза —
Плуг.
Слухняна веселка йому награвала
На сонячних струнах,
І до чепіг прикипала
Рука юна...
Куди не підеш Україною —
Сонце кларнетить навкруг.
Хай голова в івеї —
Крас
крицевий
плуг!

НАЗИМОВІ ХІКМЕТУ — ВІД УКРАЇНЦЯ

Твого предка
канчук вузлуватий
Сік до кістки
козачу вроду,

СМЕРТЬ ШЕВЧЕНКА

(Симфонія)

ПРОЛОГ

Століття — зморшка на чолі Землі:
Всесвітні війни, революцій грози...
Дніпро до ніг стежиною проліг
І котить славу в сиві верболови.

Поет став морем. Далеч степова,
І хмарочоси, й гори — ним залиті.
Бунтують хвилі — думи і слова,—
І сонце генія над ним стоїть в зеніті.

Дно глибшає, і береги тікають,
Аж небо рве свою блакить високу,
І шторми піняться од краю і до краю
Од Ленінграда до Владивостока.

З глибин сердець джерела пружно б'ють —
І шумувати морю, не вмирати,
Хай ллють у нього і любов, і лють,
Тривожну шану, жовч гірку розплати...

Художнику — немає скutih норм.
Він — норма сам, він сам в своєму стилі...
У цей столітній і стобальний шторм
Я кидаюсь в буремні гори — хвилі.

І частина

ВИШНЕВИЙ ЦВІТ

І

Завірюха стугоніла, вила,
А мороз гострив свій білий ніж,
А Земля, од ляку задубіла,
На вітрах крутилася скоріш.

Щулились дороги, мерзли хмари,
В сіру безвість зносило міста,
А дуби стругалися на мари,
На труну, на віко, на хреста.

Петербурзьким шляхом,
по коліна
Грузнучи в заметах, боса йшла
Зморена, полатана Україна,
Муку притуливши до чола.

І намісто сипалось під ноги,
Ніби кров змерзала на льоту.
«Сину, сину», — слухали дороги
Тих ридань метелицю густу.

«Може б, сину липового чаю
Чи калини рідному, бува...»
А дорога ген до небокраю —
На дорозі мати ледь жива.

Хурделяє хуга хуртовинна,
Засипає снігом очі вщерть.
І біжить до сина Україна
Одганяти знавіснілу смерть.

II

Цілу ніч надворі виє хуга,
Плаче, деренчить в віконнім склі.
Ні дружини, ні дітей, ні друга —
Тільки гілка вишні на столі.

Телеграма від полтавців. М'ята
Віє в душу запахущий дим,
Та маленька свічка тьмянувата
Тріскає і мружиться над ним.

Дві у шафі, що життя досвітять,
Ну, а там — світити вже йому
В завірюшних, грозяних століттях,
Серцем розпанахувати тьму.

Нині вишня бризнула судцвіттям —
В пляшці тепла гілочка жива...
Біль пекучий... І вона, самотна,
В цвіті вся, як в думках голова.

Ліг у ліжко. Віє чи не віє —
В заметілях весь життєвий шлях.
В свічці ледве дихають надії,
І блукають пальці в пелюстках.

III

Перше марення

Густий туман спадає,
Величезний плац, піском посипаний,
Де флейта з вихлипом ридає
І барабан гуде, як гнів невсипний.

Ні — сотні флейт конають в муці,
Гуде земля, і товпища народу,
Як зерна у мішку, в густій пилюці
Тривожаться, шумлять до небозводу.

Ярмулки і хустки, шапки, кубанки,
Посивілі, руді, із кучмами, із струп'ям.
Востаннє надриваються горлянки.
Вози вгинаються, чиясь гарба порипує.

Валує дим в жіночих зойках вгору,
Дитячий лемент свердлить небо й душу.
Хто виліз по сніпках на схилену комору,
Хто на вершок на групу —
І дивляться туди,
Де два ряди
Стоять, схилившись для удару,
В очах леліючи покару
І лютий гнів
На всіх царів.

Один — жіночий ряд. Там покритки
Замучені, із безрозумним горем,
Із випитим лицем, із поглядом суворим
Стоять і мнуть хустки.

А другий ряд — катовані солдати,
Забиті лозами, посаджені за ґрати.
А серед них і кістяки, мерці
Шпіцрутени тримають у руці,

І козаки замучені, й казахи
Похнюплені — орбіти без очей,—
І вітер розвіває чорні лахи
Над білими цурпалками плечей.

Од заходу до сходу — два ряди.
Вже крики звідусіль: «Пора — веди!»
І він, Тарас, веде катів людських.
Січуть шпідрутени вельможні пишні спини.

І так горлає їхній зойк невпинний,
Щоб в майбутті він за віки не стих.
Тарас веде Миколу, що його
Хотів засипати казахськими пісками.

На спині пещеній танцює вже вогонь,
І Олександр Романов йде з братами.
Їх святить гнів народів... Свист і свист.
Він опритомнів у тяжкому горі...

Це хуртовина бляхи білий лист
Зірвала — грімкотить і цьвохкотить надворі,
І гасне свічка, як його життя.
Він другу світить. Тужно вітер свище.

Даремно в шибку б'ється каяття,
В душі стліває чорне попелище...

IV

Д а л е к и й д і в о ч и й г о л о с

Я тебе чекала роки й роки,
Райдугу снувала з рукава
На твої задумані мороки,
На твої огрознені слова.

Я тебе в Закревській поманила,
Я душею билась в Репніній,
А в засланні крила розкрилила
В Забаржаді, смуглій і тонкій.

Ні мотиль-актриса Пуунова,
Ні Ликери голуба мана

Цвітом не зронилася в грозову
Душу вільну, збурену до дна.

Я б тобі схилилася на груди,
Замість терну розсівала мак,
Та мені зв'язали руки люди.
«Хай страждає,— кажуть,— треба так».

Хай у ньому сльози доспівають
В ненависть, в покару, у вогні
І мене, знеславлену, пускають,
Щоб ридали вірші по мені.

Я — Оксана, вічна твоя рана,
Журна вишня в золотих роях,
Я твоя надія і омана,
Іскра нероздмухана твоя.

v

Друге марення

*З шибки впурхує в кімнату згряя горобців,
всідається біля свічки і цвірінчить:*

Ми — українські горобці,
Як оселедці, в нас чуби,
Вкраїнський усміх на лиці,
Вкраїнські писки і лоби.
Що нам сипнуть, те ми клюєм,
Чолом за ласку віддаєм.
Цар нас шугнув, і ми — о страх! —
Всі пурхнули по смітниках.
То служимо в своїх панів,
Як бог велів і цар велів,
То мостимося до чужих
І в урнах порядкуєм в них,
А те, що Україна гола,—
Нам соромно за наші вола,
Ми обминаєм наш смітник —
Вже одбував козацький вік,—
І ми не витвори локальні,
Ми навіть інтернаціональні,

Бо як підійметься руїна
Й зачервоніє Україна,
То нам прийдеться утікати,
Щоб крильця не поопікати.
А вдалині, на чужині,
А чи в сусідськiм бур'яні
Ми розпережемось орлами...
Цвірінь-цвірінь, ти будеш з нами?
Ти в нас дивись, бо спересердя
Ми поклюєм твоє безсмертя...
А то престол тобі зів'єм,
І епігонством тихо вб'єм,
В труну твою, як ляжеш спати,
Ми рідної натрусим м'яти.
Що ми свої (хай знає світ!) —
Цвірінькнем тихо «Заповіт»...
Ти — вічний? Вічні ми, борці,
Ми — всюдисуці горобці!

VI

Третє марення

Він лежить горілиць і не бачить нічого,
Тільки з хрому халяви — глум гидкий, навісний,
І підходить один, пружно виструнчив ногу,
Став на груди поетові (чи це ява, чи сни?).

І притискує, і гатить
Каблуками кованими —
Як би серце розірвати
Гострими підковами.
Гупотить, тупотить,
Тисне, мне, вичовгує —
Злісний танець глупоти
В піні вишумовує.
Та по грудях, та по серцю,
Та по тілі білому.

Крики. Лемент: «Підсип перцю!»
В диму очмарілому
Офіцери ходять колом, —
Оренбурзький гарнізон, —
І, прошитий гострим болем,
Захлинається прокльон.

Він тужавіє мукою, биті груди розпростує,
Рве сорочку скривавлену — і росте, і росте:
І злітає мізерія золотою коростою,
Збившись в закутку шинку в павутиння густе.

І малі йому зруби, дико валяться стіни,
Дах злітає за вітром, та впину нема.
І казарми тріщать од лежачої спини,
З ляку в море пірнає пустеля німа.

І не встати йому, мов прибитий навіки,
Хоч під ним, наче хмиз, тріскотить Оренбург,
Хоч здаються струмочками вигнуті ріки
І дмушками дитячими посвисти бур.

Він кричить з переляку, бо рука вже на полюсі
Маца лисину льоду, а друга внизу.
Чорне море пізнала по козацькому голосі
І так спрагло голубить подніпрову лозу.

Голова в Петербург вже уперлась — і звідти
Сунуть армії, прямо по ньому гудуть,—
І танцює імперія, і двигтять динаміти,
Щоб дібратись до серця, в поетову лють.

А над серцем гопака
Панство з України
У червоних чобітках
Пробива до спини.
Дави свого, слава богу,
Щоб чужий боявся,
Щоб іти в таку дорогу
І не замірявся.
Гоп-гоп гопака
У червоних чобітках,
У киреях вишневих,
У шапочках смушевих...

Він лежить горілиць. Гасне свічка поволі.
Люто груди печуть, та нікого нема,
І летять на Вкраїну незагоєні болі,
Зупиняють їх ґрати, бо вітчизна — тюрма...

VIІ

Голосіння матері України

Та до кого ж я літатиму,
Кому в очі заглядатиму,
Кому квіти-самоцвіти
По долинах розстилатиму?
Відкіль тебе ж викликати?
Чи то з руги? Чи то з м'яти?
Чи з глибокої могили,
Де барвінки хрест обвили?
Які столи застилати?
Повні чари наливати.
Та й налити, пригубити,
З хрестом цокнутись і пити?..
Як же тебе шанувати:
Цвіт вишневий обсипати
А чи жовтий лист кленовий
На віночок твій терновий?!

ІІ частина

ВИШНЕВИЙ ВІТЕР

Вишневий цвіт
З вишневих віт
Вишневий вітер
Звіває з віт.

Йому стелилася дорога незвичайна —
Єдина у житті і в смерті теж єдина,
Крізь всі віки, загорнуті у смуток,
Крізь всі народи, сиві і весняні, —
Кругом землі йти на плечах братів.

І до труни з кленового безсмертя
Шекспір підходить з глибини століть,
І, чорний плащ відкинувши рукою
(На грудях зарядили діаманти,
Мов зорі на небесному чолі),
Схилився до землі, поцілував у лоб —
Війнулося волосся над труною.
Застиг в мовчанні, вічний, як життя.
Війнуло подихом насичених терзань —

Рішуче звівся буряний Бетховен.
Левиний чуб із чорних блискавок
Упав на груди вогняного брата —
Вислухував громи в Тарасовій душі.
Стрункий, і чистий, і легкий, мов птах,
В устах затисши білий цвіт черешні,
Плив на вітрах гарячо-мудрий Пушкін.
І полилось волосся кучеряве
На тихі руки сивого борця.
І скинув Гойя вороний циліндр,
Поставу згорблену ніс крізь тривожні хмари
З совою на широкому плечі.
У кожного рукав пов'язаний хустиною
З яскравим українським вишиттям.
Взяли на плечі дорогу труну.

Вишневий цвіт
З вишневих віт
Вишневий вітер
Звіває з віт.

І замість свічки палахтіло сонце...

Вишневий плід
Здивує світ,
Всміхнеться сонцю
На крилах літ.

В Тарасових натруджених руках.

І доки світ
У плині літ —
Вишневий вітер,
Вишневий цвіт.

У кругосвітній похорон пішли,
Щоб зупинитись на горі Чернечій.
Йшла вперше Україна по дорозі
У глибину епох і вічних зльотів —

Йшла за труною сина і пророка.
За нею по безсмертному шляху
Ішли хохли, русини, малороси,
Щоб зватись українцями віднині.

Вишневий цвіт
З вишневих віт
Вишневий вітер
Звіває з віт.

Літали ластівки й снували за собою
Години й дні, журбою перевиті.
А з купола захмарених небес
Глибинний реквієм схилявся до землі,
І очі смутку зазирали в душу —
Йшла Україна в глибину століть
З народами весняними і сивими
Плече в плече в незвідані краї.

Вишневий плід
Здивує світ,
Всміхнеться сонцю
На крилах віт.

Гора Чернеча стала на коліна,
Взяла труну безсмертну в чисте лоно,
І вічність тополина стала поруч.
Вишнева весняна пора.
Летять стежини до Дніпра,
Летять хмарки, летять дороги,
Зібгавши куряву під ноги.
Летять студенти і монахи,
Летять мундири і папахи,
Летять солом'яні брилі,
Летять кленові костилі,
Летять берлини і підводи,
Летять віки. Летять народи.
Вишневий вітер на землі.
Вишневі думи на чолі.

І доки світ
У плині літ —
Вишневий вітер,
Вишневий цвіт.

Із книжки «Протуберанці серця» (1965)

НЕЗБАГНУТЕ

Думний вітер, думна гроза
Рве колиску моєї тривоги.
Талан мій вітер підперезав,
В ураган мої взуті ноги.

Щось засіло в моїй душі
Непохитне — воно не меркне.
Його Ленін там залишив,
Воно вічне, воно безсмертне.

То навшпиньках привіється вмиць
І тихенько присяде навпроти,
То на крилах огнених мчить,
На фотонних крилах скорботи,

То присяде собі за столом,
У пахучому співі вишень,
А то пре, аж реве напролом
І погрозами тонко дише.

Щось нашітує мені: час...
Зачекай — все уляжеться, потім...
Деся Макар там телята пас
На мерзлоті якійсь мерзоті.

Тож дивись, і тебе зімне,
Тож не в роздуми лізь, каліччя!..
Може, гонором рве мене
Звичайнісінький дух протиріччя?

Я ж приходжу: мені до рук
Варто знати кожнісіньку ваду,
Але я вже скоріше помру,
Ніж з ракети в авто пересяду.

Що це? Музика буйних форм
Лама строгі тонкі пілястри

А чи віку пекельний штурм
Виробляє з прямого хвилясте?

Талан мій вітер підперезав.
В ураган мої взуті ноги.
Думний вітер, думна гроза
Рве коліску моєї тривоги.

ПРОТУБЕРАНЦІ СЕРЦЯ

Ми чуєм трав зелений крик,
Дощів задумані рефрени,
Це травень, вічний еретик,
Так з-під землі бомбить зелено
На рівні вічних партитур!
Ми чорні гори перегорнем,
Ми вдарим серцем в мур зажур,
Ми розквітаємося з горем
На рівні вічних партитур!
Летить прокльон в зимовий сон,—
Ми розкутурхаєм в двобої
Людський граніт, людський гудрон
Багряним громом сили тої,
Що нас розчахує з добра,—
Так б'ють з сердець протуберанці —
Повстанці сонця... Біль вмира
У грандіознім сонцетанці,
В космічній клетоті тортур!..
Так розкошуємо з добра
На рівні вічних партитур!

СТОКОЛОС

Пам'яті Максима Рильського

Згоряє слово, як сльоза,
Холоне слов'їне соло,
Та до сльози сльозу знизав
Стоколос нації, стоголос.
Стоголосіння білих вуст,

До крові збитих, до скорботи
(А глузд, живісінький Прокруст,
Надію прагне побороти) ...
Крізь соняшний, крізь карий світ,
Крізь грім — солодкий і солоний —
Процокотить за Вами вслід
Табун вишнево-чорних коней
Поезій Ваших... Гей, дива,
Чи спинимось, коли в тумані
Чиясь вогниста голова
Погасне на коні буланім?
Гей, ні... До гриви припаду,
В пориві мертвому, до гриви:
Іржи, мій коню! Над біду
Твоє іржання чорнобриве...

* *
*

Не будьте самовбивцями. Дарма
Схолоне мозок у тенетах жаху,
І кулемети виставить зима
На вас, парадоксального невдаху,
І чергами підкосить жартома.
І ляжете ви трупом серед шляху,
Якому краю ні кінця нема,
І Янус часу з мордами двома
Позаздрить кисло отакому краху,
Не будьте самовбивцями дарма.

Народжуйте себе. Допоки світу
Плисти на галактичному крилі,
Допоки сонце землю обігріту
У пазусі тримає і землі
Експерименти чухають орбіту,
Допоки є ще в пізнання щаблі,
Допоки музам не доволі квіту, —
Народжуйте себе, допоки світу.

АРХІТЕКТУРНИЙ ДИПТИХ

I. Мій смуток

Смертний вирок цигарці.

Очі дихають синню —

Густо сиплеться звідти

волошкова солоня печаль.

Я ламаю асфальту

зволочену лінію,

Я шепочу печалі:

«Проклята, відчаль!»

Ось проспект мого Смутку,

вулиця імені Сорому.

Несмаку диктатура

зав'язала на серці вузла.

Зверхньо брідиться небо

з холодними зорями

Над рахітами цегли,

заліза і скла.

Вони плачуть з потворності,

б'ють дверима себе в груди.

Аж на кахлянім лобі

виступає холодний піт.

Вони з тої досади,

з кам'яної крутої огуди

Совість зодчих гризуть,

що спотворила ними світ.

Чи вам в душі ніколи

не сипався вечір,

Чи ви серцем не втямили

золоті логарифми зорі,

Що, завдавши сто ніг

на свої забур'янені плечі,

З жахом тікають од вас

незабудовані пустирі?!

II. Моя радість

Весело-строга, і духмяна,

Проста, і мудра, і легка,

Встає вона, кам'яностанна,

І носить хмари на руках.

Художній синтез вийшов з моди,
Чи смак на цвинтарі живе?!
Мажорні тішаться акорди,
І за живе бере нове.

Сучки обрубані. Світає
В архітектурі. Грає скло.
І віражів веселі зграї
Блакиті буйній цілять в лоб.

На землю зорі — в шиби, в душі!
І сяде небо за столом.
Бо цвіль підвальну вперто душать
Озон, і сонце, і зело!

Нам треба неба без ліміту,
Землі нам треба й поготів.
Співмірна музика граніту
З архітектурою хребтів,

Негнутих вольових хребтів.

* *
*

Я так як бачу Маркіяна...
Дмитро Павличко

Я так як бачу космонавта
В його земний прощальний день.
Він обминає сині авта,
На Личаківський цвинтар йде.

І вдарять сплески черешневі,
Де сплять під кам'яним замком
Вогненне джерело — Шашкевич —
Та огненний вулкан — Франко.

Земний уклін вам, хто відстояв
Свій вік,
свій дім,
свій чесний хліб...

Не онімечили святої,
Не спольщили, хоча й могли б.

Ми ладні руки цілувати
Тому, хто у страшній порі
Зберіг для нас дзвінкi Карпати
І мову голубу зберіг.

Пахуче форте, не піано,
Її фортіссімо гряде...
На сповідь йдемо до Маркіяна,
За нами космонавт прийде.

ВЕСІЛЬНА МЕЛОДІЯ

Десь батожать зорям пальці білі,
Чашник в чару совість налива,
Десь регоче ридма на весіллі
П'яна перелесниця вдова,

Так дошкульно, вигідно регоче,
Рвуть долівку хижі каблучки.
З вуст глузливих, палахких проточин,
Б'ють слова, тверді, немов сучки.

Я бровою сум її підважу,
Буйне тіло в руки покладу
І вчиню, вчиню сьогодні кражу
У благопристойних на виду.

Десь оподаль нагло фінка диха
Синюватим ласим черевцем,
Та немає ні добра, ні лиха:
Йде вдова, наморена і тиха,
Сонцем диха золоте лице...

ПЕРО

Перо, мій скальпелю вогненний,
Ти мій жорстокий лиходій,
Мій дикий поклик цілоденний,
Первоцвіт мій, перволюб мій!

Нам розтинати дні ці карі
До серцевини, до зорі,
Куди не дійдуть яничари
В облудній словоблудній грі.

Дні полохливі, і невтїшні,
І лаконічні, точні дні,
І дні, мов глечики з Опішні,
Протяті шпагами вогнів.

І дні, яким нема відроди,
І виноградні, теплі дні,
Де тихо сплять старі досади,
Зіщулившись, на самім дні.

Дні променисто легковажні,
Горбаті дні, мозільні дні,
І дні чеснот, і дні продажні,
Яким солона кров зрідні.

Перо — це наша спільна доля —
Все обійти і все знайти,
Аж поки в головах тополя
Не прошумить за два хрести.

ТАЄМНИЦІ

В одній тасмниці — очі карі,
У другій тасмниці — сині очі,
В одній тасмниці — добре серце,
У другій тасмниці — зле і хиже,
В одній тасмниці — срібен перстень,
А в другій — звичайнісінька обручка...
Та які ж це, справді, тасмниці,
Коли знаєш колір, маєш вимір,

Змуртувавшись в піхвах аналогій,
Коли серце лижуть три нюанси,
Ставши на ворсисті теплі лапки,
Чи стонадцять, чи мільйон нюансів,
Вгаданих інтуїтивно точно...
Таємниці-сфінкси, я не буду
Ображати вас мізерним глуздом.
Я прийду до вас зненацька, стиха,
Тим шляхом, що вибила зневіра,
Скепсис і болючий чорний сумнів...
Та за мною — ваші очі карі,
Та за мною — ваше добре серце.
Поки ж вам чекати, дівувати,
Черствіти в холодному жаданні
Мого пальця, за яким ридає
Срібними сльозами срібен перстень.

НАД КРЕМЕНЧУЦЬКИМ МОРЕМ

Беру я синю ніч на руки,
Горну я зорі до грудей,
Де опадають вогкі звуки
В буремне море молоде.

Он чайка заспана тріпоче,
Купаючи мигливу тінь.
Зіркішають тривожні очі,
Черкають вії далечинь.

Заплівся гострий місяць в чубі,
Шерхоче шерет біля ніг,
Шелочуть освіжілі губи
Про щось незвідане мені,

Що пісня чиста й несувора
Піде в небачені краї,
І обрії людського моря
Розправлять обрії мої,

Бо те, що досі пережите,
І те, що в роздумах палких,
У цьому морі треба вмити,
У рукотворних хвилях цих.

РОБОТА І ДОЗВІЛЛЯ

Одна кімната — наліво,
Друга кімната — направо,
Моя кімната — посередині.
В одній кімнаті Робота
День і ніч вистукує на машинці.
В другій кімнаті Дозвілля,
Безтурботне, цілується, випиває,
Лається, аж вуха слонові в'януть.
— Гості-сусіди, завітайте до мене.—
На один стілець сіла Робота,
На другий стілець Дозвілля присіло.
— А де ж мені, господарю, сісти? —
На один стілець я присів.
На другий — Дозвілля лукаво присіло.
— Господарю, де ж Роботі у вас присісти? —
На один стілець присіла Робота,
Я серйозно присів на другий.
— Любчику, де ж Дозвіллю в тебе присісти?
— Слушайте, а коли я внесу третє крісло? —
...Вони обое дивились у вікно.

БОГ

(Жарт)

...І прийшов до нього Бог, і перекидав його книжки, і запитав його: «А коли ж ти, сину, житимеш? Хіба ж у цьому життя?»
— Я промовчу, мій боже,— сказав він.—
Тільки повідай мені, як тобі вдалося запустити такого велетенського маховика — цю нашу планету, десятки й мільярди інших. Як ти живеш без планетарних криз і страйків, де в тебе настарчило енергії — адже справно і безперебійно працюють всі зоряні механізми, і головне, мій боже, як тебе не запаморочили люди і ангели культом твоєї особи? —
Бог був справжнім марксистом і відповів йому:
— Я завжди сумнівався, сину мій.

МОНОЛОГ САЛЬЕРІ

Мова йде не про те, щоб здаватися
великим, а щоб ним бути.

Ромен Роллан

Затерті у землі мої отруйні думи
Підняв поет — і зайнялись слова,
Як острога Моцартам навіки.
Смішний мені той кучерявий бард,
Той правдоносець буйний і жахний *,
Що обробив романтиків німецьких,
Що Вакенродеру і Тіку дав життя
В гарячих образах.

Завжди смішний дивак,
Що пророкує, а пророцтво власне
Собі кладе позавтра в домовину.
Тож правди не шукати між земними,
А вже повище... Де там! Що й казати!
Ясне мені це, як звичайна гама.
Закоханий в мистецтво, я з дитинства
Собі готовив місце між великих.
Мої ровесники ганяли за м'ячем,
Сусідам пиби «склили» і грядки
Настурцій і півоній толочили.
Акомпанемент мій впертий на роялі
Щодня їх матчі дикі супроводив.
Вже п'ятилітнім я себе примусив
Компонувати. Правда, вундеркіндом,
Признатися відверто, я не став,
Проте талановитим звівсь на ноги,
І пальці бігали по клавішах слухняних,
Ловило вухо потаємні тони,
І звуки роблені, зачаті ремісництвом,
Здавалось, оживали під руками
І обіцяли творчість, з нею й славу,
Хотів я примирити два начала,
Покликаний до дії Емерсоном,
У музиці переорати межі:
Себе вже бачив першим музикантом,
Що поєдна в одній — своїй — особі
Веселий космос генія Шекспіра

* Йдеться про Пушкіна.

І жахи Сведенборга — трунаря,
Обв'язані у музичні візерунки,
Политі росами граційних переходів.
Універсальну мудрість і любов —
Це їх мені хотілось подружити,
Перев'язати вічним рушником.
І я почав. Не дихайте на мене!
І творчі мрії понеслися галопом
По потному паперу, і натхнення
Сиділо два і три дні біля мене...
Та вчора мені в голову прийшло,
Що я лише щасливий графоман,
Що бог мені сипнув у душу жару,
Аби дпрочити інколи мене
Нездійсненим і вічно незбагненим,
Аби наблизити мене на крок до щастя
І звести дибки. Це таланту доля —
Все розуміти, а робити дещо.
Та що ж це я? Навіщо нарікання,
Навіщо муки сиві задаремно?
Та в пам'яті той Вагнер. В забутті
В листі до Везендок він сповідався,
Що світ і він — два недруги упертих
І їм протистояти в битві доти,
Аж в кого череп трісне од напруги.
Тому й у нього, пише клятий німець,
Так часто головні нервові болі.
О, думаю, як це сприймала жінка,
Закохана у властолюбця того!
І заздрю я, глибоко і невсипно,
Де ж справедливість, боже? Правда де ж?
Коли священний і гарячий дар
Не йде по плану, а продукт стихії,
Коли безсмертний геній — нагорода
Якимось гультьям, якимось божевільним...
А що ж мені за працю, за старання,
За дикі ночі, повні мук натхнення?!
Я ненавиджу дух твій, вічний Моцарте,
У кого б ти не поселився нині,
Який тілесний образ ти не взяв би...
Що ж, відчайдушності мені бракує завжди —
У мене розлінований талант,
Межа між генієм й бездарністю — талант,
А що ж тобі лишається, таланте?!

ДИПТИХ ПРО СПОКІЙ

СПРАГА СПОКОЮ

Пекельні ночі стогнуть за плечима,
Та гуркотять зірок маховики,
Та з карими голодними очима
Жоржини тягнуть руки по зірки,
Та мруть у риданнях.

Тільки б краплю тиші
У шихту серця всипати, хоча б
Нурти впокоїти, захекані та хижі!
Хоча б вулкан на хвиличку ослаб!
Бо ж серце догоряє, чадно-чорне,
І нищиться мажором все мінорне...
Тож колінкую з впертістю жорстокою:
Візьми мене до себе, мудрий спокою!

ОСКОМА

Йде сонний, монотонний дощ,
Стоїчний, вічний, мудруватий,
Стомилось серце мандрувати,
Тож спи та горя не навроч.

Сплять цвіркуни в своїх державах
І сушать золоті смички,
І спить душа, тяжка й іржава,
Як шабля в піхвах спить.

Пучки
Горять так ніжно, фосфорично.
Мій спокою! Катастрофічно
Мені в тобі — та все ж полеж
Тут біля босих ніг моїх,
Бездонний спокою, без меж,
Безгрішний і тому — мій гріх!..

Над долею згоряє дощ,
І тиша робиться жорстокою...
Труна зі скількох кострубатих дощок
Впокоїть тебе, мій спокою?!

САМОТНІСТЬ

Хіба це самотність, коли об стіну
Світ хвилями плеще, неначе об греблю?
В такій — розкошую, такою — не гребую,
В обіймах з такою згорю — не згасну.

Безкрая самотність кигиче вночі
До свого останку — скептичного ранку.
Самотність — майстриню,
самотність — повстанку
Замкну в свою безвість і знищу ключі.

А там — самоцвіти гордливі лежать,
А суетний гамір зачах за порогом,
І щезла межа, спопеліла межа
Між нею і творчістю, творчістю — богом.

Тож, горда самотносте, злийся зі мною,
Коли людські крила шумлять за стіною,
Та згинь-пропади у безповоротності,
Коли ти самотність
лиш в ім'я самотності!

БАЛАДА ДОРОГИ

(Автострада Болонья — Флоренція)

Миколи Бажану

La strada, як шабля, врубалась у ніч,
Крицева, вигиниста, люта,
А вітер чикриже, аж ріже з узбіч,
Пірвавши маслинові пута.

Лекала шляхів п'ють бензиновий мед,
Ласуючи громом охоче,
«Фіати»-боксери б'ють фарами влет
У сонячне сплетиво ночі.

Горить,
миготить,
мерехтить крутія.

Немає вудил — тільки піна.
Тунелем захмелена дума моя,
Мов куля стволом карабіна.

Надсадно, задихано зорі сичать
В неонових спалахах «Motto».
Кохуюсь в дорогах!

На вістрі меча —
Мій біль, мій правічний наркотик!

А пісня глибинна випорскує вміть,
Кипить, гоготить, вибухає,
А чайка причаєсна чуйно мовчить,
Та чайка, котра за Дунаєм.

Дорого, моя непокірна рідня,
Гудроновий гетьман просторів!
Я крила стокрили для тебе підняв.
Де ж гальма?

Розіб'юсь об зорі...

МАРМУРОВА ПАЛЯ

(Постамент Муссоліні в Римі)

*Дарандо Гріллі, одному з керівників
флорентійських комуністів*

Я з тобою мінорний, мов легіт дощу по траві,
Докрилюю лет свій, нашіптую злет свій достоту.
Ти не примха моя, ти не звада моєї голові,
Флорентійський кампаньйо з селянського

древнього роду.

Я з тобою мінорний, мов легіт дощу по траві.

По брові

брижить вал штормовий і спада,
І сколочено очі вивержують тіні у піні.
Серце знову в нокауті, знов підступний удар —
На майдані і досі стремить мармуровий багнет

Муссоліні.

Гей, в очах штормова стовесельна орда не спада.

Вигляда

постамент, прохромивши тебе, як мене.
Прохромивши Італію, так зухвало од люті біліє.
Ми з тобою на палях. Нас на палі епоха жене,
Скаженіє,

лютує,

лярвує направо й наліво —

Вигляда постамент, прохромивши тебе, як мене.

Промайне,

як мара, чорна казка, як прядиво, зла,
А тобі — це тортури,

це гарту скривавлені ґрати,
Ти троцив їм хребти,

вслизав ти з-під нищих облав,

Реготати навчивсь одночасно з умінням вмирати.
Гей, ти, доле моя, синя крапля з чужого весла.

Повела

мене дума у сиву козацьку рідню,

Що, на горло покарана, теж зухвало просилась

на палю.

Палі з мармуру!

Палі з дуба!

Палі з атомного вогню!

Чи я перший вас глумом і вічністю палю?!

Повела мене дума у сиву козацьку рідню.

День по дню

бороню — мармурова ідея моя:

Паль не вистачить — стільки охочих на палі!

Кіш Грамші і Тольятті — ще один безіменний вояк

Твердо стане обопліч з синами своєї Італії.

День по дню бороню — мармурова ідея моя!

Я

з тобою мажорний, мов клекіт грози по траві,
Розкрилюю лет свій, вивірюю злет свій достоту.
Ти підважив мій гнів на густій партизанській брові,
Флорентійський кампаньйо

з селянського древнього роду.

Я з тобою мажорний, мов клекіт грози по траві.

ДЕРЕВА МЕНЕ ЧЕКАЮТЬ

Дерева мене чекають,
І падає листя на стежку,
І падають зорі в долоні,
І падає сон у траву.

А там, де мене чекають,
Рипає хвіртка тоскно,
І небо вовняним шарфом
Кутає шию од вітру.

Там, де мене чекають,
Тримають пучки коло вуст,
Дотеп тримають померлим
І сльози тримають сухими.

Отам, де мене чекають,
Мій вчаділий розум бродить,
Штани до колін підгорнувши,
Під теплим дощем, під деревами.

Там, де мене чекають,
Тяжкі простеляють рядна,
Тяжкі простягають руки
І шкарубкі заповіти...

СОСНА

Старезна струна, басова, мідяна.
А крона корони, гірка й медяна,
Зеленою магмою в хмарах застигла
На сонячних карих розжарених тиглях.
Стоїчно, велично шумить шумовицю,
У венах підкірних бурштинить живицю.
Грудаста, сучкаста, віктарно стосвічна
Посестра вічності — княжна потойбічна...

Та ось
 мигцем,
Мов хтось
 різцем,
Аж іскри-іскрища

Навколо стовбура-ядра,
Аж репає стара кора,
І свище хвища —
Навколо мідного ядра.
Живі електрони, дві білки іржаві,
Гей, княжать на сосні, круглястій державі.
Іскряться очіці,
Грають білиці,
Раюють білиці,
Пахкі од живиці,
На гострих пуантиках бісяться в твісті —
А з лоскоту й сосна танцює на місці...
А долі, на глиці, дві молодичі —
Вагітні, незграбні, пахкі од живиці —
Сидять, як одлітані птиці;
Пишки ворухки на картатій спідниці;
Хустками вперезані, бронзоволиці,
Обтяжені тишею й безрухом птиці!
Дивляться,
Вдивляються,
Надивляються,
Як витанцьовують в танці білиці,
І чують в сльотаву осінню пору
Під серцем під шум соснини
Найперший лоскітний порух
дитини.

КРІЗЬ ЛИПОВИЙ ЕСКОРТ

І невідь-звідки падають ці сни,
Як бджоли падали під Берестечком,
Схопившись золотими рученятами
За цвіт-медоцвіт, як за парашут.

Тримаюся за стропи Берестечка,
За липовий ескорт його дороги,
За корінь голубої шаблі-думи,
За шум тих лиц, за золоті дива.

Летять за вітром бджоли у суцвітті,
Забувши про свої прозорі крила,

Й летить крізь сон по чорнім Берестечку
Чи огир мій, чи моторолер мій.

Лиш золоті вулкани лип навколо.
Та ще поговя пахне за плечима,
Й не знаю я: живого а чи мертвого
Мій кінь мене на сивий схід несе.

КАЛИНА

Спиваю сік густий з терпких морозних грон,
Спиваю сік жарких жовтневих розкошей,
Спиваю пурхитливий падолист,
Спиваю золоту оскому осені,
Сметану вогняну спиваю й захиляюсь —
Спиваю гіркоту коханих вуст,
Спиваю материнський дикий трунок.
Хрумтить мій смуток.

Цукриться мій смак.

Спішу до неї через гони літ.

Моя рука,

гаряча і тремка,

Торка

Її холодні полум'яні перса,

Та б'є мене десницею по серцю

І сизий стан гордливого одхилля

Аристократка з репаним корінням,

Бо ж ноги мої в модних черевиках

Свій босий слід не можуть віднайти.

ЛІСОВИЙ СОНЕТ

Борвій-буран схопив дерева в бран,
Схопив дерева і затис в покорі,
З князів дубів зірвав іржаві зорі
І щоки глоду зчервонив до ран.

Та заголив березі дівич-стан,

Та повалив осики твердокорі,

І по корі, абстрактнім первовзорі,

Сопів мороз, виконуючи план.

Щитів щетину спродали ялини,
І мудрували мудраї модрини,
І з ляку сосни, вої жовтошкірі,
Свистіли непристойно, як в кіно,
Бо ж, скинувши останнє кімоно,
Кривавилась шипшина в характері.

НІМІ БРАТОВЕ-ДЕРЕВА

Колись Гуллівер возлежав горілиць
І музику слухав з планети далекої,
А ви нашорошено можете чути
Писк немовляти з Антигалактики.
Ще до Адама були ви радарами
Держави зеленої демократії
І з усіх філософій відбірних
Засвоїли гандизм іще в епоху мамонта,
Але й тепер вас ницістю обламають
На поліровані приклади автоматів...
Акумулятори жажних протуберанців,
Шумливі трести молодого кисню,
Коронні гетьмани дзвінкого хлорофілу,
Німі братове голосних поетів:
У лініях долонь зелених ваших
Велика загадка й людської таїни —
В поетів і дерев серця беззахисні,
Лише згоряючи, вони слугують сонцю...

КРИЛА

(Новорічна балада)

Через ліс-переліс,
через море навкіс
Новий рік для людей подарунки ніс:
Кому — шапку смушеву,
кому — люльку дешеvu,
Кому — модерні кастети,
кому — фотонні ракети,

Кому — солі до бараболі,
кому — три снопи вітру в полі,
Кому — пушок на рило,
а дядькові Кирилові — крила.
Був день як день, і раптом — не порядок,
Куфайку з-під лопаток як ножем прошило.
Пробивши вагу, зарядили радо,
На сонці закипіли сині крила.
Голодні небом, випростались туго,
Ковтали з неба синє мерехтіння,
А в дядька в серці — туга,
А в дядька в серці — тіні.
(Кому — долю багрянчу,
кому — сонце з туману,
Кому — перса дівочі,
кому — смерть серед ночі,
Щоб тебе доля побила,
А Кирилові, прости господи, —
крила).

Жінка голосила: «Люди як люди.

Ім доля маслом губи змастила.

Кому — валянки,

кому — мед од простуди,

Кому — жом у господу,

а цьому гаспиду,

прости господи, —

крила?!»

Так Кирило до тьми брів,

І, щоб мати якусь свободу,

Сокиру бруском задобрив,

І крила обтяв об колоду.

Та коли захлинались сичі,

Насміхалися зорі з Кирила,

І, пробивши сорочку вночі,

Знов кипіли пружинисті крила.

Та Кирило з сокирою жив,

На крилах навіть розжився —

Крилами хату вшив,

Крилами обгородився.

А ті крила розкрали поети,

Щоб їх муза була небезкрила,

На ті крила молились естети,

І снилося небо порубаним крилам.

(Кому — нові ворота,
кому — ширшого рота,
Кому — сонце в кишеню,
кому — дулю дешеvu,
Щоб тебе доля побила,
А Кирилові — не пощастить же
отак чоловікові! — крила).

БАЛАДА ПРО ТРИ ПОЯСИ

Ніч засина на моїй руці.
Мінорна мелодія пахне холодним Вагнером.
Кружелять у непам'ять здіблений лист,
Звитий вогнем на багнети.
Три хмари у киреях чорних
Ведуть у бересклетах місяця.
Три сивих зорі на блакитних ракетах
Везуть мені долю, долю мені везуть...
Три скривавлених пояси доля мені вручила.
Пояс мого народу,
інкрустований сріблом чорним,
Пояс моєї планети, вишитий голками ракет,
вишитий заповоччю диму,
інкрустований сріблом сліз,
Скривавлений пояс моєї планети...
Я погорджую долею, що завітала до мене:
Сонячний пояс готую своєму народові,
Зоряний пояс планеті своїй готую,
Не погорджую тільки, доле,
Поясом свого життя,
Вишитим чорно-вогненною заповоччю:
Я надто смакую у темно-вишневих барвах.

КАЛИНОВА БАЛАДА

Я часто не знаю. Не знаю, де хвилі
Стають золоті, де багряно-тривожні,
Не знаю, де міра вготована силі
Й на що мої клетоти дикі спроможні.

Не знаю. Не відаю. І колінкую
Перед відомим (відомим для кого?).
Свосму коневі кую свою зброю
І в губи цілую зорю на дорогу.

Крапчасті напасті, роковані роки,
Чоласті незвідані вади «не знаю».
Не знаю, де блиснуть вогнем мої кроки
І що принесе мені пам'ять з Дунаю.

Та знаю: мене колисала калина
В краю калиновім тонкими руками,
І кров калинова, як пісня єдина,
Горить в моїм серці гіркими зірками.

БАЛАДА ПРО ДЯДЬКА ГОРДІЯ

Поруч із темінню став на порозі,
І світла пучок веде мене в хату,
Наозирці торкаючись брів мого серця
Кострубатими гасовими спалахами.
Заходжу до нього, сідаю за чорний стіл
Разом з совістю, разом з чаркою гіркоти,
Разом з тінню Горпини, яка позавчора пішла
На цвинтар, на місячні перехрестя,
Підковані гомоном малахітових крапель.
До сволока за іржаву скабу,
За засилену в ноги кленову качалку
Підвішений чорний містичний цап.
Тхне звітраним духом козиним,
Твердим, часниковим, солодким.
Шкіра спада на дзвінке круторіжжя гофроване.
Бомбить чоловік кулаками по ребрах
І чорними кудлами грізно киває мені.
Спить вагітна його дочка,
Розкинувши зморені руки до Казахстану,
Розкинувши чорні коси і чорні мрії
До клятого милого свого, що вже ось півроку
П'є губи чужі до денця дівочої віри.
Батько лупить натхненно шкіру
Смачного й смердючого цапа-красеня
І просить втиснути йому цигарку

В пошерхлі, запечені губи.
Під нігтями — чорні окрилля мастила
(Спить трактор надворі, накритий дощами і тишею),
Під серцем щемка і смутна безвихідь
Безпомічного вернидуба мужчини,
Бо ж позавчора Горпина пішла
На цвинтар, на місячні перехрестя,
Підковані гомоном малахітових крапель...

Йдеш так до правди, до суті життя,
Облетений кілометрами філософій,
Райдугами симфоній і місячних інтегралів.
Іноді тільки буваєш на відстані серця
Від тієї, єдино озонної Правди.

БАЛАДА ПРО ЛЮЛЬКУ

Перепій на Січі — козаків не збудити
Ні дротянкою чорною, ні вогнем гаківниць,
Тільки хитрий Підкова, пан отаман сердитий,
Люто люльку співаючи, спить — не спить горілиць.
Потім рвучко на ноги, аж кирея під ноги,
По закуренім курені сквално пупить люльки —
Інкустовані злотом, срібношаті і вбогі,
В отаманову шапку все летить залюбки.
Ці — просмалені димом, ці — проварені жаром,
Все зав'язує туго в шовковий обрус,
Тільки люльку останню з неприхованим жалем
Тихо топить в кишені, усміхнувшись у вус.
Решту люльок — в Дніпро, в чорний клекіт неситий,
Що в турецький півмісяць зорить горілиць.
Перепій на Січі — козаків не збудити
Ні дротянкою чорною, ні вогнем гаківниць...
Деся під полудень — лемент крає сон отамана:
«Годі, лежню, лежати — ти б напився смоли!
Гей, на Хортицю впала яничарська омана —
Турки вкрали люльки і в Стамбул повезли». —
«Може, в Бахчисарай?» — «Що ти тяміш спросоння!
Насміявся ж над нами гоноровий султан...»
Козаки — в байдаки! Горять весла в долонях
Та Дніпро вигинає незатурканий стан.
А на морі — біда. Витяг люльку Підкова,

Креснув кременем в крицю, та іскри чортма —
Трамонтана ковтнула чи хвиля нескована
Язикато злизала, а люлька — німа.
Реготало козацтво: «Скоро в турків запалим.
Люлька звикла до гурту, бо ж козацька душа».
І втопив отаман люльку-файку запально,
І вона прилучилась до свого коша.

ЖАРТІВЛИВА БАЛАДА ПРО ТЕОРІЮ ВІДНОСНОСТІ

Коли копають картоплі...

Максим Рильський

В 1919 р. дев'ятилітній син Ейнштейна Едуард спитав батька:
«Тату, а чому, власне, ти такий знаменитий?» Ейнштейн засмі-
явся, а потім серйозно пояснив: «Бачиш-но, коли сліпий жук
повзе по поверхні кулі, він не помічає, що пройдений ним шлях
вигнутий, мені ж пощастило це помітити...»

Картоплю копають та сиплють в мішки,
Глухе гуркотіння картоплі об жолоб,
А потім копальниці трусять грушки,
Труть об фартух та гудуть, мов бджоли.

А потім знову — за гудиння жухле.
Картоплини овальні, неначе планети.
А потім п'ють воду щербатим кухлем.
Вгорі ж досягають сонця чи ранети.

А потім беруть ті планети на горб
З їх атмосферою та стратосферою
Та кагатують, а дядько Ригор
Їх зверху соломою, землю їх зверху!

На тих на планетах — своє мікролюдство
До атомного віку від палеоліту,
А дядько в душі залається люто,
Що баби не поставили навіть півлітру.

Та візьме відчепних руб п'ятдесят,
Які йому з вузлика вділить Килина,
Та буде летіти в космічний кагат
Наша сипка земля — картоплина...

БАЛАДА ДНК —
ДЕЗОКСИРИБОНУКЛЕІНОВОЇ КИСЛОТИ

Ю. Щербаку

Таємниці спадковості — жар-птиці переліт...
А протони і нейтрони теж в своїй орбіті?
«Єврика!» — кричали вже з десятків літ
Френсіс Крік і Джеймс Уотсон —
два Колумби в мікросвіті.

Таємницю спадковості — ДНК —
Розшифровано молекулу — світання
В біології. Людина вже звика
Визначати спадковість. Намагання
Запрограмувати креслення білка!
Штучні організми через десять літ!
Біологія ракетно вирвалася в політ.
Фізика захекалась. В світі тишина.

І жар-птиця — таємниця — в темряві зрина...

Так атомний вагозов

Гупотить в історії.

Мірадами погроз

Мозок він заморює:

а) Будуть армії, будуть штучні,
Будуть цуцки прирученими,
Будуть гвинтики приреченими —
На хресті будуть поперечинами.
б) Завод по виробництву мозків.
Пане генерале! Для вашої армії
Навантажено тринадцять составів
Модернізованих мозків типу «Дегенерат».

Можете рушати. Стривайте —

Пан президент хоче особисто

Вам вставити нову штучну клепку.

...Жухне жах на ножах,

На тривожних рубежах,

А над жахом виника

Ця балада ДНК,

Ламле стан тугим вужем,

Пересвистує ножем

Над соловим, мегатонним,

Безкордонним рубежем.

А там в Полінезії Кук десь туманив,
І хвиля ковтала ботфортів ривки,
І може, Дефо не писав би роману,
Проглянувши пару століть з-під руки.

З Нової Зеландії три роки тому
На острів безлюдний приплив чоловік
Том Ніл. От і все. Захотілося Тому
Самому, одному убити свій вік.

Він дивиться зранку на райдугу півня,
В халупі самотність за жінку йому,
А світ — то брехлива, облудна катівня:
— Я світові віри віднині не йму.

Водневі гриби підіймалися поруч,
Він хвилям плював у кирпаті носи.
За спиною билися крила простору,
А він чорні крила відлюдька носив.

Не брав у матросів газет, ні журналів,
А з губ зазміїлось прокляття страшне:
— На цій паралелі, на цій вертикалі
ВАШ СВІТ ВЗАГАЛІ НЕ ЦІКАВИТЬ МЕНЕ.

З Нової Зеландії три роки тому
На острів безлюдний приплив чоловік
Том Ніл. От і все. Захотілося Тому
Самому, одному убити свій вік.

У світі оцьому, густому, трудному,
Де бродять проблеми з метровим хвостом,
Я сонячно заздрю відлюдькові Тому,
Як море — калюжі з замуленим дном.

Та в серце проникло отруєне жало,
Печаллю сипкою взялась голова,
Бо людство страшнішої кари не знало
За ці синтетично байдужі слова.

А світ мій налитий надіями до дна,
Земля задихається в шалі густім,
Хоч дума жорстока, по пахви холодна,
Ячала, кричала й мені вже: «Ходім!

Бриніла тиша, плетена зірками,
Затамувала подих, наслухала,
Мов шовком, шугонула під руками
І в плесо плеснула — так необачно впала
Та сиза тиша.

Тихше. Дише

Лиш цвіркунове соло на стеблині,
Та спрагла зірка тихо роси лиже —
Така буває тиша на Волині...

Вдар копита. Хто там? Хто там?
Хто там стукає в ворота?
Де там! Де там! Лише племінь
По траві, як по соломі.
Загаси ж травицю, хлопче!
Кінь копитом землю топче.
«Перелеснику, це ти?
Міг би й хвірткою ввійти.
Чом не дивишся зорею?
Чом не кидаєш кирею?
Де ж твої смішки любовні,
Де ж твої стрічки коштовні?
Що з тобою, любий хлопче?»
Кінь копитом землю топче.
«Боже мій,

та це ж не ти!

Що вам треба?

Що?

Води?»

Подалася. Подала.

Кінь кусає вудила.

А на ньому — боже мій! —

Бідне серце, не зомлій,

А на ньому — крик з грудей, —

А на ньому —

Прометей.

Руки в кайданні — рана на рані.

Вуста змордовані — зір у тумані.

Були заручини отої ночі:

Сльози дівочі — сльози пророчі...

Були Єгипти, були Галілеї,

Були Шотландії — чого не бувало, —

Та всюди зоря палахтіла зорею:

Коли вже вітчизна підніме забрало?!

Були Перелесники, були Прометеї,
Були Елеазари — кого не бувало,—
У ярмах народів конали ідеї,
Ясних корогов перетліло чимало.
Та всюди зоря палахтіла зорею:
Коли вже вітчизна підніме забрало?!
Невже Перелесник і ти, Прометею?!
...Коли неподоланна Леся знову
Врочистую одправу починала
Перед своїм незримим вівтарем,
Коли кололась опівнічна тиша,
Немов сухе березове поліно,
Й в лабетах болю падало перо,—
Спалахували рани Прометея
Кривавими солоними зірками.
Тоді будилась Міріям і Тірца,
І в буйну ватру на Україну чорну
Слова палкі носила без скорботи
І наречена Прометеева...

БАЛАДА ЗІ ЗНАКОМ ЗАПИТАННЯ

Що там, за дверима буття,
З недогарком йду стеариновим.
Зірок золоте каяття
Мовчить мені тоном малиновим.

Я стукаю, вперто стукаю,
Чолом б'юсь, б'юсь серцем криваво,
Я хочу достукатись мукою,
Де справді наліво, а де направо.

Я звівся з коліски небес,
З космічних степів — як з коліски,
Стрункі полонези берез
Згойднули охристі бризки,

Тополь золоті кунтуші
До дзвону, до сивого клекоту
Насипали в келих душі
Електронних тривоги лелек.

Така ж золота земля
До стогону, до пожежного свисту,
А родить багряна рілля
Долю тривожно-барвисту.

Роки-козаки летять
В бунті вишневої колотнечі.
І підставляє мені майбуття
Свої непокірні плечі.

БАЛАДА ПРО БАТЬКА

Де грами висадків гойдають тонни цукру,
Де на губах у гички — молоко,
Де цукроварня простягає руку,
Голодно захлинаючись гудком,
Там батько ходить з сонячним чолом,
Бо сонце чуб на промені позичило,
І хмари осипаються гуртом
В ту круглу люстру біло й доброзичливо.
У батька пароплави плинуть венами,
Об ребра тручись, як об стіни порту,
Гудками дикими, од голоду шаленими,
Хрипінням рвуться крізь його аорту,
І рафінад везуть від серця аж до Індії,
І його ласує чаєм білим з ним —
Із батьковим, пахучим і дорідним,
З його солодким серцем розсипним.
Старий, прямий, як щогла, ходить полем,
Три чверті віку мне зорю в долоні
Та думає, щоб цукор той ніколи
Вітри не позаносили солоні...
Поставить ноги зморені і тихі,
Якими до жар-птиці не дійшов,
І буде груддя так вагітно дихати
В тверді розкрилля босих підшопов.

НАТУРАЛІСТИЧНА БАЛАДА

Одна вже літня і молодша друга —
Жінки сварились, обкидались злом,
І їх солона незвичайна туга
Неслась над тихим змореним селом.

— Ну де твій сором — діда вже приймати.
Він — батько твій, а ти на що пішла,
Дітей од нього хочеш одірвати,
Щоб стали ми посмішищем села.

Його маниш ночами ти до себе,
Бодай йому добра вже не було,
Нехай над вами розверзеться небо,
Хай болячки обсядуть кагалом!

Дивилась ніч вишневими очима.
Рипіла корба в затишку села.
А молодиця повела плечима,
Так сумовито, гордо повела.

— Сімнадцять літ без мужа я горюю,
Тож поки чую силу молоду,
Твого приманю, зіллям причарую,
Візьму в обійми й рук не розведу.

Плачу дітей не знала моя хата,
Лиш сивий дим мою печаль несе.
У тебе ж діти, милі голуб'ята,
А в мене кіт у запічку — та й все...

Та знов кляла, стара й несамовита,
Деь гримкотіло, грозами несло,
Немов війна, і досі не убита,
Шугала і злостилась над селом.

БАЛАДА-ПІСНЯ

Ой летіла гуска додому,
Та впала, як грудка, додолу.

— Іди, старий, гуску шукати,
Не вертай без гуски до хати,

Бо ж летіла гуска додому
І впала, як грудка, додолу.

Іди, синку, гуску шукати,
Не вертай без гуски до хати,

Бо ж летіла гуска додому
І впала, як грудка, додолу.

Іди, внучку, гуску шукати,
Не вертай без гуски до хати,

Бо ж летіла гуска додому,
Та впала, як грудка, додолу.

А вийшов сусіда пикатий:
— Нащо вам ту гуску шукати?

Вже ж у вас коса посивіла,
Та й не ваша ж гуска летіла...

— Та ж летіла гуска додому,
А впала, як грудка, додолу.

Полишу Рябка коло хати,
Сама піду гуску шукати.

БАЛАДА ДВОХ

На вогкім віллі руки білі
(І сонми дум, і думні сни...)
Так дихали, так тихо вміли
Приспати тіні тишини.

Ошатна, золота, пахуча —
Вона лежала в головах,
Як наша доля неминуча,
І сон вина нам доливав.

Та крила стиглої печалі
Мене зманили по ночах,

І дико лебеді ячали,
Щоб я кричав, а не мовчав.

Здавалось: на вітрах любові,
Коли нас шал, як шквал, несе,
Я не кохав — шукав я слово,
А в слові вибухне усе!

Я чув крізь сон, як тихо плаче
Твоя зоря в моїх очах,
Так вистигла пекельна вдача,
Свідома слова, як меча.

Встає, холодне і прокляте,
А тиша жде його німа...
І мушиш слово розстріляти,
Бо в серці мужності нема.

БАЛАДА ПРО ХУЛА-ХУП

Лечу крізь дів огненнобрових,
Крізь парасолі і гриби,
Крізь стоси пляжників дубових,
Крізь вир розлогої плавби.

Задихано, засмагло, дзвінко
Завмер на клаптику вогню:
В незайманострунку легінку
Пахучим поглядом бриню.

Вона тут синьооооо сіє
Блакитні блискавки з-під вій,
Йй так тривожно, ніжно ніяково
І божевільно славно йй.

Обвила смужечка багряна
Волосся буйно-чорний сніп,
Обруч літа навколо стану,
Мов алюмінізвий німб,

І стегон зманливим полоном
В полон палаючий веде,

А перса пашать безсоромно,
А юні коліна тремтять.
Мужчині ж вона не до пари,
Бо крила, хоча б підбиті,
Йому пахнуть небом гордим.
Ні знятися він не годен,
Ні взяти її за дружину:
Він — небесен, вона ж — земца.

А вона ж в очмарінні юнім,
Вся онімблена мудрістю статі,
Так розкрилася чистим лоном,
Так заламує руки в млості,
Затуливши собою від нього
Своїх двійко незламаних крил...
Жінка завжди лежить горілиць
На своїх нерозлітаних крилах,
Бо ж, поламана мудрістю матері,
Лиш крильцятами персів злітає
До мужчини з крилом підбитим...

Єдина з твоїх фантазій
Мені в пам'ятку єдина.

ТИХИЙ ДИПТИХ

I

Чуєш, серце, знову починаєм
У дівочий вирій мерехтіти,
Знову крильми свиснем над Дунаєм
В тихім шумі сонної орбіти.

Грім шукає істину, де тихше.
Грім — полова, палахка спокуса.
Хай зоря зорі на тищу дише,
Та зоря, котра пашисторуса.

Чуєш, серце, знов ми в заметілі,
В оркестровій, білій до знемоги.
У дівочий вирій відлетілі
Двоскрипково сніться сонні ноги.

Все мізерне віддано зневазі,
Тиша спить у вусі комара.
Ой, ні слова! Плекана в топазі
Тихо в серце проситься зоря.

II

Просто — хочеться сонних пальців твоїх
Незбагнених, диких, з краплями недовір'я.
Просто — хочеться дум твоїх,
яким нешідвладні пальці,
Яким тридцять три горизонти сняться.
Просто — хочеться заплести твою сонну
ніжність

І посадити зорі на коліна.
Просто — хочеться спростувати розлуку
І спростити життя — пересипати барви світу
На долоні твої, на обпечені мною долоні.
Просто — хочеться в тихих глибинах твоїх
Захлинутись акордом мові жури.
Просто — хочеться в чорному трансі громів
Мати пальці, що сплять на кордоні мовчання,
Просто — хочеться пальців твоїх.

ДІВОЧІ ПАЛЬЦІ

Боже, скільки стогону на пальцях,
Скільки крику в голубих пучках,
На згорілих пальцях, на блукальцях,
На страждальцях ніжних — на руках.

Боже, скільки того мерехтіння
В пальцях, в сповивальцях гіркоти,
В пламенах надсадного сумління,
Із яким лиш тінь моя на «ти».

Світяться — о світлячки, світанки,
Поцілунком вмивані світи,
Пальчики коханки-каторжанки
З каторги любові — німоти.

Що ж бо їм робити, стояаиким —
І безмовним; спалахнеш — помреш...

Проклинаю, краю синім криком
Гідність пальців, безсоромність — теж!

Сонечок п'ятірко... засинаю...
Наді мною пальчики-зірки...
Чебрецевий, в серце поринаючий,
Мед ваш, рідні, сонячно-гіркий...

* *
*

Отам ми сиділи, отам,
Де тісно — самому, а двом — просторо.
Вона здивувалась, вона:
«Ревнуєш, моє ти горе?»

...і простелила свій слух, дві іронії попасом
тихо пішли, а п'ята — найменша, лоскотала
третю — найстаршу; вічне, дурне запитання,
рука пахла літеплом, губи були на
вечірньому пружі, ось-ось зайдуть,
чому ж бо прийшла заплакана, дивне,
дурне запитання...

«Коли й ревную, то лиш до себе —
Сьогоднішній до вчорашнього». —
«Ой, не сміши мене! Ой, не треба!»
І власним сміхом була ображена.

...Він чистий невіглас, сам себе видає,
сто п'ята іронія, заритай, заритай. Ваші
губи стають північним сяйвом, а в оправі
Ваших окуляр — чорна холодна кров,
я ліпші тобі дістану, проклятий мій,
ластовенятко з піднятим коміром...

Звідтіль ми пішли, звідтіль,
Де тісно — самому, а двом — просторо.
Навшпиньках за нами, навшпиньках
Йшло наозирці щасливе горе.

ВЕЧІРНЯ АКВАРЕЛЬ

Сидить хлопчик на белебні,
Вечір пасе на врунах,
Зірки збиває батоном, присвистує,
А вечір пасеться, хвостом вимахує.
Йде моє золото, пританцьовує,
Несе мені повні, повні, нерозлиті губи,
Несе мені повні, повні, нерозлиті перса,
Несе помаранчеве тіло дівоче
В шовковому келиху синьої сукні,
Сніпить моє золото навздогін своєму серцю.

Гей, ти, хлопчику на белебні,
А прицьвохни-но батіжком,
Щоб не барилося моє золото.

ЕТЮД — КОПІЯ ЗАПИСКИ

Не злякалася я дощу,
Підіткнула синеньке платтячко
І чекала тебе з березами,
Хочеш вір, а хочеш не вір.

Заплела в русу косу райдугу,
А тебе не кляла анітрішки.
Тільки крапельку, так, для годиться,
Хочеш вір, а хочеш не вір.

Мама каже, що я застудилась,
І тепер я п'ю чай із сонцем,
І виглядаю все у вікно,
Хочеш вір, а хочеш не вір.

Я дістала тобі Рембо.
Тато вчора привіс кавунів,
І до нас вже просохла дорога.
Хочеш вір...

Ну, хоч раз повір!..

ЧОРНИЙ ЕТЮД

Я ношу твої губи,
як найбільший тягар у світі,
По наївності ходжу,
наче по ливві циркач.
О, як замало сонця
в твоїм сімнадцятилітнім вітті,
Хоч сядь над тобою і сонячно-буйно плач.

Дай мені смутку пекельного,
як очі сліпого вбитого,
Чи дай мені радості,
тільки не склянку, а сонячний океан.
Та в кайдани розчарування
знову залізно обвито
Моєї наївної віри
тонкий тополиний стан.

Де твій сонячний вітер,
тугий, соковитий?
Я, вмитий твоєю дитинністю,
розум свій придушив.
А навколо ридають,
божеволіють чорні квіти
З діамантними росами
твоєї душі.

ІІ

Ніби сон мені — ці горизонти,
Та принишло чатую як слід
Дум твоїх похижені контури,
Губ твоїх чорно-сонячний лід.

Вичатовую власним розп'яттям,
Вичатовую болем глухим,
Як навшпиньках прохопиться натяк,
Та й потане навшпиньках, як дим.

Той, що в нім не спізнати розради,—
Його овид обом недолуг:

Та зоря ти, якій не згоряти,
Та зоря ти, що стліє в золу.

Десь чужа ти, аж стогін чманіє,
Десь, як смерть, неблаганно своя,
І чигає нестримано, змійно
Сконденсований час — твій свояк.

Закигиче розлука над нами,
Розчахне двосистемно навкіс,
Замордується лихо ножами
Чи зависне в петлі твоїх кіс,

Отоді ми жахнемось жорстоко,
Отоді ми впізнаєм ці дні
І твоє нерозгадане око
Спопелить мене в карім вогні...

* *
*

Тут бриз ходить в шортах,
в перлонових,
в чорних,

Тут море горить, заціловане сонцем,
Тут світ очамрілий, лукавий, мов чортик,
П'є келихи сонця хашцем, скорогонцем.
Від себе втекти, як тікають від нььки,
У рай цей, у чад цей, у шал цей коханий,
Де сяють колін золоті місяченьки
Та персів проклятих два рідні вулкани.
Солона моя, моя чорна тополе,
Покійного сонця пекуча вдовице,
Я — плут твій жорстокий, а ти — моє поле,
А щастю у вічі несила дивитьсяя.

ОРЛИНА БАЛАДА

Ти — ворожа мені. Ти — вельможна.
Ти — орлиця, гаряча й вертка.
Хто переможець? Кого переможено?
Хто кому наказав — ходи на руках?

Перекипіли в окропі, бо ж з голоду
Вічного, бо хто ж суверен,
А хто своєю васальністю голою
Крило забирає у кого в оренду?!

Кометонько, ладо, втяла косу,
Продала Саваофу, щоб здовшив нам ночі,—
Таких смолооких на страшний суд,
Орлиць синьоперих таких — не хочу,

А прагну, а криком таких кричу,
Стогоном стогну орлиць — і доти,
Аж поки оскому орлину відчую
І все це довершу орлиним дотепом.

Крилами билися, та губи є губи,
Орли — та й почаділи, бо ж чад — захлинетесь!
І впали — на ніжнім краечку згуби
З гарячих небес — в різні кінці планети.
Тож тільки орлу-чорнокрильцю наснитися
Така синьопера вельможна орлиця...

НИЖ У СОНЦІ

(Трагедія)

Не отблеск, отблеском рожденный,—
Ты по себе свой край оставь,
Твоею песней утвержденный...

А. Твардовский

ПРОЛОГ

Мої віки слідом за мною ходять:
Од вітряків до полиску ракет,
Фотон і пишна паска великодня,
Усе — до лаконічності штиблет.

Надії бубнявляють цвітом вишень
У сонцем зацілованих садах.
Слова мої! Шикуйтеся сміливіше —
Пилюка зір хай шерхне на вустах.

Навіщо я? Куди моя дорога?
І чи моя тривога проросла
Од сивої печалі Козерога
В глевке болото рідного села?

Що маю нести в сиві сині далі?
Пшеничну ласку в молодих руках
Чи чорний рак водневих вакханалій,
Що серце їсть п'яти материкам?

Я — переклятий ворогом не тричі
(Рубцями ран закутана душа) —
Дивлюся зорям в мерхтливі вічі,
В оранжеве шептання: «Поспішай!»

Хрустить повітря вафлями сипкими,
Ковтаю з вітром чорнобривий спів...
Яку гіркоту корабель нестиме,
Бо я ж не наробивсь, не одкипів!

Збираю я в долоні сині тіні,
Прощаюсь із синицею, з Дніпром,
Бо в мене не Ньютонове тяжіння,
А галактичне — в безвість напролом.

Сковороду зустрів я у трамваї
(Блукає він по світі двісті літ).
Смушеву скинув і мене питає,
Чи можу Сонцю передать привіт.

Чоло в старого з жовтої розлуки,
Мільйони зморщок пов'ялили вид,
Меланхолійні філософські руки
Ціпком тривоги пробують цей світ.

Шепоче він: «Ти відлітаєш, сину,
На лобі в тебе знак неправоти.
Щоб корабель не став за домовину,
Візьми благословення — і лети.

Пройдись землею. В серце йди людське ти,
Питай у нього дозволу і права,
Бо якорі космічної ракети
Вросли в народ — навічно, аж іржаво».

Перша частина

СЕРЦЕ НАВСТІЖ

Божевільна, Врубель і мед

Свій білий плащ накинув я на плечі
І сонячне кашне,
І дихав мудрістю і сподіванням вечір,
І поїзд мчав мене.
Гойдались грона хмар і нахилялись в руки,
Грибами вівяв ліс.
Дуби тужили, як дозрілі муки,
І місяць тугу ніс.
В хиткім промінні прочинились двері —
І в віялі дощів
Із пляшкою холодної мадери
У чорному плащі
Ввійшов. Поставив. Збуджено застиг.
Простяг мені.
Переливались в смугах світляних
Два келихи скляні.

Незнайомий

Я — вічний чорт. І лай мене, й не лай,
Я поведу тебе в таку дорогу,
Що проклянеш ти свій священний край,
І замір свій, і молоду тривогу.
Ти перетрусиш кісточки дідів,
Ти корогву розірвеш на онучі
І тому, хто тобі так догодив,
У чорну пащу кинеши із кручі.
То буде з мукою, з печалю в сто віків,
А нині можна просто, полюбовно...

Іди до нас, до наших трунарів,
У наше кодро, вічне і стомовне.
Ми кришимо душі, цвіт б'ємо морозом.
Нас — чорна ніч, а вас — якийсь мільярд...
Це не погроза.
Чого ж ти варт,
Як віриш в справу липовую?
Ти ж хлопець свій!

Я

Кінчай — вип'ю...
За твій упокій!

Ми йшли удвох. Ліси полум'яніли
Одспіваним, стухаючим вогнем.
Тополь дівочих золотисті стріли
Тримали Сонце над блакитним днем.

Хатки білили, чепурились стріхи.
Дівчата в небо пісню понесли.
Хлоп'ята колесо котили і для втіхи
Пускали змія між осінніх слив.

Мій чорт був у модерному костюмі.
Плащ — на руці. Крізь скельця окуляр
Він розсипав очиці синьоглумі
На призьб пекучий непростиглий жар.

Тут сива жінка вилетіла з хати:
«Ой діточки, коханенькі, сюди
Ідіть до мене. Я ж бо ваша мати.
У мене свято нині. Бригадир

Щось загордився. Не вітають люди.
Та людям не до мене, боже мій.
Мене лиш цуцик й півничок не гудить,
І котик в мене є, і є бджолиний рій,

Синочки в мене — всі сьогодні дома.
Приїхали. Спасибі їм, спаси...»
Я бачив — бралась попелом солома
Під колір сивої красивої коси.

Така печаль бриніла в її зорі,
Що дуб од погляду німів і тріпотів.
Каміння розсипалося на порох,
І я ламав свої шаблюки брів.

Ввійшли у хату. На столі — горілка.
Хтось горло мені кліщами здушив:
Три ложки, три виделки, три тарілки —
І жодної душі.

Собака за столом; і кіт хлебтав драгли,
І півень звично сокорів на лаві.
«Ой діточки, синочечки малі,
Ну, випийте, красавчики ласкаві».

Вона чарки підносила котові,
Собаці й півневі — на ймення звала їх:
«Андрієві це буде, це — Петрові.
А це Ванюші — вистачить на всіх.

Ще й гості в нас. Просіть до столу, діти».
І божевільна у танок пішла.
І навіжений, і проклятий вітер
Крутив її круг чорного стола.

Три козаки ридали над старою
І не могли зійти з кривавих рам.
Той під Берліном, той в сніжнім завою
Деся під Варшавою, а третій ніби сам...

Ридали козаки в порожнім домі,
А мати, сива і страшна, пливла
Над білим світом по святій соломі.
Кругом планети йшла — кругом стола.

«Ой сини-синочечки,
Славні огірочечки,
Чубчики-любчики,
Маленькі голубчики.
Ходить Гітлер по Україні,
Носить жорна при коліні:

«Якби вас перетовкти
Та од Сталіна втекти».
А я сиджу на рядні
Та рахую трудовні.
Сюди — кидь, туди — кидь,
А ти, старий діду, цить».

Тут двері розчинились. З того віку
І з того світу в хату Врубель вбіг,
Завмер на мить, дивився на каліку
І впав на збитий тугою поріг.

І прошептав: «До Третьяковки нині
Така печаль долинула відсіль,
Що Демон все розкидав на картині,
Всіх розігнав, відчувши дикий біль.

Його журбу оця печаль зв'ялила,
Від сорому себе він в груди б'є.
Горіли фарби, і тріщали крила...
Вклоняюсь вам — Страждання ви моє!»

А мати нам у ринку мед давала,
Густий осінній захололий мед.
Медове листя за вікном кружляло,
Печаллю повиваючи свій лет.

«Тож, гості дорогенькі, на дорогу
Візьміть гостинець — ринку ж занесіть».
Я поклонився матері у ноги
І диких дум порвав жорстоку сіль.

Я сивіти почав у двадцять п'ять
Од тої хати, од скорботи тої.
Ця мати вміє сина виряджати,
Затужить тонко серцем і рукою.

Вона постане, чиста і тривожна,
Зіпершись на печаль свою внизу,
І дасть мені в космічне бездоріжжя
Мед — доброти і роздумам — сльозу.

П о х о р о н г о л о в и к о л г о с п у

Його несли на жилавих руках,
На гніві, на невизрілому смутку,
В кленовій жовто-білій домовині —
Сорокалітнього красивого мужчину —
Його несли на жилавих руках.

А я стояв із невідчепним чортом,
А я ішов дорогою з людьми.
І гнулися від горя їхні плечі.
Я захлинався музикою суму.
Ми шапки вітру одягли із чортом.

І слалась листом молода дорога,
Солом'яні брилі хати скидали,
І синій жаль світився в їх очах.
Жінки ридали, і тини, і коні —
І так поволі слалася дорога.

Востаннє він піднявся в домовині,
Рукою сперся на ребро гембльоване,
В ребро життя втиснув востаннє руку.
І смерть прокляв очима і губами,
Коли піднявсь востаннє в домовині.

«Одну легеню я віддав війні.
А вам віддав і серце, й мозок свій,
І злість свою, й легеню ту останню,
І сивий сум свій, і красу любові,
Яку зберіг в страховищі війни.

Ось хата Гапчина, похилена, низька.
Я завинив навіки перед нею,
Перед її убогістю. Прощай!
Мені ти не даси спокою на тім світі,
Вдовина хата, змучена, низька.

Прощайте, ферми!
Й ви, воли розумні!
Й сторожкі коні в траурнім вбранні,
І чисте сонце, й люди, й лист кленовий!
І ви, машини, й ти, кринице вірна!
Прощай, дорого! Й ви, воли розумні!

А ти, Бетховене, прости мене за те,
Що я не мав часу прийти до тебе,
Що знаю я симфонії полів,
Але твоєї жодної не знаю.
Прости мені, Бетховене, за це.

І ви, Родени, Моцарти й Ейнштейни,
Ходив я часто до людського горя
І повертав його очима в сонце.
Одним багатий, іншим — бідний я.
Простіть, Родени, Моцарти й Ейнштейни.

А ти, Степане, п'яний і сьогодні.
Прости, що лаяв рідко я тебе.

Що в смуток твій я не ввійшов душею,
І ти, хмарино сиза, прощавай,
Дощем поплачеш по мені сьогодні.

Ми з вами хліб робили, цукор чистий,
І рідко ми дивились на красу.
Прости, Марино, що не надивився
Я на уста твої і очі сині.
Ми з вами хліб робили, цукор чистий».

І він притих. Хрестами зводивсь цвинтар,
І голова ковтнув життя востаннє —
Кругом чола кружляв супутник в нього,
Утворюючи німб простій людині,
Що вмерла, бо хрестами зводивсь цвинтар.

Шептало Небо до Землі-сестриці:
«Візьми його у себе — славне серце.
Бо скоро я прийматиму у лоно
Твоїх синів, коли застане смерть», —
Шептало Небо зверхньо до Землі.

І Мефістофель насміхався з мене,
І грудку шани кинув на труну я.
І сивів я. Збирались в небі сльози.
Ридали хмари, кутаючи сонце.
І Мефістофель насміхався з мене.

Мене хрестили всі хрести довкола,
Благословляли люди і дерева,
І голова червоною зорею
Мене благословив в дорогу синю.
Поля чорніли, як муар, довкола.

Невидимі сльози весілля

«Гей, у коло, подорожні! Чарку їм, бояри!»
І кружляли, вирували, гупотіли пари.
Хто сміявся-заливався, кого сон завіяв.
Молоденький барабанщик булаву посіяв
І шукає на долівці. Пахне кропом в хаті.
Кукурікають на стінах півні пелехаті.
Вітер голову просуне, візьме руки в боки,
Пронесеться з сватом Гнатом вивертом високим.

Садівник бере у руки квашені, пахучі,
Жовто-сизі, повнощокі, з хвостиком закрученим.
Кум в наливку губи мочить, щось кумі шепоче,
Вус вихрястий, попелястий щоку пролоскоче.
Молодий — красивий, гордий — зверху очі мружить,
Сизим соколом вприсядку по долівці кружить.
Дівгора багатоока стукає у шибку,
До тонкої молодой несуть тоншу скрипку.
Сутеніє. Вечоріє. Блакитніють вії.
«Ти заграй нам, наша мріє, пісне Соломіє».
І заграла-затужила, розкрилила крила.
Зразу хрипко, потім скрипка сльози проросила.

С к р и п к а - С о л о м і я

«Я — дівчина, я — скрипка тонкостанна.
Я — ніжна ніч у зорянім вінку.
У мене тіло з білого туману,
Із сонця у хмариннім сповитку.

Я — мерехтлива чорнобрива птиця
Із крилами жевріючих світань,
Переді мною м'якне синя криця,
Бо мука моя сива і свята.

Несу я ніжність у світи жорстокі,
Її бджолою брала я з століть,
Щоб в ці скажені і трагічні роки
Коханому хоч хвильку побриніть.

Я хочу дати зоряного сина
Тому, що рветься крізь ракетний грім,
І докором хай буде ця хвилинка
Тому, що зветься судженням моїм.

Ви шлюбну постіль стелите грошима,
Зірки у вас не сіються з руки.
Даровані золочені зажими
П'ють кров душі, як золоті п'явки.

А в мене ж тіло з білого туману,
Із сонця у хмариннім сповитку.
Я — дівчина, я — скрипка тонкостанна.
Я — ніжна ніч у зорянім вінку».

Так квиллила, так тужила, сльозою росила,
Отак крила розкрилила дівчина красива,
Аж зірками проростала темно-синя шибка.
На столі в риданнях билась тонкостанна скрипка.

Українські коні над Парижем

*Заслуженому майстрові народної
творчості Омелянові Залізняка*

Цей світ живий витворював не бог,
А чоловік з Адамової глини,
Цей світ пофарбувався і просох —
Просився в серце зрячої людини.

Коти тут ніжились, шугали тут жар-птиці,
Із глини ліплені, пропечені вогнем.
Жевріли зеленіючи очиці
В таких тварин, яких не відам Брем.

Я не звернув уваги на коня.
«Дитяча забавка», — подумалось недбало.
Козла двінкого тихо з шафи зняв
І задививсь на роги небувалі.

Я був сліпий — і кінь помстив мені,
Коли на нього позирнув я вдруге:
Мені він кинув душу в пломені,
І трісли неіснуючі попруги.

Зробив він з мене дикий сизий степ,
Байдужого жбурнувши літ на триста.
І мчала по мені крізь марево густе
Орда іржача, буйна і розхристана.

Він проводир був, імператор-кінь,
Він бив мене копитами некутими,
Щоб десь там через кількасот років
Не йшла байдужість в зорі п'ятикутні.

Я подивився вдруге. Він мене
Зробив Дніпром, чи то пак Бористеном.
Я ждав — він зараз орди прожене
Нутром блакитним в розпалі шаленім.

А він прийшов і хмари з мене пив.
Вузечка срібна вилася розгублено.
І з-за полинних гіркнучих снопів
Лоша він кликав — принца ніжногубого.

Я подивився втретє. І проріс
Палацами, халупами й мостами.
І Сена бігла по мені навкіс,
А в ній купались дерева і храми.

А по мені на скіфському коні,
А наді мною в строгім неспокою
Пікассо мчав крізь хмари срібляні
І голуба притримував рукою...

Прости мене, розумний коню мій,
За темноту, що з горя попеляста,
І поведи крізь цих рядків сувій
До свого бога, до творця, до майстра.

На тій майстерні не шукай табличок.
А просто йди із серцем під рукою,
Де сивий муж із глини коней кличе
Й воли в печі ремигають юрбою.

Де по незвичній сум'ятній палітрі
Тривога йде з-за дальніх небокраїв:
Сидить корова в чорному циліндрі
І бомбу чорними ратицями ж тримає.

І скачуть коні через бюрократів
В Москву, в Париж — некуто і красиво,
Негнуздані і волею багаті
Україну мчать на вицвічених гривах.

Як задні ноги — біля стін Софії.
Стрибок — передні на столі в Амаду.
А Залізник щось сумовито мріє,
Й сіда до нього Вічність на пораду.

А скіфський кінь із мазаної хати
Чумацьким Шляхом зорі прогортає...
Ну, що ти скажеш, бісе плутуватий,
Про хutorянську долю мого краю?!

Ми у всесвітньому герці,
Пальму першості ми несем.
Ніж Америки в сонячнім серці.
Комуністи безкрилі.
Комуністи безсилі.

Інтерв'ю Хемінгуея
кореспондентові Франс Пресс

Кров Сонця спалить все на світі,—
Кричить газет лякливий хор.
Так! Це кінець людській кориді.
Догралось людство-матадор.

Повідомлення інституту
пораненого Сонця (Париж)

Вчена рада інституту вирішила на своїх
численних засіданнях:

1. Сонце — це втілення людських прагнень
до правди, до краси, до сміливості, до
справедливості і т. д. Як виникло Сонце?
Сонце виникло у фокусі людських поглядів,
звернених у небо, бо ж людина звикла
дивитись у небо, якщо вона не тварина.

2. Чому Сонце не стоїть на місці?

Бо ж треба зібрати у себе всі прагнення
і помисли білих і чорних, жовтих і червоних
людей, в ескімосів і полінезійців,
в академіків, і сміттярів і, крім того, треба
ще світити.

3. Чому на Сонці плями?

Всяка людська підлість, дим війни і крик
вдів споконвіку осідають на Сонці. Тому
воно так потемнішало.

4. Смертельно зранене Сонце стікає
полум'яною кров'ю і заливає вогнем всю
Америку. Атлантичний океан обмілів уже
наполовину. Атомні підводні човни лежать
з акулами і китами на суші. Людство гине.
Наші повідомлення йдуть із Парижа,
з підземелля. Невідомо, чому Сонце
повертається назад. З Москви повідомляють,
що кожному комуністові видно ніж

неозброєним оком, а ми його не бачимо
і в найсильніші телескопи.

5. В Москві створено Комітет порятунку
Сонця і Землі. Голова Комітету — Ленін.
В складі Комітету сини всіх віків і народів.

ЕПІЛОГ

Чоло я витирав і мчав сюди,
Бо Сонце з Заходу летіло вже на нас,
Як Лев поранений, воно неслоь по небу,
По хмарах, по зірках і по супутниках,
І слід тягнувся золотий, кривавий,
Як шлейф печалі і близької смерті.
Я двері прочинив, я чув їх голоси.
Навишиньках я пройшов до них і сів
За круглий стіл, кулястий, як планета,
Де засідав тривожний Комітет.
Я витяг ринку меду, подаровану
Старечими руками божевільної —
Мудруючої праматінки печалі, —
Дихнуло поле медом доброти,
Хліб мудрості лежав тут на столі.
Я пам'ятаю, Ленін пильно стежив
За кожним моїм порухом і поглядом,
І він казав, як смертнику, мені:
«У Сонці Правди — ніж. Лети туди.
Врятуй планету — Сонце порятує.
Народ недосипав, недоїдав.
Ракету ми зробили з хліба й сліз,
Із гордості і доброти людської.
Це найміцніший слав — ти долетиш.
Назад не вернешся, бо не простиш собі,
Собі — Людині — не простиш за те,
Що ти і досі не зробив планету
Квітучим садом, а терпиш двобій».
«Ніж у мистецтві», — бурунив Бетховен.
«В науці чесній ніж!» — Курчатов додавав.
І раптом ми почули дикий стогін,
І ми поглухли, бо Земля стогнала,
Напівобпечена, змордована і сива.
І тільки серцем ми почули стогін:
«Рятуйте мене, діти! Годі вам
У суперечках убивати роки.

Я ваша мати — з пальмами, калинами,
З березами, ялинами.
Мене вогонь оголює —
Я божеволію!»

І стало Сонце в небі — й ми почули
Його шептання, вогняне й суворе
(Воно спинилось просто над Москвою):
«Вмираю, люди! Вийміть клятий ніж!»
Я одягав спорядження і йшов
До сизої ракети-домовини.
І божевільна мати йшла за мною,
І півень йшов, і йшли собака й кіт —
Її сини, народжені безумством.
Вона принесла меду на дорогу.
Встав голова з могили і прощався.
Він став землею вже наполовину:
«Ти вмреш у небі, в Сонці вмреш, синочку».
І Залізник приніс мені в дорогу
Свого веселого й наївного коня,
Що гривою патлатив і зорив
Білком прозріння на пекельне небо.
Йшла Соломія-скрипка. Біля персів
Вона тримала зоряного сина.
Він годувався молоком прощання
І дико й жахно позирав на Сонце.
А стартовий майдан був величезним серцем,
Навстіж одчиненим. Мене покинув біс.
Його ножа підлоти я пізнав
У зблідлому пораненому Сонці.
Дивилося воно в мої незрадні очі...
Спасибі вам за смуток планетарний,
Мої премудрі й нерозумні люди.
Спасибі вам за те, що я — ваш брат.
Дивіться серцем — спалахну я скоро.
А чорний ніж впаде на білі руки
Моєї матері,
Коханої моєї.
Шовковим трауром
На золотім щиті палаючого Сонця
Умру я переможцем.
Прощавайте!

Із книжки «Балади буднів» (1967)

БАЛАДА ТВОРЧОСТІ

Скульпторіві Теодозії Бриж

Сприймати світ всерйоз — твоя тяжка повинність,
І лущити зерно з цупких його одеж,
Тож знову руш в заміс, в тягучу погодніність,
У святі самоти за пульсом глини стеж.

Таж з глини — вся земля, таж з глини — вся людина,
Невже її, плитку, перемісити всю?
Хай в корчах корчиться тверда лобата глина
З усіх жарких ярів, з усіх бридких усюд.

Занурюй кулаки в її ядучу душу,
Йй попереk ламай, прасуй її хребта,
Хай чує твій екстаз, твою захланність дужу,
Твій моцартівський дим хай смалить самота.

Знай сити міру зла й добра веселий голод,
Спізнай усе, як є, і хай сопе юрма...
То ж тільки глина є — ще все на світі голо,
То ж тільки глина є — людини ще нема...

БАЛАДА ПРО ЖАЙВОРОНКІВ

I

Я вийшов з автобуса. Втоmlений по горло,
Він сумирно куняв, наш замурзаний слон.
Розгойдувався ген херсонський низовик,
Затятий пилюган палив пожухлі стерні...

Хтось

(вітер суглоби доріг хусткою витер)

Десть

(вітер перекотиполе з корінням видер),

Ген в заснулій татарщині, ген там
Навстіж одчинив здвоєні двері у стайні
І випустив на нас десятки хижих коней —

Вони летіли, мчали, паленіли,
В солончаках століть згубили сите тіло,
Шовкові сідла, сизо-жовті кості,
Зітлілі кістяки до нас дострибали,
Стали миршавою ордою — перекотиполем,
Аж слон-автобус пирхав з переляку — вітер!..
Розгойдувався ген херсонський низовик,
Затятий пилюган палив пожухлі стерні.
Шпурнув я капелюх у сиве горло вихору.
Щоб хтось

(вітрище солоний свище)

Десь

(вітрисько котить високо, котить низько),

Ген в заснулій татарщині, ген там,
На віддалі відцокотілих століть,
Рвучко одчинив навстіж сінешні двері,
Дивувався велюровій пташці з шовковим бантом,
Допитувався про неї в розгубленого мулли — вітер!
Вихор котив із століття в століття...
Небо ж було зеленавим од суховіїв —

Поззеленіло.

Сонце на небі, як свічка в зеленій сулії,

Поломеніло.

Все живе ховалося. Щезло. Принишло.
Я за щитком долоні відступав до автобуса,
І тільки небо жило — жваве, жагуче, жакне.
Синє безмежжя поділили собі на сині гектари
І тяжко трудилися жайворонки в сірих куфайках,
Кожен співун на своїй піднебесній ділянці
Краплями сонця прополіскував золоте горло,
Бо ж забивало дух пилюгою сухою,
Кожен — летючий пророк у сірій куфайці —
Мордувався у співі... Вихор... Вітер...

II

Я помру

(вітер суглоби доріг хусткою витер),

Ви помрете

(вітер перекотиполе з корінням видер),

Всі помруть, перекотиполем зійдуть.
Жайворонки не помруть, сиві жайворонки.
Як розгойдається солоний низовик,
Попалить душі, як пожухлі стерні,

Покотить нас, обглоданих хижістю доли,
Обсмоктаних часом, висушених, задавніх,
Пожене нас степами сивими перекотиполем,
Як нас перелякається чиясь заблукана ракета
В оцих

вихройдучих,

гудучих таврійських степах

(Хто це там торохає сухими кістками
В її блакитне плексигласове вікно — вітер?!),
Хтось із нас

(крізь вихор, крізь вітер!),

Все-таки хтось із нас,

Хто вміє прополіскувати краплями сонця

золоте горло,

Матиме іншу — дивно співучу долю:

Встане рано-ранісінько, до схід сонця,

Вмиється рано-ранісінько хвилию з Дніпра,

Задумається, востаннє втреться по-земному,

Помре, одягне сіру куфайку жайворонка

І полетить собі на свій гектар неба —

Крізь вихор, крізь вітер...

СУЧАСНА БАЛАДА-КАЗОЧКА ДЛЯ ДОРΟΣЛИХ

Була собі міс А з гострим носиком,

Граціозна, грудаста, тужава —

Любила мити свої руки-бруднулі

В цинковому тазіку з дитячою кров'ю.

Реготала, граючи з прем'єрами в гольф чи скраклі,

Ридала на похороні татуся Опенгеймера —

Аж каблучок зламала на білісінькій туфельці,

Пошитій з білих білків японських очей.

Коли втратила дівочу цноту над Хіросімою,

Зреклась віддаватись льотчикам,

Стуляла коліна перед гарячими політиками,

Пестила свій кранахівський животик — постила.

«Якби мене не було — варто б мене видумати!» —

Інтерв'ювала вона губатих журналістів

З лакованого балкона своєї дівич-ракети.

Засиділась відданиця, аж замлоіло.

Всі сподівалися її з неба синюшого,

А сиділа вона в темі тьмуцїй темниці

І подумалась оце, аж сухі губи язиком облизала:

— Подумалась, —

Помастила білі щоки жовтим яєчним кремом,

Вдягла сині штани сатинові

з етикеткою «Дружба»,

Плюнула на свої модні міні-спіднички,

Шпурнула в клозет свої паризькі парфуми,

Крутнулася перед люстерком з ієрогліфами

Своїм тугим габаритним задом:

— Ще трішки діста — і вийде з мене

хунвейбіночка А, — сказала, —

Я від діда втекла, і від баби втекла,

І від вас втечу, — сказала вона комусь,

Ота хитрюща міс А з гострим носиком,

Натягуючи на обрізане волосся тугий кашкет.

Була собі міс А з гострим носиком,

Та ще сонце було, та ще земля була.

БАЛАДА ПРО КІБЕРНЕТИЧНИЙ СОБОР

Засвічу свічу
Проти сонечка...

Веснянка

I

Балада почата
Баладно з кінця
В митрополичих палатах
У Чернівцях.
Біла черемха
Скипіла. Збігла.
Стежка в черемху
Забігла біла.
Білий бузок
Закипів. Перезлився.
З келихів білих
У біль перелився.
Білий собор
Болить білогрудо
В окропі цвітіння.
Од білого бруду.

Білий собор
В білій піві заклад.
Дрижить білостінний
Собор-переляк.
Фриси дрижать.
Фрески дрижать.
Фронтони притворів
Хвилясто біжать...

II

Женує на жертovníк,
Женує крізь ожину.
Крізь царські ворота.
Крізь кібермашину.
Монтую. Мотаю.
Виток до витка.
Витаю. Вітаюсь.
Морзе молотка.
Білий професор
Цвіте од азарту.
Нюха пелюстку чортів —
Перфокарту.
Розстріляно білість.
По вінця. По вічка.
Стежка соборна —
Моя перфострічка.
Парфуми. Морфеми.
Ні крихти — ладану.
Засвічу свічу
За душу полатану,
Засвічу свічу
В соборі голому,
Засвічу свічу
Святому Голему...

III

День одбіліє.
Ніч зачорніє.
Стане собору
Соборно, ніяково.
Катуйся вічно,
Кібернетично,

Покутуй нічно,
Самокритично,
Як на подушку
З шкляної вати
Святий Миколай
Сяде програмувати,
Буде тут борсатись
З цифрами досита,
З Норбертом Вінером
Радитись досвіта.
Скільки біліти ще
Білому цвіту,
Скільки боліти ще
Білому світу,
Де з ляку повісився
Серед тілляк
Мій ніжний, мій сніжний
Собор-переляк...

БАЛАДА ПРО СКИПЕНЬ

«Ну й скипень надворі!» — мама сказала
І зашпори з пальців, з рук задубілих
Повиганяла у квартиру з крижаною водою.
Зашпори там потопилися, аж булькотіло,
Зашпори залишили по собі пам'ять
В цьому терпкому скаженому слові.
Скипень — пекучий мороз, аж кипить,
Аж скипається біле молоко снігу
В білому задубілому казані зими...
Такий тоді скипень кипів над містом,
Таке хурделяло, таке висвистувало,
Поки вляглося, поки перекипіло.
Так тоді молотили мою житню душу
Критичними ціпами завзяті молотники —
Ціпилина кислицева, а ув'язь залізна,
Як попарив критик ціпом — шкіронька облізна.
«Ну й скипень!» — сказав я собі, а надворі
З одного плеча і з другого плеча міста
Вставали вертикальні прожектори райдуг,
Біле небо підширало семицвітні підпори.
Я вперше бачив райдугу зимою, рай — дугу,

Вольтову семибарвну дугу — дугу раю
Між білим тілом неба і білим тілом землі,
Між світом білим і мною, задубілим, —
Сам тоді я спалахнув райдугою...
«Дякую!» — сказав я морозові-скипневі,
Кислицевій ціпилині і залізній ув'язі.
Йшла задумана райдуга в синьому береті
З помороженими пальцями до Дніпра
Віддати йому через ополонку свої зашпори.

БАЛАДА ПРО БЛЯХУ

Було це не близько і не далеко,
не низько і не високо,
Коли ми зневірились знайти бляху,
Звичайну бляху, якою покривають хати,
Звичайну бляху, яку прибивають цвяхами
До припасованих соснових дощок:
Коли ми зневірились знайти бляху,
Трос синів свого сивого батька —
Син — агроном з тиврівського радгоспу,
Син — танкіст з гримучого танкодрому —
І ще один син з білою самопискою,
Не з білою скатертю-самобранкою;
Коли ми зневірились знайти бляху
І випили три гранчаки за цю клятву зневіру,
І в кожен гранчак впало по крапельині
З білої стелі в рудастих розводах,
А батько і мати сидьма сиділи
На довжелезній зашмулянній лаві —
Дві покинуті пташки в старому гнізді
Дивились на три зятяті зневіри...
А дощ аж праявив і з'їдав солому
Жорсткими всепоїдними зубами,
А дощ аж збожеволів — лив цистернами
В сніпки зіпрілі, в змиршавілі крокви,
А дощ шалів — і прямо коло сволока
Скаженим свердлом продірявив стелю.
Мати підставила алюмінієву миску,
Мати зігнула, взялась за голову,
Мати сказала своїм грамотним сином:
«А наберу я вам, хлопці, дощової води,

Змиєте, хлопці, свої голови
Цілющою водою з алюмінієвої миски,
Може, щось, хлопці, і намізкуєте
Отими змитими головоньками».
По клавішах миски бив дощ крапельнами,
По струнах миски проходився пальцями,
По бубні миски гатив кулачатами —
Добре пилося хлопцям під музику...
Коли ми зневірилися знайти бляху,
Прийшла до хати дядина Настя,
Вдарила об мокрі поли руками,
Щось собі намислила, пригубивши з гранчака,
Понюхала хліб і геть подалася.
Сіла коло своєї телички дядина Настя,
Навіть хустину на шию скинула,
Так задумалась, так виважувала.
«Некепська була б корівчина, — мислила, —
Молока була б шклянка в хаті, вістимо.
Вареники б», — та й затялася.
Тужна мелодія алюмінієвої миски
Зазвучала, задихала, зажебоніла.
Коли ми зневірилися знайти бляху,
Хитро посміхнулася дядина Настя
І повела теличку аж у Якимівку
Мимо провалля і мимо цистерн з молоком,
Мимо макітри вареників, мимо відра сметани,
Туго зав'язаного білою марлею.
«Дайте бляху — беріть теличку», —
Сказала дядина Настя якимівському голові.
«Беріть бляху — давайте теличку», —
Сказав дядині Насті якимівський голова.
Згодила собі візника дядина Настя
І везла довгі бляшані листи
Мимо провалля і мимо цистерн з молоком,
Мимо макітри вареників, мимо відра сметани,
Туго вперезаного білою марлею.
Було це не близько і не далеко, не низько і не високо.
Постукала дядина Настя в причілкове вікно.
Місяць був білий, хіба що в сметані,
Місяць переливався на бляшаних листах
М'якими молочними хвилями.
«Чого ж ви спите, та вийдіть надвір», —
Постукала дядина Настя в причілкове вікно.
«А чого б ми виходили, як ми спимо», —

Сказав їй батько в білих підштаниках.
«Та оце я, — каже, — хочу алюмінієву миску
Та ще в додачу кашпучка з грошима».
Було це не близько і не далеко, не низько і не високо,
Коли ми зневірилися знайти бляху,
І місяць переливався на бляшаних листах
М'якими молочними хвилями.
Взяла дядина Настя алюмінієву миску
Та ще кашпучок з грошима
Та й пішла собі плакати до хлівця без телички.
«Я буду спати надворі», — сказала мати,
Взяла віника з молоді нехворощі
І геть змела місяця з бляшаних листів,
Простелила на блясі стару синову шинелю
І вкрилася зверху молодією надією,
Скрутилася в клубочок під куфайчиною,
До світ сонця сторожила бляху:
«Ото мені щоб хто взяв, я би вмерла...»
І коли ми шпурляли зогнілі сніпки,
І колошкали шершнів і злючих ос,
І прибивали бляху вогнистими цвяхами
До припасованих соснових дощок:
«Ото мені щоб хто взяв, я би вмерла», —
Дивилася мати в сльозах на хату під бляхою.
І знову виражив дощ, тугий і злючий.
А батько і мати сиділи собі рядком
На довжелезній зашмулянній лаві,
Одчинили собі сінешні двері,
Одчинили навіть ляду на горище,
Дві покинуті пташки в старому гнізді
Слухали найкращу музику на світі:
Як по клавішах бляхи бив дощ краплями,
Як по струнах бляхи проходився пальцями,
Як по бубні бляхи гатив кулачатами.
«Отак мені гарно, що взяла б та і вмерла», —
Сказала мати в сльозах у хаті під бляхою,
Ще й листи листоноші надиктувала:
І синові-агроному з тиврівського радгоспу,
Де поле — без околотів і склади — без бляхи,
І сину-танкісту з гримучого танкодрому,
Де бляха на танках дуже загруба,
І ще одному синові з білою самопискою,
Не з білою скатертю-самобранкою:
«А приїдять-но, хлопці, до нас на святки,

А наберу я вам, хлопці, дощової води
Прямо з-під ринви в глибокі ночви,
Змиєте, хлопці, свої головоньки,
Та ще я дуже жалую за теличкою,
Бо сниться щоночі дядині Насті.
Може, щось, хлопці, і наміакуєте
Своїми змитими головоньками».
Було це не близько і не далеко, не низько і не високо,
Коли ми зневірилися знайти бляху,
Звичайну бляху, якою покривають хати,
Звичайну бляху, яку прибивають цвяхами
До припасованих соснових дощок...

БАЛАДА ДВОХ КОНЕЙ

Загубилися коні: огир карий, на лобі зірочка,
високий, 6 років. Лошиця гніда, на лобі зірочка,
5 років. Всіх, хто знає про їхнє місцезнаходжен-
ня, прохання повідомити Б.-Муртинському рад-
госпові.

*З оголошення однієї районної
газети Красноярського краю*

I

Залюбився без пам'яті карий кінь
У гніду недоторку лошицю,
Парубоцьке іржання поставив на кін
За смолисту гриву-косицю.
Залюбився до денця, до крику копит,
Всушір генеалогії масті,
У ніч ворону губами кшпів,
Губами м'якими димів у напасті.
Виіржав. Викликав. Заворожив.
На дибках вмирав. Полум'яно голубив.
Чадом зімлілих до млюсті ожин
Піт її пахнув в паху і на клубах.
З жахом солодким пилася жага,
Пути розпутано, трощено межі,
Згоряла од шалу модрина туга
В німій еротичній пожежі.
Вихор екстазу боки холодив,
Предківський вихор — тяжкий
в безсоромності.

Копитила втеча копитом твердим,
Воля сурмила у сурми бездомності.
І подалися у безвість, у ніч,
Грива до гриви у ніжному гоні,
Залюблені коні, лопата чудні,
Коханці мої безборонні.
Летіли у парі крізь сиву тайгу,
По шпалах по чорних летіли
Крізь спеку жалючу,

крізь хугу тугу

Душа до душі і тіло до тіла.
Чигала на них коноводів юрма,
Чекали оброті і посторонки,
Та тільки луна заніміла німа,
Згубилися коні, нема та й нема —
Злюбилися мої м'якогубі коники...

II

Дві рогатих ханжі стояли, закоханих
ковтали, у кожної в шлунку було по
стонадцять закоханих, — а двоє коней
тулилося до замурзаного автобуса
і любилися, у нього була зірочка на лобі,
і в неї була зірочка на лобі, та тільки
одна ханжа проказала іншій оголошення
в газеті — коні втекли, тільки зірками
замиготіло. «Ми ж вас!» — сказали дві
вчені ханжі і виставили на цих двох
закоханих коней цілі батальйони
узаконених двоспальних ліжок з гербовими
печатками, оточили їх, моїх безборонних
коханців, і розіп'яли б — карого коня на
двоспальному ліжку з нікельованими
бильцями, а гніду лоницю — на
двоспальному ліжечку з рожевого дерева,
а потім дві задоволених ханжі пішли б
різатись у кінга колодою карт з голими
дівчиськами, таж тільки наші коні втекли,
тільки зірками з лобів замиготіло.
А ще бачили двох коней з зірочками
в черзі біля оперного театру на балет
Прокоф'єва «Ромео і Джульєтта», та ще
одна ханжа другій розповідала, що кінь

читав напам'ять лошиці «Історію кавалера де Гріє і Манон Леско» абата Прево — треба видати закон, який забороняв би карому коневі і гнідій лошиці читати про любов, звідки б вони тоді довідались, як це — любитись на білому світі. «Менше було б розпусти!» — категорично твердили лицарі двоспальних ліжок.

Дві грамотні рогаті ханжі стояли, закоханих хапали і проковтували, в кожної в плунку було по стонадцять закоханих, а я їм сказав, цим двом вченим ханжам:

«Закохані коні втекли до мене в баладу, де кожна строфа вівсом пахне, в цю мою вільну і простору баладу без жодного виляску батого. Хто донесе про них в Б.-Муртинський радгосп Красноярського краю, хай тому пальці повсихають!»
«А ми протезами приловчимось і донесемо!» — сказали мені ханжі, аж коні вуха напорошили, мої м'якогубі коники...

БАЛАДА ЗОЛОТОЇ ЦИБУЛІ

Звичайна цибулина —
Зоря нужденних.

Павло Неруда

Вона — золотошочка богиня продажних ринків —

Маятником погойдується в гроні вінка,
Обнявши за шию горбату тітку Горпину.

Вона — заплетена німфа в зів'ялі коси подруг,
Обмацана мільйонами ласих очей,

Прагне збутися своєї золотової цноти!

Вона — малесенька баня підземних церковок —

Дрижить за свою золоту віруючу душу

Перед язичницькою захланністю тупого ножа!

Почервоній — простягаючи за її золото

сміття своїх мідяків!

Вона вже чує, як мліють її золоті груди

В передчутті газових об'ємів джигуна Вогню.

Вона — королева краси сільських світанкових базарів —

Принишко сидить на гауптвахті солдатської кишені,

Невинна золота фея жорстокого Апетиту.
Вона — рідна сестра черствого житнього Хліба
І близнючка-сестриця біложупанного Часнику,
Вона — золота граната у пащу студентського голоду,
Затята суперниці розвареної рохлі Картоплі,
Вірна подруга кухонної скромниці Солі,
Мала Жанна д'Арк на всіх англосаксів-мікробів,
Вона — ніжна Лаура якогось

кирпатого Петра Петрарки

З київського технічного училища на Подолі,
Захована у теплиці його саморобної валізки,
Чи вона — забута, занедбана Цибулина Попелюшка,
Що безіменно зітліє у шлунку якогось бонзи,
Вона, золота-золотісінька, не знає,

як їй судилось вмерти,

Чи судилось лягти їй святими білими німбами
На нерозгадану тайну пшеничної скибки,
Чи вона має крутити хула-хуп перед кривавим Шашликом
На срібному тілі грузинського князя Шампура...
Починається золота агонія

передсмертного стриптиза:

Вона скидає свою золотаву шубку,
Вона скидає свій золотавий лискучий светр,
Вона скидає свою золотисту ніжну суценку,
Вона скидає свою золотісіньку льолю-лушпинку
І, оголена, біла, плаче од звалтованої цноти,
Вона — золота Цибулінка з маминого городу,
Вона — золота Весталка з храму Таємниці Буття,
Зібгана в золотий кулачок переляку...

БАБУСЕНЦЯ

Ой оце чудне дівчатонько, ой-я,
Щосуботоньки їде з містонька
До бабоньки, до бабусеньки, ой.
Лишає свої інфузорії-туфельки,
Скидає свої лаковані туфельки,
Одягає куфайчатко порване, ой-ой-овчки,
У бабцюлі, у бабусеньки, ой,
Взува старі чоботи-шкарбани,
Бабчині чоботи-чоботищенки,
Наносить води повну балію —

Ще відро, ще відро, ще відеречко
Та в баняки, банячища, ой,
Та любисток зімліє в горнятах,
Аж зімліє бабусина хата, ой-ой-ой,
Хата, хатуся, хатинонька,
Хатусенька, Хата Стріхівна, ой.
— Заворожи мені, бабченько, ой-я,
Бабусенько, бабуліня, бабусенція.
Ой гаряча, ой бабулик, ой-ой-ой-єчки.—
Ляпотить, хлюпотить у ночвеньках
Дівуліня, дівчина, дівогоренько,
А бабуся так і вештається, ой-ой,
А бабище все шупортається, ой-я,
З кочергами, з баняками, банячищами...
Внучка, внученька, студентонька
Спить у баби на рядниці
Під кожухом, кожушиськом, кожушариськом
На лежанці в цмоки цмокає, аж очки.
(Випадає їй казньонний дім
І валет бубновий в нім,
Туз хрестовий заберу,
Швидше вже сама помру...)
А дівуля, дівчинина, дівувальниця
До кожуха, кожушенька так і горнеться,
А бабуля, бабуліня, бабусенція
До дівчиська, дівчиниська так і тулиться —
Сиротина ж, сиротуля, сиропташечка,
Бабумамця, бабутатко, бабусонечко...

БАЛАДА, БАНАЛЬНА З БАНАЛЬНИХ

Дядько Ригор скинув бушлат,
Зашмарований вугільним пилом,
Шапку повісив на доньчин халат,
Руки помив туалетним милом.

Заглянув на кухню, турнув буфет.
Хліба немає — ото заморока,
Лише задубілий пісний вінігрет
Бурячиськами зирить впівока.

Дядько Ригор накинув бушлат,
Прогартований вугільним пилом,—

До гастронома каштановий сад
Простелив йому білий килим.

Купив буханець, примостив під пахву.
Подавсь навпрошки додому.
В дядька Степана брав пашку за фук,
Стріляв доміном по твердому.

Ніч за вікном безжально текла,
Крутила в'язи годинникам,
Хрумтливу цілушку доньці відклав,
З'їв м'якиша зсередини

І закуняв за горбатим столом
Наодинці з запеченим хлібом,
Наодинці з домашнім житнім теплом,
Яке по роботі надибав.

Хліб йому стернями свіжими пах,
Сонцем світився в цілушці —
На буханець головою впав,
Слав на гарячій подушці...

КІНОБАЛАДА

«Я б, напевно, помер, якби не було кіно»,—
Сказав я собі якось і моторошно здригнувся...

Натомість соборів літератури,
Натомість гарячих органів поезії,
Натомість розмаїтого шалу її вітражів,
Натомість Георгія Зміборця з 14 століття —
Уцілілого богодива станилівської ікони,—
Горить перед очима геометрично

безжальний прямокутник,

Цей білий рентген атомної доби,
Цей білий амвон другої половини

двадцятого століття.

Я залюблений в порожні душі соборів,
В старовинні гуцульські церкви й свічники
(Прообраз церков дерев'яних —

це гірські кососпадні смереки,

А креслення свічників —

це тризубці шоретких будяків).

Я тяжко здригнувся, я моторошно відчув:

Я так само залюблений в порожні кінотеатри,

Де буває душа наодинці з білим екраном,

Як буває самотнє перо наодинці з самотнім аркушем.

«Я б, напевно, помер, якби не було кіно», —

Сказав я собі якось і моторошно здригнувся,

Оглянувши пустельний німий кінозал,

І, ще один з кіновіруючих,

Душу віддав органу поезії...

ЧАРЛІ ТА ЧАПЛІН

Вперше їхав степом я, вперше їхав білим,
гей-бо ж серед ночі, гей-бо ж серед
чорної, — вперше їхав я на друге село
в кіно. А дядько на передку сидів, ноги
набик звисивши, а кіномеханік позіхав на
розповен рот, одного коня, білого, звали
Чарлі, а другого — корінного, вороного —
Чаплін... «Но, Чарлі, Чаплін, поїхали, но!..»
Три солоних зорі дивились мені в дитяче
чоло, нехворощ прокидалась на ніч, суміжні
століття в'язались в такі суверенні вузли,
що видихнути цю мить було так лячно,
ніби саме-самісіньке життя. Тяжкий мій
безмежний степ вперше цупко брав мене,
оторопілого малюка, в свої сиві долоні:
«Но, Чарлі, Чаплін, но!..» — і вперше так
дивно зазірав у очі...

Диво дивне сталося зі мною,
Коли ще кіно блукало по селах,
Прямо-прямісінько озиминою,
Прямо по врунах веселих.
Дивуй мене, доле, дивуйся зі мною.
«Но, Чарлі, Чаплін, поїхали, но!..»
Вруна з веселою сивизною,
Все — як у сивого мага кіно.

Як упала перша солоня зірка на дорогу —
я побачив маленьку постать у темному

циліндрі, що дріботіла з паличкою попереду. І тільки потім я побачив її на білій стіні короварні, де ми дивились з доярками «Золоту лихоманку».

«Я вже бачив його — Чапліна, я вже його бачив на дорозі, він ішов перед нас», — кричав я дядькові на вухо. «В цього малого фантазія, — сказав незрозуміле слово кіномеханік, — виросте — піде робити кіно». — «Ні, — заступився за мене дядько, кадровий Ізодовий, — він буде мати діло з кіньми». Справдилось дядькове пророкування — крилаті коні гупотять у мене під вікнами, аж інколи я забуваюсь і кричу:

«Но, Чарлі, Чаплін, поїхали, поїхали!»

БАЛАДА ПРО СКРОМНІСТЬ

— Не вистачає йому скромності! —
Кричало круг мене голодне кодро
Скромних графоманів і чесних заробітчанин.
— Так, трохи не вистачає йому скромності! —
Великодушно погодилися поважні дяді,
Поблажливо дивлячись з критичних Говерл.
— Людський глас — глас божий.
Вирішив я: «Треба зайти до Скромності».
Купив пучок освіжених конвалій
І сизий флакончик парфумів,
Чесучевий плащ кинув на руку.
В кімнату ввійшов — і остовпів, подивований:
П'яне опасисте бабисько лежить на дивані,
І смокче цигарку, і зирить презирливо скося.
Знизавши плечима, я вийшов у клекіт людський.
...Поламавши стонадцять доріг,
Мимо тронів Апломбу і Слави
Брів обридливо — і мимоволі
Затялась моя думка оскомною:
«Треба ж зайти до Скромності».
Послизнувшись на пам'яті,
Передчуваючи стрічу, хильнув для хоробрості,
Купив цигарок ментолових, взяв «Спотикач» по дорозі,

Не стукаючи, ввірвався:
Стоїть дівча наполохане, смокче зорю-карамельку,
Русу косу розплітає, вронивши приколки долі...

БАЛАДА СИНТЕЗУ

Бенкет грози. Громаддя грому
Гряде з-під чорної гряди.
Так блискавок шорстку солому
Вітри скиргують молоді.

Так закипають буйні губи
Блакитногрішні, боже мій,
Так дощову сонату згуби
Бомблять на мене крила вій.

На зламаних бровах-коромислах
Себе шовково ти внесла,
Так я повісився на домислах,
На помислах твоїх неслав.

Так пив я божевільний регіт,
Щоб ти лиш сонячно світилась,
Так в берег брів крутоберегих
Два карих океани билось...

Громів гортанне рокотання.
Дощів поламани хребти.
Так захлинаються в 'риданнях
Солоні сурми самоти.

ГОРОДНЯ БАЛАДА

На вгороді, коло копанки, шум.

Вітер лоскоче петрушку.
Дивується з перцю, чом той сердитий,
Вітер гуляє по огірках,
Смішний вітер в зелених 'трусах,
З кладки пірнає у копанку,

Сохне на сонці, труси викручує
(Йде в осоку, щоб ніхто не бачив)
І слухає мокрим вухом.

На вгороді, коло копанки, шум.

Огірки лежать серед гудиння.
Пуп'янки в брунатних, в чорних плавках,
Той вивернувся навзнік, той набік,
Жовтяк перегляда «Вечірній Київ»,
Той ліг на спину і цигарку палить,
А той листом напнувся, мов газетою, —
А всі бояться Химиних курей
З гострющими червоними дзьобами.

На вгороді, коло копанки, шум.

Збитошний вітер у піке зайшов,
Гайнув — і збив три круглих помідори,
І покотив між плоскістю і матіркою,
Аж сояшник на ногу дибки звівся,
І покотив червоних аж на грядку,
Де огірки зелені, ніби пляжники,
Одлежували на грудках боки.

На вгороді, коло копанки, шум.

Всі здивувались — що ж воно таке:
І не зелене, і не довгувате.
Та всякого бува на білім світі:
Є ж за границею і круглі огірки.
Сховалися в зелену ерудичію,
А вітер, пирскаючи, їм гортав
Енциклопедію листків зелених.

На вгороді, коло копанки, шум.

Все розторопав жовтий огірок,
Діставши з-під петрушки окуляри.
За довгий вік багато див він бачив:
Грудастих кавунів в тільняшках,
Не те що пересічних помідорів,
І не забув, що в молодості буйній
Раз навіть коло диньки переспав.

На вгороді, коло копанки, шум.

Дід розіслав між гудинням слова:
«Погляньте ось на цих червонобоких,
Що зайнялись од сорому на сонці.
Не дорога їм наша тиха грядка,
Їм не минути Химиних курей.
Ми ж лежимо у затінку під листям
І в ласці божій діждемось засолу,
А дехто навіть в жовтяка дозріє».

Вітер виліз на кладку з копанки,
Зняв труси і забув про них,
Рота розкривши, стоїть голий,
Слухає на огірчаному пляжі

На вгороді, коло копанки, шум.

БАЛАДА ПРО ЗАГУБЛЕНІ СЛОВА

В юшку кришили стручки квасолі,
Мішали пшеничні коржі із маком,
А я не зманив короїв бараболею
І ненароком рвав клешні ракам.

А потім ішов до дівчат на сіно,
Пісні цілував і пригублював губи,
У Наді світилось вишневе коліно,
І рипала музика коло клубу.

Дуже од спеки гула голова,
Чекав я листа і рибного ранку.
І стали в мені проростати слова,
Як білі гриби в дощову лихоманку.

Ой слова мої, сизі соколи,
Голубі мої голуби,
Огирями ви серцем процокали,
Та я вас, як дівчат, розгубив.

Уже вкипіла стручкаста квасоля,
І замішались коржі з маком,
А я розгубив слова серед поля,
Стояв і плакав...

БАЛАДОНЬКА-ЗАГАДОНЬКА

Основа соснова, а скляне піткання,
Серед ночі — зірки в очі, а сонечко — зрання,
Поля скляні, блакитняні, межі — дерев'янці,
Ходить собі у спідниці, чи то у фіранці.
Три веселі четвертинки, найстарше — четверте,
П'яте гостре, шосте просте,

в стіні розпростерте...

Несе в пригорщах блакитних Сонце в хату.
Кватирки нема, щоб Горе не ввійшло.
Несе в пригорщах блакитних Ніч із хати.
Кватирки нема, щоб Златода не вийшла.
Якби я досі був у мами, я хотів би бути
в і к о н ц е м.

БАЛАДА ПРО ВЕСНОНЬКУ

— Господаре, господароньку, відтвори ворітонька!
— Хто воріт кличе? — Яронька Веснонька!
— Ой зелена Веснонько в рутянім віноньку,
У кожній квітоньці — по золотій бджілоньці,
А на чім же ти сидиш? — На золотім кріслечку,
В небесі посаджена, хмароньками обгороджена.
— А чим же ти граєш? — Золотим яблучком,
Ой не золотим яблучком — золотим сонечком.
— А чим же погрожуєш? — Золотий ніжик маю.
— Ой весна-красна, що ж нам винесла?

Як ти звисла по небесоньках долю-райдугу,
Відтвори ворітонька, пустим раденько:

Малим діточкам побіганьчю,
Старим бабонькам посіданнячю,
Красним дівонькам на співаннячю,
А господарям на робіттячю.

Ой весна-красна, що ж нам винесла?

Як нам винесла сонце в хмароньці, кров на ратищі,
Затворим воротища, втопим радощі:

Малим діточкам — сиротиннячю,
Старим бабонькам — голосіннячю,
Красним дівонькам — сльози-нитоньки,
Господаронькам — кривцю литоньки.

— Господаре, господароньку, відтвори ворітонька!
Золотим сонцем сяю, золотий ніжик впускаю,
Топлю в морі-окіяні — твоя владонька!
Всі бджолята забджолили,
Й сонечко між ними,
Одним крильцем світ затьмили,
Другим — роз'яснили...

БАЛАДА ПРО ВУЗЛИКИ

Була колись у мене баба Корупчиха,
Мені і досі її руки світять.
Була баба Корупчиха темна, неграмотна,
Мені і досі її руки світять.
Пекла баба Корупчиха пироги з калиною,
Мені і досі світ без неї темний.
Хто був голодний — приходив до Корупчихи.
Вона кожного вузликом наділяла.
Хто був холодний — грівся у Корупчихи
І виносив од неї вузлик у пазусі.
Хто був безсовісний, той лишався безсовісним.
А вона кожного вузликом наділяла.
Як насняться мені сни чорнючі —
Прийде Корупчиха, розв'яже вузлик,
Як насняться мені сни солодкі з калиною,
Прийде Корупчиха, зав'яже їх у вузлик.
Дуже журиться баба Корупчиха в могилі,
Руки їй склали, не може зв'язати вузлика.
Я не вірю у скатерки-самобранки,
Вірю у вузлики баби Корупчихи.
Сам їх бачив, сам їх розв'язував
І зав'язав їх навіки у пам'яті.
А Корупчиха білою хустиною запиналася,
Вузлика під шию ніколи не зав'язувала,
А сховали її у позиченій хустці,
Бо свої вона у вузлики пов'язала...

БАЛАДА ПРО ДВОХ ЛЕБЕДІВ

Ой чи то я Леда, ой чи то я Лада,
Аж на мене біл лебедик з небесонька пада.

Пада він та й пада, впада до упаду,
Ой на Леду білопінну, ой на білу Ладу.

Ой чи пінна Леда, ой чи панна Лада,
Аж на мене чорен лебідь з хмаровища пада.

Пада, паднем пада, не впиляє лету,
Ой на Ладу білопінну, ой на білу Леду.

Білоперса Леда, свігоперса Лада,
Ой чорнявич чи білявич зі мною ізлада?!

БАЛАДА ПРО МОЮ ДІВЧИНУ

Ой ти дівчинонько, моя вір'янонько,
У тебе личенько — рум'яне яблунько.

А твої вустонька, а твої губоньки —
Звелись целюстоньки з вогнем докупоньки.

Ой не так вустоньки, як тільки ти сама
Як на бумазі вся перцем написана.

Писали ж, радили в темнаві ноченьки,
Списали, зладили хупаві оченьки.

Та ще й при місяцю, ще й при горішечку
Пустили в кароньки лукавцю кришечку.

Ой малювали влад ті малярове,
Намалювали вряд тонюні брови.

А вже при соненьку, при жайворіненьку
Рівняли брівоньку та й під шнурівоньку.

Аж надірвалися з того старання.
Це моя дівчина — кажу зарання...

БАЛАДА ПРО ВДОВИННЯ

Сіли удови, крилонька ісклали,
А посередині — Вдовиння.
Вигнали б через вікно —
Рама хрещата, горішана.
Вигнали б через двері —
Вітер надворі, минувшина.
Вигнали б піснею —
У Вдовиння слуху нема.
Вигнали б рушниками —
У Вдовиння очей нема.
Вигнали б слізеньками —
У Вдовиння дна немає.
Сіли удови, крилонька ісклали.
А посередині — Вдовиння.
Одна — сива, друга — сама,
А Вдовиння — в фартушині...

БАЛАДА ПРО ЧАЙНУ

Була корчма,
А тепер нема.
А тепер, звичайно,—
Чайна...

Хто це так слуха в обидва вуха?
Причаєна чайна.
Хто це так слуха в тридцять два вуха?
Чуйна чайна.
Хто це так слуха у сто два вуха?
Незвичайна чайна.

...Афери шоферів в артілі —
Голів привезли на нараду.
Дві бабоньки посивілі
Шукають у Седневі правду —
Прямо у райсоцзабезі.
Офіціантки тверезі.
Проїжджі тузи надуті.
Трактористи в мазуті.
Районний автоінспектор

Звіряє горілчаний спектр.
Старий перукар Соломон
Чавить торішній лимон,
Дурить куму не дарма.
Не вірить циган Хома,
Розчісує гребенем брови.
«Щоб ви були здорові!..»
Збіговисько чоловіче,
Суверенне районне віче...

ЦИГАНСЬКА БАЛАДА

Я вам скажу таке:
Сокира в мене слухняна,
Жінка в мене молода,
Хата в мене нова,
Сокиру вмю гострити,
Жінку вмю любити,
Хаті вмю лад дати,
А щось мене пече.

Я вам скажу таке:
Мої університети — вся сокира,
Поїхать би кудись, чи що?
Хліб є, сало водиться,
Самогонка синьо горить,
Через день кіно крутять,
Дитя скоро буде,
А щось мене пече.

Оце я вам і кажу:
Вам видніше, ви вчені.
Нап'юся — не проходить,
Перевертаюся та й думаю —
Поїхать би кудись, чи що?
Хлопці всі порозліталися.
А в мене ж хіба гирі на ногах?
А в мене ж хіба кров устоялась?
Пече — не перестас.

ВЕСІЛЬНА БАЛАДА

Височенько-височенько кленоньки зростали,
А ще вище в небовищі орли клекотали,
В небі раюючи, камінням граючи,
Крем'яхи крилоньками перебираючи,
Перебирали, камінь турнули —
Нелюбу голову геть розчахнули.
Візьму в кагли я чорну каглянку,
Тугенько зав'яжу нелюбу ранку —
Матусечко, ріднесечка,
Не люб мені, сивесечка...

Височенько-височенно кленоньки зростали,
А ще вище в небовище орлоньки злітали,
В небі раюючи, яблучками граючи,
Крилоньками папір'янки перебираючи,
Не перехопили, яблуньку впустили —
Миленькому голубоньку губоньку розбили.
Я затулю вустоньками оту рану зрана,
Хай гоїться, не гається ота зрадна рана —
Матусечко, сивесечка,
Любий мені, ріднесечка...

Височенько-височенно кленоньки зростали,
А найвище в небовищі орли клекотали,
В небі паруючись, перстеньями граючись,
Крилоньками перстеники перебираючи,
Не перехопили — впустили, шалені,
Ген у полі впали долі золоті перстені —
Матусечко, сивесечка,
Пусти мене скоресечко,
Судилося на роду —
Перстеники віднайду...

БАЛАДА РОЗПЛЮЩЕНИХ ДИТЯЧИХ ОЧЕЙ

Я хочу бачити світ розплющеними очима,
Я ще таке маленьке, я вмю тільки бачити,
Прагну маму веселою мамою бачити,
Прагну сонце бачити в золотому капелюшку,
Прагну небо бачити в синій хустині,
Я ще не знаю, яка на запах Чеснота,
Я ще не знаю, яка на смак Підлість,

Якого кольору Заздрість, якого виміру Смута,
Яка засолена Туга, яка незглибима Любов,
Яка синьоока Щирість, яка мерехтлива Підступність,
Я ще все розкладу по полицях,
Та все ж, поки я виросту, зробіть щось таке на світі,
Щоб ніколи не заплющувати очей від Страху,
Не зміщуйте по-дорослому пропорцій.
Орли дивляться на сонце розплющеними очима.
Діти дивляться на світ розплющеними очима.

БАЛАДА ПРО СТАРУ

Не лякайся, нене, небагато нас лине
На задвір'я зелене, на обійстя вдовине,
Двадцятеро й трое на обійстя твоє,
Та й прилине ж роєм двадцятеро й трое:

Двадцятеро лине в гості
Із рідної стороності,
Двадцятеро у сні сняться —
Синів п'ятірниця,
Та ще, мамцю-зірко,
Невісток п'ятірко,
У кожної невістойки
Синояків по двійко...
Хто ж то градом рине в гості
Із чужої стороності?

Перше — само Самотиння крапа

дощем-крапотинням,

Поливає слізьми-бризьми старезне коріння,
Друге — тужна Туга, хрупава, муруга,
Очікує, вичікує, тоскно тужить Туга,
А помічне третє — то немічна Неміч
Обсотує хрусті-кості, миче мичку нені...

Всохли ж води, джерель-води,

Ринуть гради нені в груди.

Наїхали густо гості

Із чужої стороності!

Самотиння, Туга й Неміч

Сіли на ніч коло нені,

Сіли трійлом в узголів'ї,

При старому безголів'ї,

Картярують в карти,

Визбярують гіркосльози
В кварти, щербоккварти.
Де ж ви, де ж ви, милі гості
З синівської стороності,
Чи ж ви лишеньком покрились,
Чи з добронька забарились?
Ой дарма,
Ой нема...

БАЛАДА РОДУ

В мого роду — сто доріг,
Сто століть у мого роду.
Вичовганий старий поріг
Старій бабі в нагороду.
Сива стежка в сто доріг
Розлітається од хати.
Сто вітрів мій вік застріг
Сиву хату розхитати.
Сто скажених сивих бід
Та й сушило я роду вроду,
Та не висхне зроду рід
Ні в погоду, ні в негоду.
Внучок тупцю тупотить,
Тупцю, внуцю, тупцю, хлопче,
Сто стежин у світ летить,
Він — сто першеньку протопче...
Роде рідний! Не стлумить
Нашу жиливу породу —
Сто вітрів в ногах лежить
Мого роду і народу...

ЩО ТАКЕ ТРАВА?

Запитав мене син, запитав мене син-білочубчик,
Запитав мене, аж зітхнув, запитав:
«Трава — що воно таке?» — запитав мене син.
І приніс мені з луку — штанці взеленив —
Оберемочок цілий, і кинув його на долівку,
На пахку лепеху з корінцями рожевоколінними,

І на скатерку кинув, і сів біля мене на лавку
І забув вже словами, тільки очима ще запитав:
«Трава — що воно таке?» — запитав мене син очима
І підсунувся, ще підсунувся і плічком своїм
ще запитав.

Що ж мені відповісти? Менше від сина я знаю
І більше від сина не знаю, що ж то таке трава...

Може, це прапор мій з повку зеленого,
Прапор надії на штурмі вітрів,
Що між буття, між ниття цілоденного
Прапор — єдиний — це не згорів.

Може,— від бога зелена хустинка,
Що вбереглася від сопел ракет
І за велінням земного годинника
Сповідує смерть, загусає в брикет.

Сонячна пташка з зеленими крилами,
Пахкий ієрогліф з тасмних родин...
Якби ж він в контексті, давно
відкрили б ми
Хто він, такий та сякий, за один!

Цвинтарне зілля, містичне, побрижене,
Стріла хлорофілу на зграю чортів,
А потім, як є, під нулівку підстрижене
Тупою косою між чорних хрестів...

Слава смерті — служниці життя,
Чорнорукій, задастій, невтомній,
Що траву насіває! Нема вороття
Людській долі — пісній чи скоромній!

Як безсмертя зоветься? Трава!
Як трава озоветься? Луною
Про людські безберегі дива,
Гей, увінчані посніль травою.

Кругообігу, сивий диваче,
Мчиш собі по тунелях трави
З голови — аж історія плаче —
До амеби — не до голови.

Забиваєш нам баки ти знову,
Що не згине і пучка трави...
Та й трава починає вже мову,
В людських мозках розторгану мову
Про початок новий — з голови...

РАДИ ЧОГО, ВИ ДУМАЄТЕ...

Ради чого, ви думаєте, я берусь за перо?
Щоб поганити зло? Щоб уславить добро?
Нерозлучних братів я візьмусь розлучити?
І життя білим шовком лише перешити?

НІ!

Просто, щоб розповісти, що я бачив

двох дивних людей

На пустельному полі, на білих снігах:
Один щойно-щойнісінько зійшов з ракети,
Другий щойно-щойнісінько зійшов з поїзда —
На пустельному полі, на білих снігах.
Один — щойно з табору, обнімав іншого —

щойно з неба.

Чорна куфайка пронумерована обіймала

білу теніску без номера,

На пустельному полі на білих снігах

Один — міцно обіймав першого,
А перший гаряче його обціловував.

ТРИПТИХ ПРО СЛОВА

I

Отак зима скотилась біло,
Так літо котиться зелене,
Так знахабніло й наболіло
Питання кружать вколо мене.

Не кожному тому питанню
Ти вцідиш крові повні чари,—
По кожному кровоповстанню —
Шукай для ран загойні чари.

А ті ж питання? Кожне варте
Пахучий шелест крові спити,
Та сохнуть од безкров'я кварти,
І мруть слова, як в голод діти.

II

А як мені слова свої пізнати,
Коли ж це не мої — чужі слова,
А як мені скараскатися знади,
Як знада — та й у прірву порива...

Слова ж бо означальні — і до мене
Приссалися, і до моїх речей,
Хоч гонить їх життя моє шалене,
Та ними світ і скиглить, і рече...

Так прагнеться точнішим бути в слові —
Сокирою ж бо рубані слова...
А зогрішиш в ланцетогострій мові —
В чад німоти пірнче голова...

III

Віолончель погасла. І відразу
Вмер контрабас — хапливо, нашвидку,
А скрипка п'є гарячий грім екстазу,
Грозу екстазу, білу, аж гірку.

Талане мій, по дикому смичкові,
По струнах полохливих прослизни
У лоно скрипки, де брунькує слово,
Де спіє слово в муках тишини.

Вагітна скрипка стане породіллю,
Оркестр пройме морозночорний шок,
Як нехрещене слово самоціллю
Повстане з оркестрових пелюшок.

Візьми його. Не дай на зваду славі,
А по-спартанськи босим — на мороз.
Туге од сонця, чорновеличаве,
Воно провисне буйним гроном гроз.

І в тому одчайдушному розгоні
Затям собі і стверди це життям,
Що слово — з музики, з її гірких агоній,
І мати слова — скрипка. Це затям.

МАТЕРІ ВІД БЛУДНОГО СИНА

Суть поезії — повернути людським
словам їх первісне, тобто найчистіше
і найвагоміше значення.

Поль Елюар

Ну як мені впасти до ніг твоїх босих
Крізь стогін гундосих зачумлених слів?!
Ти ходиш по вічних задуманих росах,
А я тебе, мамо, і досі не стрів...

Я — блудний мізинок твій. Світу ж багато —
Мене ти пустила в далекі світи.
Повір, я не зваблюсь на долю пихату.
Та скільки ж мені ще іти та іти...

Що говориш? Та й сили ж мені доручила
Твоя всепрощаюча чесна рука!
Боюсь я, що зломить мене моя сила,
Така ж вона буйна, могутня й терпка.

Такі ж маю крила, що й краю не маю,
Таке ж моє небо, аж дике в бровах...
Та віриш мені ти — ту віру безкраю
Я на ніч усюди кладу в головах!

Свій клекіт стосонцевий, клекіт свободний
Морозом іронії взявсь пропекти,
Я дуже прискіпливий, злий і холодний —
Я вперше до тебе звернувся на «ти»...

Що говориш? Куди ж мені, мамо, без тебе,
Та тільки ж до тебе іти ще та йти,
Іти як до неба, до вічного неба,—
Я ж вперше до тебе звернувся на «ти»...

Людство знову розучувалось
Людство знову ходило не в ногу
Так і дісталось в сьогодні

ДЗВОНИ І СТРУНИ

Гуде-гряде з усіх сторін,
Куди не піду, не поїду,
Загалу рокотливий давін...
Де ж сині струни індивіду?
Веселі видива-дива,
Аж дзвонить голова,
Як гримне подзвін-серебрін,
Ще й чорним гулом навздогін
Звершить 'свої права...
Веселі видива-дива,
Аж дзвонить голова,
Як цей астматик чи хрипун,
Дзвінок — гортанний лоскотун,
Малий сіяч великих лун
Довершує права —
Веселі видива-дива,
Аж дзвонить голова...
Притихли струни щось в тобі,
Гарячі струни голубі.
Ти спраглим струнам крові дай,
Хай нахильці співають, хай,
Свій шал втуртуй у них
І в ритмах рятівних
На струнах-вороних
Сам розкошуй, гуляй...
Веселі видива-дива,
Весела голова...

ОФЕЛІЯ

Напитись неба, губи вітром втерти,
Сп'яніти степом, сонцем захлинутись,
Офелію полів — холодну соломинку —
Відняти в зайди — вітру крижаного.

Яка ж мізерна колотнеча долі!..
Ей, ви там, як вас, тихо, не сполохайте
Тонюсіньку холодну соломинку,
Що гріється у мене біля серця.

МІРАЖІ

Хижий вихор тне ножами,
Хиже сонце тяжко спить,
Сон виткими віражами
В міражі мої летить.

Мерехтять вони — облесні,
Чесним намірам чужі,
Безсловесні, безтілесні,
Надто знадні — міражі.

В них м'які льодисті пальці,
Крижанисті пазурі.
Думці, змореній весталці,
Душать шию в хитрій грі.

Душать ніжно — в напівсили,
Душать в пахощах імлі.
Поманили, полонили,
Хижим раєм облягли.

В міражів сухотні груди,
Астматичний подих-пах.
Ефемерністю марудить
Хтось когось в пісних пісках.

І тому у вирі знади,
Ставши й на піски-ножі,
Знати, знати, завжди знати:
Міражі — це міражі...

ЦВІРКУН І МОРЕ

Коли цвіркун потрапив до моря, то ледве отямився: воно було таким безкордонним і рідним. Він тепло похукав на свій смичок, вибив зашпори з пальців і налагодився грати. Та щоразу вітер відносив руку од струни, а деко вже проросіло.

«Треба буде замовити другу в Страдіварі», — подумалось йому, і він вилив морську воду з свого степового чобота.

Море спрагло за веселощами. Воно ніколи не чуло скрипки Страдіварі, тому завбачливо посадило за грати всі дев'яті вали, позамикало всі хижі циклони, які б заважали слухати, лише морське серце войовничо гушало-калатало в глибині, і цвіркунові було лячно, як цигану в колгоспі. Мелодія була тужливою, аж сухою, і пахла цвинтарним насінням, як всі мелодії цвіркунів.

Море замовляло все ультравеселе, архімажорне, та найбравурніші мелодії в цвіркуна завершувались мінором, ніби кожна морська хвиля очмаріло марила вагнерівськими траурними маршами чи заздальгідь мала мокро хлипати у блакитну хустку.

І море навіть вимкнуло своє серце, аби воно не дисонувало барабаном, цвіркун лоскотав себе лівою ногою під пахвами для веселості, ковтав рожеві пігулки фірми «Гомеричні реготи», та його смичок сам плив, хапливо захлинаючись, у реквіємних хвилях. І море справедливо обурилось, а цвіркун зніяковів і потягся, за звичаєм предків, почухати теплим смичком потилицю.

Цвіркуна згодом відправили в якусь степову божевільню, море вислало авторитетну комісію, аби дослідити дивні причини зриву степового скрипаля.

Цвіркун лежав на крохмалених простирадлах,

пив томатний сік і чинив перелюб з рудими санітарками. Інколи йому снилося море, припнуті налігачами вітри, посаджені за ґрати дев'яті вали — і він їх відв'язував, відмикав усі замки, його море клетотіло, бурунило, а він, лячно озираючись на всі боки божевільні, картав себе в думці за анархізм і знову тягся до грішної плоти рудої санітарки.

Авторитетна комісія розводила руками:
— Вірогідно, що це спадкова хвороба.

Всі ознаки мало дослідженого інтуїтивного комплексу — глибоко похованого бажання бути вільним, яке зраджує їх мимо їхньої волі. Правда, в родині цвіркунів про це знають тільки мертві.

Море не слухало: його тіло проймала
благородна гикавка.

ПОЕЗІЯ

Дивоцвіте мій, моє солодке безголов'я,
лише руки твоєї вузесенької торкаюсь
губами, — коли ж поцілую тебе у уста?!
Коли ж ти не відхилиш їх, полум'яна
жар-птице, твій політ над циклотронами
і тронами, вільний до хворобливості,
оманливий до нестями, — чи збагатить він
не сіллю пізнання, а медом гідності
людську душу?! Хліб черствий на столі,
вода в кухлі. Люблю тебе, заболочену,
з закасаною спідницею, з в'язкою плоскіні
на згорблених плечах, з тихою посмішкою
втомі — маму свою пізнаю в тобі, сива
моя. Посміхатися — знатися на добрі.
Люблю тебе, граціозну і юну, полум'яні
солодощі аж до підгірклості смаку
волоського горіха, пустеля палаюча
спалює піднебіння, впізнаю свою долю
з дівочим ім'ям золотистим, горять білі
руки, попіл, солодкий до терпкості. Кухоль
холодний дивиться добрим оком — по

божевіллі, де спалюєм губи гіркі на попіл
любіві.

Торкаюсь пером паперу — струм замикаю,
єднаюсь з тобою, єдина. Гуде в мені ліс твій
задумою крон, іроніє. Де ти, моя
найчистіша, я тебе не знайду між дерев,
на твоїй золотій струні висне наша Земля
над прірвою — інші обірвані.

ДОРОГА

Дорога, чавлена чобітьми,
А дощі ходять босоніж,
А тлустий чорнозем — найкращий у світі,
Матінко дорого доріг,
Ти ніколи про себе не думаєш,
Вкриваєшся чорною киреєю бетону
Або ж сухим плащем пилюки,
І скрізь, де б я не зупинявся,
Скрізь середина твоя гаряча.
Немає зачину і краю тобі нема,
Нема в тобі благословенного дна —
Ні дна смутку, ні дна радості,
Ти лякаєш мене бездонням.
Та все ж надія моя шорстка,
Гребуючи лілеями і трояндами,
Гарячим будяком стоїть край тебе.
А коли я присяду перепочити,
Ти лежиш у ногах, безкрая.
І навіть не іржеєш,
Таж-бо ти переконана,
Що знову я сяду в твоє сідло.

ХУЛА І ХВАЛА

Ну що таке хула? Нікчема
Замурзана, знічев'я щем...
Хай грізно посіче очима!
Хай у прірву підштовхне плечем!

Хвала ж — хитріша посмітюха,
Ця петлі хижі сласно в'є.
Затулить Бахом чуйні вуха,
Органом стогони поб'є.

Та — вимордує пентоталом,
Знеславить, друзями помстить.
Ця ж — душу обгородить салом,
А в салі серце зашкварчить...

РОЗМОВА З ОЛІВЦЕМ

І. Жиленко

Замок, примок червоний олівець,
Зійшов він кров'ю, певно, нанівець...
Чи це мені, щоб знов гребти навкіс,
Потрібен шок твоїх солоних кіс,
Чи це мені у затінку жури
Потрібен присмак боротьби — не гри?
Холодний сон. Холодний сан добра.
Холодний сенс багряного пера.
Чи, як шепнув учора радник мій,
Нема мотивів і перипетій?!
Тому мовчиш, мій олівцю глухий?
Ти ж любиш дзвін жорстокий і лихий.
Невже тобі безсмертник не запах?
Невже ти неймовір'я не забав?

ЛИСТ КОНОЗИСТОЇ ДІВЧИНИ

Ти мене, милий, не руш.
Цвіт облітає з руж,
Вітер такий скажений.
Рідний мій, навіжений,
Ти мене, милий, не руш.

Солоно так мені,
Солодко в самотині.
Хай воно для годиться

Ведеться так, як ведеться, —
Дай мені бути при мені.

Я ж дика, впокорена, зла,
Смага доторкнулась чола,
Волосся заправлено в стьожку.
Дуже було мені тяжко,
Милий, од твого крила...

Дай одійти на дозвіллі,
Ходити по вогкому зіллі,
Топити тут мамину піч.
А говорять жаби ж цілу ніч
В лілей телефони білі.

Я чадію з того клетоту,
Хоч подайся у їхню секту,
Та біжу, ти мені пробач,
В телевізорі знову м'яч —
Популярний ерзац інтелекту.

Солоно так мені,
Солодко в самотині,
Дай мені для годиться
Перебіситься, переказиться,
А потім вже й — по мені...

ДВАДЦЯТЬ ВІСІМ...

Варіація на уїтменівську тему

Двадцять вісім юних мужчин їдуть до моря
Двадцять білих мужчин і вісім негрів
Двадцять вісім мужчин — найдружніших на світі
Двадцять вісім літ життя жіночого — найсамотніших
Двадцять років життя дівочого — очікувальних
Двадцять вісім років життя жіночого —
найсамотніших.

А в неї дача в білій скелі
«Паккард» у жовтому чохлі
І на засніженій постелі
Пес вороний велично ліг

Зіпершися на підвіконня
Вона поглядає на них
Мужчини білі — та й на конях
На грайних конях вороних

А вісім негрів тай на білих
На білих кониках чорнять
І по камінчиках замшілих
Їй роки — цюки цокотять

Вона закушує фіранку
Надсадно п'є гірку цю мить
І чорний пес гарчить, щоранку
Отеллом збудженим гарчить

І коли вони зайшли в море, чорні коні і білі коні
(ой куди ж це ви, дівчино), і коли юні мужчини
голі-голісінькі (ой куди ж це ви, жінко) заблесли
тілами молодими (ой куди ж це ви!)

І ось вона пройшла на березі двадцять дев'ята
а танцями з сміхом
Хоч і стояла вона на дачі непорушна собі стояла
І ось вона пройшла там на березі двадцять дев'ята
Ті не бачили її зате вона бачила їх і любила
Блищали бороди в мужчин вода стікала з їх чубів
По видолинках струмки струмували по тілі
І бігала також рука невидима по тілі
І тремтячи бігла все нижче від скронь від ребер

Смаглими животами вони — до сонця
(Хтось задихається над ними — хто це, хто це?)
І тільки подих жіночий на їхні губи рониться,
А вони думають, що це сонце, сонце...
І тільки відцокотіли вони копитами,
Вона сіла в свою машину, машину
І з віражами жіночо несамовитими
Гналася навіжено, сказано.

Біле кермо кусала білюсінькими зубами,
зубами,
Біла блузочка рвалася в нетерпінні, в піні —
І розуміюче (що ти поробиш з бабами!)
Хекав пес десь на задньому на сидінні...

ВЕНЕЦІЙСЬКА ЕЛЕГІЯ

Отам я впав на синім міліметрі,
А звестися не вийде аж ніяк,
А ти зоріш в золотому светрі,
А чорний джміль шука багряні нетрі,
А звестися не вийде аж ніяк:
— Тут Вагнер жив — Вуста пекучі в тебе —
І ти не палиш — Вулички малі
(О світе мій, розгойданий вертепе,
Та дві зорі, що бродять по землі,
Та клеті хвиль, що збридлились століттями).
— Найкращі польки — Я ж гуцулка з Альп —
Я вимовляю так — Смішний — до повноліття
Мені ще місяць... —

Місяць, ніби скальп,
Загублений у хвилях хвальковитих,
У жабурині пнеться до причалу,
І робить видих, одчайдушний видих,
І топиться...

І топиться помалу
Мій крок необережний. Ніч венозна
В артеріальну зоряніє. До причалу
Гондола чалить. Повні сонцем губи,
І згуби, і розгубленості. Тінь наркозна
Вдаря по нас — мій боже, серце впало:
Так серце він на чужині загубить —
Для пліток тема вічна й одіозна.
Твій чорний джміль на золотому светрі,
Де я упав на синім міліметрі
На світанковому...

По-світанковому
Джмелі гудуть, а чорного джмеля не чуть,
Мабуть, він впав у синю каламуть
Чи обпалив крильцята об Волосожар.
Жаль, тихо жаль...

Гей, бо ж коню некованому
Вітер на груди та джмелиний пожар —
Пахучі мелодії меду,
Пекучі мелодії жал!

ВСЕ ПРО ТЕ Ж...

а) Вирваний корінь дуба — стрижнем у небо,
Переплутаний, з вогким м'ясом сирого чорнозему,
Гордий покруч з грудками чорного гвалту,
Жахаючий сонце вирваний корінь

I

Прозора струна соломи,
Золота стебелинка відданості,
Якою стікає сонце —
Сонцегін, капіляр соломи...

б) Чорна стежа чорної туші
На крейдяному тихому аркуші,
Широка, владна, аж чорна,
В якій затонула райдуга,

I

Ніжно-блакитна стежечка,
Стежиночка, півкапілярчик неба,
Проведений навкіс рейсфедером
До чорної тої стежі...

в) Я — закатований сонцем твоїм,
Замордований, загодований болем щастя,
Спізнав, що нині віддати — це вмерти,

I

Ти — загодована хлібом сухим
Моєї жорстокості, жахом моїм напоєна,
Все ж мудріша на краплю жіночості,
Бо завжди віддати — це жити.

СЕРЦЕ ІНКОЛИ ОЗИРАЄТЬСЯ

Страшно, коли серед виру
Пристрастей, вдячностей, зривів,
Задаремних тривог і доречних сподіванок
Серце інколи озирається —
Воно мусить заплющити очі,
Коли дивиться через плече,
Серце мусить злякатися шляху
Того, давнього, одшумілого,
Бо за спиною лиш солончак,
Бо за спиною сиза нікчемність
I розстріляна скрипка в крові,

Та й не скрипка — надія на скрипку.
Серце, будьмо жорстокими,
Не озираймося в душу минулого,
Вона може тебе заморозити...

БЕРЕЗНЕВИЙ ЧАД

Дивлюсь на сніг, на березневий чад,
Ловлюсь на сміх шнурованих дівчат,
Дивуюсь зморшкам матері землі,
Ловлю у себе зморшки на чолі
У невід іронічний. Сніговиця
Моїм літам солоним медом сниться,
Та чорно ходить мій зухваллий гріх
За грайним шалом червіні панчіх,
За димом кіс — за полум'ям біди,
За хтивістю весняної води,
Гарячим щиглем в дике тім'я б'є,
За безцінь — чорну мудрість продає —
За дикий шал сполоханих дівчат.
Ой леле — березневий чадить чад...

*

Пропало, пройшло, пролетіло,
Минулося, щезло, сплигло,
Лишень 'головешками тліло,
Лишень попелищем цвіло.

Одвіялось, сном 'одіснилось,
Одмарилось — ген набулось,
Вкотилось і ген одкотилось,
Солоним риданням зайшлося...

ЖІНКА І МОРЕ

Я вийшла з тебе і йду в тебе, море.
Вийшла з піни морської —
в піну людську ввійшла.
Як мене звали колись? Хіба Афродітою?
Хтозна!

Виходила з тебе на пальчиках
Сонце торкалося лівого плеча
Чиста йшла
юна йшла — наполохана
Нині не вмю ходити на пальчиках
Торкається сонце правого плеча
Грішна йду
невтішна йду — наполохана
Хто там — позаду?

Хто там — позаду? Хтозна!
Море в мене — попереду
Сонце над головою
Вітер перса мої пестить

Нікого не знаю, нічого не відаю,
Спокуси переступаю, в море вступаю
Знову — маленька я, ним — наполохана
Море в мене попереду
Хто там позаду — хтозна?
Мужчиною звали його, здається...
Сонце над головою
Вітер перса мої пестить
Я вийшла з тебе і йду в тебе, море.

ВАСИЛЕВІ СИМОНЕНКОВІ

Як тобі ведеться там, Василю?
Під землею, під ріллею — там...
По якому дивцтарному стилю
Нам ростити крила в телеграм?

Та й на думи стільки того попиту,
На задуми стільки того потопту,

Аж погіркли молоді меди,
Смерте, чорну руку одведи!

Що тобі там чути під землею,
Вухами припавши, — на цей світ?..
Що тобі од нашого єлею
Юних ювілейних гірколіт?

Та й на брови впали зорі чорні,
Та й зчорнили думи ілюзорні,
Та й зчорнили золоті меди,
Смерте, чорну руку одведи!

Син мужицький. Золоте коріння.
Одчайдушна блискавка брови,
Спалах — і холуйське павутиння
Запалив пожаром голови.

На пожежі — стільки тих пожежників,
Стільки обережних обережників,
Стільки безголосої води,
Смерте, чорну руку одведи!

Пахне сонцем наше грішне небо,
В сонці — твоє полум'я руде.
Всі ми прийдем на той світ, до тебе,
Тільки Україна хай не йде!

Хай на думи завжди стільки попиту,
Завжди стільки тупоту та й потопту,
Та не згіркнуть молоді меди,
Вічно пахнуть золоті меди,
Смерте, чорну руку одведи!

МАТЕРІ

Вони дуже старі. Їхнє сонце
не з нашої ери.

Його зморшки поткали
стонадцять полків павуків.

І згоряють на попіл
Танасини, Горпини, Ликери —
Чорні птиці нудьги
у скажених мартенах років.

Гей, віків та віків
прокопитило карі навали,
Їхні печі впилися —
алкогольний вогонь затуха...

Вони ж десь позавчора
юних мамонтів сном годували
З свого сивого рубчикowego фартуха.

Їхня доля горбата
столи їм щедротно накрила —
Рік гарматний підрубував вік моровий.
Журавлі їхню юність
завдали собі тяжко на крила,
Десь розсипали в Африці
в чорні голодні рови.

А вони ж нас чекають
в якомусь тупому завзятті,
Ніби завше на нас
недорід, недорід, недорід!
Їхні діти найкращі —
цибаті, горбаті, рогаті,
Темні бевзі і генії —
наш людський пересмиканий рід.

А коли між ракетами
пройде батюшка передостанній,
Помахає кадилом
у кратер затятих смертей —

Вони в трунах повстануть,
щоб зітліти в німому чеканні
Та в землі виглядати своїх
проклятущих дітей.

Вони дуже старі.
Їхнє сонце не з нашої ери.
Його зморшки поткали
стонадцять полків павуків.
І згоряють на попіл
Танасини, Горпини, Ликери —
Чорні птиці чекання
в скажених мартенах років...

ДО ДжЕРЕЛ

Мене нема там —
тільки крізь вікно
Заходить сонце, як гаряча рана,
І шкарубке матусине рядно
Горить абстрактним взором
Мондріана.
Воно собі лежить на тапчані,
Тяжке і грубе
в блискавках костриці,
А на вікні, похрещенім вікні,
Вмирають в танці
золоті жар-птиці.
Тут не було годинника давно,
І тільки на цибулі
безліч стрілок.
Я починаюсь звідси, де рядно
Мене абстрактом матері зустріло.

Тут дозріває тиша нескошена, ледве колос
об колос вусом водить, і коли є серце під
рукою — тримай оту пташку, бо полетить
і щезне в безвість.

А сонце ставить ногу через тин,
А в сонця хмара — золота крисаня,
Загони золотавих цибулин

Навляжачки під ліжком
партизаняць.
Сам ніж горить у місці із лози,
Оголений до праведної суті...
Ген-ген —
хмарин мигливий кармазин
Та горобці,
в льодок зелений взуті.

Тут колоратурне сопрано леггорнки зветься
сокорінням білої курки — залицяється до
галагана, та ще й Бах — імператор органа —
зводиться над короварнею з репродуктора —
зводиться таїною єгипетською, біла перука
виглядає з-за піраміди Хеопса, та батько
сидить в фуфайці та лежанку гріє, та мати
сидить на лаві, постріленій шашелем,
і голкою ловить сонце на рушники, вітер
такий надворі, тиша така навколо, кошени
куняє, і коли є серце — тримай оту пташку,
бо полетить і щезне в безвість...

Вже котяться хвилі строф,
Вже б'ються в берег грудей,
Вже бісється з приском порода,
Вже клекіт свій чорний співає...
Тут батько, як бог Саваоф,
Спочиває на сьомий день
І мати, як мати природа,
Ніколи не спочиває.
І я тут крилом війну,
Присяду край тиші — скраю —
І знову повчуся ходити,
Пустившись маминих рук:
Відчуваю таку міліну,
То глибінь таку відчуваю,
Що, безміром цим неситий,
Сміюся з усіх розпук...
А хто їм на перевіз
Сплатить за чорні ночі?
І душа моя повна сліз
По самісінькі очі...

БАЛАДА ПРО КАРМАЛЮКА

Прив'язали, примоцювали,
гей, мотуззям
Устима, лицаря, гей, Кармалюка
До кобили дубової, до позорища
Три езекутори та й четвертий кат.

Як один езекутор шкірив зуби іржаві,
Як другий езекутор
дрижав у пропасниці,
Як третій — штабс-лікар в пенсне —
похукував,
А кат походжав та бабам підморгував:

«Молодиці та дівоньки —
фартухи підставляйте,
Фартухи підстеляйте
під слези лайдацькі,
Пригорці підставляйте та ще й відерця —
Зараз дощ я висічу
із очей та й розбійницьких».

І зойкнув народ,
і сахнулись солдатики,
Як свиснув батіг блискавицею з громом,
І тільки душилась косою чорною
Якась кароока, мабуть, полюбовниця.

І тільки втомився хреститися батюшка
За сотим ударом, сто першим посвистом,
І тільки рука у ката зомліла,
І тільки сонце осліпло від поту.

І тільки в маленького хлопчика русого,
Гей, замураного,
гей, засмальцьованого,
Маленька слеза собі по щопі,
А він її стер кулачком та й порепаним.

Встав Кармалюк. Намочив сорочку.
Сплюнув. На вітрі повів плечима,
Гей, на вітрі, на долішньому,
на подільському,

Гей, на вітрі,
на кривавому та й вітрищі.

Та й натяг Устим на плечі посічені
Тюремну сорочку, в діжі намоклу,
І величезна макова квітка кривава
Зайнялась на плечах, гей, спалахнула.

Та маленьке дитя, найменше, як маківка:
«Мамо, я хочу такої льолі,— сказало.—
Я хочу льолі червоної, мамо,
та й льолі,
Такої льолі, як в того дяді, ой льолю!»

І простягло рученята замурзані
До побитого сонця, до сонечка,
І рота солдатиків, гей, муштрованих,
Дивилася на Сибір, на схід сонечка.

І стер Кармалюк свою першу сльозу,
Першу сльозу на сто першим ударі.
І тільки замурзаний хлопчик кричав:
«Мамо, я хочу льоллю червону,
ой мамо, хочу».

СКИН КОРБЮЗЬЄ

Доба йому зростом — хіба ж по плече!
Граціозний модерн — по коліна!
Пенельній планеті між мерзлих нікчем
Головонька надто боліла.
Навколо — цеглисті тороси на скресі,
Проекти у сейфах лежать як досьє.
Химерять листи по химерній адресі:
«Земля. Париж. Сена. Ле Корбюзьє».
Гойдалася яхта — його оселя,
Гойдалися зорі — контури шпилів,
Гойдалося небо — захмарена стеля,
Життя загойдало — архітектор зомлів:
«Статика де ж?
Так і помреш...»

ЛОША

Закохалась в лоша блискавка.
Вона — блискавка, а воно — лоша.

В нього грива з шовку чорного,
В неї груди з вогню білого.

В неї стан згоряє з шалу,
А воно — лоша незаймане.

Хтось тонкі копитця зранив,
Комусь в очі зазираючи.

Вони бігли небесами
Й цілувались голосами.

— Так я тебе покохала,
Що на тебе з неба впала.

В неї — горло, громом кутане,
В нього ж — яблука на совісті.

Вона тілом палахтіла,
Воно серцем цокотіло.

Криком кричу — вітер віє,
Було лоша та й немає...

ІВАН ФРАНКО У РЕВОЛЮЦІЙНОМУ КИЄВІ 1905 РОКУ

Вічний революціонер —
Дух, що тіло рве до бою,
Рве за поступ, щастя й волю,
Він живе, він ще не вмер.

Іван Франко

Од колотнечі Львова він тікав,
Од провінційних зашкарублених видив.
Веслом на Київ веслував рукав,
Столом зашмуляний, — і в натовп тіло кидав.

Зринай, поете, з журної журби,
Зривай крило в зажмуренім польоті.
В кишенях сплять, як зморені раби,
Скоцюрблені ручища в креозоті.

Плутарх під пахвами. Горбатий буквініст
Зідрав своє, нюхнувши здобич ласо.
Встає бульвар на тополиний зріст,
І місто диха бунтом і Тарасом.

Плечистий гамір гусне навкруги,
Кипить студентство на тарелі площі,
І рве офіціозні береги,
І топче маніфесту теплі мощі.

Фальцет жандарма будяком зроста,
І тулиться охранка рідним братом —
Чигає мста, державна і проста,
Та буйна пісня трощить зуби гратам.

Жаскі слова тасуються в ряди,
Рвуть пуповину в чесному захланні,
Стартують з тебе, матірню руді,
Щоб прикипіти в смерті чи в повстанні.

Це стовковисько, цей картатий тлум —
Студентство, робітництво, шпики, знайди —
Змісили в пісні волю, віру й глум,
А пісня свіжа — щойно втерла заїди.

Ген диригент, твій сивий побратим,
Змахнув крилом над розпашілим хором,
І двинув гімн своїм плечем твердим,
Аж крекнув город, затаївшись хворим:

По Володимирській — басують дончаки,
По Володимирській — на гімн, на хор, на мітинг
Летять, спішать, смородять козаки,
Щоб свіжу пісню кривцею помітити.

Хористи дужі, скупчившись кущем,
Взяли на руки Лисенка, як спротив,
І диригент повів плечем-плащем,
І гімн підвівся дивен-ясновроден.

Цей гімн — похресник з кодра теплих рим —
Уже авторитарним став по тому...
І пульта живий, і диригент над ним
Одпочувались з того людолому.

Зринай, зухвальцю, з журної журби,
Зривай крило в зажмуренім польоті.
В кишнях сплять спрацьовані раби —
Скоцюрблені ручища в креозоті.

На прив'язі охранки з метушні
Прорветесь ви крізь пащі конституцій
До хати, де мелодії рясні
Так попасом на клавішах пасуться.

І стрінетесь ви знов чоло в чоло
По тій горбатій, цареломній праці,
І скатерка пожмакне під столом
Од ламаних твердих жестикуляцій.

І знов у скроню вдаряться рядки,
Аж руки засудомить в чорнім поті —
Тож знов на ніч занурюй струпаки
В смердючим, як охранка, креозоті...

ЦВИНТАР-ХМАРОЧОС

В містах Італії бракує землі для кладовищ —
земля потрібна живим.
Архітекторка Ванді Віго так пропонує розв'язати
цю проблему: побудувати 20-поверховий хмаро-
чос-кладовище на 14 тисяч мерців. Цей проект
реалізується в місті Россано — його благословив
Ватикан...

Люди, дивні мурахи!
Де вас діти по смерті?
Переслати до бога
в герметичнім конверті?
Центрифуга життя
вас розбризка на бризки,
І встає домовина натомість колиски,
І встають над землею, як трагічні начоси,

Дикі діти модерну — цвинтарі-хмарочоси,
Переливчато-сизі, аж серце холоне,—
Й Саваофові п'яти лоскочуть пілони.
А в прийомній у бога

стоять ангели бідні,
Вони душ не возносять —

вони безробітні.
Розривають ракети земні пуповини —
І злітають на ліфтах в небеса домовини,
І полохають душами царство пташине
За ретельними планами кібермашини.
Ще й літак поминальний

реактивним Христосом
Кадить соплями чорними над
хмарочосом...

БАЛАДА ПРО ГЕНЕАЛОГІЮ

Я в своєму помісті. Княгині і графи
З відрами босі біжать по воду...
Чи був у нас хоч один літератор,
Який не гонив би курей з городу?!

Я в білому замку з гербом калини.
Кози ревуть, як воздобні тури.
Похмілля віків настоем полинним
Лікує всілякі космічні тортури.

Рось тут. Росішки і Скоморошки.
Русь тут скоморохами перебродила —
З-за топонімічної гробової дошки
Визирає лукава парсуна Ярила.

Сонце неділеньке, сонце священне
Патерицею лупить по тім'ї.
Все тут язичницьке, нехрещене —
Ще й не чути пишнот Візантії.

На первах століть правлю жилаві гуслі.
Це ж Боянові метастази —
Вибухають під серцем загуслі
Староруські полинні екстази...

БАЛАДА ПРО ЗЕМЛЮ

Асфальт розідрано. Земля роздольним левом
Ген за бульдозер поповзом повзе,
Лапищами дере боки деревам,
Іклищами цупке посе гризе.

Вщент розпанахано асфальт. Руде суглиня
Клубочиться, могутне і сире,
Зацуплене поворсненим корінням,
Аж крекче, гордовите і старе.

Асфальт потрощено. Це пневматичний молот
Упав на груди дроблених коржів,
Розбуркавши свій пневматичний голод
Електрострумом гумових вужів.

Асфальт повержено. Земля, густа земляця
Запанувала, тяжко возлягла,
Руда і хитра, як вертка лисиця,
Туга і горда, як крило орла...

І цим козацьким городським могилам,
Що вивержені за нікчемну мить,
Вже притаманна та питома сила,
Що Києвом старезним клекотить.

Як горобці у пилюзі, хлоп'ята —
Замурзані модерні дикуни —
На глині борюкаються завзято,
Аж тріскають нейлонові штани.

Й чистюлі терті, кривні городяни,
Навзаводи біжать і верещать,
Сторчма пірнають в землю цю роздягнуену,
Що ставить їм свою сиру печать.

А я, статечність розламавши прудко,
На глину йду, як на святий поріг,
З густого змроку підіймаю грудку
Й несу її, як дивен оберіг...

Ластівки могли гнізда
на Вас ліпити.
Безсмертя — яка це одвічна
людська облуда.

IV. Сиділи ми вдвох на грабових латах,
Говорили задумливо про Ренана,
І випало ластів'я
з гнізда на долівку,
Прямо на галльські святі сентенції.
І Ви тихо взяли його на долоню,
Притримуючи крильця
великим пальцем,
І пішли собі,
мурмочучи, по драбину...
Життя ластів'ям Вас
ніколи не пестило,
Не носило отак на теплій долоні,
І в лагідних лініях Вашого профіля
Владарювала лінія соколиного носа.

V. Коли я з гальорки на Вас дивився,
На мудрого блазня з «Короля Ліра»,
І Крушельницький вмирав надсадно
У затаєній тиші глядацькій,
Я думав про вічну
блазенську породу,
Що не втрачає
шекспірівської амплітуди
І нашу добу до надриву розгойдує.
Так, це Ви, всюди поруч
Канупером, і узгір'ям,
і штормом веселим,
І такою тягучою пам'яттю —
В пам'яті завжди щось від облуди.

VI. Нею ми відкупуємось від мертвих.
Додивляється голуб
сни Ваші недоснилі
На затишній павіті дуба в осонні,
І горда дзвіниця Лаври видзвонює
Години годин над Вашим
спустілим помешканням.
Сьогодні зустрів біля моря мужчину,

Що вкрав Ваші плечі сутулі,
і став він мені нестерпним.
Я ж хочу взяти душі Вашої
золоту крапельину
І заховати у свій потаємний сховок.
Навіть затяті циніки
мовкнуть іржаво,
Коли на стеблині любові
краплю оцю проносиш.

VII. Не пасували Вам костюми з лавсану,
як по мені,
А пасувала ффұфайка
і полотняна сорочка.
Як грілись зимою ми
склянкою чаю,
Як лежали Ви зморено на лежанці
І мокра осика стріляла у Ваші думи.
Так згоряє життя, сичить,
навіть іскрами пирскає,
Готить, потім тахне —
і попів пам'яті
Добривом розсівається, і добре,
коли під посів.
Завжди по швах
тріскали Ваші костюми —
Костюми ролей і звань,
костюми знайомств і надій,
Були Ви більший на зріст,
Який Вам відміряли недруги й друзі.

VIII. Коли Ви на мертвих крилах
під сонцем
Летіли додомоньку із Ташкента,
Як проковтнута пташка
в акулячій череві ТУ-104,
Коли Ви в мертвих руках
тримали ластовеня,
Лелеки і жайворонки
покинули піраміди,
Щоб летіти ескортом за Вами
і посадити Вас на Україні, —
Павуки вже снували
чорно-червоні ливви,

Мурашки гострили п'яхи на Ваше віко,
І стандартні некрологи
здихали в трунах газет —
Спурхнуло ластів'я
з гнізда Ваших рук захололих,
Сіло мені на плече
і вмерло мені на докуку.

IX. Собі валянки, та й добрячі,
завжди можливо пошити
З сукон надгробних
промов над труною,
А мене ще і досі
оперізує спалахом болю
Крик смутної дружини Вашої,
осінньої Вашої любові,
Що моторошно впав
на чорне муарове груддя:
— Боже мій, я ж йому мавчку дати
т-у-д-и забула! —
І завжди, коли йде вона в гості до Вас,
Несе вона з квітами
білу-білісіньку майку,
І вона біліша троянд
і біліша сліпучого снігу.
Вона — чистота правічна,
біла жіноча печаль,
Прошита нитками жіночої тихої туги.

X. У тяжких перельотах
над хижістю океану
Мужні лелеки
беруть ластів'ят молодих
на спину
(Сизий птах із гніздов'я Курбаса), —
Щоб не віддати недолітків
осиному жалу смерті
(Мужчина з напівлегенди, боже мій),
Щоб не накрити їх
саваном хвиль штормових
(Босий пішли Ви снігами,
цвитарем у легенду),
Щоб повернути їх на Україну,
додомоньку з тих пірамід.

В цих дощових бездонних степових.
Десь випорснула пісня. Дивно смачно
Котилася вона в полях нічних,

Аж захлиналась. Навіть стало лячно
Її розкутості, її тяжкої вроди,
Бо ж саме тут заколосилась необачно

Ї козакувала всмак за всякої погоди,
У п'янім чаді термосила хату
І брала в бран — лишень вона — народи...

...Антенa виглядала з-під бушлату.
Солдат транзистор в пазусі нагрів,
І пісня віддавалася солдату.

Де поверх дров і досі кличе Див,
І зносить свистом модний мій берет,
Солдат ішов, солдат крізь морок брів.

Чи й душу в нас транзистор відбере?!

* *
*

Десь на дні моїх ночей
Горить свічка біла
Йшов вітер не погасив
Йшов віл не погасив
Йшов кінь з гривною сивою
Йшов танк навшпиньках
Йшов літак з парасолькою неба
Не погасили не погасили
Кожен собі нахилився
Кожен свою засвітив
Йшов вітер свічку ніс
Йшов кінь свічку ніс
Йшов віл танк літак
З свічкою з свічкою
Йшов величний скляний палац
З маленькою свічкою
І маленький сивий комарик

З великою свічкою
Десь на дні моїх ночей
Горить свічка біла
Радісно мені
Болісно мені
Нестерпно до оніміння
Свічка біла

БЕЗСМЕРТНА СИВИЗНА

Матері Леніна

І думаєш про матір. Це вона
Була для нього долею святою,
І це її скорботна сивина
Йому світилась в пеклі сухостою —
За ґратами, в Сибіру, в чужині,
Свяtilись нею цареломні дні!

І думаєш про неї. З рук її
Найстаршого катівський зашморґ вирвав.
А всю родину кидало по вирах
Підпільної лихої крутії —
Доріженька на сто тривоґ лягала,
І шибениця в сто очей чигала!

І думаєш про велич. Слово: «Йди!»
Вона одна могла йому сказати,
І в чорний кратер чорної біди
За сонцем сина все ж послала мати,
Все ж освятила заміри сповна
Безсмертна материнська сивизна!..

ПАРИЗЬКА БАЛАДА

(Ленін біля Стіни комунарів
під час маніфестації трудящого
Парижа в травні 1911 року)

Плече до плеча, гарячим юрмливим покотом
Париж бурунить і буйно тече в Пер-Лашез.
Рік так за роком, крок за напруженим кроком,

Квартал за кварталом, омаєний стягом і без, —
Все плине, все рине в суворім мовчанні глибокім,
В скорботі застояній тяжко пливе в Пер-Лашез.

Хай «покутують гріх» святих комунарів Парижа,
Хай церкву Сакр-Їйор будують на крові борців,
Та привид Комуни лякає знеславлену тишу,
Та привид червоний жахає пихатих людців,
Ім патрає мозки, ненависть розбурхує хижу,
І постріли чутно в молебнях сановних ченців.

Він чистий — Париж. В нього пам'ять свята і нетлінна.
Він ніжний на пам'ять. Мов креміль, ця пам'ять тверда.
І гукає тяжко ця пам'ять на стерті коліна,
І б'ється в риданнях свята робітнича біда
В Стіну комунарів, де люті кривавилась піна,
Там пам'ять рида і вінками до стіп опада.

Там префект-поліцай в цивільному чорному фраку
Глузує з Вайяна, що вижив старий комунар,
Погрожує зашморгом, люто кричить з переляку,
«Кінчай баляндраси!» — регоче жорстокий фігляр.
І стадом бізонів поліція суне в атаку,
І люте побоїще стогне криваво до хмар...

Тож зціпити волю — лише кулаки посвіють!
Тож зціпити душу — о стриманість, серця не рви!
Він ринеться рвучко в лиху та страшну веремію.
Він кинеться палко. Та мудрий мороз голови
Вгамує пал серця: паризьку криваву завію
Сприйми як урок і катуйся. Та суть, її суть оживи!..

Велосипедист в задумі
У паризькому глумі.
Вигнанець. Мудрець. Газетяр.
Чола планетарного жар.
Чи знає з охоранки хоча б один
Оцю найстрашнішу з усіх машин —
Найнещаднішу зброю, секретів секрет,
Оцей двоколісний велосипед!..
Тож мчи, велосипед,
Омнібуси минай,
Тож не впиняй свій лет,
Переганяй трамвай,
З старим гуртом карет,

З ескортами машин,
Де вже чадить бензин,
Лети й лети вперед.
Фіакри обмини,
Де юрмище нероб,
Тож мчи, лети, жени,
Аж заросів лоб,—
О персональний лет,
Лети, велосипед!
Вокзал Північний. Тут
Шли в Петербург статті,
Де сам імперський спрут,
Де ярма золоті
Облудою з облуд
В російському житті!
І знов веломаршрут
В паризькому нурті.
Бібліотеки. Диспути.
Азефі. Лонжюмо.
Шал рефератів. Виступи.
Тож знов тримай кермо —
Колесами історії
Колеса миготять,
І ритм коліс повторює
Ритм бунтів, ритм проклять!
О геніальний лет,
Лети, велосипед!
Вже в шалі тому, летом тим
Планета крутиться за ним!..

А потім знову все ж
Заїде на Пер-Лашез,
Остудить на вітрі чоло,
Як вдарить скорботи крило,
І покладе букет бузку комунарам від Ульянова...

ЗЕЛЕНА БРАМА

Зелена брамо, одчинилась ти,
І вийшов я, годований вітрами,
Ще тьму вітрів лишилось перейти
Й вернути, як до мами, знов до брами.

Зелена брамо, ти з трави й води.
Земля зелена — ось зелена брама!
І кожен з нас йде звідти, йде туди,
Людина й лист — одна зелена драма...

Тож йди шляхетно і тримай свій стяг,
Лише добром ти нарихтовуй човни,
Мізерну мить ти вдома, не в гостях,
Тож мить мізерну вічністю наповни.

Зелена мить судилася тобі —
Тож дихай буйно, тож світися ясно!
Свій чистий карб вкарбовуй у добі,
Свій чесний скарб клади Вітчизні вчасно.

А буде світ, яким його складемо,
Чи витворим, а чи спородим в муці!
Цей світ пекельний, звісно, — не Едем,
Таж він живий озоном революцій.

Він твориться! По граму! Скільки драм!
З піску життя ці золотаві грами...
Тож не зрони, а сотвори свій грам,
Йдучи від брами і йдучи до брами...

ДІТИ ХОДЯТЬ ПО КИЄВУ

Діти ходять по Києву.
Скільки ж їх понаїхало!
Ворсклою блискають очі.
Дністер у їх зорі тече.
Бийся ж у груди печерські,
краваток вогненна віхоло!
Бугом світяться очі.
Черемош у них казку тче.
З Росі вони і Стоходу,
з Раставиці вони й Лотариці.
І падають річенята
з їхніх очей в Дніпро,
І прагнуть Дніпро перетнути
краватки — їх вогненні птиці.

Та Гоголь за середину
не пускає їх ні на крок!
А діти всотують місто
в зухвалі і жадібні очі,
Ось воно, сиве диво,
казка сільських ночей,
Громаддям Хрещатика зноситься,
сонном машин гуркоче
І в їхню дитячу спрагу
Славутичем чистим тече.
Вони переплутують вулиці.
Тролейбусами помиляються.
Бігають екскурсоводи
захекано коло них.
Якась там грандеса столична
з машини презирливо лається,
Якийсь там піжон солом'янський
губи скривити встиг.
Та діти затоплюють Київ
реготливою зливою-повінню.
Юна республіка дихає
і розмива береги!
Серце моє розчинене,
щебетом сонця наповнене,
Серце моє прояснене,
ковтнувши цієї снаги.
Всі діалекти плюскочуть:
то поліський, а то покутський,
А полтавчаночки котять
своє ніжно-ласкаве «ель»,
А гуцулята в кштариках,
сплівши руки, як джгутики,
Випромінюють слово просончене,
прозоре, мов карамель...
Чоло золоте Софії.
«Арсеналу» прострілені груди.
Невміло ще клацають «Києви»,
Києвом повні вцерть...
Вдивляйтесь, майбутні господарі,
мої найдорожчі люди,—
Київ святкує вами,
здолавши смертей вогневерть!..

ПРИЧЕТНІСТЬ ПЛАНЕТАРНА

Пам'яті трьох космонавтів

І треба ж так! Скорботи сивий крик
Упав на нас, подаленів — не зник.
І треба ж так, щоб душі пропекло
Вогнем ядучим, щоб отак було,
Щоб стали ми навіки їм зрідні,
Коли вони в жалоби аж на дні,
І треба ж так! Вогненно одцвіли!
Три юні свічки ставлю на столи —
Троянди три: одну в Волосожар,
Одну в сузір'я Ліри, третю ж як звіздар
Тримаю в розпачі і думаю — куди?
І дихають на мене три біди:
Одна біда чорнюща чорнота,
А друга дивна — чиста і свята,
А третя зводить руку до чола,
І в тій руці троянда розцвіла
В Сузір'ї Трьох, що все летить в безмір'ї,
В Сузір'ї Туг — у нашому сузір'ї...
І треба ж так! Жура — вона не марна.
Так зводиться причетність планетарна
До кожного витка, до кожного зітхання.
І кара сивий прах, Дедала туга рання.
Живих еднають мертві. Тих і тих.
Виборсуймось з банальностей простих,
Очищені їх смертю вогняною!
В нас обгоріли крила за спиною!

БАЛАДА ЛЮБОВІ

Земля ця з попелу. Століття перелетіли
І сипали цей попіл з рукава.
Так блиснеш зопалу — і спопеліє тіло,
І білим-біло, і душа — вдова...

Земля ця з кременю. Це предки скременіли.
Та й пил доріг — це пил мого ества.
Мені чоло прошили Тібри й Ніли,
Та тільки ж Роська — суть моя жива!

Земля ця з сурми й шаблі. Днів гонитва
Татарським шалом заганя й мене,
Де сонця золотого люта бритва
Моє чоло на череп люто тне.

О Батьківщино! Що нам дим огуди —
Крізь очі предків б'є розрив-трава,
А хто зганьбить твої священні груди,
Того презирство наше розрива!

Тож нам все жити, буйне жито жати
І думні домни дмухати в блакить...
Народе мій! Твоє буття затяте
В моїй крові затято клекотить!..

БАЛАДА ПРО ХЛОПЧИКА

Я вже давно отак
Не їхав поїздом у снігову Україну,
А це узяв і кинувся крізь сніг,
І ринувся отак наосліп серця,
Щоб посмоктати бруньку захололу,
Щоб подивитись в очі сивій хаті,
Щоб чути подих сойки на привілі...
Я думав — їду в вотчину до себе,
В стан мужа зрілого, у крик тривоги,
Що зразу їй надію стелить в ноги,
Гадав — в дозрілість їду і статечність,
Що вже їй меч при боці б'є в коліно,
Затаєний, причаєний у піхвах,
Боявся десь у тихих праглибинах,
Що заскорузлисть в панцир закувала,
Аж тут все їду, без упину лину,
І все біжить за поїздом за гнучим
Крізь сивий сніг і молодий льодок,
Біжить маленький хлопчик-босоніжко,
Отой, що смокче бруньку захололу,
Що око в око заглядає хаті,
Ще й подих сойки чує достеменно.
І те хлопча порепане — то я,
Все мчу, лечу, все доганяю поїзд,
Щоб наздогнати втеклого — себе.

І так мені малому хуртовинить,
І так мені в дозріллі не виходить
У тамбур ринуться та двері розчавити,
За приступці вчепитись, простягнути —
Йому, малому, дати руку мужа.
Та ген пропав хлопчак за поворотом,
За тином комишевим, за городом,
І так мені без нього — аж ніяк...

БАЛАДА ПРО СТУПУ

Гула, гуркотіла, двигтіла епоха,
Жила у епосі тітка Мартоха...
Епоха петлі зривала з дверей,
Жив у епосі дядько Варфоломей...
Які ж хуртовини, хурделі, хуртечі
Впали на їхні розгупані плечі!
Та внуків зростили. Вже правнуків ждуть.
Вже сонце холодне. Вже сиве, як ртуть.
Синиця на груди шибку взяла,
Допався і я до свого села,
Усе розтрусив на великій дорозі,
Стою на святому на сивім порозі,
Хвилини завмерли. Стоять. Не течуть.
Старенькі сидять і кутю товчуть.
В куті на рядні, де сохнуть поліна,
Старі возсідають в чотири коліна.
Дивлюсь — то не ступа, а гільза німецька,
А в гільзі — пшениченька наша незлецька,
А роки-мороки даються взнаки,
І пріють старі в чотири руки!
А роки-мороки у прірву летять,
А в міді горить щирозлота кутя,
А роки порвали вже тисячу шлей,
І гупає в гільзу дядько Варфоломей,
І гупає в гільзу тітка Мартоха,
І дзвонить та гільза, як ціла епоха.

БАЛАДА ПРО ДЯДЬКА ЗІНЬКА

Отак його пам'ятаю: вуличкою ішов він,
І босі ноги збивали заропений еспарцет,
А ружі цвіли рожеві, як кажуть у нас, ружові,
А мати глип у віконце: «Зінько лаву несє!»

І ніс він її запахуцу, поклавши собі на спину,
Стругану з дулі-грушки, тяг її в двоє крил,
Руки вповодж розпанахав на ту квітучу годину
І зверху ту лаву жовтаву долонями тяжко покрив.

Батько статечно навпроти — взяв її попід руку,
Сказавши дядькові просто:

«Таж ти, Зінько, охолонь!»

Потім сіли під грушку на жовту лаву-розлуку
І їли жовту смаженю, закусюючи одеколон.

«Не давай йому дікалону», — мати за мене просила.
«Та хай там мале попоцмока, бо,

може, вже дядька й нема...»

Яка ж у нім прегіркава, яка ж полинова сила
Була у тім трупку военнім, як туга — туга і німа!

А потім я ступенями запечатав ту нашу лаву,
І пташеням заглядав в наодеколонений дядьків рот,
І слухав про фронт, про славу тяжку і неславу,
І дядько Зінько пострижений битися їде на фронт.

Невдовзі він буде убитий. А нині ще попідкида
Мене на руках він, на гойдалці ще погойда,
Ще буду я реготатись, малий і безтямний сновида,
І дядькові регіт мій буде як свячена вода.

А потім він усю руку складе, ну ж бо палець до пальця,
І кине мені по-мужчинськи, ну так, п'ятачок в п'ятачок:
«Ну, що ж бо, Івасику-братику, нехай воно все провалиться,
А треба рушати на гада!» — ну і дасть штурхана в бочок.

А скоро вже дядька не буде. Душа полетить у хмари,
Потвердить баба Маройка — вже в небі душа Зінька.
І девно я буду вдивлятись, впшипятимусь в небо намарне,
І пощю я буду вичікувати душі золотого витка.

Ще й буду навпшиньках підходити до тої до нашої лави,
Ще буду дивитись, як в око, в зіструганий круглий сучок,
І він тасмничо моргатиме, лискучий такий і жовтавий,
І дико в горлі стоятиме першої смерті ковток.

Таж тільки у снах злітатиме дядько Зінько в хмаров'я,
На лаві на золотистій летітиме в двійко крил,
А ті дощечки старатимуться на повне грушеве здоров'я,
І тяжко на них осідатиме зоряний вогкий пил...

БАЛАДА ПРО ЧОРНУ ПАМ'ЯТЬ

Поблизу Вінпиці, біля знищеної гітлерівської
ставки «Вервольф», розташовано мотель, де зу-
пняється чимало всіляких туристів...

Вітер сипле кульбаби у вічі.
Машинально ти виламав прут.
Ти вже був тут. Ти був тут двічі.
Ти вже втретє — цивільним тут.

(Кульбаба, купава,
Падиволос, май —
В сонці купала,
Стривай, не займай!)

Ген куняє твій третій «фольксваген».
Ген там діти — «тубільці» — біжать
І роздмухують пух для розваги,
Бо ж посивіла вся сіножать.

(Околиця сива,
Як матінка сива,
Сипле та й сипле
Сивая злива).

В вісімнадцятім тут походив ти,
Потім — пам'яті лютий надрив! —
Із бетону вселюдської кривди
Ти для фіурера бункер творив.

(Сива злива. Сива сльота.
А куля-моргуля літа і літа,
Впину нема, зупину нема,
Як голка німа,
Все зшиває літа).

Тут чотирнадцять тисяч зотліло,
Під твої ж кулемети лягло,

В жовту квітку тепер проясніло
Кожне юне і чисте чоло.

(Було жовто,
А стало біло,
В білий пух
Тілонько спопеліло).

Та й набувся тут фюрер, нівроку!
Мста розвергла твій бункер уцент!
Тож сльозою іржавою в оку
Сяє хижий твій сентимент.

(Білий пух, білий дух,
Спопеліле племіння,
Були сонечка, скупані у меду,—
Сипле пам'яті сиве насіння).

Ти ж, як той мусульманин до Мекки,
Прагнеш спрагою ката сюди,
Тебе кличе цей бункер далекий,
Де гасав ти, як звір, молодий.
Тож тевтонський хребет свій сутулиш,
І туманиться цвітом твій зір,
Шмат бетону до серця тулиш —
Хай він вибухне, твій сувенір!

(Біло тут, біло.
Аж білий чад.
Пам'яті сиві,
Не сходьте з чат!
Ви чорную пам'ять
В огні спопеліть!
Пам'яті сиві,
Ви нас боліть!
Ви нас боліть!)

БАЛАДА ПРО ШОФЕРІВ

В мені живе ця дивовижа,
Випростується і живе.
Весняна казка, дивна й свіжа,
Мене за душу ясно рве,

Про те, як жахкали газони
Ген по Обухівським шосе

І як шофер, такий фасонний,
Мені щось верз — то те, то се.

І як отетерів він шпарко,
На гальма тілом як наліг,
Бо вздрів, як на шосе із шпарки
Качиний виводок побіг,

І дика качка дріботіла,
Вся — переляк, вся — туги крик,
Маленька грудочка без тіла
І лиск, який до проту звик.

І ті розпушені качата
Пливли асфальтом до Дніпра —
Котили золотий початок,
Від зла котили до добра.

А на шосе машин аж сперло.
Мені ввижалось: це я сню,
Як тільки сонце люте жерло
Наставило на шоферню,

А хлопці стали по два боки,
Руками вперлися в боки
І заступили світ жорстокий
Ще од Матфея і Луки.

ДЗВОНИ

(Пісня)

Йде вже літо повноліто
Йде вже сонце повна повня
Чом же дзвони в передзвони
Дзвонять

Вже пташата ластів'ята
Бавляться в моїх долонях
Чом же дзвони в передзвони
Дзвонять

Ще літа мої літання
Мчать на конях кутих конях
А ті дзвони в передзвони
Дзвонять

Ще цвітуть для мене губи
Ще дівчата роси ронять
А ті дзвони найнялися
Дзвонять

Ходить доля молоденька
Чи ж то доля чи ж то доня
Бо ті дзвони в перегони
Дзвонять

Може то мої розпуки
Мого серця зла погоня
В усі дзвони в усі руки
Дзвонять

Може все що не збулося
Й одцвіло як сивий сонях
В оті дзвони передзвони
Дзвонить

Здійму крила буйнокрилі
І втечу бо я в полоні
В отім дзвоні передзвоні
Світі дзвоні

НАРОД

(Сонет)

Народ — це всі. Це місто і село,
Це люд, який мізкує й форму носить,
Голубить ноти й цифри плодоносить,
Хто няньчить слово й творить чересло.

Народ — це сонцем випнуте чоло
Мислителя, яке і смерть не скосить.
Це цвіт і плід. Хай розум каже — досить,
Цих визначень неначе й не було.

Бо серце твердить в сивизні турбот
Свою затяту думу про народ.
Її не зломить хитромудрий тест:

Народ — дядьки, що йдуть життя орати,
Народ — тітки, що стали за верстати,
Народ — баби в хустках навперехрест.

СХОДИ У МАЙСТЕРНІ ШЕВЧЕНКА В АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ

(Сонет)

Спіральні сходи. Ними в смерть зійшов
Він з антресолей з свічкою в десниці.
Здались йому шляхом у сто верстов
Ці крутосходи, стругані з ялиці.

Він внав чолом, дніпрово чорнобров,
Чолом в безсмертя в крижаній столиці.
Застигла динамітом буйна кров,
Застигли думи сиві, як зигзиці...

Тож вгору сходами! Тож мчи мене, спіраль
Тарасова, відтворена музейно!
Ти ж, слово, хоч сум'яття віддзеркаль,

Бо ж скільки нас товчеться ювілейно,
Натужиться, аж піт тече з лица,
А сходам тим ні краю ні кінця!..

МОВЧАНКА СТЕФАНИКА

П'ятнадцять літ — 1902—1916 роки —
він мовчав. П'ятнадцять літ
картали його за мовчання.

Питаєте, чому я все мовчу,
П'ятнадцять літ лютою німотою,
П'ятнадцять літ я корчусь від плачу.
Що ж! Тільки плач на мене йде ордою.

Заціпило запечені вуста,
Зробило, не зродило без'язиким,
І тільки ломить руки німота
Над велієм Стефаниковим риком!

Так, я трунар уже п'ятнадцять літ,
Бо кожне слово — то лиха обмова,
Гойдається мужицьке тьмище бід,
На шибениці страченого слова...

І я питаю — чом ви мовчите,
Коли я вам підняв таке громов'я
І горе люду, чорне і тверде,
Боров, як борють власне безголов'я?!

Я вас питаю: як у пеклі дня
Ви, словом нерозтерзані, живете,
Як вам смакують, о лиха бриднтя,
З крові новел підсмажені котлети?!

Я ж вам гармати слів повиставляв!
Я ж ніс за вас камінного хреста,
Аж захлиналась у сльозах земля!
Так чом же вам заціпило вуста?!

РЕКВІЄМ ПАВЛОВІ ТИЧИНІ

Закочувалось за вечірній пруг
Тичинине золотооке сонце...
Він ще не знав про це,
а вже *Вона* ходила
Навпшпіньках по його кімнаті-хаті,
І до книжок принюхувалась ласо,
І вже косу поставила на покуті,
Ледь брязнувши, ледь хряпнувши кіссям...
Він ще не знав про це,
а вже *Вона* чигала
На душу ніжнотонну, сондетканну
І мітила йому кіссям в міжбрів'я,
Аж тамувала віддих, щоб не схибити...
Закочувалось за вечірній пруг
Тичинине золотооке сонце,

Він ще не знав про це,
і він співав, як дихав,
І пісня була з джерела гіркого,
І пахла бджолами із довбаного вулія,
Древлянською пергою, ярим воском
Та сизим прахом звергнутих століть —
Не атомними сурмами безодні.
Поет співав глибинно, старовинно
Бояновими сивими вустами:
«Були люде невірнії,
Вони в бога не вірили,
А вірили у пмочище,
У лютеє у зміїще».
І думалось мені, коли він ще не знав,
А може, знав, та про знання не відав
Й собі самому, то мені гадалось:
Чому такий він ніжно-безборонний?
Чому завжди, на вулиці зустрівши,
Так хочеться його під руку взяти
І провести, щоб навіть лист каштана
Не впав на його тишу золоту
І не побив її тяжким сліпучим громом?
Чому так хочеться побігти в його роки,
В його далекі молоді літа,
Й собою затулити його арфу —
Бо ж подарована була Україні арфа,
Одна-однісінька на все життя України...
Чому так прагнеться побігти в його долю —
В його єдину стокрилату долю,
І лиш добро пустити в її крила,
А зло одринути, одкинути, знебути?!
Про винятковість йшлось, про геніальність,
Як про пилوک метелика, як про меди бджоли,
Та ще про струни арфи, що єдині...
Коса ударила по арфі — струни вмерли,
Заплющилися карі очі в арфи,
І він лежав до арфи головою,
А в узголів'ї арфа безголова...
Як закотилось за вечірній пруг
Тичинине золотооке сонце,
На серце впала божевільна тиша.
Ви чуєте, як всюди дзвонить тиша,
Як без Тичини тиша громом вибухає!
Яка на світі тиша без Тичини!

* *
*

Як ховали два Майбороди Малишка,
Як землі закривалася чорна книжка,
Як земля проковтнула усе, що могла,—
Від східних зіниць до гіркого чола,
Від карого усміху до любистку розмови,
Від сліпучого успіху, від шаленої крові,
Від скорботи розлогої до стогогих турбот —
Як цвинтар наївся на повен рот:
Стояли два Майбороди — розгублені діти,
Не знали, в який себе бік подіти,
Гіркотно не знали, скорботно не знали
І жєстами щось, як німі, розмовляли...

Сонце стояло сліпуче, як в пісні,
Хмари, як труни, неслись лиховісні,—
І от понад Байковим пантеоном
Піднявся рушник над Малишковим сконом.
Із пісні піднявся, розкрився, як мева,
І крилами білими бив об дерева.
Злетів над автобусами і над вінками,
Над заломленими од туги руками,
Над лихим поговором, де зненависть люта,
Над гінким осокором, де вимерзла рута,
У небо полинув, легкий, як пір'їна,—
Внизу замерзала од сліз Україна.

Що ті гризоти? Марниці пропащі.
Літа той рушник понад ріки і хащі,
Б'ється душею поета шаленою
Понад ордою пісень тьмочисленною,
Понад тихими водами, понад ясними зорями —
І тихо вертається в серце з докорами,
Де мно̀зтво пісень з тих докорів ростиме...
Та тільки у Майбородів нема побратима.
І в нього немає. І в мене немає.
А пісня без слова дзвінка, та німая.
І от стоїмо, як розгублені діти,
Не знаєм, в яке ж себе слово подіти,
Гіркотно не знаєм, скорботно не знаєм
І жєстами все, як німі, розмовляєм...

ПОЧАТОК УТМЕНА

Так. Це знов океан. Хижу спину ламає на сонці.

Так. Внизу океан. В очі силпе пекучу блакить.

Так. Вгорі океан. Небом висне

на Квінсі, на Бронксі.

Сто стогнот стугонить,

сто ячить, сто мовчить.

І не дітись од нього, од злого бурунного дива,—

Це ж гряде океан! Як мана. Як вина. Як чума.

І в солонім здоров'ю

гойдається далеч гордлива —

Ця колиска твоя.

Ця горбата робітня твоя.

Ця безмежна тюрма.

Рокотан-океан! Так, Уолтере, збурений теслю.

Галька, гравій, граніт —

це розкришені зуби його.

Ну, а ти ж бо стропила

крейдою хижо накреслюй,

І роби, і рубай, і рабуйся,

Уолтере, чортів огонь!

Так. Це знов океан. Ти лежиш око в око.

Перед ним, неоговтаним,

хитрим теслею княжо лежиш,

То зірвешся, як смерч,

і женеш над замшілим потоком,

То безтямно регочеш —

в підониви лоскоче спориш.

Батько спить на мішках.

Спить підручний у тирсі, як миша.

Жовтий сволок возліг

на дубових чіпких стояках.

І згоряє, як свічка, полуднева розчачнута типка,

Пахне йодом і потом,

ще й стружка пахкоче в руках.

Але ж знов океан. Але ж знов це поріддя шалене.

Але ж знов закипа

цей біблійний верткий міріад.

То возносить до сонця

свої безкордонні рамена,

То шпурляє у прірву

бездонні рамена назад.

Це вдаряє у скроню, це ламає залежані ребра,

О невдахо редакторе, о ліноху, п'янице, бідо,
Голоднюча душе на пісних Емерсонових жебрах,
Гімне плоті і статі,

широчіні прагнуций содом!

Не втекти. Не схватисьь.

А встати. Захланно повстати.

Океаном повстати.

Океаном — на хижій ріднющій землі.

Океаном свободи роздерти всі груди, як грати,
І людину, як сонце,

пронести на чорнім крилі!

Ось! Чигає на тебе

теслярська весела сокира!

Підстружи олівця її лезом сліпучим, як смерть,
І віддайся віршеві!

Його океанному клятому виріві!

Ти, Уолтер Уїтмен,

океаном розторганий вщерть!

Ти вже визрів, поете, співмірним по духу й захланню,
Пульс прибою і серця

гуркоче в єдинім ярмі,

І згоряє сокира теслярською мирною гранню,
Вся у пасмах графіту, в чуднім таємничім письмі.
Що? Паперу нема?

Так віддай одеї клекіт на брусі!

Сучкувату бантину вповдовж полум'яно спиши!

І гойдне Демократія,

дерев'яній не віддана скрусі,

Океанським крилом

в горловині твоєї душі.

Сивим штормом гойдне

сивих пристрастей сива арена.

Закипить по-новому біблійний людський міріад,
Вознесе аж до сонця

свої безкордонні рамена,

Дошпурне аж до пекла

бездонні рамена назад...

БАЛАДА ПРО КОБЗАРЯ ХВЕДОРА ХОЛОДНОГО

Ладів аж цілих штири він вживав:
Бандурний, скрипошний, жалобний, косий.
Та й козачка на кобзі награвав
Ногами босими. Бувало, сяде босий
Та й пальці струнами —

бринь-бринь — перебира.

Не без нечистого були його прояви.
Його обліпить роєм діввора,
А він над нею кобзою державить.
А так співають, бувало, не хотів,
Хіба проп'є до драної свитини
Все рам'я і в корчемному гурті
Голосить, братця, голосом дитини.
А що вже грав, то, знаєте, втинав
Отак, що не пособить сила божа,—
Про трьох братів, про Хмеля й Богуна,
Про людославне наше Запорожжя.
Було, як сяде, то й струна кипить,
Та як зашкряба, ридма як затужить,
То плачуть всі, а він і плаче, й кпить,
Бо з нього був гординя пишний дуже.
А мідяки в коновочку його,
Як той горох:

тр... тр... та в бідолахи
Був норов, вам скажу, як той вогонь,
Хоч був бідаха: кісточки та лахи...
Кого вже не возлюбить, то ні-ні,
Його й пани вдягали-пригощали,
Він все проп'є і знову в бур'яні
Сидить, як цвяшок, і життя печалить.
Гордяка був. Чи бог, чи сатана
Побив його на тижні великоднім.
А душу співом випивав до дна,
Пекельний був, тож нарекли Холодним...

ОЛЕКСАНДРОВІ ПУШКІНУ

Із пам'яті-непам'яті, із суті
Життя-буття, шорсткого, як в піснях,
Горить мені, як сонце в каламуті,
Веселий твій і правдоносний стяг.

Кипить в мені твій подих черемховий,
І крутість, одчайдушна і легка,
І строф озон, такий ясноголовий,
Як юний сон, як в унісон — рука.

Палаючий, клекочучий, вогнистий,
Задуманий, як сива ртуть, живий,
Твій буйний жар на всіх вітрах не вистиг,
Проник крізь Бенкендорфів чорторий.

Ти зводишся мільйонний раз від кулі
Над прахом літ, над порохом горбів,
В мільйони горл кують тобі зозулі...
За що ж ти так Дантеса тяжко вбив?!

ЛЮДИНОПТАХ

Коли ніч навколо диха
Астматично, тужно, тяжко,
Ти легиш до мене стиха,
Моя сіра славна пташко.

Твої крильця пилюгбю
День обсипав, сипав в очі.
Що там, пташе мій, ізгою,
Скоїлось лихої ночі?

Де гніздо твоє пташине?
Чом в гнізді твоїм не спитьсья?
Чом до мене серце лине,
Твоє серце, крихто-птиця?

Хто ми й що ми? На фразузі
Ти сідаєш, бавиш пір'я...
Ніч кипить на виднокрузі,
Пташку кинувши в повір'я...

Ні, це я там, на ф'рамузі,
Ні, це я — пташа-дрібнота.
За столом сидиш ти в тузі,
За столом твоя робота.

І тобі там трохи дивно,
Чом вночі та пташка лине,
Ставши серцем супротивно
Серця тихої людини.

Хто ми? Люди? Птахи? Ріки?
Сіра пташко, як нас звати?
Сплять всі мудрі просторіки,
Та й питання ж простувате...

КРИНИЦЯ В ЗИМОВИХ ПОЛЯХ...

Криниця в зимових полях
Несхибно дивиться на шлях.
Заметена. Лиха. Сама.
Ні щебетушок ластівок,
Ані упадистих зірок
У пазусі її нема.

Завмерло в глибині нутро.
Не бамкне заспане відро
В цементний дужий дзвін,
В борти дямрин гудуть сніги.
На корбі вмерли ланцюги.
Зима на сотні гін...

А хтось з базару полем йшов,
Жом одривав од підошов,
Знічев'я, просто так,
Насвистував простий мотив
Й до корби квітку причепив —
Простий червоний мак.

Криницю жаром пройняло,
В душі зашемрало тепло,
Десь з грудочку тепла.
Всміхнувся тихо хтось в полях,

Самотньо вибрався на шлях —
Криниця ж зацвіла...

О дивен світе! Жить тобі,
Бо в найпекучішій журбі,
Як розум вже заляк,
Як в заметілях голова,
Все ж хтось од серця одрива
Тобі червоний мак,
Знічев'я, просто так...

• •
•

Сніг цілу ніч ломився у двері
І злість зганяв на злих завісах.
В щілини ліз, грозив порт'єрі,
Мій гультіпака, мій гувльвіса.

Все тахкотів внизу під сподом
Накотом лютим з шемровінням,
Одкочувався перегодом,
Тер білу гриву з нетерпінням.

Лапатий плутаник, сновіда,
Який же ти на гріх легкавий!
Чому себе так просто видав,
Мій білобривчик, мій лукавий?

Ну що ж ти хочеш зразу — руки?
Чи серце заморозити зразу
Й завієш всі мої розпуки
Сліпучим цвітом свого казу?!

Образивсь ти... Упав раптово
Навколішки в лихе мовчання,
І біловусте тихе слово
Спливло причасним диханням.

Святешне обернулось в будень,
Ти мовчки падаєш врізнобіч.

Прийшов ти словом перебутись,
Мені ж ввижалося — по здобич.

Ти все святкуєш з високості,
Я все бідую, знавіснілий...
Ти ж просто — набивався в гості
Й до сліз образився, мій білий...

* *
*

Б'ють кропом у ніздрі осінні базари,
І яблука тяжко на зиму пашать.
Дні мчать у непам'ять, як темні хозари,
Принишклим морозом цвіте сіножать.

Блакитний мороз стане сивим морозом.
Той білим серпом все на сніг пережне,
Та біла земля під зимовим наркозом
Женьшенем калини врятує мене...

ВЕСНЯНА АКВАРЕЛЬ

Це вже не сон — це сон-трава
Гущіль замшлілу прорива,
І ніжним чадом, чудом чистим
Бузкова свічка понад листом
Вже золотом-пломенем жива.

Це вже не сон — це сиві котики
Сидять на лозах в сні екзотики,
Мурличуть хижо, мають запити
Рій бджіл у пазурі спацapati,
Продмухують пухнасті ротики.

Це вже не сон — це вже весна
Безсонна бродить, як мана.
Здираю з серця сну шкарлуцу
І в небо сиве серце пуцу —
Хай сивим жайвором зрина!..

**ВЕСНЯНА ПІСНЯ
ГРИГОРІЯ ВАРСАВИ СКОВОРОДИ**

(З листа до Ковалинського)

Вже наступає юність року,
Нове лице вже пахне всюди!
Нарешті у тяжку мороку,
Але й щасливу, рвуться люди.
Погідна праця хлібороба.
Ударить хрущ в струну над хатою.
Вже стік для вод — весни утроба —
Дбайливо чищена лопатою.
Щасливий селянин весною.
Та щастя дивиться очисте,
Хто з радістю од бруду й гною
Канал в душі своїй очистить.
Тілесні мають переваги
І бевзі з пихою гордливою.
У смерть, що всім готує цвяхи,
Йде глупа старість нещасливою.
Душі своїї володіння
Ти переглянь безжальним оком —
Яке ж покільчилось насіння?
Погані трави рви жорстоко,
Найшвидше рви терни й ожину —
Багатство глушить слово боже,
Капусту дику, що без вшину
Розкорінилась, цибулину,
Що розстелила хтине ложе,
Зірви і викинь аж до тину —
Брудна їм похить не поможе!
Пошвидше ти занось сокиру,
Коли там вигналась кедрина, —
Не любить бог людину щиру,
Коли прегорда ця людина!
Буває й так — на деревині
Вовчки зростають непотрібні,
Зітні ці пагони дитинні —
Хай руки святяться несхибні!
Бо коли хтось священні книги
Лиш пригубив, а де ж там — до дна!
То корчить вченого від пихи,
І суть ножа тут — благородна!

І навпаки: прекрасні квіти
Пєсти, охороняй, юначе,
І в квітах будеш ти сивіти,
Сам будеш квіткою неначе.
Насамперед плекай ти пильно
Цвіт непорочності — мудрішай,
Як пахне він, як диха вільно,
Сковороді він найлюбіший!..

**МОЛИТВА СЛІЗ
ГРИГОРІЯ ВАРСАВИ СКОВОРОДИ**

Хто дасть мені хоча б сльози, хто дасть мені сльози дощевні?
Хто дасть мені ридань грози, хто дасть мені ріки плачевні?

Да гріх рידаю
І омиваю,
У многоводних
Сльозах несходних
Не почивши.

Мої гріхи пренекельні да ж палили очі мої роками,
Серце висохло ожорсточене, мов адамант-камінь.

Сліз мені он як бракує,
Щоб печію прегіркую,
Щоб злі її хуртовини
З-під нутровини
Ізблювати!

Ти, що у горах розверг джерелам гримучі проходи,
Ти, що нагорній верх заткав у буйнющі води,

Дай мені вод цих у душу,
Хай я цю муку розрушу,
Тугу розтрощу —
Сліз в тебе прошу,
Втіш мене, отче!

В тебе сліз благаю слізю, щоб вимити душу од лиха,
Мені сльози, сльози, сльози — з-над потіх потіха!

І дурність твого привіту
Над усю мудрість світу.
І плач над сміхом —
Його потіха,
Дивний боже!

СЕРДЕЧНА ПЕЧЕРА
ГРИГОРІЯ ВАРСАВИ СКОВОРОДИ

(Сад божественних пісень. Пісня 8)

Смертельні рани душу мені гнули,
Пекельні біди зашморг затягнули,
Тьма страхом дихала, о лютий люде!
 О время люте!

Терни хвороб пекли мою утробу,
Душа скорботно дихала до гробу,
Хто ж од журбот цих визволить навіки,
 Де ж твої ліки?

Так в гори олень до джерел все прагне,
Меткіше птиці гонить тіло спрагле,
А спрага праяжить, в нутровинні скута,—
 З гаддя отрута,

Так на Голгофу я спішу в заклятті,
Де лікар мій і два між нього таті,
Де Іоанн рида при цій годині
 При хрестовині.

Господоньку, моя відродо в горі!
Сприйми слова ці, струєні та хворі,
Даждь зцілення — я ж твого слова пастир,
 Не дай пропасти!..

ЧАС

(Сад божественних пісень. Пісня 23)

Час життя дорогоцінний,
Ми ж тебе не бережем!
Ми ж тебе, мов порох тлінний,
Розсипаєм навзаєм!
Ніби прожита година повернеться знову,
Ніби до власних джерел повернуться знову ріки!
Ніби ж ми власноруч сіємо літ полюву,
Ніби ж наш вік вікувати будемо ми вовіки!

Та й для чого нам бажати
Восьмисот предовгих літ,
Коли ми життя на жарти
Байдикуюєм з роду в рід!
Ліпше чесно жить годину, аніж цілий день у скверні,
Ліпше один день святий од безбожного року,
Ліпше рік один пречистий, ніж десятки літ осквернені,
Ліпше десять літ пречистих, ніж життя тягти мороку.

Любий друже, мить наспіла,
Байдики облиш ураз
І в сю ж мить берись до діла:
Плине час, і зрине час!
Не наше те уже, що збігло мимо нас,
Не наше й те, що зродить грядуща нам пора,
День нинішній ще наш, а не ранковий час,
Не знаєм, що несе вечірняя зоря.

Як життя не вмієш жити,
То повчись хоча б сих слів!
Ах, твій розум помістити
Слів сих хитрих не зумів.
Знаю, що наше життя — це суєти потік,
Знаю, що найглупіша істота — людина —

пливе у нім без пуття,

Знаю, що чим далі вона животіє, тим глупішає з року в рік,
Знаю, сліпий той, хто закладає собі життя.

АНАТОМІЯ ЛІТА

Купається в сонці трава,
Купається сонце в траві,
А на твоїх на бровах
Ходить вітер на голові.
А на твоїх на вустах
Сонячна смута бринить,
Вітер навшпиньки став,
Вирости хоч на мить.
А кострубаті крики,
А кострубаті сосни
Навчилися бути дикими
Ще з минулої осені.

Дивно все. Дивно прозоро.
Скільки вам, світе, літ?
Це ви ж в сповитку од вчора —
Мій найюніший плід!
Так прагнеться вірити вам,
Бо люди у вірі живі...
Купається в сонці трава,
Купається сонце в траві...

СЕРПНЕВА БАЛАДА

Згорає серпень золотим крилом,
Згорає серце всупір заборонам,
Відходимо — веслом і череслом,
Приходимо — протоном і гудроном.

Над нами кпить гортанний вітер-тать,
Гориш ти на духмяному покосі —
На замшевій спідниці блискотять
Тугі пряжки, защебнуті на осінь.

Я вже не тут. А ти ще при мені.
Ми вже не тут. Загорнуті вітрами.
І сивіють у сизім поліні
Старі як світ слова старої драми.

О крихітонько, ластівко, вдово!
В очах твого учаділого слова,
Крім цієї миті, все життя — полова.
А мить оця — життя святе ество...

ІМПРОВІЗАЦІЯ

Вітре, вітре, дми на ватру,
Постав мені, вітре, варту,
Щоб моя бурханна ватра
Лише сонця була варта.

Постав варту з трьох стеблинок,
З трьох стеблинок-вартовинок,

Щоб вони, ці дивні чати,
Вміли дихати й мовчати.

Як вона прийде до ватри,
Щоб вони не встали з варті,
А щоб дихали й світили,
Щоб їй смуток золотили.

Вітре, вітре, як їй тужно,
Як недужно, як сутужно!
Може ж, моя дивна ватра
Лише сміху її варта,

Та хай світять три стеблинки,
Хай вартують вартовинки,
Хай вогнем стають потому —
Всі ми попелом у ньому...

БАЛАДА НЕВТОЛЕННОСТІ

Все та ж невтоленність. Сама.
Все тихо плаче на порозі.
Чогось нема. Нема й нема.
Немов дівчатко мие нозі
В калюжі босій і в тривозі
Вичікує. Хай все дарма
В її чеканні. Та в спромозі
Лише чекання при дорозі,
Чекання босе зокрема...
Летять хмарини ніжносльозі,
Летять літа на бомбовозі,
Дівчатко плаче й мие нозі,
Немов душа моя німа.

Із книжки «Корінь і крона» (1974)

СІЧНЕВА БАЛАДА 1924 РОКУ

Постановили: вибрати товариша Леніна головою сільради села Мармуліївки, заступником голови залишити селянина того ж села — Чоповського Степана. Доручити Мармуліївському товариству направити до товариша Леніна ходака з мандатом товаришу Леніну од райвиконкому про його обрання...

*З протоколу з'їзду Рад
Дзюньківського району,
Київської губернії,
від 19 листопада 1923 року*

Як одкотило сто завірюх,
Купили в Тетієві справний кожух.

Штани залатали. Ех, ти ж, одноштан.
Й пустили від серця: «Рушай-но, Степан».

Стояли в коловороті села,
Де санна дорога на Рось повела:

Кирило Клим'юк, Чипурило, Білан,
Хима, Домашка і дід Задоян...

І насторожено зирив з вікна
Недруг підступний — куркуль Штанина.

Висвистував поїзд Київ — Москва,
І билися в серці напутні слова:

«Ми хитрий-прехитрий придумали план,
Давай-но, щасливо, товариш Степан.

Він так не приїде. Просити дарма.
Там рани у нього. Турбот — ціла тьма.

Послухай, бідото, моєї поради,
Якщо оберем головою сільради,

Тож мусить приїхати — раз голова,
Тут дихає медом над Россю трава,

Поправиться враз — я ручусь головою.
Поставлю на ноги своєю травою».

Так хитро Домашка докинула перша,
А слово — як рибка, душа — наче верша.

Обрали на сході. Перечив район.
Степан їм одразу матроський фасон:

«Як маю натуру, то маю тверду.
Та я до Петровського навіть дійду».

Сам тов. Гончаренко печатку — бабах,
Йому ця грізьба, як пісок на зубах.

Чекали до ночі Степана в сільраді
Його комнезами, схвильовані й раді:

Кирило Клим'юк, Чипурило, Білан,
Хима, Домашка і дід Задоян.

В мандат зазирнула, щаслива, як пташка,
Й печатку погладила хитра Домашка.

Вона ж бо цю штуку придумала перша,
А слово — як рибка, душа — наче верша...

Приїхав Степан. Але що за дива —
Москва то Москва, але мов нежива.

Вокзал занімів. В прапорах — чорнота.
Москва то Москва, але наче не та.

Людський океан площі геть залива.
Москва то Москва, але дивна Москва:

Наче різьблені в муар прапорів,
Пролетарі, молоді і старі.

Ридають військові, як діти малі,
А діти доросло не хилять голів.

Стоять вже дві ночі з села ходаки,
Дядьки з-під Полтави й з-під Пскова дядьки.

«Оце так приїхав! Та як же це так!»
І чує, схилився до нього моряк

У чорнім буплаті і каже: «О боже!
Браток мій, збреши,— цього бути не може».

І так термосує його за кожух,
Неначе — буржуй він, есер він і зух.

Степан влився в чергу без краю й кінця,
Мандата сховав він — свого папірця,

Бо в серці стоять недоречні слова:
«Заступник приїхав, а де ж голова?!»

В тьмотьменнім потоці сльозою він плине,
А в серці єдине, а в думці єдине.

І довго не їхав із Горок Ілліч.
День чорно пропав. Зазвіздилася ніч.

І слуха Степан — чи не вся тут земля?
Той звідтіля, а той ще звідтіля.

Ось із-під Новгороду дід-борода,
Брів дикуватих татарська орда,

Костур сучкастий. Вуса в махрі.
Розмову завів в опівнічній порі:

«Його б,— каже,— хлопці, на наші озера,
Є,— каже,— рибка одна сизопера —

Юшечки б з неї було посьорбати!
А то лікарі — буржуї-аксельбанти!»

Блиснувши залпом кавказьких зубів,
У башлику його сван перебив:

«Йому б у Сванетію. Порохом рани
Залікували б старі наші свани.

Тоді, коли небо грозиться грозою,
Порох той треба розвести сльозою».

І грів біля вогнища руки грузин,
Куру зупинивши з проклятих сльозин.

Розмови — як бджоли. А світ — наче вулії.
«Його головою обрали в аулі!»

«У вйосці моїй Ленін теж — голова!
«В моїм кишпаку!» — ще один ожива.

І, збивши шапчину свою набакир,
Повідав Степанові дядько-башкир:

«Гадав я: в селі в нас таки хитруни,
Бо ж головою обрали вони,

Щоб так на кумис його та на медок,
Під лип агідельських м'який холодок».

І тужно, безмовно. Степан заридав,
Здригалась в руках його шапка руда,

І билися з ним в потаємній зажурі
Мої земляки — комнезами похмурі:

Кирило Клим'юк, Чипурило, Білан,
Хима, Домашка і дід Задоян...

Мороз тріскотів десь під градусів тридцять.
Небо у зорях, як в ранах, ятриться.

Земля теж у ранах. Тужливі, смутні
Заступники Леніна палять вогні.

Вогнища гріють Москву опівночі.
Непмани бродять, як ті поторочі.

Один був у сміх — дали бубни сповна.
«Підлота така, як і наш Штанина!»

Самому потвердили б це голові,
Та жаль, в Мармуліївці, а не в Москві

Кирило Клим'юк, Чипурило, Білан,
Хима, Домашка і дід Задоян...

Коли спроквола загуділи гудки,
Йшли траурним почетом більшовики,

В Степана тоді закипілись слова:
«Товаришу Леніне, наш голова,

Ти вже не приїдеш до себе на Рось,
Та, як би в житті мені не довелось,

По-ленінськи буду я серце трудити,
І хай не радіють буржуї-бандити,

Ніхто не порушить бідацькі колони.
Заступників Леніна — цілі мільйони».

І з ним шепотіли ці вічні слова,
І чула їх чуло скорботна Москва,

Кирило Клим'юк, Чипурило, Білан
Хима, Домашка і дід Задоян...

Влилися вони у ряди Іллічеві,
Над ними знамена пливли кумачеві —

І я там сльозою на самім краю,
Ще не народжений, з ними стою...

ПУРПУРОВЕ СЕРЦЕ

Кравців-старший: «Німеччина веде важку і завзяту боротьбу за своє існування і своє майбутнє. В тому тяжкому змаху йде німецька нація до перемоги. Тому тяжко зрозуміти, як це деякі українці, недобачаючи чи не розуміючи того, уважають тяжкою кривдою, що до них застосовують закони, продиктовані потребами війни, вимогами отого німецького добра надії». Кравців-молодший за прояв вояцької доблесті у В'єтнамі нагороджений відзнакою «Пурпурове серце».

Цитати, спомини і дати.
Ворожі, люті імена.
Вставайте, вірші, як солдати,
Щоб недругам сповна воздати, —
Ідейна ж клекотить війна.

Не в нас її первопчатки,
І їй кінця не видно в нас —
Нещадні будуть і нащадки!
Вогнем партійної граматики
Нас живить робітничий клас.

Будьоннівців стрімкі алюри —
Там маком б'є червоний слід!
Чортополохом слід Петлюри
Зацвів і вицвів — слід похмурий —
І к матері лихий поблід!

Сконали «тигри» і «пантери»,
Освенцімів колюча кліть,
А все ж облесні живодери
Плетуть павучу сіль Вандери —
Ще досі висне хижа сіль.

О, ненависті дух не вичах,
Цей лютий шал не заника,
Шуга вогнем мені в обличчя
З сонетів Кравціва лисичих
І з вовчих строф Маланюка.

З метою злої кон'юнктури
Свої обійми понесли

В радянський сад літератури.
Та ваші душі — амбразури:
З них кулі мчать під рій хвали.

Вже ж вам дісталось від Тичини,
Від Рильського, від Галана —
Дошукуйтесь первопричини!
Ніхто вам серця не одчинить!
Війна! Зневага і війна!

Волаєте: «Вкраїна-ненька»,
Та тільки нам вона — душа,
А вам — базарна одноденка.
Хапалися за Симоненка —
Дістали лунко одкоша.

«Шестидесятники», — волали,
Немов ми секта блудних душ.
О, скільки б сала нам залляли
І ліхтарями б почіпляли,
Чолом щоб сяяли довкрузь.

Все поіменне.
Люди.
Книги.

Та вірю я, нема між нас,
Хто вашої хотів би криги.
Хто б в ім'я вашої кормиги
Зробив для вас у серці лаз.

Бо нам Україна Дніпрельстану
У вічнім клетоті жива,
А вашу хижу длань захланну,
Що тягнеться з-за океану,
Десниця наша обрива.

Ви ж зміну молоду — ту саму,
Що з нас «кайдани» позніма,
На вишкіл слали до В'єтнаму,
Щоб ностальгію, сиву даму,
В Нью-Йорках пестить недарма.

Так, до В'єтнаму. Там, до речі,
Во ім'я сина і отця

Зірки хапали ви за плечі,
У бомбоносній тій хуртечі
Живі виймаючи серця.

За це й ознаки пурпурові.
Там й з мого серця пурпур є:
Так вовчєня звика до крові,
Щоб в ім'я братньої любові
Десь серце вирвати моє!

Бо в нім вчува чужу орбіту,
Бо в серця — лєнінський виток
Зорить крізь лють несамовиту.
На нім вогніє совість світу —
Наш пурпуровий партквиток!

Вкраїна наша — тож-бо годі! —
Кладе Мільярд на спільний стіл,
Співа Поповичем в польоті,
Кипить Гіталовим в роботі,
І слава котиться довкіл.

Вона в Радянському Союзі
З братами сонце віднайшла,
Тож тільки їм служити музі.
Зневага, віддана катюзі,
Хай б'є у шал мого крила.

Вітчизно! Матірна любове!
Тобі, тобі, а не комусь
Чуття поета світанкове.
Поет в ній — серце пурпурове.
Тож для Вітчизни серцем б'юсь!

ГІТАРА ПАБЛО НЕРУДА

Поміж смертю і тим,
Що називають безсмертям,
Я вибираю гітару...

Пабло Неруда

I

Що може поет в цьому світі —
Напитись сонетом води,
Погладити сонце в зеніті
І бути, як хлопчик, радий,—
Що може поет в цьому світі?!

Я згадую дні весняні,
Спогадую Веймарський форум,
Як Пабло всміхався мені,
І квітці, і зірці в ту пору,—
І сонцем вмивалися дні.

Та ось Бухенвальд — і Неруда
Там серце своє натрудив.
В очах клекотала огода,
А він повен гніву ходив
З гітарою в парі — Неруда.

Він був — наче той материк,
Твердий, незворушний флегматик,
І німо кричав його крик,
І я, непіддатний до патак,
Обожнював цей материк.

Гітара ж, мов хвиля ласкава,
Все була в його береги,
Аж гнулася дивом лекала,
Такий він був їй дорогий —
Музична ласкавка легкава.

Прокляті ці концтабори —
Мембранно вона тріпотіла
Й летіла йому догори,
То тіло тулила до тіла —
Любила над концтабори...

Та як же, та як він ожив,
Отой Бухенвальд, аж у Чілі?
Скажи мені, Пабло, скажи,
Про дні розкажи поночілі,
Де час Бухенвальдом ожив.

Як двіль підіймається з дна
І честь віддає Піночету —
Новітній фашизм розпина
Гітару і душу поету,
Бо ж гнівом клекоче струна.

Що може поет в цьому світі?
А може він вмерти тоді,
Як душі замкнули у кліті
І хунта над виром подій
Павучо зависла в зеніті.

Та ні ж! Не помре він тоді,
Хоч смерть його в губи цілує,
Хоч губи у неї тверді —
Межа навіть чорному злу є,
Не може він вмерти тоді...

II

Обрубані руки у Хари.
На сонці — кривавий пил.
Змордовано душу гітари
На гітлерівський копил.
Гітару кладуть на мари.

Коли протира Піночет
Криваві свої окуляри,
Що може в розпуці поет:
Невже ж бо волати до хмари —
Гітари, гітари, вперед?!

III

«Ітернаціоналом» суремить спів
Над неподоланою труною,
Хоч кулемет люто косить з-під брів.
Встає правічною новизною
«Ітернаціонала» суремний спів.

Робітники із святих передмість
Лагодять струни в лихому підпіллі —
Хоч кулемет розлютовано їсть
Струни оті посивілі, аж білі,—
Альєндівську гвардію з передмість.

Пабло, мій Пабло, струна до струни,
Душа до душі — нехай руки закуті,
Віко доценту розбий у труни,
Хай кулемет захлинається з люті,
Над смертю — гітарою нам продзвени!

НА ДНІ РОСИ

Внутрішній діалог
з приводу випуску
енциклопедії кібернетики

1-й голос

О ця свята жага енциклопедій!..
З війни це почалось — у нашій школі
Стояли коні. З кожного вікна
Виглядало по два німецьких битюги —
А поза них книжки летіли на подвір'я,
Немов якісь невидимі гармати
Чи міномети били по селу
Із вікон школи білими книжками,—
Мов білі лебеді, вони злітали в небо,
Тисячокрильно б'ючи сторінками,
І розбивались, в пилюзі конали.
А потім вогнище палало з тих книжок —
Фашизм дивився з попелу на мене.
Я підібрав одного птаха. БСЭ він звався.
Важкий він був — було мені п'ять років,
Я відігрів його у пазусі, розправив крила
Двох політур, послухав серце — б'ється.
Навчивсь читати я по БСЭ.
Відтоді — ця жага енциклопедій..
Вишукую, йду по сліду роками,
Мисливий книг, довшника раритетів,
Бібліофіл з тремтячими руками,

Пастух лебідок в тисячу крилат...
Але ось ці — знайшли мене самі,
Два чорних томи дивляться на мене
І рідно так, пронизливо говорять:
— Уперше в світі! — чувш — вперше в світі.
Студентом я ще був, коли оця наука
Була не лженаука, але так. Тоді вона ледь-ледь
З посмітюхи ставала Попелюшкою.
А це вже — бач, який розмах крила:
Два чорних лебеді летять собі двотомно
На всі віки, на всі материки!..
Я — чорнокнижник з Лісої гори,
Сиджу, читаю, бавлю дивне пір'я...
Я гордий з цього. Свято в мене, брате!

2 - й г о л о с

О радості телячі! Що там тямш?
Китайська грамота за сімома замками
Оцей двотомний фоліант для тебе —
Філолога, кіношника, поета.
Невже це ти всерйоз? Радій синиці,
Ословся до морозу, що так пишню
Вквітчав вікно, як за часів Бояна,
Чи оспівай ти синхрофазотрони,
Слова ти знайдеш точні і вагомі,
Але ж для чого цей дитячий вереск
Із приводу незрозумілих істин —
Гіпертрофована твоя зарозумілість
Дивацтвом пахне — в цьому суть поета!

1 - й г о л о с

Та не в дивацтві суть — а в здивуванні,
У вмінні всюди диво світу світлом
Осяяти: потужним світлом серця.
Живе світ істиною, іншим — тільки чахне,
А скільки тут до істини проривів —
Простих, безжальних, точно закодованих
І невідпорних в слугуванні людям.
Таким би і поетам бути — вдатним
Добро принести щедро і вагомо...

2 - й г о л о с

О, вперше чую — електронні роботи
Вже стали ідеалом для митця.
А то вже «інтелект» беруть в лашки,
Як пишуть про поезію поети, —
Це ж так пасує часу НТР.
А ти вже, чую нюхом, подолав
Кореляційні функції і інтегральні схеми?

1 - й г о л о с

В іронії, мій брате, сіль, та й годі.
А хліб — у намаганні осягти
Це диво часу, у святій готовності
Сприймати світ до всіх його глибин —
Розширюється ж оркестровка світу.
Глухий — не чує, а сліпий — не бачить.
Це тонізуюча ін'єкція майбутнього
У вену віку, ластівки-чорнявки
Із тої дивовижної весни
Нового часу, що гряде для внуків,
Воли два чорних, що везуть добу
У ярмах цифр, у павутинні схем,
Два чорних огирі, два дивних елеватори,
Наповнені по зав'язку пізнанням.
Тяжеві два состави — скільки людства
Лягли під них і рейками гудуть
В тривожних формулах, в гарячих теоремах!

2 - й г о л о с

Ти, може, возговориш вже алголом?
Ти розумієш, щось неорганічне,
Чуже, фальшиве, в цьому намаганні
Сказати слово про незрозуміле
Буття цифірі, — йди в університет,
Почни як першокурсник-математик,
Пізнай ізсередини — і оспівуй!..

1 - й г о л о с

Йди в біологію, у фізику чи астрономію,
У медицину, скальпелем потни
Свою подобу — потім оспівай?

О прикладні серця, о прагматичні душі!
Пізнати хочу все — і в цьому крик мій, брате.
Але ж мене ти позбавляєш в с ь о г о,
Мені росу лишаєш, сонце, квіти...
А ти на дні роси колись ходив,
На дні її колодязя глибучого,
Пізнав її таємний код опівночі,
Коли вона народжується з зір?
Мед сонця пив і п'єш, а знаєш, скільки бджіл
Вмира щомиті в цьому стільнику,
Щоб капіляром променя до тебе
Прийти на землю і живити кров?
А знаєш, що полум'яна настурція
Мудріша і дивніша дивних книг,
А що за них складніша — теж відомо?!
Та все ж лишаєш на столі в поета
Росу, і сонце, й дивину настурції
Лише у примітивнім розумінні,
Ти викидаєш геть енциклопедії...
Все ж я тулю до серця чорних птахів
І пізнаю з них більше, ніж спроможен.

2 - й г о л о с

Як п'ятирічний хлопчик з БСЭ...

1 - й г о л о с

Хвала жазі пізнання! Це вона
Лама льоди іронії. Людина враз мертвіє,
Коли не пнеться в очі сонцю глянути.
Хвала енциклопедії! Сюди, у Київ,
Статті летіли з усього Союзу
Й сідали на долоні у Глушкова...
З усіх республік різномовнептаство
Заговорило тут у Кіберцентрі...
Хвала енциклопедії! Звідси, з Києва,
Летіли в гранках свіжі сторінки
Туди, в Америку, так ущемили гонор
Вельможній пані два оці томи...
Хвала енциклопедії! Могуть тут наша
Поблискує параметром ракет
У кодах цифр, в ряхтінні всіх ЕОМів.
Хвала майбутньому! Обсмалений хлопчак,

Вогнем наляканий і гуркотом війни,
Біжить і досі з тим важезним томом
І гріє птаха шемровінням губ.
В поетові живе він — досі ходить
По дну роси й по дну енциклопедій...
Хвала невтоленності! Честь і похвала!

КИЇВ З ОЧИМА СОНЦЯ І МІСЯЦЯ

(Весняне замовляння)

Києве мій, диво моє з очима сонця і місяця,
Клекіт зелений твій б'ється, райдуга в кожному вікні встає,
Зелом стугонить кожен клапоть,

хмари собі не знаходять місця.

Шал твій зеленокрилий небо навідліг б'є.

Бузком коло Видубичів — оркестром шаленого кольору,

В якому вщерть попеліють потужні тугі кольори,

Лист кожен аж пересичений і кожен зривається вгору,

Таке все крилате можуть, так сонце пашисть згори!

Роса така буйна, така важуча, крапля — голову розіб'є,

Життя таке вибухове — комп'ютери, скутери, ціла тобі НТР,

Дивися в майбутнє очима сонця і місяця, Києве, диво моє,

Мій арсенальний, софійний мій та й комп'ютерний відтепер!

Прапори б'ють — вогню джерела,

шаліють, запалюють крону неба,

Над зеленню так вихоплюються, як спринтери,

мчать у блакить,

Дерева летять, як огирі,

виліскує листом ніжна спина конева,

А каштан цей зеленоступінчатий навсібіч стосвічно летить.

Аж гаснуть свічки його з шалу! Світе засвічений, буйний мій!

Хай щедре, розлоге літо спородить вродлива дівуля-весна.

Напинаю вітрило неба —

потужного літа ми, Києве, потребуємо,

Напинай кожне небо на щастя, на достаток нам напинай!

Києве мій, диво моє з очима сонця і місяця,

Кінь мій крилатий припнутий до горла твоїх золотавих бань,

Стяг у руці вогненний, Дніпро в нім блакиттю поміститься,

З усіх колосків буйносонця, снопе золотий, встань!

«АРСЕНАЛОВІ»

Коли в зятому двобої
Ти чуєш — сила йде на згин,
Тож, як Антей землі сирі,
Торкнися посивілих стін,
Діткнися стін, вогнем покрайних,
І ти (чи сонце, чи юга)
Відчуєш знову — сила грає нам,
Озоном дихає снага!
Священні груди «Арсеналу»!
Торкнися вічних цих грудей,
Що витримали лють зухвалу,
І вчуєш — вічна кров гуде
В артеріях суворих мурів,
В очах бійниць полум'яних —
І кров в червоному алюрі
Хай полум'я бере у них!
Над Києвом гуде в сторіччях
Гарячий клич цього гудка,
В нім — честь і совість робітнича,
Нескорена і пломінка!
Тож знову ми до тебе рушимо,
Де сніг спада бинтом століть,
Де цитадель стоїть незрушно,
Як дух наш молодо стоїть!
Священний муре «Арсеналу»!
Схиляюсь до твоїх грудей
І чую силу небувалу,
Як чув міфічний той Антей,
Припавши до землі сирі...
О зорі ран на цій стіні!
Знов сила у душі потроєна
Вогнем клекоче у мені!

ВЕЛИЧАЛЬНА

Над тобою небо, Донбасе, вогненне,
Під тобою земля, Донбасе,— це ти:
Серце своє, кам'яне і шалене,
Спалюєш ти на всі білі світи.
Клекотом, двиготом, буйним законом

Влютований тяжко в свій чорний екстаз,
Ти серце своє ешелонами гониш,
Щоб серце кипіло і дихало в нас!
Скільки віддав ти! По щедрості дужій
Де ще така є бездонна земля —
Повзуть під землею натружені душі,
Щоб ти на землі повноростим стояв!
Рветься крізь дим закіптюжений сурик
На чорному тілі підземних порід,
А з неба летить мені місяць Сосюри
З-понад шахтарських твоїх пірамід.
Який ти далекосягнений на виріст,
Солоний у слові, крутий одчайдух —
Мій дух в цім огромі розгонисто виріс,
Вдихнув ти у мене вогненний свій дух!
Ідуть мої вірші твердою ходою
До тебе, Донбасе, в них слово як гасло:
Хай тобі буде кривля твердою.
Хай буде вугіль м'яким, як масло!..

АВТОГРАФИ МАТЕРІВ МОЛОДОГВАРДІЙЦІВ

Щось є величне, і горде, і щемливе до неймовір'я
У цих почерках материнських, що пишуть славу дітей.
А діти дощем проливаються на це краснодонське подвір'я,
А діти їх дітьми лишилися, прорвавши греблю смертей!
Давно одкипіли ті сльози! Та шурфи оті незагосні,
І знов вони разом з дітьми у прірви оті летять,
Галстуками їх перев'язують, честь віддають їм воїни,
На сивих вустах скорботних дітей їхніх бачу печать!
Ім з кожною зустріччю знову потрібно усе пережити,
Пройти крізь усі тортури дитячими тими грудьми,
Зірку, на лобі вирізану, заполоччю перепити,
І жити, сміятись, і жити, і бути живими людьми!
Течуть мільйонні потоки, схиляються роки і роки
Перед молодогвардійцями — бронзове їхнє лиття...
А їм з-під мільйонного тупоту вчуваються тихі кроки,
І діти, кривненькі діти у шурфи летять і летять...
А діти, білі метелики, влітають на їхні подвір'я,
А діти просять автографи з Фадєєвим коло грудей.
Щось є величальне, і горде, і чисте до неймовір'я
У цих почерках материнських, що схожі на почерк дітей...

СИНАМ БАБИ ГУРІЙКИ З ТЕЛІЖИНЕЦЬ

Підіймаю з непам'яті пововенні солоні роки їх.
Йшло колгоспне селянство тоді в робітничий клас.
Від підошов аж гаряча дорога була на Київ,
Від підошов аж кипіла дорога тверда на Донбас.
Батогами вицьвохкували оту сорок п'яту осінь
Два шибеники, два вушкодерники, обидва — шибайголова!
Пам'ятаю: верхи на хаті, а сваряд переблискує й досі;
І як він наше дитинство на шматочки не розірвав!
Баба Гурійка, як вітряк отой, перемахувала все руками,
А вони й не тримались за крокви, щоб бачило все село,
Що таких одчайдухів у нього не буде тепер роками,
І село з переляку покотом все лягло!
Та хлопці сваряд розібрали, залишили бабі порох
Сиру вербу розтопити — шахкає так та сичить!
Звелось село на ноги, та тільки далекий город,
Шахтарський далекий город бабі письмом мовчить.
Та ось вже і лист, нарешті! І я, грамотій із перших,
Розчовпую бабі Гурійці золотого того листа,
Скуні парубоцькі каракулі фантазую я, буйно довершую,
Якби не синила баба, то досі б ще не перестав!
«Кріпильники ми обидва. По зав'язку їсти нам вистачає.
Я, Альоша, ще не женився.

а Василь вже назирив собі — очі такі голубі.

І одне тільки, матінко, дуже нас огорчає,
Що не хочете Ви приїхати, занатурилися в собі!»
Потім виводив я відповідь, що водили козу до цапа,
Що дуже без хлопців тоскні для матері вечори,
Що за Альошею побивається дуже Дунька кирпата Варцаба,
А він, хоч глибоко в шахті, на неї косить згори.
За писарську потім роботу давали мені макухи,
Близмав самотньо на комині у гільзі вузенький гніт...
О! Скільки тих літ минуло, перетерлось, як потерухи!
Шукаю своїх кріпильників, що ними скріпився світ.
Під клекіт життя нового, під клекіт нового Донбасу
Отак родичаюсь з ним пам'яттю, спогадую ті роки.
Де ж ви тепер, мої хлопці, уже з робітничого класу,
Кріпильники, мої гегемони, шахтарі мої Гарбарчуки?

ТЕКУЧИЙ МЕЧ

В своей жизни я не видел
реки величественнее Енисея...

А. П. Чехов

I

Сто тисяч рік в одній ріці *.
Сто тисяч рук в одній руці.
І сто століть на кулаці
Все спиш? Вставай! Грими!

Енергетичних князь систем,
Майбутніх, плеканих людьми,
Хто в витoku ти — вгору йдем:
Бій-Хем? Ком-Хем? Чи Улуг-Хем? **
Б'є Єнісей крильми...
Сто тисяч рік звібравши в душу,
Таку потугу маєш дужу,
Такий шалений темп —
Ти — не ріка, ти — меч Сибіру,
Ти врубуєшся ритмом виру
В тьму-тьмуцу моїх тем.
Розчахуєш гірську породу
І мчиш од жару аж до льоду.
Гартованка, ріка-шаблюка,
Ти б'єш в порогах-перестуках.
Гримиш в підводний дзвін —
В крицевий адвиг турбін,
Вся в кедрах-кедрачах —
Який розмах меча!

II

О рік ріко! Перлино краю!
В сорок четвертім — пам'ятаю —
Фашисти щезли із села,
І воля в маскхалатах йшла,
Мов біла білизна гусей, —
В селі розлився Єнісей:
Я бачив гордий блиск меча

* Для точності: 116 257 рік впадає в Єнісей.
** Назви витоків Єнісею. (Приміт. авт.).

В отих наморених очах,
Я бачив блиск цієї ріки
В очах солдатів, що до хати
Ішли й скидали маскхалати.
В село ввійшли сибіряки...

ЧЕРЕМХОВЕ ЗАЙМИЩЕ *

Черемхове ім'я. Шалені нурти.
Як ти мені пахнеш незаймано!
День добрий тобі, черемшино, цвіти —
Черемхове займище.

Черемхова юносте, ти — кров життя,
Артерій ти шал життєдайний.
Будь їй, будово, святим опертям —
Черемхове займище.

Вони з черемшиної всі сторони —
З Путивля, із Курська, з Підзамча.
Сибіряками тут стали вони —
Черемхове займище.

Карлівський створ. Черемховий день.
Ти сяєш, мов сонячний зайчик:
— Вода з двохсот метрів сторчма тут впаде,—
Черемхове займище.

— Десяток Славут в оцю греблю одну,
Енергетиці буде екзамен це! —
В дівочих косах черемха війнула —
Черемхове займище.

Черемхи вам в душу! Днів бездоганних!
Черемхових дивних тайноців!
Черемховий мармур одягне гігант —
Черемхове займище.

Вони тут засвітять, ці горді вогні,
Ти ж пахни мені, не цезаючи,

* Назва урочища, де зараз селище будівників найбільшої в світі Саяно-Шушенської ГЕС.

А ти їм підсвічуєш черемхою дні,
Черемхове займище.

Черемхою сяють Саянів хребти,
І тихо кажу, від'їжджаючи:
— Лишися черемхою. В серці цвіти,
Черемхове займище!

ЄНІСЕЙСЬКИЙ ХАРАКТЕР

Він щойно з Євфрату. Над ним ще грома,
Війни близькосхідної люті окропи,
А він, гідромайстер високої проби,
Вже тут розкошує — з своїми людьми.

Порожній щоденно його кабінет,
Бо він між бетонщиків, між скреперистів,
Кого анекдотом солоно підчистив,
Підняв енергетикам авторитет.

Б'є глухо вниз воркотлива вода.
А він поміж скелями йде до гідрологів,
І курить із ними до ранішніх сполохів,
І на проєктантів притьомно нападає.

Бурхлива, стрімка, многоводна ріка —
Він сам Єнісей по характеру й складу:
То мчить водоспадно і весь з водоспаду,
В повітрі, як шабля, рубає ріка.

А то розпаношиться на широчінь,
Розлогий, скептичний, — учене світило!
О, як його в бурях життєвських місило,
Жбурляло на дно і возносило в рінь!

Вже в десять гребель заарканив він час,
Вже шостий десяток його заарканив.
Клекоче будова десятками кранів.
Надривно під гору рокоче БелАЗ...

І знову нарада. Він сотні парад
Провів і прослухав — і вуха прочистив,

І знову кидався до бульдозеристів,
Бетонний завод брав «за горло» стократ.

А потім летів вертольотом до баз,
Чигав, як орлан, над Шумихинським створом,
І піхти суворі здригалися хором,
Коли вертольота гудів контрабас.

Та все він вичікував. Під сорок п'ять
Морози гули, а під березень спали,
І сонце на кремені гралось в опали.
І чув він — вже крижі старечо болять.

І враз інтуїції блискавка в планах,
Мов поклик з блакиті весняних гусей:
— Ми зв'яжемо сонним старий Єнісей,
Коли задрімають всі ріки в Саянах!..

Здрігнулась нарада. Війнуло льодком.
І хукнули в скельця авторитети,
Та він аргументи пускав, як ракети,
Хоч знав — ризикує тепер партквитком.

І що там було: це ж сибірська ріка!
Та це ж вам не Волга — не той в неї поров!
Та й створ проклятущий з усіх твоїх створів,
Занур в нього руку — одскочить рука!

Та він вже тремтів, як затятий вібратор,
Покрив він дискусію басом бідовим:
— Та хто я такий вам, — начальник будови
А чи я колезький який реєстратор?..

Він в спогадах весь. Гребля біла яка!
Десята гребелька його білотіла.
О, як вона майстрові тяжко боліла,
Коли поманила далека ріка!

Він щойно з Євфрату. Над ним ще громи,
Війни близькосхідної люті окропи.
А він, гідромайстер високої проби,
Ще тут розкошує з своїми людьми.

Він гладить шершавий ребристий накат —
Від спогадів йде голова обертасом,
Та знов телеграма з червоним лампасом
Зове консультанта на синій Євфрат...

СОНЯШНИКИ В ШУШЕНЬСЬКОМУ

...На обрії — Саянські гори або відроги їх; деякі зовсім білі, і сніг на них навряд чи коли розтав. Значить, і щодо красот природи дещо є, і я не даром складав ще в Красноярську вірші: «В Шупі, в передгір'ї Саяну...», але далі першого рядка пічого, на жаль, не написав...

З листа В. І. Леніна до матері

В Шупі, в передгір'ї Саяну,
Соняшники цвітуть
Ніжно і полум'яно...
Примарилося, мабуть?

Та наче б на Україні
Дивні такі пелюстки,
Буйні, золотопінні
Полум'я язика.

Мої золотоголові
Соняхи-сибіряки!
Його непокірній крові
Присвяtimo ці рядки.

В Шупі, в передгір'ї Саяну,
Де Шупі-ріки течія,
Соняхом полум'яним
Запложеною і я.

Навшпиньках, наче дозорці,
Глянем крізь скло століть,
Де на високій конторці
Газова лампа стоїть,

Де нипає час, мов ланець, —
Так болить йому голова,
І де чоластий засланець
Мізкує свої слова.

В свої золоті решета
Підсвітим йому рядки,
Щоб полум'яна газета
Іскрилася з-під руки.

Жандарми чигають хортами —
Сибірська ти стороно!
Та ми золотими щитами
Затулим його вікно.

Щоб з лампи ції зайнялося
Сляво Жовтневих днів,
Щоб в золоте Надросся
І нам він заплomenів.

Дме вітер сибірськими долами.
А встане він з-за стола,
Повернемо золоті голови
До ленінського чола...

Соняхом полум'яним,
Уся в золотих роях,
В Шуші, в передгір'ї Саяву,
Світилась душа моя...

ТАЄМНИЦЯ БУТТЯ

Деся там, у найвищих глибинах,
Деся там, у найглибших висотах,
Таємниця вродилася, як пелюстина,
Як бджола в золотистих сотах.

Уся — з найтемнішого світла,
Уся — з найсвітлішого змроку
Борсалась Таємниця, то тьмава, то світла,
Долаючи купіль жорстоку.

Ген там з найгіркішого солоду,
Ген там з найсолодшого болю
Зростала вона аж блакитна від голоду
І рвалася тужно на волю.

Деся там, в найпалкішому холоді,
Ген там, в холоднючій спекоті,
Таємниця життя вибухала,
Золотиста і зірна насподі.

І жахала вона бездонністю,
І манила вона мерехтливістю.
У закони лягла беззаконністю —
Таємничою справедливістю.

Таємнице буття — моя болісна рано,
Прадавній мій зболений кореню, де ти?
Сонця вибухають ранісінько-рано
Й народжують бджіл, і людей, і планети.

Отам, у найвищих глибинах,
Отам, у найглибших висотах,
Таємниця, наша вічна жар-птиця,
Наше серце бездонням висотує...

ЖАГА ПІЗНАННЯ

(Жартівливий речитатив)

Відкрили колесо? Ну й котися колесом —
Налягай на педалі!
А все ж доскіплюю, зростаю колосом, —
А що ж там далі?

Крило відкрили? Лети ж, стокрилий, —
Мчи по спіралі.
Себе відкрити? Ще не відкрили.
А що ж там далі?

Ракети плинуть. Немає вшину.
Більш, як кефалі.
Венері й Марсу чухають спину, —
А що ж там далі?

Жага жагуча. Мука пекуча.
Протон викручується в мадригалі.
Ховаються кварки — порода злюча,
А далі? Далі? А що ж там далі?

Жага стозвука. Зоряна мука.
Жага пізнання. Кальцій і калій.
Вчора на Моні Лізі оженили Левенгука!
Далі? Далі? А що там далі?!

ОДА СОВІСТІ

Дослідів зливи. Каскади думок.
Експериментів напружений крок.
Ось Феофанія. Ген там Дубна.
В криниці пізнання не бачу я дна!
Та голос підношу за бомбардування
Ядра таємниці! Хай тихе світання
Розчепиться криком хитрючого кварка!
Хоч сумнів, як ворон, нав'язливо карка:
Навіщо? Для бомби?! Навіщо? Для муки?!
Чого ж Опенгеймер заламував руки?!
Чи ж фізики атомних псів розпустили?
Та в Хіросімі згоріли й могили!
Як совість народів звелася з золи,
Чи ж фізики атомних псів відтягли?!
Намордник на бомбу! Скигління біди!
Вже атомний лайнер хрускає льоди!
А в тиші стозвукій на всі голоси
Виють і виють атомні пси...
Крізь виверти мозку й фашистську грізбу
Над вченим хай сяє моральне табу:
Жодного грама науки для зла.
Добро хай осяює мудрість чола,
Хай воля пізнання розгортує дії,
Хай совість весніє, хай світ молодіє,
Хай вітер зеленим своїм язиком
Підтверджує серця весняний закон:
Жити. Творити. Світ берегти.
Світити людині на цілі світи.
Холонуть зірки. Але чуйно і зірко
Лиш ти не холонь-бо, людинонько-зірко!

ОДА ПРИРОДИ

Природа — в усьому. В зеленому клетоті
Дерев мідногорлих при буйній погоді,
В шуганнях ракет і в пташиному стрекоті —
Слава природі!

Бездонна, безмежна, тьмочисленне диво.
Хто годен природі сказати — а годі?!

Ген макрокосмос меле на мливо —
Слава природі!

В мені й наді мною, у нас і над нами —
Вся постає в таємничому коді.
Жахає безмежжям, заладкує снами —
Слава природі!

Ген зореліт проникає в глибини
Юних галактик, що сиві насподі,
І звідти долунює голос людини:
Слава природі! Слава природі!

НА ПУШКІНСЬКОМУ СВЯТІ

Там, де Волхов та Ільмень, там, де Ловать і Мста,
Там важезний «Ікарус» кілометри верста.
Ми на Пушкінським святі — і гримлять вечори,
Аж зірки вогувати опадають згори.
Світе мій безберегий, клекіт людських пожеж,
Б'є поезії легіт, ти, поезіє, б'єш
Джерелом і вулканом, полум'яним крилом
Понад цим заарканеним пилюгою зелом,
Постаєш вся, як небо, вся — текуча блакить,
За тобою червнево саме небо біжить.
А я Київ спогадую — на Печерську є дім,
Дошки меморіальні міцно впаєні в нім,
Там були декабристи, Пушкін з ними дружив,
Йшов крізь вітер розхристаний до дніпровських стежин
І вистежував в шалі молодого Дніпра,
Коли згине ця палкінська проклятуца пора.
— Так, Давиде Самойлове? — Давид каже, що так.
«Пушкін, Пестель і Анна» — палахтить зодіак
В цьому вірші музичнім на самойловський лад,
А «Ікарус» верстає, не вертає назад.
Анна ген Бландіана в білій сукні сидить,
Її слово румунське білим цвітом пахтить,
Все дощем перемите, губ пекуча зола,
Мене чуєш, Давиде, з твого вірша втекла
І от сяє між нами, маєть Пушкіна й нас,
Її племінь жадливий за століття не згас.
І гуркоче Андронников, рокотить в мікрофон,

І ламає поезія за кордоном кордон,
І пегаси підковами стукотять по шосе,
А «Ікарус» їх вершників в поролоні несе...
— Чом, Миколо Аврамчику, ти в зажурі поник?
Десь відсутній неначебто, весь в собі чоловік.—
Я питаю товариша, з Білорусі сябра.
— Я сидів тут в концтаборі. Проклятуца пора!
Тут, де Волхов та Ільмень, тут, де Ловать й Пскова,
Аж од спогадів, брате мій, клекотить голова.
Тут «блакитна» дивізія, знак «Еспанья» на них,
На тій формі німецькій, на іспанцях отих.
Ті, що Лорку пристрелили, бач, до Пушкіна йшли,
Ми попали в оточення, ми хлопчиська були,
Так я в гості до Пушкіна полоненим прийшов,
Кров мій слід чітко значила, слід моїх підшов.
А тепер я тут вдруге. І поезії цвіт
Чітко значить, як бачиш, мій сьогоднішній слід.
Отакі, брате, спогади. Але ж я не про те!
Заметіль одих спогадів самий цвіт замете!
Хіба ось що скажу тобі,— як провісницький знак,
Так горить мені в споминах один твій земляк.
Родом десь з-під Полтави чи з-під Києва він,
Ми по вусах впізнали — з українських сторін.
Тож для тебе розкажую — ти ж до серця візьми! —
І Ікаром в «Ікарусі» спогад вдарив крильми...
— Ось ми йдем у Новгород. Там був склад у кремлі.
Німці поміж іспанцями — наче ті королі.
Нас ведуть до Софії. Під конвоєм ведуть.
Полонених обвіює дня хистка каламуть.
Мжичка сіє, поропиться, та, як сонце оте,
В небесах вихорошується, глянь, Софія цвіте!
Та драбини поставлено в твань, на груди ковбань,—
Нам здирати те золото із софіївських бань!
Автомати націлено. Дуй же, дядьку, вперед!
Ока свого не змружить, ген чига кулемет.
Тож вусатому випало першому стать на карниз.
Чи ж то дядько Оникій він? Чи ж то дядько Борис?
Ми за ним по драбині. Хто не лізе — капут.
А внизу по зернині все збирається люд.
Ось кричить хтось, аж моторошно. Ось стріляють когось.
Чи ж то дядько Микола? Чи ж то дядько Тодось?
Дядько глянув на натовп. Очі гнівом вжались.
«Хлопці, гарно ж як, господи! Це ж як Київ, дивись!
Не про мене робота ця, не про мене, братки»,—

І востаннє на Новгород подививсь з-під руки.
«Будь, Софіє!» — сказав він, і униз стрімголов
Полетів він, як з сонця, чорновус, чорнобров,
На бруківку катовану, прямо в вирви ковбань,
Аж над ним спалахнуло сяйво вічності з бань.
Мов мішок розв'язався, сипонули ми вниз.
Автомати сичали. Прошивала навкіс
Груди дядька потрошені ця нова татарва,
Та над всім сонцесяла Софія жива!
Хто він, дядько той, вибачте, як його на ім'я,
Але з ним ось мандрую і віршую з ним я,
Але ж ним я вивірюю свого віку добро,—
Чи ж то дядько Григорій? Чи ж то дядько Петро?..

Закінчив мій Микола. Всіх хитнуло туди,
Де війни попелились хрестовидні сліди,
Але ось вже і Новгород, ось Софія горить,
І так кожен рельєфно уздрів хоч на мить
У прекрасний святковий, у шалений гармидер —
Раз в житті навіть руки бувають крильми!
Був Пушкін із нами. Був Лорка між нами.
І дві розквітали щасливими снами,
Та в клетоті часу затято пеклось:
Чи ж дядько Степан? А чи дядько Тодось?
Бо все безіменне добро поміж нами,
Між нами, Давиде, кипить ходунами,
Між нами, Миколо, озонить нам кров,
У нашу поезію мчить стрімголов.
Хай все безіменне шукає імення,
Рентгеном проявлене для сьогодніня,
Хай мчить безіменна добра течія,
У нім крапелиною ти є і я..

Там, де Волхов та Ільмень, там, де Ловать і Мста,
Наш важезний «Ікарус» кілометри верста.
Ми на Пушкінським святі — і гримлять вечори,
Аж зірки вогкуваті опадають згори.
А пегаси підковами стукотять по шосе,
А «Ікарус» їх вершників прямо в сонце несе,
Вечір дихає тихо, наче все вже збулось,
Але ж ген на сидінні причаївся там хтось,
Рукавички одкинуті і циліндр хоч куди,

Тридцятисемилітній, молодий-молодий,
І дуель його — завтра, і десь там — Наталі,
І смерті немає на нашій землі.
Та гуркоче Андронников у гучний мікрофон.
— Тихо, Іраклію, не йдім в його сон!
А мчімо із швидкістю в двісті літ.
Мчімо на Чорну, де чорний той слід,
І станьмо отам, зупинімо грудьми,
І стануть мільйони людей, як і ми.
Бо все, що поезія вимчала в світ,
Кипить безіменне мільярди літ,
А потім ословиться, іменем стане,
Встане навіки — священне, органне,
Людей підіймає і робить людьми,
І руки, і руки робить крильми!..

РОЗМОВА З ТОВАРИШЕМ МАЯКОВСЬКИМ

Виношуєш
слово,
завдаєш його,
люто
кидаєш
через плече.

Здираєш
сузір'я
до сукровиці,
в м'язах скипає
потуга домкрата!

А я
тебе
ніжно приймаю,
спиваю тебе я
буйним
травневим дощем,

Шквалом твоїм очищаюсь,
в якому
потужно озонить
правда!

Під гарматним поглядом
твоїх карих,
твоїх кавказьких
вогнеочей,

На обрій
твої усмішки,
на палаючу Сахару
твого ядучого дотепу —

Ставлю
перед тобою
кратери
своїх доменних
віршів-печей,

І захлинаюсь,
і мчуся
у криці
твого
вогняного потоку!

Ти —
вогнетворець!
Твого клекоту
сонячний
дикий спирт

Обпалює губи планеті,
поезії інші —
розбовтана прісна
водиця,

В майстернях твоїх
відлунює,
аж серце
азартиться
в спирт,

Твого
пролетарського
басу
могутня партійна
дикція!

Ти —
не з конвалій,
ти — не з рулад
зачеремпиненого
солов'я,

Що пазухи
вилоскочує,
припадаючи
на срібні свої
колінця...

Маяковський —
це Древо Роботи,
яке ніколи
не зможе
зів'янути!

Маяковський —
це Пісня Роботи,
переповнена
гуркотом солов'їв
аж по вінця!

Ходив ти по Києву,
набравши у кешку
води пів-Дніпра,

Причастившись
до прадіда,
а з тобою йшли
два Тараси —

З Тарасом Шевченком,
з тобою
незламною йшла
наша Правда,

З Тарасом Бульбою
наша Могуть крокувала,
неспалена і прекрасна!

І встав «Арсенал» —
із твоєї рідні,

Вітався гудком
до твого
рокотливого
басу,

І прапором Жовтня
дихало у височині

Черлене небо
Києва і Донбасу.

Ніжний мій вчителю!
З отих клекотливих
двадцятих
років,

Які нам здаються ранковою
живою
росою-росицею,

Гуркоче
 і трудиться
 твій безкрай
 поетичний
 шків,
 Бо слово поета,
 бо слава поета
 не може ніяк
 зупинитися!
 Коли нахиляєшся
 в небо,
 бо небо далеко-далеко внизу,
 А в ньому
 хмарини в білих штанах
 того маяковського буйного
 крою,
 І люті победоносикови,
 мізерні-мізерні,
 так і повзуть,
 І так твою долю
 вогненну
 кортить назвати
 сестрою!
 Бо поезія —
 це вічний суд,
 бо поезія —
 це вічний сад,
 В якому
 архіконкретне і неймовірне
 заято
 у барвах міниться...
 Ген
 сонце
 вогненне
 викочується на всі свої небеса —
 Йому
 Маяковський
 дав щигля
 ударом
 свого мізинця!..

ТАРАСОВА ВЕРБА НАД ТИХИМ ОКЕАНОМ

Є в сквері куц над Тихим океаном,
І там над ним схиляється доба
Туманом сивим, то дівочим станом,
А то далекосхідним ураганом.
Той скромний куц — Тарасова верба.
Де форт Петровський? Пагони вербові
З посаженого твого деревця
Пішли у світ маршрутами любові
І над вітри, і над шляхи тернові
Пустили й тут цупкого корінця,
Є в сквері куц над Тихим океаном —
Його життя пильнують моряки.
І їх чітким і крутойдучим планам,
І їх рукам — могутньо-нездоланим —
Довірились розпушені гілки.
Цвяхують крок матроські екіпажі
Крізь ураганну звихрену грізбу,
Верба ж пустила золоті плюмажі.
Верба аж сяє в золотистій пряжі —
Рівняйся на Тарасову вербу!
Є горді лаври. Пишні є секвойї.
Це ж деревце крихке таке, ламке.
Тож скільки крові, впертості якої
Йому вчидив він в чорнім неспокої,
Щоб, де не вродить, скрізь було гінке!
Зростає же понад Тихим океаном
Поетів пагін, ніжний і простий,
Голублений матроським добрим планом,
Спінняй цунамі зеленавим станом,
Заякоривши корінь золотий!..

ДУМКИ У ХРАМІ-НА-КРОВІ * В ЛЕНІНГРАДІ

Одного я тільки не знаю. Що робили оті солдати
Ввечері після стройової — ноги були в багні,
Як вони лаялись смачно, як ішли бруд змивати?
Дуже хотілося б знати їхні думки мені.

* На місті вбивства народниками Олександра II його наступник наказав побудувати Храм-на-крові, а могили народовольців-шибеників цілий день затоптувала рота солдатів, щоб не лишилось і сліду.

Як вони перемовлялись, як роззувались в казармі,
Як вони пересміювались, як вони захоплю
Під докіт державний і строгий чорних кінних жандармів,
Що цокотіли по Невському в ескорті сірої мли.

Одного я тільки не відаю. Чи відали, що творили,
Як били чобітьми ригучими в груди глевкі землі,
Як старанно зачовгували ті безіменні могили,
Щоб зітліло геть все у пам'яті, щоб роз'їлося все в імлі.

Саме заходило сонце. Вони сонце чобітьми втискували,
Вгачували його у землю під тужне своє «ать-два».
Як воно слізьми прискало!

Як воно буйно полискувало!
Як у Миколи Кибальчича розболілася голова!

Соня лежала поруч. Поруч гулився Желябов.
Солдати усе зарівняли — і сліду від них нема.
Дощ над ними не плакав — дощ над солдатами хляпав.
Могило моя, могилонько, чому ти досі німа?!

Кат Фролов навощував зашморги.

А хто ж торгував мотузками?
Краватки шибеників щастя приносять, шалаво, ану — лови!
Бавилися чиновники у просторих квартирах-кутузках:
Зашморги прямиряли перед дзеркалом до голови.

— А той апарат ще вигадав, вигадав якийсь космос!
— За нього благав на колінах старий генерал Гурко.
— Та ми вас ще перебудем, та ми з вас ще сіна накосимо,
Та ми ще — із вас — поласуем свіженьким огірком.

— Капсулі, бач, із гримучої ртуті...—

Сплять трудяги солдати.
Королчани гріхи земляка замолять в семи церквах.
Ще тисячі шибениць буде земля ця гойдати,
І все переїсть оця сіра суконна моква.

Аж поки викотить сонце — уже з пролетарського боку,
Сонце, де й сліду не буде солдатських брудних чобіт:
Вже ж так Росія очікує на Ленінову глобальну роботу,
А разом з Росією — весь білий світ.

Гунару Прієде

Одна нога у чорта півняча, а друга, як бачите ось, —
коров'яча.

Фольклорна така диспропорція, органіка — хоч куди!
Добрідень Вам, майстре чортів, дай Вам боже здоров'ячка.
Та чорти аж пашать від здоров'я, а Ви пішли назавжди.
Кожного біса в глечик, в горщик, а може, в гладущик,
Хай там поливою вп'ються,

хай вогонь їх прошкварить до пупа,
Я їх вам тисячі вичворюю — загребущих таких, завидющих,
Для вас оце, бачите, горщик, а для чорта це — шкаралупа.
Кожному дам я щигля, дух йому вдмухаю ззаду,
Хай там свистить, як свищик, — не робота, а чортівня,
В кожному чортовиськовій знайомих собі я вигадую,
Хай там знайомі висвистують і себе пізнають навмання!
Помер я, ви правду кажете, чорти мене геть забрали,
В сусіда горіла хата, я гасив, задушився в отім диму!
Тепер у чортів я вийду скоро в скульптори-генерали,
Як біс, я весь обсмалився, —

де ж стільки поливи на себе візьму?!
Чорт — наперед рогами, козел — навпаки, ви не плутайте,
Жив я якось не по-божому, та ми з богом по глині — брати!
Стріляв я своїми чортами під саме серце облуди,
Зумію я цими чортами по правді весь світ обійти!
Мене розхапають туристи.

До дідька заслинять мистецтвознавці.
Та все ж свою рідну Латвію химерно знесу я вгору.
А слави — ні біса не хочу. Не хочу я в імені славиться.
Ми будемо вдвох безіменними —

з автором Домського собору!..

ВОДА І КРОВ

Будівництво Плявінської ГЕС.
Перекривають ріку.
Звідусіль їдуть гості.
Українці везуть у Даугаву
Священну воду Дніпра —

Та все ж пасу, бо ж із Ламанчі
Прибитись може Дон-Кіхот,
Попросить соку з помаранчів
І щоглу на дірявий бот.

Та все ж пасу, бо Санчо Пансі
Хто ж зможе сосну піднести,
Коли він у поту, як в глянсі,
Моститиме свої мости...

Пасу я сосни цієї осені
І чую в цім химерну суть,
Що це не я пасу ці сосни,
Що це вони мене пасуть.

Пасуть і не питають дати,
І я пасусь, сосновий брат.
Пасуть, щоб знов мене віддати
Тополям в тополинний сад...

МОРЯК НА БЕРЕЗІ

Коли далекі капітани
Ведуть в Ла-Манші кораблі,
Тут капітанші ломлять стани,
Пливуть вітрильно по землі...
Вони везуть візочки милі
Ну прямо в моря на крилі,
І діти дістають до хвилі —
Ті капітанченки малі.
З-під шапок плетених волосся
У капітанш летить навкіс.
Вітри на Юрмалі голосять
І піну кидають на пірс.
У капітанші дивні очі,
Гортанний лоскотливий сміх,
У капітанші очі доньчині,
В руці — горіх, а в оці — гріх.
Я задивлюсь... А їй зітхнеться,
Неначе й не було мене,
Аж корабель десь похитнеться,
Аж капітан десь відітхне.

І відіпхнеться знов візочок,
І хвиля вдарить навідліг,
І понесуть тих двоє очок
І гріх — не гріх, і сміх — горіх.

КАЗАХСЬКА БАЛАДА

Казах запливає у море безкрає,
І пісню співає веселий казах,
А море ширяє, ясне, неокрає,
А море сміється в сльозах.
— Я був тут в десанті. Зелених курсантів
Вогнем обняли береги.
Сичали тут доти. А з нашої роти
Тут висікли всіх до ноги.
І тільки до мене дівчатко зелене —
Рибалочка юна прийшла.
Ті брови в розльоті. Ті руки в турботі.
Стікає сльоза з весла.
Сховала у гроті. В печері насподі
Дістала із сумки бинти.
Загоїла рани. Я тут партизанів.
Простецький, як бачиш, мотив...
Тепер тільки тіні. Оксану на міні —
Отут підірвало баркас.
Пекла зненавида. Я був мов сновίδα.
Давай перейдемо на брас...—
На березі доні плескали в долоні:
— Тату, назад повертай! —
Шахмат і Аспан, Дозіра і Зулейка,
Оксана і Куралай!
Казах запливає у море безкрає,
Про карії очі співає казах,
А море сміється, ясне, неокрає,
А море сміється в сльозах...

ІБЕРІЙСЬКЕ ТЯЖІННЯ

Волами сюди ніколи не їхати,
Губи коням не рвати,
Батога не купати в милі —

Поїзд іде двоє діб,
Літак дві години!
За все треба серцем платити,
За суперсучасні швидкості,
За надмірну любов до землі,
До якої завжди сугулиться,
Бо вона його аж переламує
До хрусту в кістках,
До пелюстки на дні вулкану.
Тиск 230 в білих халатах,
Пульс мерехтливий,
Мов подих метелика.
Обороняється жартома чоловік.
Чорнява грузинка стріляє в інфаркт
Здивованими очима:
— Невже це Бажан? —
Гроза над Тбілісі
Кованих коней виводить,
Професор ламає брови на блискавки...
Так любити її —
Цю землю!

ЛИСТ ДО ТИЦІАНА ТАБІДЗЕ

Я щойно вернувся з Грузії. В мені ще зростають гори.
В мені ще кипить і стогне вітриськами той перевал.
Я був у Сурамі й Руставі, я був у Ланчхуті і в Горі.
А ти мені рогом блакитним усе оце перервав.

Я просто — жодного профілю, я просто — жодного кольору
Без тебе вже не впізнаю, я все — крізь твою сльозу!
Пізнаю я гори всілякі по їхньому синьому гонору,
Мені ж коло тебе всі гори далеко тремтять внизу!

Бажан і Заболоцький з тобою на храм в Алавердоба
В тридцять шостому їдуть, а я з пелюшок тобі, брате, кричу:
«В тебе місячний профіль! В тебе зоряна горда подоба!
Кинь мені через ущелину свою зоряну опанчу!»

Гвоздику мені ти кидаєш. Гвіздком вона в мене вбита.
У тому гнідому галопі губами гвоздику ловлю.
У сонячних водоспадах кипить перед нами битва —
Гвоздикою я воюю, як прірву, тебе люблю...

Меч його харалужний під явором ген лежить,
Кінь його дуже тужний гризе сирицеву оброть...
Хлопці, Андрію лишилось два роки до нас дожить —
Треба поріг той зоряний хоч в пісні та перебороть!
Дуже ж його немає! Дуже ж порожнє сіделечко шовкове!
Дуже ж не чути свисту його меча з-за плеча!
Друже! Не зривайте на пам'ять з коня його срібні підкови,
Кінь його одчайдушний — може вдарити на одчай!
Залипиться в нашої пам'яті пісні розкутої вихор,
Думи його шаленої, яку у міжбров'я цілую.
Дуже на небі зоряно. Дуже на небі тихо.
Деся там їде Малишко, взявши сонце собі одесную.
А нам тут твоя дорога гудрониться під яворами,
Труд твій комуністичний стає в золоті томи:
Слово з вогневим клекотом шугає все понад нами,
У серце б'є дивне слово рутяними крильми.
Ще ж роботонька не перероблена — ти ж так люто її робив,
Над столом ти перегинався, як обухівських сто горбів,
Ти нам сонячний клопіт залишив, щоб у сонці ми прожили,
Щоб ми в сонці згоріли щедро — не лишили навіть золи!

ПРИНЕСТИ ВОДИ

Я повернувся з мандрів і додому
Вертаю знову в золоте село,
Яке по грудді вчило по твердому
Мене ходити. Обрій облягло
Тугими хмарами,
а в хаті ні краплини,
Деся мати на вгороді, в картоплях.
А на шляху липневі хуртовини —
Медоцвіт хурделяє аж на шлях.
Валізу ставлю. І на призьбу — туфлі.
А день який розкотистий стоїть!
А я у нім, як в золотому кухлі,
Стою на дні усіх моїх століть.
Їромисло на руку. Б'ються відра.
Йду босий — це ж нагода: край села,
Де грому розгортається палітра,
Йти босоніж мені до джерела.
Відро на гак. Занурити в криницю.
Мигне оранжем жабки черевце, —

І свіжу воду, як блакитну птицю,
Поставити собі — лице в лице.
У дзеркалі води гогочуть хмари,
Аж розриває блискавка відро.
Та око в око скрізь стоять ці храми,
Лицем до сонця, людям на добро.
Занурююсь, ковтаю, розкошую,
Який же втішний і суворий смак!
Одне відро стоїть мені — ошую.
А друге одесную — так і так.
Беру одне, виважую, заношу
І друге розвертаю на плече.
Під рокіт грому підіймаю пошу,
Аж через вінця блискавка тече.
А злива б'є, а злива термосує
І босому калюжі підставля.
Хай все це так, та все на світі всує,
Як під ногами в літеплі земля.
Поїздив я по світу на край світу.
Та ніс мене хіба отак літак,
Як я оце лечу по липоцвіту
З коромислом і відрами отак!
З мішка зробила мати собі ворок
І відра в хату хапко забира.
Влітає кіт, неначе мокрий корок,
І теплим ворсом ноги витира,
Так лапиться.— Води дай! — прошу матір.
Вона знайомий кухоль подає.
Тремтять у неї руки вузлуваті.
— Чого ходив ти? Таж вода он є! —
Лице гаряче я ховаю в кухлі,
Неначе я нічого не розчув...
Стоять на призьбі мокрі мої туфлі,
По вінця повні буйного дощу..

ЦВІТЕ МИГДАЛЬ

Цвіте мигдаль у березні,
Цвіте мигдаль на березі,
Лле пастораль із катера,
Лле з моря пастораль.
Віддай мені мене, життя моє,

Віддай мене у березні,
Віддай мене неторканим —
Віддай, цвіте мигдаль.
І даль нехай віддалена.
Пощо мені наближена.
Хай обрій буде обрієм —
Снігів хисткий дюраль.
Змасти мастилом нульовим,
Протри холодні лижі нам,
Нам лижі лиш паровані
Віддай — цвіте мигдаль.
Віддай мене, у цвіт мій кинь,
У сніг мій нецілований,
Де цвіт мигдалю у вустах
І де рида рояль.
Який рояль? Цвіте мигдаль!
Йдемо буйноголовими,
Десь там у горах-прагорах
Десь грає там Грааль.
Ущелиною щільною
По снігу березневому
Пройти б, шмигнути б вихором —
І вдаритись не жаль,
Отими бамбуковими,
Летючими, як мевами,
Пройти слаломом крученим
Між білими деревами
І збити цвіт на голову,
В снігу — цвіте мигдаль.
Та що ти? Лижі лижами.
Та й губи в чаді згубимо,
Цвіт вихором загубимо.
Хай доля мов кришталь.
А скільки краль засвічених
Звергають гори клубами,
Он та на тебе шалом йде —
Цвіте в губах мигдаль.
Віддай мені мене, життя моє,
Віддай мене у березні,
Стою уже на березі —
Підйомник, вгору чаль!
Стихаємо задихані,
На гору знов у черзі ми,
І під канатним видзвіном

Кипить внизу мигдаль.
Внизу йдуть археологи.
Риплять верткими кедами.
Внизу так тяжко йдуть вони.
Ціпочок — як вухналь.
Вгорі цвітемо светрами —
Ворсистими букетами.
Внизу ж вони, замурзані,
Ідуть по пектораль.
Ідуть у ритмі спаянім,
Ідуть міцною ливною,
Ледь видно одногорбик
Їх шкарубких мішків,
А ми отут регочемо,
Під сміхом, як під ринвою,
Аж лячно так порипує
Наш безвідмовний шків.
Ми пролітаєм вихором
Вертким слаломом вниз.
Ми витрем чола шапками,
І з дивною тривоگوю
Ми в очі моря глянемо,
Де цвіту повен бриз.
Цвіте мигдаль у березні.
Весну ми спити хочемо
І шапками з помпонами
Все з джерела п'ємо —
Лоскочемось пелюстками
Та вчаділими ночами,
У безвість гір насурмлену
Ми душами йдемо.
Там вогнище між зорями
Махає тихо крилами.
Там сплять вони між зорями,
А тут цвіте мигдаль.
Тут руки пахнуть гумою
І лижними мастилами.
І є ж такі: цвіте мигдаль,
Їм пахне ж пектораль.
Невже ми все не схопимо,
З життя ми не захопимо
Отого цвіту-вицвіту,
Що повна голова, —
Він так буяє білістю,

Кипить лихим окропом він,
Отой мигдаль, той цвіт життя
Усе позаливав!
Віддай мені мене, життя моє,
Віддай мене у березні.
І кинь мене в замурзані,
В злютовані вітри.
Вернуся я у вересні,
І на пахучім вересі
Все ж золоту підкову ту
Я принесу згори.
А тут — мигдаль. О цвіте мій,
Такі ревниві пахопці.
Там пектораль десь світиться,
Чекає сотні літ,
Щоб я її та видобув,
Та вишпортав із пащі,
А тут цей цвіт на голову,
Цей опалілий цвіт!..

* *
*

Ніч западеться. Крикне криком ранок.
І сонце вдарить сонцем навсібіч.
На лижах вирвусь я за полустанок,
Де горло річки булькотить, мов ніч.

Така ж вона сутужна пару котить,
Останні дзвони літа видиха,
Та вже мороз — хитрючий білий котик —
На лапках ходить, мов коло гріха.

А палиці застогнуть бамбукові,
Як одірвусь я і пірну згори,
А дзвони літа я відчую в крові,
Бо кров моя у дзвонах цих горить...

ГОСТИНИ У ЦУКРОВИКІВ

Дух батька чую тут. Я — гість цукровиків,
Що жомом пахнуть, мелясом, бензином.
Крізь призму всіх розтрушених років
Він мовчки стежить за мізинним сином.

Невже мені тут в сивому гурті
Цих чесноруких, цих веселооких.
Дух батька чуйно причаївсь в куті,
Як сивий вітер у сухих осоках.

Я знаю їх — мою круту рідню,
З дитинства чую твердо, повнозвучо.
Дух батька йде за мною день по дню
Не шурхотом — повноголосім гуком.

Сіль анекдота. Жартів житній хліб.
Гудок дитинства вилітає з серця.
Живу, як в батька, вже кількоро діб,
Аж сам на себе перестав я сердитись.

Рівняюсь на сягнисту їх ходу,
Себе сприймаю їхнім, загадковим,
Неначе круто в корінь ось піду
Й розсиплюсь теж насінням буряковим...

НА ОБОЛОНІ

Ген оболони Оболоні.
Стоять там хмари на припоні
І видно їм як на долоні
Віки.
На Оболоні, в самім лоні,
Крокують крани буйнотонні
І ловлять ночами в долоні
Зірки.
На Оболоні — дух машини,
Дух цементу і дух ожини.
Там все натужиться, пружинить —
Бо час такий!
Зросли ж тут руси в завірюсі,

Чи ті, що потім вийшли в русів,
Випростувались тут на лузі
Колись!
Прогупотіли літ буй-тури.
З лози і глини впали мури.
Зарубинецької культури
Пропає мотив.
Та ми з боліт і чорторіїв
Зіперлися об горній Київ.
Віків золоточолий вияв
Горить.
Та ж річечка мала причаєна —
Це ж таємнича та Почайна,
Первопочатком незвичайна,
Твоя й моя!
Ти, будівничий, слави отче,
Прочисть їй очі, хай хлюпоче —
Століть священна й непорочна
Сльоза.
Тож збережи старі стоянки,
Первопочатки — не останки,
Нехай музеї, мов світанки,
Постануть тут.
Так треба рук талановитих —
Історії ж прадавній видих.
Митцю! Схопи в дереворити
Оці зірки,
Ці оболони Оболоні,
Ці білі хмари на припоні,
Бо ж видно їм як на долоні
Нас крізь віки.

* *
*

Друзині

Лягають зорі навзнак, як і ми,
І цілу ніч лежать, і з нас очей не зводять,
Неначе хочуть бути тут людьми,
Та щось у них на небі не виходить.
Лягають зорі в небі горілиць,

Бо ми для них вгорі і проростаєм снами.
І скільки тих зірок — ясних людських зіниць —
Ряхтить отут внизу — і все зоветься нами.
Ми зірно лежимо. Ми любимося тут.
Нас пар та й пар лежить на всій землі під небом,
І по траві роса біжить, неначе ртуть,—
Здритгне термометр скоро вереснево.
Ми лежимо на сіні раннім. Ген
В кожусі попелу вовтузиться багаття,
І зірно на землі аж на мільярди гін —
Так небо осява твоє купеньке плаття.
І діти поруч сплять. І син. І донька спить.
І долілиць ніхто навмисне не лягає.
Бо нині зірна ніч, бо нині зірна мить
І зірна моторош заходиться над гаєм.

ЗУХВАЛИЙ НАПИС ДО АЛЬБОМА

Які вони світилися колись!
Які в них брови пламеніли чадом!
Як пальці прозоріли виноградом!
І світу ради них було зректись,
Як в небо глянути! А небеса які
Горіли під бровами золотими!
І марив світ, і чудувався ними —
Які ж були шалені і палкі!
Пропали безіменні Беатріче.
Так хмиз століть упав на інший хмиз,
Століття крізь століття в дивні вічі
Лише крізь землю дивляться — униз.
Пропали безіменні Лаурети,
Сучасні приступом собі беруть екран,
Сповідують краси старі секрети
І невідпорно вигинають стан.
А скільки безіменних, як цесарки,
Поцезнуть традиційно, як колись
Оті, що не було у них Петрарки
І що на Данта теж не спромоглись...

ДЕСЬ О П'ЯТІЙ РАНКУ...

Десь о п'ятій ранку — що за дивний стукіт,
Перестукіт каблучків, хода жіноча...
Це ж чия душа під сонний каркіт круків
Вперто так марудиться по ночах?
Десь зашпортовуються кроки, десь тугішають,
Човники твої червоні запливають в падолист.
Не топися в осені! Будь мені добрішою!
Допиши мені оцей осінній лист!
Тільки що за диво! Коли кинувся
За сонатою цих таємничих каблучків,
Бачу — парк волого вже прокинувся
Жаром бересклетових разків.
Я — по парку, я — по тротуару,
Дожену цю неприкаяну істоту...
Тільки що за диво! Туфельок лиш пару
Бачу без нікого я достоту.
Я — за ними. Я — за цими човниками,
Що пірнають, що аж тонуть в падолисті,
Я за цими невидимими, гріховними
Ніжками, що росяні і чисті.
Та пропали пропадом за димкою,
Затонули на краєчку ночі...
Тобі добре бути невидимкою?
Я тебе цілую в очі, в очі...
Тільки поясни мені цей дивний стукіт,
Перестукіт цей о п'ятій ранку,
Хто ж прийме тепер твою наступну
Ніжну і закохану морзянку?..

* *
*

Дихали, дихали віхоли
В долині й на оболоні,
І губи посивілі дихали,
Як світ золотий, солоні,
А коні до прірви доїхали,
І в прірву пощезли коні,
А ми залишилися у віхоли
На полі як на долоні.

Тополі там у небо вигули.
Де наші пропали коні,
З твоєї долоні, з моєї долоні —
Тополі на оболоні...
Поїхали в гості до віхоли!
Стогнуть застоянні коні!..
Все ніколи, ніколи й ніколи
Поїхати в гості до віхоли
По губи її по солоні!..

ПОЕМА ДЛЯ ЖІНОЧОГО ГОЛОСУ

I

На сто колін перед стома богами
Я падаю: прийди мені, прийди.
Звучать лихі немилосердні гами,
Несуть журу холодні поїзди.

А як же ти, а як же ця молитва,
А як же ця змордована клятьба
І рук моїх заломлена гонитва
За тим, що зветься доля і судьба.

Я сто століть затято колінкую,
Я сто століть підводжуся з колін.
Як золоте ім'я твоє зачую —
Віддам і світ, і це життя взамін.

Живу, живу одним-єдиним кличем,
Бо світ цей — наш, а ти і я — це ж ми.
Занурюся до рук твоїх обличчям,
Не вирину із ніжної пільми.

На сто колін перед стома богами,
На сто століть єдине лиш: прийди!
Візьми мій світ жаждивими руками
І в поцілунки небо зазвіди!..

II

Розвиднилась тобі береза білим-біла,
Це я тобі стою — тривожна і смутна,
Так забіліла вщерт, так щемно забриніла
Різкого болю снігова струна.

Без тебе я стою у тонкостанній кризі,
Березово стоїть мій невигойний біль,
Корою тріпочу, немов листок у книзі,—
Березово кипить навколо заметіль.

І ким це так дано, ще й вічно припечатано,
Що ти є тільки ти — нема ж тебе давно!
Киплю я на вітрах, а серцю буйно-чадно,
Підвівши тіла ніжне знамено.

І хай воно тобі розкотисто біліє —
Так хурделить воно і сном прогірклим б'є.
Кругом — стіна лісів, кругом — кипить і віє:
Березі білий світ мій біль передає...

III

Ми — двоє крил,
І ти, і я.
Ти — двоєкрил,
Бо я — твоя.

Ми — двоє вуст.
Тобі й мені
В губах цих глузд
На самім дні.

Ми — двійко серць.
Мов подих-тьох.
Затятий герць,
Звитяжці — вдвох.
Вдвох — переможці,
Вдвох — переможені.
Втоплені — в ложці,
В краплині кожній.

А океани —
Нам по коліна.

Подвійні рани —
Віно до віна.

Вдвох — безневинна
Одна вина,
Вдвох — таїна
Одним одна...

IV

Без тебе світ — це тьмавий морок,
Без тебе не біжить вода.
Без тебе кожен камінь — ворог,
Подушка каменем тверда.

Без тебе сонце — повне ночі,
Без тебе ночі — без кінця,
Для тебе ж ночі я доточую,
Для тебе — місяця-вінця.

Без тебе небо — повне криги,
Стоять в душі самі льоди.
Без тебе світ — це ж тільки крихти
Моєї зимної біди.

Без тебе,
що мені без тебе —
Нема мене на всі світи...
Тож нахились блакитним небом,
Тож святом сонця освяти!..

V

Квітує серце — ми вже квити,
Рука квітує до руки.
Із вирію вернулись квіти,
Розквітли в небі ластівки.

Тамую серце — аж до неба
Воно так б'ється в цілий світ,
Палає серденько квітнево,
Аж сонце задрить слід у слід.

Усе в крилатому промінні,
Нема ні смутку,

ані сну.

Крилаті брови ластів'їні
Несуть на крилоньках весну.

Щасливе серце — ти щедротне,
Та душу милому покрай,
Бо сонце заздрісне,

супротне

Йде по губах із краю в край.

Ой світе мій, ти весь — з любові,
На ній стоїш, а не впадеш.
Налито келихи святкові,
Святкує сонцем срібна креш.

Із вирію вернулись квіти,
Розквігли в небі ластівки...
Ой світе, світе, юний світе,
Мій зацілований такий!..

Із книжки «Київське небо» (1976)

КИЇВСЬКЕ НЕБО

(Спомин війни)

Я, хлопчик-семиліток, вийшов з хати.
Двигтіла ніч, і страхом волохатим
Кректала, рвалась, репалась земля.
І небо там, на півночі, двигтіло,
І цвяхи зір все цвяхувало в тіло.
Тут чорне було небо, як рілля.

А там вставало прапором багряним,
Не гоїло, а кров'янило рани,
Червоний клекіт краєв небеса.
А наді мною чорнота чорніла,
Падучим круком висла, ошаліла,
З зірок чорнюща капала роса.

Неначе не земні — космічні сили
В тяжкім двобої небо геть змісили,
Червона й чорна затялись на смерть.
Червоне з чорним билося затято,
Все проклято, і клято, й переклято —
І чорна знемагала круговерть.

Вже небо вогневіло й наді мною;
Так дихало розпечено війною —
Знамено нахилило ген сюди,
Де двері прочинилися із хати,
І наді мною вже застигла мати,
Мене крилом накривши од біди.

— Бач, наші йдуть, червоні йдуть вже, сину, —
І я побачив огню сльозину
У матері на звітренім лиці.
— Ген київське там небо вогневіє. —
І в неї вогневіли дивно вії,
Мов небеса були в її руці.

Немов вона тримала те вогненне,
Щоб чорне здихалось, не дихало на мене,

Немов вона тримала знамено
Червоне те, багряне, вогнеквіте,
Налите мстою, гнівом розігрите,
І в неї не хилилося воно.

А потім розчинились хатні двері,
Слова лилися древні, сизопері
Про те, як споконвіку б'ється світ.
— Георгій-змівборець тне дракона...—
На мене дивно дихала ікона,
І кожне слово мало сотні літ.

Тоді почув уперше я легенду
(А ніч конала, нищилась доценту,
У хаті було світло од заграв),
Як Щек і Кий, Хорив й сестриця Либідь
Жили на кручах ув одній колибі,
Як старший Кий град Київ заснував.

А в Либеді були глибокі очі,
І скільки тої злої поторочі
На неї перлось за усіх століть.
Кий, Щек, Хорив були брати з мечами,
Вони ту погань нищили з корчами.
Й цю винищать! А Київ хай стоїть!

Земля гула. Дрижала наша хата.
І свастика над нею волохата
Ще упирем хилилась у вікно,
Та спис вогненний бив лиху потвору,
Та небо підіймало крила вгору
І билось, як вогненне знамено...

КИЇВСЬКА ЛЕГЕНДА

...Сьогодні наш шлях — через Дніпро
Погляньте на берег, що перед вами.
Там Київ, українська земля, там діти
і дружини, батьки і матері, брати і
сестри. Вони чекають на ВАС!..

*Із звернення Військової ради
1-го Українського фронту*

— Чого ти там, діду, стоїш над Дніпром?
Чого ти там, діду, махавш веслом?

— Стою, бо чекаю на ваші полки.
Я — Київ-перевізник з цієї ріки.

— Дідусю, стривай, кулі сиплять як град,
Дідусю, лягай, бо накриє снаряд.

— Кінчай теревені, сідай у човни.
Смолою століть просмолились вони.

Од Лаври б'є німець з гарматних пащек.
На острів Козачий пливи мені, Щек.

Ти ж, брате Хориве, прямуй на прорив.—
На весла століть налягає Хорив.

— А хто там на кручі стоїть, як мана,
Ще й руки заломлює, самотина?

— То Либідь-сестриця, закута в дротах,
Шугає тевтонський над Либіддю птах.

— А що то за дивні-предивні тони?
— Повішені дзвонять, мов київські дзвони!

Заложників тисячі там, на Подолі,
Замучених, гнаних, без хліба і солі.

— А що там клекоче крізь погар-пожар?
— Начинений людом лихий Бабин яр.

— А там ген тріпоче вогнений намет?
— Там стогне підпалений університет!

— Які ж бо дими Київ наш облягли...
— Як пекла два роки — то скільки ж золи?!

Вогненний завис понад річкою шквал.
До Кия старого іде генерал,
А Кий йому в каску води набира —
Ватутін п'є воду священну з Дніпра...

БАЛАДА ПРО МІЙ ОСКОЛОК

*Голові колгоспу імені Наріманова,
Герою Соціалістичної Праці узбеку
Іскандару Досову, пораненому
на українській землі*

Серце жайворонком падучим
В небо грудей аж б'є,
Серце моє опаліло,
Наче вчаділо з буйного цвіту...
Чому ж так нуртується серце,
Просто тріпоче серце моє,
Так, як здригається компас,
Так, як нуртується компас біля магніту?!

Іду я до Вас, Іскандаре,
Тисну в пошані руку,—
Серце моє опаліло
Рветься з грудей, мов з-за ґрат.
Іскандаре, невже лиш для цього?
Невже лиш крізь цю спонуку?
Спасибі! Велике спасибі!
Рахмат! Катта рахмат!

Коли, Іскандаре, Ви впали
На підбите крило маскхалата,
Його Ви взяли під серце —
Той крупівський шмат війни,
Що серце моє закримітив,
І долю мою незіп'яту,
І вже закримітив баладу
З дніпровської сторони.

Четвертий десяток Ви носите
Під серцем своїм мій осколок,

О, як він присався люто,—
Не виймеш фашистську голку!
Життя Ваше стало прихистком.
Життя Ваше як забороло.
Щит мого життя, Іскандаре,—
Зоря горить на осколку.

Дивлюсь я у Вашім колгоспі
На списки двадцятилітніх,
Які не вернули додому
З крутих берегів Дніпра.
Впали за мене з кулями
Узбеки мої неодквітні —
З тих куль і з тих лютих осколків
Життя виростає гора.

Захлинулись травною дзоти.
Пшеницями обсотані доти.
Та в грудях печуть осколки,
Як іскри жаріють в золі.
А жити тобі, товаришу,
Любити і жити доти,
Доки осколок твій носить
Брат твій на цій землі.

Жити в буйному цвіті.
Зоряно квітувати.
Обставати за честь і правду
Плече до плеча, гуртом.
А коли ж проти твого брата
Недруг поставить гармати —
Взяти під серце осколок,
Заборолом стати. Щитом.

**НАД МАЛЮНКАМИ ВЕСТЕРФЕЛЬДА
1651 р.**

Коли град Київ тимчасово
З військами залишив Богдан,
Серпневий день гримів грозиво.
Горіли вишні. Цвів катран.

В садах пилюкою сивіло,
Списи кидало сонце з хмар.
Із князем Яном Радзівіллом
Приїхав був один маляр.

Абрамом ваном Вестерфельдом
Він звався, цей придворний зух,
Що проміняв голландську Шельду
На грім дніпровських завірюх.

Поміж кривавим людоломом,
Між вічних київських заграв
Ходив Абрам собі з альбомом
І нам Софію малював.

Часи трошили все, місили,
Загарбник мав ганьбу й синці.
Та майстер нам простяг з могили
Свої жовтаві папірці.

Лишилось в копіях з альбому
Це старовинне ремесло,
Що з тих часів іде додому,
Неначе вдома й не було.

Яка ж Софія розвалюха
У вестерфельдівських штрихах —
Бур'ян буяє в її вухах,
І горді плечі в лопухах.

І ходять зайди товстозаді,
А поруч злидні-прохачі,
А на потрійній на аркаді
Лиш пугач пугає вночі.

Іде каліка-просторіка,
Біжить жебрак за паном вслід,
А двоє в закутку очікують —
У казанку кипить обід.

Он сагайдак у мосціпана,
Що на схизматів погляда.
Софія ж — як суцільна рана,
Як закривавлена біда!

Он з палогою за хлопчиськом
Біжить якась стара мара.
Як все далеко! Як все близько!
А ластівка все не вмира —

Щебечуть зграї ластів'їні
Над мародерство і пиху,
Що все ж підвестись Україні
На тім кривавому шляху.

А час все рамою обрामить
На тлі софіївських заграв —
Ти Радзівіллів в'їзд, Абраме,
А не від'їзд замалював.

Коли Богдан грізніше грому
Впав на загарбницькі полки,
Губилися листки з альбому,
І нам лишилися ці листки.

ГОЛОС З-ЗА ДВОХСОТ ЛІТ

...Король Білоцерківське староство дав «велінням розуму» своєму давньому приятелю Ксаверію Браніцькому, Хмельницьке дістав князь Юзеф, Богуславське і Канівське — князь Станіслав Понятовський.

1775 рік

Ми — теліжинські і тетіївські,
Дзвіняцькі, михайлівські і скомороські,
Росішські, і голодьківські, й висоцькі,
Ми — сквирські і володарські,
Білоцерківські, богуславські й канівські,
Ми — безіменні, ми — бидло, ми — безмовні,
Ми — орачі і сіячі, ми — гречкосії і пастухи,
До тебе рвемося з-за літер, як з-за грат.
Нема в нас родослівних — в тебе нема.
Ти вже доскіпався, як звали твою прабабу?!
Прапрадід твій був колесований з Гонтою.
Як же його на ім'я, скажи ти, що з Кудні?
Ти ж редьку тоді садив коло яру,
Голова того теліжанина скотилась тобі під лопату,
Ти за вуса її одкинув — не вродить!

— Як звати вас? —

Той каже: — Фауст,—
І посміхається йому.

І репається бункер грубий —
Останній Гітлерів барліг.
Виносять обгорілі трупи
І Фаусту кладуть до ніг.

Над наці вже горують нації,
І лікар — сив і ясночол —
По цій останній екстумації
Різьбить свій підпис в протокол.

І тягнеться до сигарети
У цім клубочиську смертей.
І раптом чує шепіт Гете,
Той мефістофелівський тембр:

— Чи все життя пішло навідлі,
Чи нас взяло на глум століть,
Як Фауст у радянським кітелі
Над трупом Гітлера стоїть?!

І, переплутавши всі дані,
Сам Мефістофель неспроста:
— А що у вас там в чемодані? —
Суворо Фауста пита.

Той хитро змружує повіки
І саркастично дме димком:
— Ось гляньте — Гете, Гейне, Рільке —
Оце всмоктав я з молоком!

— А що там далі, далі, далі? —
Шаліє Мефістофель враз
І в цім міфічнім лютім шалі
Ість січку геббельсівських фраз.—

Валіза з чого вапа тріскає,
Вся напакована добром? —
Відразу Фауст йому різко так:
— Я з Києва, що над Дніпром.

Чи, може, чули: Русь, Софія.
Ще й ваша слава — Бабин яр.
А чемодан мій — ваша мрія
І людству ваш найбільший дар.

Століття — це лише моменти,
І час наш в пеклі підгорів... —
І дістає він іструменти
З усіх фашистських таборів,

Якими катували, били,
Шпурляли на електрошок,
Тягли в живих гарячі жили,
В'язали в кам'яний мішок!

Отак вони лежали в парі —
Книжки зі справами од ран
І цей лихий інструментарій:
Окупаційний чемодан!

— Оце і всі мої секрети! —
І Фауст чемодан поніс...
І заривав незрушний Гете,
І криво усміхнувся біс,

Бо в біса віра — що за віра,
На стільки літ зорить вперед,
Де виростає в бузувіра
Малий єфрейтор Півочет...

ДЕВ'ЯТИЙ ВАЛ ЗЕМЛІ

— Друже, ти-но приглянься, які дивовижні брови,
Чорні такі, падучі, просто південна смола
Граціозними витинанками лягла на їх вид чудовий.
— Це не смола. Це чорноземля скипілася і лягла...

— Друже, ти ж придивися, які розпашілі губи!
Скільки краси полуденної з роси степових криниць
З вогнем таким, млосним чадом, кожна — сестриця згуби.
— А я по-пластунськи цю землю — повз на поклик вірниць!

Дівчат я тоді не бачив. А як нас отут бомбили,
Під селом опим, під Верблюжкою, який закипав тут шквал,
Рідна земля — чорноземля — вергла валами брили,
Наче на морі на Чорному чорний котився вал.

Чорнозем вставав стіною. Чорнозем гупав у груди.
Маленьку грудку чорнозему несли ми, немов оберіг,
Йшли «юнкерси» на Верблюжку, важезні, немов верблюди.
Рілля вставала під бомбами, коли я встати не міг.

Фашисти цю землю вагонами везли на свою піщаницю,
А я свою чорну грудку од Волги проніс до Дніпра
І знов тут, у цій Верблюжці, посіяв її на пшеницю,
Щоб валом дев'ятим пшениці земля золота була!

— Друже мій, ти-но приглянься, які дивовижні дівчата
Виходять з моря пшениці, сьогодні ж бо — перший сніг
Засвітиться ширим золотом цього степового свята.
І хвиля, золота хвиля все котить тобі до стіп!

— Друже мій, друже молодший, дівчата усе гарніші
Стають нам із кожним роком — такий золотий закон.
Краса хай дев'ятим валом б'є шалом у твої вірші,
Дивись он, яка богиня, іди, переходь Рубікон...

ЛЕНІН ГАРСІА РОССА

Дим Іспанії в горлі
Лютим чадом заклика...
Ув Астурії гордій
Народивсь сибіряк.

Не в сибірських морозах,
А в іспанських краях
Рамон Гарсія Росса
Сину дав це ім'я.

Дав синочку-мизинцю
Батько-революціонер
Це ім'я, мов гостинець,
І в катівні помер.

Одчайдушно і сміло
Щоб продовжило рід,
Щоб у серці кипіло
Це ім'я-заповіт.

І шахтарським дарунком
З робітничим гудком
Це ім'я дивним трунком
Пив малюк з молоком.

А в Астурії гори,
В горлі дим не згоря.
А в Астурії горе —
Горя ціла гора...

І маршрутом лелеки
Геть од круків-лакуз
В невідомий далекий
У Радянський Союз.

Зачинились шлагбауми
Геть за виром облуд...
Друзів щирі обійми.
Тут — Нева, інститут.

Йде життя по орбіті.
Він душею воскрес.
До найбільшої в світі
Красноярської ГЕС

Йде він інженером
Плин життя осягти...
Світять дуже химерно
Тут Саянів хребти,

Як в Астурії гори
Кантабрійські — в диму...
Все до серця він горне,
Дороге все йому.

Крани самопідйомні —
Його метод і чин.
Креслень січені промені
Світять вдень і вночі.

Крила зводить будова.
Він тут серцем приріс...
Лиш з Іспанії довго
Ані вісток, ні віз.

Щоб в Іспанію Леніна
Та пустили вони?!
Праця все цілоденна,
Астурійські лиш сні.

Кине оком шалено
Та прискорить лиш крок,
Як Равель вкотить Леніну
Своє сонячне «Болеро».

Лиш здригнуться обпечено
Гори дужих рамен:
По-іспанськи щєбече щось
Йому доня Кармен...

СЛЬОЗА БІЛОРУСІ

Чому, коли шукаєш слово,
Де слів слов'янських бірюза,
Тебе означить барвінково,
Чому одне сонцеголовом,
Чому одне бринить — сльоза?!

Вона з глибин десь уставала,
З того правічного ества,
Коли ти жито з горем жала
Та ніжно в Світязі купала
Свої пресвітлії слова.

Вона світилась чистотою,
Вся паморочливо проста,
Як голубінь того настою,
Що гоїть душу простотою,
Спаливши золоті вуста,

Як Жовтень сколихнув глибини,
Як заясніла ця сльоза,

Як серце билось голубине —
І вперше сонячні години
Час Білорусії низав.

Та йшла орда осатаніла
Знайти гроби серед грибів,
О, як ти крила розкрилила,
О, як сльоза твоя кипіла,
Як океан десь не кипів!

На прою ти встала, богорівна,
Сльозу душила сіл зола.
Та все ж сльоза священногнівна,
У мсті і честі своїй дивна,
Наскрізь планету пропекла.

Сльоза затвердла в лютість кулі,
Сльоза напасника знайшла...
Хай над Хатинями зозулі
Ще ронять сльози в дзвоннім гулі,
Ти вся — для сонця і тепла.

Ти — Біла Русь. Не в долі сивій,
А в долі райдуг — Білорусь!
В братерським колі, в сонця зливі!
В твоїй сльозі, сльозі щасливій,
Я теж щасливо відіб'юсь!..

ВЕЛИЧАЛЬНА ГРУЗІЇ

Жоржино, ластівко, журу —
О радосте стозвука.
О Руставелі грім-перо,
Пшавели буйна муко!
Ти вся — од пранебес до дна,
Уся в мені клекочеш,
Мов невпокорена струна,
Століттями грімкочеш!
Це я тобі крізь сиву Русь
Свист заглушив Батіїв:
— Об тебе, Грузіє, зіпрусь,
Зіприся й ти на Київ! —

Коли хмаров'я нависні
І мла стосила,
Встаєш ти, Грузіє, в мені
І гоїш крила.
Коли вода вже не вода
І не життя, а трясця,
З тобою й горе — не біда,
З тобою й смуток — щастя!
Це нам жовтневі прапори
Промили сонцем вічі,
І губи в губи йде мій крик:
— З тобою й сонце — вдвічі!
З тобою бути, і рости,
І ряст топтати! —
Як мало я сказати встиг,
Кохана мати!
Бо ж слово вибухає вмить
Од потрясіння:
Жаго усіх моїх століть,
Моє сумління!

**БІЛЯ СТАРОГО МЛИНА
В КАЗАРАПАТІ
НА БЕРЕЗІ АХУРЯНУ**

(До 100-річчя Аветіка Ісаакяна)

Млине, скажи мені, як ти мелеш долі поетів?
Млине, скажи, яке в тебе яре сиплють зерно?
Млине, по якому мучному заметі
В хлібині народу воскресне, воскресне воно?!

Хлопчина гаса схилами Алагязу, Манташу.
Він як зерно. Сонце, земля — вічні камені два...
Млине, чому так нещадно ти долю нашу
Мелеш на мливо, каменіє аж голова...

Мельникові легенди, усти старого Григора.
Казка мукою сипле. Мукою сиплется спів.
Чи це вчора було, чи учора було позавчора,
Лейпціг, Париж був —

та зерном в Ані ти доспів!

Вода так багато знає. Камені гуркочуть ночами.
Млин серця гуде й ночами — ночами гудуть всі млини.
Доле моя, будь мені хоч печальна, та незвичайна!
Млине, будь зірним, зерна мого не обмини! Не обмини!

Доле, куди не стану — всюди вигнання камені,
Весь Аястан меле мене, весь Аястан — Каміньстан.
Доле, золоті замети зерна у мені,
Доле поета — хлібом народу стань!..

А поки що хлопчик ти. Бришиш колоском на роздоллі.
Крижаний Ахурян тебе кличе — він і мій тепер, твій потік!..
Муку з рукава твого сію по своїй долі,
Мельнику духу мого, Варпете мій, мій Аветік!

**АНДРІЄВІ ВОЗНЕСЕНСЬКОМУ
ТА МАРІСУ ЧАКЛАЙСУ
ДЗВІН ДРУЖБИ НА ВІДДАРУНОК**

(Відповідь на вірш «Українському другу,
поету Івану Драчу» —
«Дружба народів», 1972, № 4)

Ти, брате Марісе, дихнув у того дзвона,
Андрію, брате мій, передзвонив ти в дзвін,
І безборонна, безкордонна, дзвонотонна
Ген загула мелодія од того чистодзвона —
Дихнув мені братерством в душу він.

Наш бог — поезія. Її ясна дзвіниця
Горить над шалом літ і дихає грудьми.
І наша птиця, та жар-птиця, фенікс-птиця,
Живе у дзвоні тім! Так нам безтямно сниться,
Бо ж дзвонарі буйноголові ми.

Оддзвонено навік шаблями-ятаганами...
На подзвін бомб — на атомний той дзвін
Ми дзвоним віршами ясними і світаними,
Ми дихаєм стодзвонними органами.
Наш бог — поезія. На дружбу дзвонить він.

Там — Пушкін, там — Тарас, там — Райніс

дзвонять в дзвони.

Майстри столить вони. Ще й дзвонарі як світ.
Кайдани там дзвенять, прокляті лиходзвони.
Та подзвін вже гуде на всі чавунні трони,
Бо ж Ленін б'є у дзвін, у синій небозвід.

Братове дорогі, дзвонім у чисті дзвони!
О дзвонарі мої, ваш дзвін — на сто сторін!
Радаром я ловлю сполошні й ніжні тони,
Передзвоню ваш клич ще й дивні обертони:
Я сам до вас давеню — буйноголовий дзвін!..

БАЛАДА ПРО УСМІШКУ

Олесю Гончару

Ваша усмішка — Ваша загадка, Олесю,
Вашу лагідну усмішку — ватру вуст —
Як Ви змогли пронести крізь фронті,
Крізь морози фашистського мору,
Як вберегли її світло дитинне,
Коли слава стріляла в її пелюстки
Зі ста золотих гармат?!
Так — я кажу тут лише про людину
І про знамено людини — про усмішку,
Взяту від мами Тетяни в полтавському полі,
Стома турботами скупану,
Стома журботами сушену,
Стома скорботами замиловану.
Та усмішка, та дивна дивина
Живе як пташка, сонцеві підвладна,
В гніздов'ї вуст запечених.
Та усмішка хіба Дніпром рождена,
Слухняна павітру і непокірна вітру.
Ви квіти з квітнем — він Вам квіти,
А Ви йому усмішку із уст в уста...
Сміється сонце. Сміх пече вуста.
Сміється пташка в пташки на долоні.
Сміється слава, очі поверта,
Свої очища в карому полоні.
Сміється сміх. Горить на рукаві.
Сміється так дитинно, стопричинно,
Сміється українно — ми живі,

І карим сміхом двері в світ розчинено.
Сміється розум. Аж пашисть крилом.
Сміється дотеп, смутком перешитий.
Добро сміється над горбатим злом.
А поки ми сміємось — будем жити...

ПАМ'ЯТІ ВАСИЛЯ ШУКШИНА

Як я плачу за ним,
За Василем Шукшиним,
Третю вже ніч не до сну,
В поїзді, може, засну.
А я ж його — ні, ні, ні,
Колеса б'ють навісні —
Бачив чи раз, чи два,
Розколюється страх голова.
На землі з ним одним, може, жив,
Ні на крихточку не дружив,
Жив віддалено звіддала,
А яка ж порожня земля,
Не кому-небудь, а мені
Сконцентрована в Шукшині...
Чим він взяв так за душу мене,
Чом цей поїзд гримить, не засне,
Весь в розмовах навкіл Василя.
Ці порожні російські поля
За вікном — не за серцем стоять,
Люди курять все — люди не сплять.
Чим він взяв їх — дихнув упритул?
А коліс одчайдушний розгул
Б'є у груди землі — так, так, так, —
У настирливості атак...
Рвуть сорочку на грудях мости:
«Він до правди був ближче, ніж ти!»
І я плачу в собі за ним,
За Василем Шукшиним.

Нервів клекіт. Естафета сльози.
І стоїть він, як серце грози,
І очищує громом — а є такі, є...
Так зридається серце мое...

МАРКО ЧЕРЕМШИНА

Коли б мені дозволено було
перемінитись у птаха, то вибрав би я собі
стать жайворонка...

Марко Черемшина

Краю мій красний, Гуцуліє, снити б тобою і снити,
Краю мій в бога за пазухою, немає вже слів для проклять!..
Коли б мені та дозволено птахом перемінитись,
То вибрав би я собі жайворонкову стать.

Гори у тюрмах сонця не бачать. Дню мій неситий,
Як мені в твоїм раю пекла твої болять!
Коли б мені та дозволено птахом перемінитись,
То вибрав би я собі жайворонкову стать.

Цісарське все. Цісарські грати і навіть гниди.
Пнеться у душу жура — уніформована цісарська рать.
Все у цісаря просим, навіть у рідній землі зігнити,
А як би мені над землею жайвором, жайвором стать?!

Я випив би небо до денця, співом шалів би крилато,
Журу перепив би зорям, а в зір би взяв зір на сто гін —
О доле моя небесна! Земне усе переключато.
Дай забуття у співі, зведи із земних колін.

Дивився б я із блакиті на мужицькі тверді художості,
Та шпурляла б у мене грудкою мужицька люта рука,
І полетів би я до Стефаніка, до розпуки його у гості,
І залився б, мабуть, як проклятий,
над подвір'ям Івана Франка.

І тоді б вони в Снятин наввипередки, до Наталі удвох,
до дружини,
І випитували б, і доскіпувалися б над усмішку її промітну:
«Щось є у цьому жайворонку од голосу Черемшини.
Невже він перо полишив, у жайворонка переметнувсь?!»

І стільки б бриніло докору, що впав би я долу з хмари,
Лишив би своє жайворінство — і знов до мужицьких наруг,
Знов запрягав би у шлеї дні свої незугарі
І знову на ниві паперу ставив перо, як плуг.

ЛИСТ МИХАЙЛА КОВАЛІНСЬКОГО ДО СКОВОРОДИ

«...Но не столько счастлив я был в большом свете! При всем благоприятстве фортуны, разум мой не мог иметь счастья, чтоб не впасть в сети, оковы «железностей» и суетностей, которыми, раз будучи обязан с превеликим... свободиться должен!

Ты сам там не разлучен со мной в мыслях моих, как я сам с собою. Почему и желание мое видеть тебя и окончить век вместе...»

*З листа М. Ковалінського до Г. Сковороди,
1787 рік*

Прийди до мене, мій Сковородо,
З небесних пальців золота рудо,
Шалений стогін кинь мені до ніг —
Я з нього заплету собі батіг,
Я вистьобаю ним свій лютий біль,
Я білий вже, як люта заметіль,—
Вже твого золотого батога
Метелиця стьобає по ногах.
Прийди, Сковородо, і освяти,
І освіти, і попусти світи,
Що ридма захраповані летять,
Що на мостах століть торохкотять.
Прийди до мене, мій Сковородо!
Ти — невблаган. Ти — Золота Ордо,
Ти можеш всіх ясиром розп'ясти,
Але, всеможний, неспроможен ти
Подати краплю спокою мені —
Та й очі в тебе буйні і жакні,
Та й клетотиш ти на розновен ріст,
А скажуть — олімпієць, гедоніст!
Прийди до мене все ж, Сковородо,
Рудо, Ордо, мій Золотий Содом,
Мій босий боже слобожанських піль,
Хоч притамауй мій розпроклятий біль!..

МІЙ СПОМИН ПРО ЮРІЯ ЯНОВСЬКОГО

Весною я Вас бачив. Бриз морський
Вам колошматив чуба й серце ревне,
І майстер корабля, немов Сашко який,
Вам нахвалявся точеним форштевнем.

А влітку лютували все шаблі,
На шаблі Ви роман писали влітку,
Як райдуга конала на землі,
Порубана уся на сухозлітку.

А влітку ішли вершники крізь ніч,
Долаючи розлючену запону,
А Вам зоря тулилась все до віч,
Зростаючи в троянду у червону.

Коли вже осінь вигнула крило —
Земля гула од гніву і ридання,
Дівча в вінку до мене прямо йшло,
Мов доля моя, перша і остання.

Зимою я зустрів Вас. Ви в кутку
Сиділи, як і вчора, й позавчора.
І стала ота дівчина в вінку
Якось, чомусь дочкою прокурора.

Зима була. Всі на виставу йшли.
Од люду просто репалися зали.
Я Вам сльозою щось казав з імли —
Ви палець на уста мені покляли!

Коли Ви тихо в мрамур перейшли,
Криштальність Вашу чують навіть бджоли.
А звідки знає все душа бджоли,
Що тулиться до Вас, як я, мій ніжночолоий?!
Не зустрічався з Вами ж я ніколи...

**ІВАНОВІ СЕМЕНОВИЧУ КОЗЛОВСЬКОМУ
НА СІМДЕСЯТИП'ЯТИРІЧЧЯ**

Іване мій Семеновичу, рідний,
Біжать літа крізь пальці, як вода,
А Ви ж такий красивий, багатоцвітний,
Сімдесят п'ять: це ж не роки — года!

Колись антену я чіпляв на групу
І Вас ловив в детекторний приймач:
Ви співом сповивали мою душу,
Самого сонця ніжний сповивач!

Тепер ловлю в примхливий телевізор
І зустрічей пересипаю міх —
Пісень весняних дивоцвітний бісер,
А пісня — це ж народний оберіг!

Це ж Ви з Максимом Рильським чи ж не вчора
Йшли як братове лугом-бережком,
Де калинова пісня й білокора
Цвіли, одним сповиті рупником.

А пушкінські ті гори — Святогори,
А та Чернеча над Дніпром своїм.
Повітря горне Вас до себе горне,
Князь-теноре, Ви — сонячний мій грім!

Хай сяють Ваші дивовижні очі,
Хай голос леться золотом крізь час.
Хай соловейко — місячний князь почі —
Із задрості вмовкає біля Вас!..

МІКЕЛАНДЖЕЛО В ЧАС ОБЛОГИ ФЛОРЕНЦІЇ

(До 500-річчя з дня народження)

Коли війська папи Климента й іспанці обложили Флоренцію, я звелів витягти гармати на вежі і цим протягом довгого часу стримував ворога. Майже кожної ночі щось-таки та вигадував: то наказував обтулити стіни тюками з шерстю, то давав вказівки викопати рови і наповнити порохом, щоб підірвати кастільців, і за моїм наказом здіймалися в повітря одірвані руки і ноги... Ось чому може слугувати мистецтво митця! Створювати гармати і засоби війни, надавати досконалішої форми бомбардам і пиццалям, наводити мости і майструвати сходи, а головне — розробляти плани і пропорції кріпостей, бастіонів, ровів, підводити підкопи і контрпідкопи.

Р. Роллан. Життя Мікеланджело

Невже тобі, якому кожен рух
Людського тіла, кожен спраглий мускул
Є грою вищих зладнаних корпускул,—
Із цього тіла випускати дух?!

Невже тобі, якому кожен м'яз
І кожен живчик пульсу сонцем грає,
Так хижка доля в'язи вивертає,
Що мусиш шматувати все під сказ?

Ти — на дзвіниці. Папа б'є з гармат.
Заносить над республікою лапу,
І жерла всі спрямовуєш на пацу
Ти — флорентійський пополан-солдат.

На волоску все. Це останній день
Республіки. Її снага остання.
І вже гряде пора кровопускання,
І кров сполоще горло для пісень.

Лютує папа, медічейський клан
Обліг і води, і сухотну сушу,
Обліг твою неосягненну душу.
Ти — папський раб, не вільний пополан.

Раб Медічі ти. Бо коли вже ніч
Затулить всі гармати кляпом чорним,

Лиш місяць зирить жерлом невідпорним,—
Тікаєш ти од людських лютих віч,

В Нову Саркістію тікаєш. Так, це ти,
Фортифікатор, месник, папоборець,
Минаєш пост, де нипає дозорець
І де валують на валах хорти,

До брили мармуру тікаєш... Денний чад
Прогрів наскрізь це мармурове тіло,
Де стільки таїн схованих скипіло,
А ти сюди прорвався крізь сто чат.

Різьбиш ти «Ніч» вночі. І місяць б'є
Ядром гармати на твою роботу,—
Він — флорентієць, вільний він достоту,
Глузує, кпить — о це жебро твоє,

О це тавро роботи! Цей лютиж,
Шалінь оця, ця безкордонна мука
Висотує, вимотує, сторука,
В душі мішає з сонцем впереміж

Твій чорний шал... Ієрихон стогнать
З цих пальців збитих, нігтів скров'янілих,
Зубила ритм по цих каналцях білих,
Де леститься до тебе кожна грань.

Слоновокостий мрамур теплуватий.
Де шпунт ходив, троянка вже біжить —
Зубці лишають полохливу нить,
Яку епохам смілим не порвати.

Шурхоче рашпіль. Свердла раз у раз
Занурюються язичками в мрамур,
Під місяцем, під гру його примарну
Твій сонячний палахкотить екстазі!..

Вулкан роботи «Ніч» спородить ту,
Яка вся, начебто тирану славослів'я,
Кладе твою свободу в узголів'я,
Собі прокляття взявши за мету...

(О сором розпуки — і долу цей вір,
О примусом ката заломлені руки,

Суглоби повиті серпанком принуки,
І маска лиш може всміхатись до зір.

Так, порохом пахне нага ця жура,
Свобода гвалтована з катом зляга,
Провістям терору ця жінка нага
І спить, і не спить, і вмира, й не вмира...)

...Вже сонце люто зирить з-за горбів,
Як папське око, геть налите гнівом.
І кидаєш капелу ти хапливо,
І перестрибуєш за ровом клятий рів.

Всі ядра вистріляно. Од проклять
Душі клекоче вогняний огром!
Ти б із гармати сонцем — мов ядром,
Та руки од троянки страх болять...

ТАЄМНИЦЯ ПОЧАТКУ

Початок в ячанні? Чи в чорному кремені?
У вітрі чи павітрі? В богові? В демоні?
Розчахнуто мисль, промисел почато —
Де ж той початок?

На вістрі зорі понад райдужним тоном?
Цей юний метелик колись був Ньютоном,
А нині лиш крильцями може ячати —
Де ж той початок?

Де ж та зоря, що зорю спородила?
Де ж той Ейнштейн, що візьме за вудила
Сферу буття, мов ту гриву лошаги,—
Де ж той початок?

На кричаний крик мій — мовчазне мовчання...
Я ж прагну початку почути ячання.
І всесвіту розум поставлю на чати —
Я хочу спочатку початок почати...

КАЖУТЬ, ЧАСТИНКА В МІКРОСВІТІ ДОРІВНЮЄ ЦІЛОМУ...

(Жартівливий речитатив)

Невже частинка в мікросвіті
Та й цілому дорівнює, кохана?
Невже око дорівнює там людині?

Невже турбіна дорівнює там літакові?
А мізинець дивиться чорним полковником?
— Здрастуй,— каже мені вухо.—
Я вже виросло до розмірів гоголівського Носа.

Я за сьогодні почуло за цілий твій вік:
Чуло Баха і шепіт квазарів.
Сторінка з балом Наташі
Дорівнює цілому тому «Війни і миру».

А крапля роси на травиці
Дорівнює росяному світанку.
А сірник в сірниковій коробці
Задумавсь на цілу пожежу:
— Я ж Герострат-першокласник...

Люба моя, хай що не кажуть фізики,
Губи твої всю тебе не замінять,
Я ж тебе прагну усю аж до п'ят:
Не будем любитися в мікросвіті.

ОДА ПРИЧИНІ

(Жартівливий речитатив)

А в нас лиш причина з ясними очима
Все вершить, всім править, поводить плечима.
У світі людей і у світі ожин
Нічого немає у нас без причин.

Немає води, і немає бід,
Без Академії — Сквороди...

Зачинені двері? Щілину прочинить —
Нічого немає у нас без причини.

Колись причинився причинний був чин,
І то шкереберть пішов не без причин!

Причина правує, диктаторка чину, —
Породжує наслідок, себто мужчину.
Мужчинське ребро! Отаке навпаки!
І Бва Адаму ламає боки.

Чи з тої причини з нас кпить мікросвіт,
Хапається з реготу він за живіт?!
Чи в нього для сміху немає причини?
Немає причини! Хай двері причинить!

ВІРШІ НА ПЕРФОКАРТАХ

★

Перфокарто! Ніжні рожеві груди твої
Пробив перфоратор — вірний лицар числа.
А я ж на них слово посію, слово...

★

Серце клетотом горя опшарено.
Профіль часу мені вирина:
Має усміх космічний Гагаріна,
Має вилиці Шукшина...

★

Серед буйної повені
Цвіте вишня маленька —
Вода їй по груди.
На вишні буйною квіткою
Витьохкує соловейко —
Сонце йому по серце...

★

Десь там далеко-далеко пилкою ріжуть.
Запах дикої груші плине мені у вікно.
Тирса жовтава сипле мені на сторінку.

*

Мій хрещатий барвінку!
Хто сказав, що ти — цвинтарна квітка?
Найнебесніші в тебе очі — у пісні, у пісні...

*

Раніше, коли прав пелюшки,
Думав:
Ось повішу сушитись
Знамено своєї поразки.
Зараз, коли сушу пелюшку,
Думаю:
Напинаю вітрила майбутнього...

*

Чингіз Айтматов ловить сміючись
Летючу нитку бабиного літа на Україні,
Як білу піну з кінських губ,
Залишену його заблуканими предками...

*

НАСТИРЛИВИЙ СОН

Біжу босоніж по асфальту,
Стаю на зелений квадрат газону,
Як чапля урбанізації...

*

ЕЛЕМЕНТАРНІСТЬ БУТТЯ

Пролітаючи над Каракумами,
Згадав Дубулти, дюни і хвилі.
Чую зараз, як дихає тітка Балтика,
Згадую чомусь запечені губи Каракумів...

*

Я блукав з нею торік
Цими вулицями, цими завулками —
Її поховали без мене.

Друга дружина вже рік
В мого прекрасного друга.
Чому я не можу простити їй
Ані посмішки, ані краси?!

*

Коли запливаю далеко-далеко в море,
Згадую батька-матроса;
Коли заходжу далеко в праліс,
Бачу матір попереду з кошиком;
Коли пірнаю глибоко в сонце —
Тужу за тобою...

*

Лампа самотня,
Як свічка.
Свічка самотня,
Як стеблинка.
Стеблинка самотня
Вдвох із вітром.

*

У небі
 в орла
 перед орлицею
Гопак спітнілих крил,
У небі
 в орлиці
 перед орлом
Ромен сонця в губах...

*

Зірки сходять
З горла соловейків
І заходять
В горло жайворонків.

*

Чорне скіфське зерно.
Росм пшеничних бджіл
Летіло століття до нас,
Завмерло чорною купкою.
Чекає чорних долонь
Рілли-матері...

*

Ввечері мільйон стільників міста
Мерехтять у вулії над Дніпром —
Рано бджоли летять на роботу,
І я з ними.

*

БІЛИЙ ПОДИХ

Троянда білі пелюстки
Ронить на білий папір.
Хто білішого вірша напише?

*

НАРЕЧЕНА

Отака біла-біла хата
Серед білого-білого цвіту.
Біла фата, як біла вата
На ранах білого світу,
А юна — таку б і сам бог засватав,
Бог з Атомного завіту...

ЛЯЛЬКА ДЖЕКІ

(Саркастична балада)

Ціна тобі, лялько Джекі,
в доларах рівно двісті,
Розпродаж у тебе масовий,
принаймні за десять тисяч.

Сюжет дивовижно кошмарний —
де там Агаті Крісті!
Чи ж можна було, Жакеліно,
од слави ції вберегтися?!
Ляльку твою ж випускають —
сто шістдесят п'ять сантиметрів зросту,
Бюст і стегна — по вісімдесят шість,
а талія — п'ятдесят чотири...
Надимає тебе, рідну,
і шпурляй хоч в Гудзон із мосту,
Ти русалкою випливаєш —
твій усміх бездонно щирий.
Ти безвідмовна у ліжку,
наповнена в міру водою —
Температуру по темпераменту
добира собі сексапіл.
Білизна з нейлону чорного.
Президентовою вдовою
Розділяєш ти ложе священне
із десятками тисяч навпіл!
Красуне Онассісова, хто тебе кинув
у цю от вінілову кривду?
Чи ці сексуальні снаряди
по Кеннеді випустив Хант?
Соломони емансипації,
які ваші максими з цього приводу —
З приводу першої ластівки
із царства Матріархат?!
Ідеальна партнерка чоловіка.
Для машини. Чи грілкою — поруч.
Годилася і для В'єтнаму.
Не куслива, як ті — жовтошкірі.
Вуха твої не в'януть
од сержантського баса-мажору.
Мужчини тебе спородили.
Співвітчизники. І не звірі...

КАНЬ САНЬ-ГУ — БОГИНЯ НУЖНИКІВ

В одному професорськiм домі,
де дихала всюди Еллада,
Де стелю тримали атланти —
гросбухи тяжкі — словники,

Де крок лиш неоковирний —
і Геракл тобі притьмом пада
З полиці прямо на голову,
та битися з ним не з руки;
Де вивіркою сновигала
золотиста метка господивя,
Де сновигало студентство,
де свій був і Кіпр, і Крит,
Де Адриатика в календарях
була ультрамаринова, буйно-синя
І де на чолі на професорським
одсвічував сам санскрит,
Почув я китайську бувальщину,
що потім зросла в легенду,
А китайським легендам завжди
більше, ніж тисяча літ,
І казка мене та ошпарює,
спопеляє мене дощенту —
Не можу окріп той досі
заморозити в лютий лід!
Та казка — хіба ж це казка!
Була у Китаї цариця,
Люта була імператриця,
а звалась вона Кань Сань-гу.
Дуже була пімстлива.
І щоб на учених помститься,
Вона їх топила у нужниках.
Ти з нужника вже — ні гугу!
Вони ж, ті вчені недовірки,
походження її боже
Брали, бачиш, під сумнів:
дуже ж цариця була вже зла!
Генеалогічне древо досліджували —
така злюка походити може
Де там від гордого единорога —
лиш від смердючого цапа-козла!
Дослідили мужі учені.
Захлинулись лайном у нужниках.
Наступні були мудріші.
Ті про цапа вже ні гугу!
Тих вона перевішала.
Тим пригрозила ножиком.
Добровільно останні вирішили:
богиня вона — Кань Сань-гу!

Століття спроектували:
народ своє завжди вточить —
В ієрархії строгій божій
парафію нужників візьми собі, на!
Та тільки сучасна історія
все душу мою морочить,
І завжди в сучасному клекоті
привиджується старовина.
І пальці німі піаніста,
потрошені хунвейбінами,
Я бачу, як захлинаються
в міазмах лихих століть,
Афродіту безруку я бачу
з моторошними сльозами-рубінами:
Кань Сань-гу — ця богиня нужників —
над нею бридливо стоїть!
Чому ж це вона у пам'яті,
а розвішує дацзибао,
У ніс їй б'є дух еллінізму.
Європа їй дуже смішна...
Вона третя була на фото.
Поміж Штраусом і поміж Мао.
Вона була невидимкою.
Парувала їх теж вона.
...Вели одного партизана.
Війна була на Поросі.
Мовчав він, обпечений кров'ю.
Босий ішов по снігу.
Втопили його у клоаці.
Він русий був, і кати були русі.
Еллін занурював його чоботом —
це був ад'ютант Кань Сань-гу.
...Професоре, любий друже,
зайду я до Вас в надвечір'ї,
Лі Бо візьму, і Ду Фу візьму,
і під райдугу вийду — дугу...
Але що це шипить сорокато,
аж бризкає слина в ефірі?
Ах, це моляться, моляться, моляться,
ах, це ж моляться їй, Кань Сань-гу!..

РОЗМОВА З ДРУГОМ-ПЕРЕКЛАДАЧЕМ

Є щось святотатницьке в перекладі.
Ну переклади троянду — матіолою.
Граціозність Венери — Попелюшкою голою.
Запахів несумісність — вся в перекладі!

Перекласти, перевезти, перевести.
Перевести славу за мізинок слова?!
Перекласти, щоб не переклясти! Ну, а віртуозні жести?
Ну, а фібри словошлюбів — золота ж основа

Вся посічена інакшістю чужого подиху.
Подих — хай чудесен, хай на диво дивнословен.
Кожне слово славне, славне аж до подвигу...
Контрабасе, шепіт скрипки поклади мені болиголовом!

Так. Інакше ж неможливо. Як же мені губи в губи,
Як же мені сонце в сонце — тільки в словонебі відшукати.
Щоб в мені чужі своїми запеклися люті згуби,
Щоб в цукуту не стрибали з божевілья всі цикади.

Так. Хай так. Чи тільки варіація
Іншомовна, чи й твоя тонка сейсмічність
Ходить у словах моїх, неначе в бранцях,
І волає, і волає про катастрофічність

Спроби слово в інше слово вбгати —
Ой, кричить твоє й моє: ми ж близнюки, ми ж парні...
Ні! Не буду більш переклад хижо ганити —
Сам я з тої ж словобуцегарні.

Сам спішу до Лорки! Навіжено сам я — до Неруди!
Відаюсь як проклятий своєму ямбу і хорею...
Але що це, що? О, як судомить нагло груди.
А, це ти! Ну що ж — переклади мене...
Стріляй мене — зорею...

* *
*

Невже боляться забуття? Та ж ні!
Хай все піски з'їдають навесні,
Хай глей чи глина пащею масною
Оближеться холодною весною —
То й що із того!

Може ж, вірне слово
Прокинеться ясним сонцеголовом —
Десь навесні з-під прілого листа
Розтулить золоті свої вуста.
Прокинеться, як того буде варте,
І скине лист той золотом кокарди,
І забринить тривожною струною,
І привітається у забутті зі мною.
А так — все тлішне. Хай це і жорстоко,
Хай все водою зрине водостоком,
Хай все зійде травною — юний голос
Візьме у сонця золото на колос...

ЗАМІСТЬ АНЕКДОТА

Маю дивовижну пам'ять —
Не пам'ятаю жодного анекдота,
Найдотепніші забуваю за півгодини...

Якось сиділи ми на сімнадцятім поверсі —
Дотепні молодики, дівчата з кавою
На сузір'ях рожевих колін.
Кожен одбуваввся анекдотом.
Дійшла черга до мене.
Я з жахом думав — як же мені бути.
Скавчав поруч пес породистий
З перебитою хуліганамі лапою.
Скімлила в мене душа —
Про що ж мені розповісти.
Прощмигували під нами автомобілі,
Наче голки нас наскрізь пронизували.
Туга якась огорнула мене
За лісом, за листом, за прілістю яру...

— Я розповім вам, як у нас топлять у хаті.—
Хтось дивно знизав плечима,
Хтось кави сьорбнув, хтось хіхікнув.

— У жовтні мама бере мішка,
Граблі бере — і навпрошки до лісу.
Є в неї улюблені галявини.
Вона згортає листя і шукає опеньки.
Шурхотить падолист, шемрає вітер.
Мама сяде собі на пеньок, відпочине.
А потім, оглянувшись, чи нема де кого,
Цвіркуна запізнілого чи білочки-шарудівочки,
Починає співати весільної.
Співає, співає, аж виспівається.
Потім підважує тулуб мішка
Гладесенькими од зужитку граблями,
Йде додому собі навпрошки,
Опеньки несе у вузлику,
Весела вона і легенька, мов пава.
Таке в неї хобі — листя згортати.
Напакує вона ціле горіще
Листям дубовим і листям кленовим.
Осокорове листя з одного кінця,
Листя грабове завжди з причілка.
Завжди хату вночі пізнати можна й по запаху.
Коли горіще вже аж прямо репає
Од того листя і од тих пісень,
Тоді зима приходить навпрошки,
І листя вже тоді пісень співає,
Яких кому наспівувала мама,—
Весільних, і тужливих, й колискових,
Які йому до смаку, до вподоби,
І хліб тоді співає на черені,
Борщ булькотить, і хата скрізь — своя...

Щось отаке чи, може, отаке
Я розповів — не більше і не менше,
І дивно тихо стало в товаристві,
Лиш скімлив пес, машини сновигали,
Мов миші-мишенята, мов мишва,
Туди-сюди, вряди-годи, шух-шах.
Їурили хлопці, змовкли всі дівчата.
Одне дівча тихенько заридало

І вибігло...

За ним повіявся шлейф
Кленового святого падолисту...

СНИ МАТЕРІ В МІСТІ

Ніч яка місячна, ясна, зоряна,
Видно, хоч голки збирай...

Коли згоряють ночі місячні,
А ніч і місячна сліпа,
Коли навколо голок тисячі
Під світлом місяця-серпа,

Я бачу матір, як з кімнати
Вона виходить на балкон
І нумо жати чи сапати...
Йде місяць-сапка в її сон.

Всі обсапає тротуари,
Усі асфальти, всі мости,
Обгортає всі сніва й чари
Від темноти до ясноти,

Щоб все росло, що народилось,
Щоб все незрощене зросло,
Аж поки сонячне світило
Веселе виплесне весло.

А на світанку йде в кімнату
І ставить сапку — хтозна-де!
І котить казку волохату
Клубком гарячим до грудей.

Втирає внучці ніжні соплі,
Та ж туга висне, мов мана,
Вже й я стаю, мов корч картоплі,
І обгорта мене вона...

НАД МОГИЛОЮ БАТЬКА

Остання грудка впала. Вже — нема.
Вже все лише у пам'яті стозвукій,
Заломить руки в сотий раз сурма
В моїй душі під цей морозний стукіт.

Ти ліг туди, у землю, до джерел,
Голубити їх голубе коріння,
І корені рости у дерев,
І теплих злаків пестити насіння.

Ти — корінь мій. А кроною — розлого —
Мені в це небо крилами врости,
Нести тебе — прямого і простого,
Бо вже в мені нуртуєш буйно ти.

Мені вже потім — коренем туди,
До твого трудового пракоріння,
І кроною розкриляться сади,
І зацвітуть крилаті покоління.

Востаннє ти дихнув мені січнево,
І з гуркотом, аж стало гаряче,
На плечі мені впало сиве небо
З твоїх високих і крутих плечей...

В ТОВАРИСТВІ ДЖМЕЛЯ

Ще вчора джміль гудів — сьогодні вже нема,
Застиг від холоду, ледь лапками він меле,
Крилята задубілі не здійма
І тихо й тоскно дивиться на мене.

Беру його із затінку, кладу
На щире сонце — в затишок осоння.
Джмелями літаки собі гудуть,
І джміль до них гуде собі спросоння.

Я потім забуваю про джмеля.
А він нагрівся, з рукава стартує,
Та щось йому така важка земля,
Та вітер ним, підраним, гордує.

На ньому светрик чорно-золотий,
У нього груди ніжні, щирозлоті.
— Лети, — шепчу йому, — лети, лети,
Бо нам життя не в льоді, а в польоті!

Вже полудень. Аж чую — джміль гуде.
Куди там тому грому-бомбовозу...
Розправив крила, розігрівся день,
Летить джмелем навстріч зимі й морозу...

МЕТАЛУРГ ІВАН САКОВИЧ НА ПАСІЦІ

Скинеш брезентові рукавиці. Знімеш захисну маску.
Полишиш мартен на відпустку. Ви, хлопці, у Крим? Хто куди!
А я маю діло з бджолами. На пасіку, наче в казку,
Де золотої вощини дух стоїть молодий.

Цехову ми маємо пасіку. Черга моя у серпні,
Коли вже веселої музики мало в бджолиних струнах,
Коли стриженими головами золотіють повсюди стерні
І скоро зеленого чуба виставлять юні вруна.

А то була в травні okaza. Підминив горнового Степана.
Акації в травні нектаристі, аж чадіють солов'ї.
Все сталося на світанку. Акація — біла панна,
А в панни акації в паузі бачу раптом її,

Матку зі світою бачу, гуде собі на всю губу.
Рій відкілясь залітний, а я до того роя,
Пастку розкинув хвацько і почав заганяти грубо,
Бо вже накопив я губу, бо на пасіці пасічник — я.

Та рій обминув рійницю та впром мені на лисину,
Заплющив я очі, ледь дихаю, ото тобі паранджа!
Коли б мудрувала теща, не вигадала б навмисне.
Я виповз навпомацки з пасіки — не людина, суцільний жах.

Поки ті рятувальники, поки вулика запасного,
Дві години тримав мене цей затятий полон бджоли.
Маю тепер тут кореша, пасічника старого,
Навчив він рої ловити, знаю вже — як і коли.

А то був найвся меду, поки намоченим віником
Чистили мене хлопці, збивали того роя,
А я стояв на тім світі, гула голова мені дзвінко,
А ніс мій — льоток, та й годі, а вулій — то це вже я.

Отака була, брат, оказія. Ношу вже бджолярську маску.
Знаю закони пасіки. Не порушу вже їх ніколи.
Як воно дивно на світі! Метал полюбляє ласку.
Усе воно ласку любить — баба, вогонь і бджоли...

ТАЄМНИЦЯ

Був похорон. Були промови.
Був холод склеплених повік.
В труні без мови і обмови
Лежав відомий чоловік.

На марах ще сосновий човен
Чекав підземної плавби —
На дні таємних улоговин
Уже розсунулись гроби.

Тужила зридано дружина.
Сини вернігори були.
Машини на гарячих шинах
Сніг, мов копитами, гребли.

Студив оркестр чоло гаряче.
Вуста торкалися чола.
Земля чигала вже, неначе
Крило підбитого орла.

І тут, у злагодженій типі,
У церемоній строгий план,
Коли й свіжинок шерхит дияше
Непевністю усіх пошан,

Прийшла у строгому одінні
Жіноча постать в мить гірку,
Легка й прозоріша від тіні
По тім рипучому сніжку.

Вуалі спаленим малюнком
Вся нахилилась до чола —
І раптом мертвому цілунком
Запеклі губи обпекла.

Здивовано здригнулись люди,
Перезирнулись — хто куди.
Бив барабан себе у груди —
Йди, тасмнице, йди вже, йди!

Вона ж, як в траурі тополя,
Стояла викликом для всіх —
Його любов? пригода? доля? —
Ловила в рукавички сніг.

Його розвергана темниця
За ним вже простягала дно.
Стояла жінка-тасмниця
З життям запеклим заодно.

У мить оманну, мить гортанну
День ледь фіалками запах,
А сніг летів і вже не танув
На одцілованих губах...

ЖІНКИ І ЛЕЛЕКИ

Жінки інакші в серпні. Всім інакші.
І дим в очах вже туманець — не чад.
Звіваються слова, як дим, мізерні наші.
Пізнай себе в очах — в безжальності свічад.

Лежать вони в пісках. На хвилях. Поролонах.
Пругкі і юні. Вицвілі й старі.
І тулять білий світ в безтямності до лона,
І кожен погляд губиться в зорі.

Щось літом сталося. Щось і не світилось.
Хтось був. Когось нема. Серпанок серпня є.
Вже серпик місяця зжинає те світило,
Що їм в жагучі чоловічки б'є.

Ще й ці лелеки дивноперим шумом
В летючій танці затопили пляж —
У небесах вони зависли ніжним сумом,
Прощальний і зачасний віраж.

Лелеки над жінками. Незвичайні
Лелечать кола. Губ гірка зола.
А чом у тебе очі, чом такі зачасні,
Ти ж не лежиш — лешиш, я чую шум крила.

Ця дивна злагодженість і небес, і долу —
Лелечих вогких крил, жіночих білих рук.
Куди ж тебе несе, таку золоточолу?
Усі жінки летять. І світ летить навкруг.

Там у пісках небес лежать собі лелеки,
А тут жінки летять у вирій всі, як є,
І клекіт їх, жіночий дивний клекіт,
За серце дивним щемом дістає...

ЗАКОХАНІ ПІД ДОЩЕМ

Примхлива ти, юрмальська осене, — дощ лихий напосівся,
Дощ все стьобає по морю, шмагає і влад, і не влад.
Плаче над морем дівчина, в сльозах вона і в дощі вся,
Стоїть біля неї як вкопаний чорнявий, мов гріх, солдат.

Ридає над морем латинка в намоклому джемпері синім,
Дощі їй усі — ніпочому, і мокрий цей світ — не її,
І зводить в тужливій судомі їй плечі маленькі дитинні,
І руки її шугають, як бджіл золотисті рої.

Вона йому так виказує, слова її пахнуть медом,
Як в Суламіфі а чи Джульетти, уста її — щирий мед,
А дощ понад ними шугає, спадає навкісним наметом,
Намет з дощової пряжі, закоханих щирий намет.

Бо ж їхати йому, їхати, бо ж руки лягли на погони,
Школярочко, юна пташко, а де ж той Узбекистан?
А вітер в три пальці висвистує, розлукою клято відгонить.
Та квітне в солдатських пальцях незайманий дівич-стан.

Бо ж їхати йому, їхати, і втік він до неї на хвилю,
І вдвох вони заховалися на пляжі пустельнім, в дощі,
Аж поки шалені зливи статуї з них не виллюють,
Бо губи шукають губи, бо щоки линуть до щік.

Чайки плачуть над морем — море сльозами солять,
Подаруй їм ще хвилю-хвилечку, одну хвиленьку подаруй!..
...Під тентом чекає мати — в руці доччина парасоля.
Під другим тентом очікує мокрий мов хлющ патруль...

МАТИ ТРОЯНД

Бреде крізь алею пожовклу,
І тулить дитям до грудей
Щербату зубату ножовку,
І шифер на шифер кладе

На клумбі оцій, де троянди
Принишкло чекають зими.
Вона їх, як мати, доглянути
Зуміє диханням самим.

І тирсою все обтушкує,
Дошки прицвяхує міцні —
І що ті морози дошкульні,
І що ті вітри крижані!

Не буде їй хлопець соніти
В кіно, де на сміх і на гріх
Бріджити всі, Лоллобріджиди
Звиваються в корчах своїх.

Зманивши на «Ризького» кухоль,
Очима її не вщипне
Чувак перебірливий — кухар,
Лиш гляне — і геть одсахне!

Всі сльози вона передушить
І бавитиме малюків
Сестри, що їй не осоружні,—
Солодкі такі, ледь гіркі.

А вранці, коли ще сірітиме
Й на роботу спішать цигарки,
Вона в зятому ритмі
Пилатиме знову дошки,

З трояндами знову своїми,
Що б'ють страпаками крізь ґрунт...
О мужності! Як твоє ім'я,—
Хіба ти привишкла не тут?!

Хто? Де? Як? Дивами якими
Природі потрощить кістки,
Щоб дні їй не бились гіркими,
Щоб сонце пливло до руки?!

Весною ж — яке все доглянуте,
Квітник палахоче ж який!..

...Які ж пишногубі троянди!
Колючі ж які колючки!..

ОСВІДЧЕННЯ

Я дивлюся на світ здивовано,
І дивіння моє — здивування,
Все одивлене, все одивоване,
Дива дивові оддавання.

Я дивлюся на світ зачаровано,
Чари в чарах, чар чарування,
Все покроплено, все покраповано —
Чарів чара моя остання.

Я дивлюся на світ засвічено,
Світлом світла моя світлиця,
Свічка свічена, свіча моя вічна,
Моя свічечка білолиця.

Я дивуюся своєму дивленню,
Я освідчуюсь світу світлому,
Такому юному, такому дивному
Моєму світові...

БАЛАДА ПРО ТРАНЗИСТОР

Жарт

Пішли вони у поле. Груддя били.
Розпушували ґрунт під кукурудзу.
Ядучий самосад з бичків курили,
Бріджіт Бардо просили в сні, як музу,

Два парубійки, Євине поріддя,
Два патлані, аж біцепси збісіли,
Хропіли, аж звергалися століття,
І знов труждались з усієї сили.

Та в Каїна аж бахнуло прокляття,
Як брат до брата став у позу хвацьку,
Як витяг Авель з-під свого манаття
Коробку ще й лозину чудернацьку.

В коробці тій зміюка сфроката
Шипіла, а перегодя свистіла.
— Ну, перестань,— благав братаник брата,—
Од нього в мене голова зболіла.

А Єви не було при цій нагоді,
Десь на осонні прогрівала клуби.
— Ну, не крути, мій Авелю, ну годі! —
А той крутив і щирив білі зуби.

— Ну, Авелю, такий ти норовистий,
Ну як тебе, мій брате, не вбивати! —
І вдарив Каїн вилами в транзистор,
Не прохромивши й порошини з брата...

ПОДОРОЖНИК

Це ти мені вітром, вивертом, Дзигною Вертовим,
Патраючи сувої слів моїх — нудників заялжених,
Підіймаєш завжди живого і горюєш лише над мертвим,
Семижильний мій раннику, брате Варсави, мій подорожнику!
Це ти мені перший — дитині закропитись давав з криниці!
Чарочка з подорожника — це вам не кварта якась з лопуха.

Оце ти мені сієшся нині на папері моїм по зернинці,
Мій припутню, напутнику на стоорліх моїх шляхах!
Чим же ти так прилащився,

невитоптанику мій, невичовганику,
До стежини прикорінівся, присотався стома губами,
Що не збити тебе чоботищенку, ні під черево — черевичнику,
Кроківничче мій континентальний, з усіма знайомий гербами!
Дуже рано мені ти на рани. Просто цілющі твої живосоки,
І непримітність твоя разюча материзною диха мені щодень.
Дивен твій чистий подвиг, як народ отой зависокий,
Що тебе втоптував босоного, заробляючи мені трудовень.
Ти — зоря подорожніх,

ти занудивсь було од безробіття на небі,
Падав ти у криницю, та розбивсь, та розсієвсь коло цямрин,
Незавидний мій брате, б'ю чолом твому тихому дневі —
Я вкорінююся тобою до усіх моїх найзахланніших верховин!
Просто хочу сказати тобі від мільярда твоїх подорожніх,
Прощептати в зелені вуха дивовижного твого зелен-дива:
Живи, мій святий невитоптанику,
князю стежок моїх — подорожнику!
Стежка моя до тебе, як чиста росина твоя, правдива...

ВЕРЕСНЕВИЙ ЕТЮД

Захопило літо вересень в полон,
Верес повен вереску, тепле ще тепло,
Сонце повнить вересень за липневий час,
Коли липень з липами геть в дощі погас.
Сонечко — в панамці, у брилі, в пілотці,
Небо вихорошується у ясній сорочці.
Ще ультрамаринове тчеться полотно,
Хоч в разках калинових луг горить давно.
Тільки те, що стриж уже хмару не стриже,
Каже вам, що осінь гуркотить уже
Картоплями буйними, сливами-сизанками,
У машинах гуркотливих сизими світанками,
Гарбузами гордими з пожовклыми шортами,
Кавунами у тільняшках з червоними бородами,
Буряками ратними в пригорщах машини
Та оскомою зникомою терпкої ожини...

КАМ'ЯНА ХВОРОБА

Місяць мчить у чалмі
На турецький кордон.
Серце в дивнім ярмі:
Ферлямпікс, халцедон.
Там, де яшма шовкова
Гріє ніжний свій бік,
Де в обіймах гріховних
Возлежить сердолік.
Сердоліку мій вражий,
Серця хижий полон —
Халцедон мій оранжевий,
Хитрий мій обертон.
Напосівся на душу
Невблаганний мій кат —
Розмальований дужно
Холоднавий агат.
Зеленавий, прозорий,
Зимовійний, мов лід,
Й Нефертіті визорує
Цей ядучий нефрит.
І бузковим туманом
Затуманює хист
Цей амебний, оманний,
Цей хисткий аметист.
Понад морем в тумані
Йде одна із дівчат,
Губи в неї оманні,
Кам'яний на них чад.
Я за нею простую,
Та не світять мені
Дні із яшми густої,
Ферлямпіксові дні.
Буду йти так і йти
Аж до річеньки Стікс,
Може, зможу знайти
Золотий ферлямпікс,
Ферлямпікс забуття,
Кам'яний напівсон,
Камінь мого життя —
Головний халцедон...

* *
*

Я чув твій голос, голос тихий,
Немов просила ти води,
І мокро пахло, наче з стріхи,
Коли дощем день зародив.
Чому ж твій голос так почути
Мені судилось? Не мені
Неслось прохання це очуднене,
В слова закутавшись смутні.
І щось в мені здригнулось тяжко,
Щось заболіло, запекло,
Мов у душі для тебе, пташко,
Пробилось чисте джерело
Води живої. Ти ж прохала...
Ти щось просила — так чи ні?
Бив дощ у мокрі запинала.
Ти щось прохала, наче в сні.
Ну й що із того? Та нічого!
Та щось здалось лихе й страшне:
Чому ж ти так, моя тривого,
Води просила не мене?!
Щось у мені таке накоїлось —
Пустелею ідеш ти в сні,
І шепотом ти рвеш це коло,
І кличеш воду з глибини.
Буденність слів. А скільки муки!
І кожне спрагле, як пташа...
Отож душа вже ломить руки,
І б'ється джерелом душа!..

МІНОРНИЙ ПЕЙЗАЖ

І котить шум моря, і котить
В сітки волейбольні, сюди,
В полишені тенісні корти,
В колишні гарячі сліди.

І даром сліпучим — ударом
Ракетки: впади, а дістань!
Блакитні пасуються з карими,
А губи шукають вуста.

І шумом, шаманським шептанням,
Настирливим шурхотом сну
Приходиш і ти, як остання
Зоря у цю осінь-весну.

І ця невизначність, мов пледом,
Що все загортає до сліз,
Де й місяць ворсистим ведмедем
З дощів'я крізь сосни проліз.

І котить шум моря, і котить
Шум років, шум цілих віків,
І сосни стоять, як когорти
Списів лише — без вояків...

СПІЛІСЬКИЙ ЗАХИСТ

Цикад сухі сюрчки, настирливі, ядучі,
Пиляють вогку ніч, немов сухий сушняк.
Ідуть в піке зірки і зависають, йдучи,
Йдуть пішаки на штурм, ферзь мліє від атак.
І вентилятором метелики круг лампи
Кружляють в забутті, п'ючи сухий екстаз,
І ніч кладе мені на плечі вогкі лапи —
Я чую їхній ворс, нервовий їхній джаз.
Ефір загус навкруг — його повнющий келих
Спекотний день щодень вичавлює з дерев.
Стенається жура в твоїх очах веселих
Під вітру владний рик, під моря ніжний рев.
Король мій у біді. Твоє хитке сомбреро
У місячнім диму. І шкіри ніжний чад
Мене навідмаш б'є і висне сизоперо.
Перо моє мовчить. Слова мої мовчать.
Мов звірі загнані, коліна полохливі
В чотири лампи світять під столом,
І пвіркуні летять на них в своїм припливі,
І в захисті твоїм намітився пролом.
Так спалює себе ця ніч на ці маневри.
Так спалюєм себе метеликами тут,
І тріскають, як хмиз, мої затяті нерви,
І мій король спішить в благословенний кут.

Вже чую сенс життя в банальності атаки,
Та палець ти кладеш покійно на уста,
І щокі палахтять — ці відчайдушні маки,
В цейтноті палахтять, горить суха гортань.
 Хай буде так, як є. Тож, буйна, обережно,
 Бо ж вибухнемо враз від дотику, і квіт.
 І в губи ми ввійдем безтямно і безмежно,
 В шал тіла ми пірнем бездонно і навсит.
І на веранді нас розбудять ранні бджоли —
Хитне бегонії паморочлива віть...
Король мій у куті стоїть безжально голий,
А твій король під захистом стоїть...

ЯЛТИНСЬКИЙ ПЕЙЗАЖ

Вночі був ураган. І шишка чорна,
Якій вже не зродити сто кедрин,
Лежить у мене мертва на столі.
Вночі був ураган. Лихого горна
Двигтіло полум'я. У деревин
Поскручувало в'язи, гнуло до землі.
Старого кедра сила невідпорна
Шпурнула геть на вапняковий тин,
І пес стоїть у кедра на чолі.
Вночі був ураган. Стинались жорна
Лихих вітрів, як дошки з домовин,
Троцили все, місили все у млі...
Та з моря сивого пощезла хвиля чорна.
Біліють рани зчахнутих кедрин.
Спить море галькою у мене на столі.
І за вікном японська мушмула
Пучком жовтавим щойно зацвіла.

АНАТОМІЯ БЛИСКАВКИ

Дощі дощевні одшмагали хату,
Збатожили на весь розмах плеча,
Громами одбомбили й волохату,
У ворсі пломенів, сліпучу і лапату,
Спустили блискавку із прив'язі. Одчай

Душив її — вона коверзувала,
Як відьма в чоботах рипучих. Їй спалити
Цю хату забаглось. Її шипучі жала
Лизали крокви і дереворити
Випалювали на грабовині. Ова!
Аж розривалась, аж за хвіст себе кусала
Панничка блискавичка нуртова,
Жахтіла вдача — крем'яні кресала
Геть скресала —
Аж їй моргнула блискавка нова...
А я цю блискавку очима розтинаю,
А я цю блискавку в собі колись пізнаю!

СПОВІДЬ ВІРША

Коли вірші пишу, то пишеться вірш,
Дишеться вірш, тільки просить мене:
— Буду писатись тобі найвишуканіших незгірш,
Тільки дихай лиш мною, доки життя мнє.
Пробувай у мені не силувано, а просто,
Пропадай без мене, мучся без мене, катуйся,
Щоб мене для тебе ніколи не було досита,
І годуйся чим хочеш — мною лише не годуйся.
Я для тебе як сповідь, як повідь,

як те веснів'я,
Як подих троянди тихої, що дихає в тисячу губ.
За черству твою радість віддам тисячу снів я —
Вчуся в тобі я ходити по тисячі моїх згуб.
Знавш, як дихає хліб лоном розкритим

після цілушки,
Знаєш, як дихає вечір, — все вибуха солов'ями.
Бери на приціл мене. Не спускай мене, брате,
з мушки.

Не стріляй тільки.
Сам я прийду —
Це входило в мої наміри...

* *
*

Коли бувають ночі світлі,
Тоді світліють світлячки;
Як ночі темні з чубом бітлів,
Тоді чорніють чорнячки.
Вони приходять, чорночубі,
Із чорним вусом і хвостом,
І жорнами затвердлх клубів
На чорне все зітруть гуртом —
І мій папір, і неба чашу,
І губи в золотім вині,
Все перетруть на люту сажу
І чорно сядуть на вікні:
— Ми перетерчики чорнючі,
Твою ми совість перетрем,
А потім в тої шкаралуці
(Ми ж сіячі за тебе дужчі)
Твої поля переорем,
Засієм потім перетертим
Твоїм прочорненим зерном,
А роздумаю твоїм упертим
Дамо зчорніти аж до смерті,
Угору їх поставим дном...
— Ах ви ж, прачорні, чорним-чорні,
Із піднебінням чорним ви;
Я спопелю вас в лютім горні
Свої вогнеголові,
А попелом лани засію,
Свої гектари вогняні,—
От вам за чорну чудасію!
Хай світить світел світ мені...

ТАЦЕНКИ

Я десь був, десь ходив, десь крутився,
Десь літав, лютував і радів,
Крижаною водою обпився,
Бився з вітром, ридав і гордив.
Але все це — мізерні цяцянки...
Головне ж, щоб на світі було

Це ім'я найхімерніше — Таценки,
Білохате маленьке село.
Щоб воно проживало у злагоді,
Щоб воно звікувало свій вік,
Як ота молодиця у плахті,
Як отой здоров'як чоловік,
Що дали нам здоров'я з криниці
І до хати любенько пішли,
А дві донечки — вміті суниці —
Повнощого крізь шибу цвіли!
Головне — клекотав щоб лелека
В них на хаті, мій Лель-клекотун,
Бо ж мені та струна недалеко
Найрідніша з мільйона струн!
Усі броди, усі переброди
За цей клекіт я перебреду,
Закропившись коханої вроди
У тих Таценках, в тому саду!
Я не був там ніколи-ніколи,
Просто пив якомсь воду — і все!
Чимчикують там діти до школи,
Смиче хмарку лелека за поли
Й дітям щастя вишневе несе.
Хай святиться ім'я це — Таценки,
Найпростіше з усіх імен,
Хай привиншкнуть слова-замацанки,
Клекіт лелеки — благословен!..

ЛЕОНАРДО ДА ВІНЧІ

(Симфонія)

І частина. Вступ

МАДОННА ЛІТТА

Блакить киціла серед літа,
Блакитний плащ був, як вода,
А ти була, мадонна Літта,
Мов юне літо, молода.

У вікнах двох, у двох овалах
Блакить двокрилами була.

Шнурівка перси шнурувала,
І не торкало зло чола.

В хустину то чи в діадему
Сповив митець просту жагу,
Де первістку даєш своєму,
Мов виногроно, груди тугу.

Який сповняла тут закон ти,
Що променіло так чоло?
Злостинки чарів Джіоконди
В твоїх губах ще не було!

Усіх небес ця мати варта.
Куди ж, митцю, куди твій крок?..

І косить оком Леонарда
Твій кучерявий світ — синок...

II частина. *Алегро*

ПАВИЧ ЛЕОНАРДО

...Одного разу, наприклад, він підійшов з цікавістю дитини до великих кліток, в яких купці виставляли на продаж красивих птахів. Намилувавшись на них і надивившись разом зі своїми друзями їхньою грацією і різнобарв'ям, він не стримався і перед відходом заплатив за найгарніших, власноручно взяв їх з клітки і випустив на волю...

Стендаль. Життя Леонардо да Вінчі

Невже ці птахи — а чому вони? —
Вам не давали спокою ніколи?..
Невже з вини — ну, а чому з вини? —
В них пір'я граціозне, мов уколи.
Ви павича цілуєте у дзьоб —
Яке створіння дивне і окате!
Його Ви в небо кидаєте, щоб
На землю зверху кинути дукати.
Угідливо нахилиться купець.
Кишені повні — і порожні кліті.
А павич вже гордує, мов вінець
Свободи і природи в буйнім літі.

Ви йдете, Леонардо, так, це Ви
Дали аристократам цю свободу,
І сонце німбом коло голови
Цим жестам Вашим кружеля в догоду.
Ви лиш в завулок — і немає Вас!
В купця ж не очі — загребуці сіті:
Знов у клітках хвостів іконостас.
Кишені повні — повні також кліті.
Запропастився тільки десь один.
Та замість пір'я палахтять дукати.
І, мовчки взявши дивака на клин,
Купець пішов траторію шукати...
А Вам не спиться, Леонардо, ні!
Летять століття, наче дивні тіні,
І павича отого на стіні
Малюєте Ви в дивному тремтінні.
І той павич Ваш — ні, він не помер,
А, маючи краси лиху погорду,
Упав він до Фелліні аж тепер
З пухнастим снігопадом «Амаркорду».

ІІІ частина. *Анданте*

ТІНЬ ЛЕОНАРДО ДА ВІНЧІ

Ця розпука моя, напевно, в Італії роджена,
Коли у Флоренції я побачив
Проект леонардівського кулемета.
І не можу я досі убгати
У своє розуміння генія
Простоти поєднання двох див —
Руйнівного і творчого, злого і доброго —
У його незбагненній істоті.
Ну що мені з того, здавалося б!
Чому леонардівський кулемет мене тне,
Розсікаючи чергами навхрест?
Ми з вами такого набачились
І навчилися за ці століття,
Проковтнувши Освенціми і Хіросіми!
Губ неповторна леонардівська складка,
Брови збройно нависли.
В очах — повні колодязі сивої гіркоти!
Людина людей, майстер майстрів —

Язика від захоплення проковтнули
Вазарі і Паоло Джіовіо, Анонім, а також Ломаццо,
Відаючи належне твоїй неповторній грації,
Твоєму сухому палючому розуму,
Гнучому навсібіч і безжальному, —
Отому лихому самому пустелі!
Я тут промовчу про дивні шедеври,
Не торкнуся я чуда «Вечері таємної»,
Ми ж добросовісно всі втаємничені —
Посмішка вічної Мони Лізи
Походить від посмішки Катаріни,
Від посмішки мами-селючки...
А які ідеали безжальні
Готував ти покликанню людства,
Тож скажу я про їх високості,
Не промовчу й про дивні випари,
Що долунюють з вашого прадна!
Що ви скривились, мій добрий сучаснику?
Вас дратує цей стиль, чи цей тон, чи цей намір?
Так, справді цікавлять мене
Механічні рухливі леви,
Які розсипали лілії
До ніг хижооких тиранів!
Яка ж бо природа моральних табу?
Невже все це витівки мудраїв
Для недолугої маси — аж для мільярдів?!
А може, це невід, який уже звик
За покликанням рибу ловити,
Та був тими ж рибами схоплений
І понесений шалом риб?!
Та дивіться ж, мій добрий сучаснику,
Не лякайтеся раблезіанства,
Надто вірний я оригіналам:
«Мені думається, що люди грубі,
Люди поганої вдачі і недолугого розуму
Не мають нічого спільного
З дивною породою людини.
І справді ж: деякі люди — людці —
Мусять зватися не інакше,
Як проходами для жертвої їжі,
Як плодючими виробниками калу,
Як старанними наповнювачами нужників,
Тому що від них не видно добра,
Тому ж то від них і нічого не лишиться,

Окрім наповнених нужників».
Ці слова, не загорнуті в папірці,
А дошкульні, драстичні, стьобаючі,
Як пізніше — в Івана з Вишні,
Повноростого тону, гідні розмови мужа,
Хай і колючі, хай хворобливі і роздратовані
(Що? Хворобливі у Леонардо да Вінчі?
Хто ж тоді годен зватися здоров'ям?!),
Свідчить справді про дуже здоров'я
Майстра майстрів, Людини людей.
«Всі тварини знеможені,
Повітря насичене стогонами,
Ліси і пасовища понижені,
Гори розриті, щоб віднайти
Заховані в них метали.
Та чи можу хоч я назвати
Більшим, ніж є, злодійством
Возносіння похвал до небес
На честь, так, саме на честь тих,
Хто з найбільшою ожорсточеністю
Шкодив вітчизні людей,
Шкодив роду людському?!»
Губ неповторна леонардівська складка,
Брови збройно нависли,
В очах повні колодязі сивої гіркоти...
Але ж знову той кулемет
Стріляє з очей Гуди
По недовершеному Христу!
Але ж знову прокляті рецепти
З рукописів дзеркального письма
Не дають мені колінкувати:
«Придумай нові, свої способи смертельного диму.
Бери мип'як і мішай його з сіркою або реальгар.
Спосіб — рожева вода.
Дистильована жаба, а саме — наземна.
Піна скаженого пса і кизил дистильований.
Тарантул тарентський.
Порошок мідної зелені».
Або отруйне вапно для кидання на кораблі.
Або ще один варіант
Скаженої леонардівської технології:
«Коли хочеш створити сморід,
Візьми кал людський і сечу
І візьми лебеду смердючу;

Коли їх у тебе нема,
То капусту бери й буряки,
Закупорюй у банку скляну
І тримай цілий місяць під гноєм», —
І розбий, і розбий, і розбий!
І тут, навіть поруч,
Протигазу прообраз —
По Зелінському майже:
«Хай твій ніс і твій рот
Будуть щільно затулені
Тонкою зволоженою тканиною:
Заважатиме проникненню смороду!»
Отож — бережи себе! Бережи! Бережи!
Колісниці, що косять людей,
Отруйні плоди, задушливі гази,
Пропоновані генієм дивночолом
Тиранам Людовіку Моро і Чезаре Борджіа,
Чи це проекти експериментів для себе?
Куди ця отруйна фантазія'плине,
В які гуманістичні риштки?
Хай ці дзеркальні рецепти були невідомі,
Але ж вони-то зародилися в його мозку
І патрали його душу,
Родячи антитези Мадонн?!
Отож, мій скептичний сучаснику,
Я не буду тобі силогізмів,
Та палить мене єдине припущення:
Якби не оцей леонардівський кулемет,
Може, інше насіння було б в століттях?
Може, Оппенгеймер жив би собі на фермі
І мізкував би найбільше над тим,
Як навчитись сіно вивершувати
І не заздрити тому фон Брауну,
Що так вмів стіжки вершити?
В Хіросімі ніколи не був я,
Але з певністю можу ствердити,
Що ота сумнозвісна тінь,
Що лишилась з людини на тлі стіни
Од вибуху оппенгеймерівського рецепту,
Та тінь має леонардівський профіль:
Губ неповторна леонардівська складка,
Сумовито брови нависли,
В очах — повні колодязі сивої гіркоти!..

P. S.

Та чи маю я куце право
Кидати бодай тінь тіні
На вічне сонце твоє?!
Прости мене, неосягнений...
Чорний атомний клекіт
Так нуртує нас — мене і добу,
Так вимучує совість і мозок,
Що кусаємо груди матері...

IV частина. Фінал

ЛЕОНАРДО

(За Уолтером Лоуенфеллсом)

Коли на станції стеження в Техасі спіймали надзвукове дихання і радарне серцебиття першого космічного корабля на орбіті, спостерігачі запитали себе: «Хто там? Лев? Мавпа? Людина?»

Та я відразу пізнав тебе, Леонардо.

Не таким, як ти помер, — вигнанець далеко від батьківщини, і не в юпі флорентійські роки, коли ти вважався «також митцем», і не тоді, коли ти ескізи писав вбитих людей і коней для «Жахів війни» — картини, яка до нас не дійшла. А швидше таким, який ти в своїх записниках, де шифром нотована прозорливість супутника, що відстав на багато століть від того схожого на кажана апарата, який ти сам мріяв запустити в небеса.

Пробач же вам, Леонардо, за посмішку над твоїми розкинутими руками, за якими лиш — крила кажана. Прийшла пора визнати тебе не лише творцем картин, скульптур, військових машин і водограїв для герцогів і королів.

Це твоє дихання, биття твого серця чується в новому космічному кораблі, який перемагає століття, земне тяжіння долає і зустрічається з людиною, яка першою зрозуміла, куди ми йдемо.

ЗМІСТ

Синхрофазотрони посеред калини
Леонід Новиченко 3

ПОЕЗИ

Із книжки «Соняшник» (1962)

Балада про соняшник 36
Прометеївська балада 36
Балада про Сар'янів та Ван-Гогів 38
Балада про дівочі перса 38
Балада про випрані штани 39
Сонячний етюд 40
Етюд на «добридень» 40
Левиний етюд 41
Етюд про хліб 41
Вулканний етюд 42
Етюд в одне речення про Миколу Кибальчича 42
Етюд покоління 43
Подільський етюд 43
Етюд «аристократичної» роботи 44
Фіалковий етюд 45
Лебединий етюд 46
Тихий етюд 46
Нічний етюд 47
Етюд кохання 47
Солов'їний етюд 48
Врубелівський етюд 49
Спрага 49
Останній міст полковника 58
Сльоза Пікассо 60
Дві сестри 62
Соната Прокоф'єва 63
Манайлова виставка 65
Сковорода і Шевченко 66
Пам'ятник Міцкевичу у Львові 67
Вінок М. І. Кибальчичу 68
Плугатар 69
Називомі Хікмету — від українця 69
Смерть Шевченка 71

Із книжки «Протуберанці серця» (1965)

Незбагнуте 81
Протуберанці серця 82
Стоколос 82
«Не будьте самовбивцями» 83
Архітектурний диптих 84
«Я так як бачу космонавта...» 85
Весільна мелодія 86
Перо 87
Тазмниці 87
Над Кременчуцьким морем 88

Робота і довілля	89
Бог	89
Монолог Сальєрі	90
Диптих про спокій	92
Самотність	93
Балада дороги	93
Мармурова паля	94
Дерева мене чекають	96
Сосна	96
Крізь липовий ескорт	97
Калина	98
Лісовий сонет	98
Німі братове-дерева	99
Крила	99
Балада про три пояси	101
Калинова балада	101
Балада про дядька Гордія	102
Балада про люльку	103
Жартівлива балада про теорію відносності	104
Балада ДНК — дезоксирибонуклеїнової кислоти	105
Балада про острів Антораж	106
Прометеева наречена	108
Балада зі знаком запитання	110
Балада про батька	111
Натуралістична балада	112
Балада-пісня	112
Балада двох	113
Балада про хула-хуп	114
Балада про відро	115
З пісні пісень	115
«Єдина з твоїх фантазій...»	116
Тихий диптих	117
Дівочі пальці	118
«Отам ми сиділи, отам...»	119
Вечірня акварель	120
Етюд — копія записки	120
Чорний етюд	121
Йй	121
«Тут бриз ходить в шортах...»	122
Орлина балада	122
Ніж у сонці	123

Із книжки «Балади буднів» (1967)

Балада творчості	138
Балада про жайворонків	138
Сучасна балада-казочка для дорослих	140
Балада про кібернетичний собор	141
Балада про скипень	143
Балада про бляху	144
Балада двох коней	147
Балада золотої Цибулі	149
Бабусенція	150
Балада, банальна в банальних	151
Кінобалада	152

Чарлі та Чашлін 153
Балада про скромність 154
Балада синтезу 155
Городня балада 155
Балада про загублені слова 157
Баладонька-загадонька 158
Балада про Весноньку 158
Балада про вузлики 159
Балада про двох лебедів 160
Балада про мою дівчину 160
Балада про Вдовиння 161
Балада про чайну 161
Циганська балада 162
Весільна балада 163
Балада розплющених дитячих очей 163
Балада про стару 164
Балада роду 165
Що таке трава? 165
Ради чого, ви думаєте... 167
Триптих про слова 167
Матері від блудного сина 169
Музичний етюд 170
Так саме так 170
Дзвони і струни 171
Офелія 171
Міражі 172
Цвіркун і море 173
Поезії 174
Дорога 175
Хула і хвала 175
Розмова з олівцем 176
Лист козовистій дівчини 176
Двадцять вісім... 177
Венеційська елегія 179
Все про те ж... 180
Серце інколи озирається 180
Березневий чад 181
«Пропало, пройшло, пролетіло...» 181
Жінка і море 182
Василеві Симоненкові 182

Із книжки «До джерел» (1972)

Матері 184
До джерел 185
Балада про Кармалюка 187
Скін Корбюзьє 188
«Каравела» 189
Фаргух ружовий 190
Лоша 191
Іван Франко у революційному Києві 1905 року 191
Цвинтар-хмарочос 193
Балада про генеалогію 194
Балада про землю 195
Оскарження Івана Гонти 196

Сивий птах із гніздов'я Курбаса	197
Банальні терчини	201
«Десь на дні моїх ночей...»	202
Безсмертна сивизна	203
Паризька балада	203
Зелена брама	205
Діти ходять по Києву	206
Причетність планетарна	208
Балада любові	208
Балада про хлопчика	209
Балада про ступу	210
Балада про дядька Зінька	211
Балада про чорну пам'ять	212
Балада про шоферів	213
Дзвони	214
Народ	215
Сходи у майстерні Шевченка в Академії мистецтв	216
Мовчанка Стефаника	216
Реквієм Павлові Тичині	217
«Як ховали два Майбороди Малишка...»	219
Початок Уїтмена	220
Балада про кобзаря Хведора Холодного	222
Олександрові Пушкіну	223
Людиностах	223
Криниця в зимових полях...	224
«Сніг цілу ніч ломився у двері...»	225
«Б'ють кропом у ніздрі осінні базари...»	226
Весняна акварель	226
Весняна пісня Григорія Варсави Сквороди	227
Молитва слів Григорія Варсави Сквороди	228
Сердечна печера Григорія Варсави Сквороди	229
Час	229
Анатомія літа	230
Серпнева балада	231
Імпровізація	231
Балада невтоленності	232

Із книжки «Корінь і крона» (1974)

Січнева балада 1924 року	233
Пурцурове серце	238
Гітара Пабло Неруди	241
На дні роси	243
Київ з очима сонця і місяця	247
«Арсеналові»	248
Величальна	248
Автографи матерів молодогвардійців	249
Синам баби Гурійки з Теліжинець	250
Текучий меч	251
Черемхове займище	252
Єнісейський характер	253
Соняшники в Шушенському	255
Таємниця буття	256
Жага пізнання	257
Ода совісті	258

Ода природі	258
На Пушкінському святі	259
Розмова з товаришем Маяковським	262
Тарасова верба над Тихим океаном	266
Думки у Храмі-на-крові в Ленінграді	266
Майстер чортів Антонс Шмуланс	268
Вода і кров	268
Пастух юрмальських сосен	269
Моряк на березі	270
Казахська балада	271
Іберійське тяжіння	271
Лист до Тіціана Табїдає	272
В Ланчхуті	273
Андрію Малышку — на 60 років життя	273
Принести води	274
Цвіте мигдаль	275
«Ніч западеться. Крикне криком ранок»	278
Гостини у дукровиків	279
На Оболоні	279
«Лягають зорі навзнак, як і ми...»	280
Зухвалий напис до альбому	281
Десь о п'ятій ранку...	282
«Дихали, дихали віхоли...»	282
Поєма для жіночого голосу	283

Із книжки «Київське небо» (1976)

Київське небо	287
Київська легенда	289
Балада про мій осколок	290
Над малюнками Вестерфельда 1651 р.	291
Голос з-за двохсот літ	293
Ще одна фаустіана	294
Дев'ятий вал землі	296
Ленін Гарсія Росса	297
Сльоза Білорусі	299
Величальна Грузії	300
Біля старого млина в Казарпаті на березі Ахуряну	301
Андрієві Вознесенському та Марісу Чакалйсу дзвін дружби на віддарунок	302
Балада про усмішку	303
Пам'яті Василя Шукшина	304
Марко Черемшина	305
Лист Михайла Ковалінського до Сквороди	306
Мій спомин про Юрія Яновського	307
Іванові Семеновичу Козловському на сімдесятип'ятиріччя	308
Мікеланджело в час облоги Флоренції	309
Таємниця початку	311
Кажуть, частинка в мікросвіті дорівнює цілому...	312
Ода причині	312
Вірші на перфокартах	313
Лялька Джекі	316

Кань Сань-гу — богиня пужників	317
Розмова з другом-перекладачем	320
«Невже боятись забуття? Таж ні!»	321
Замість анекдота	321
Сни матері в місті	323
Над могилою батька	324
В товаристві джмеля	324
Металург Іван Сакович на пасіці	325
Тасмниця	326
Жінки і лелеки	327
Закохані під дощем	328
Мати троянд	329
Освідчення	330
Балада про транзистор	331
Подорожник	331
Вересневий етюд	332
Кам'яна хвороба	333
«Я чув твій голос, голос тихий...»	334
Мінорний пейзаж	334
Сіцилійський захист	335
Ялтинський пейзаж	336
Анатомія блискавки	336
Сповідь вірша	337
«Коли бувають ночі світлі...»	338
Таценки	338
Леонардо да Вінчі	339

ИВАН ФЕДОРОВИЧ ДРАЧ
ИЗБРАННЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ
В ДВУХ ТОМАХ
Том первый
СТИХИ

Киев, издательство
художественной литературы
«Дніпро», 1986
(На украинском языке)

Редактор *П. М. Перебийніс*
Художне оформлення *В. М. Флакса*
Художні редактори *В. А. Кононенко, І. І. Литвин*
Технічний редактор *О. М. Грищенко*
Коректори *Т. В. Грузинська, Н. І. Прохоренко*

Информ. бланк № 3066

Здано до складання 14.02.86.
Підписано до друку 11.07.86.
БФ 36140. Формат 84×108^{1/2}.
Папір друкарський № 1.
Гарнітура звичайна нова.
Друк висоний.
Умовн. друк. арк. 18,48+1 вкл.
Умовн. фарбовідб. 20,212.
Обл.-вид. арк. 17,891.
Тираж 12 000 пр. Зам. 6—45.
Ціна 2 крб.

Видавництво художньої літератури «Дніпро».
252601, Київ-МСП, вул. Володимирська, 42.

Київська книжкова фабрика «Жовтень».
252053, Київ, вул. Артема, 25.

Драч І. Ф.
Д72 **Вибрані твори: В 2 т. Т. 1: Поезії / Передм. Л. Нови-
ченка. — К.: Дніпро, 1986. — 351 с.**

До першого тому вибраних творів відомого українського радянсько-го поета, лауреата Державної премії СРСР, Державної премії Української РСР імені Т. Г. Шевченка увійшли вірші та поеми шістдесятих — сімдесятих років. Поезія талановитого майстра слова відзначається глибокою народністю, гарячою напруженою думкою і почуттями, активністю громадянської позиції в боротьбі за наші високі ідеали.

Д 4702590200—111 111.86
М205(04)—86

84Ук7—5